

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา
Civil dynamic with political movement in Phayao province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พลวัตเมืองพะเยา : ขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกับการจัดการ
ตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสนา

Phayao dynamics: The Movement of Socio-cultural Change and
Self-management by Buddhism Approach

โดย

ผศ.พิศมัย วงศ์จำปา

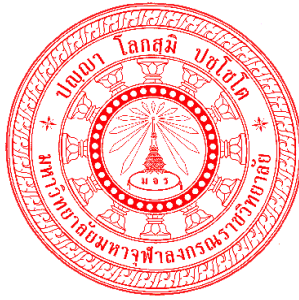
พระครูพิศาลสรกิจ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760066

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา
Civil dynamic with political movement in Phayao province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พลวัตเมืองพะเยา : ขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
กับการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสนา
Phayao dynamics: The Movement of Socio-cultural Change and
Self Management by Buddhism Approach

โดย

ผศ.พิศมัย วงศ์จำปา

พระครูพิศาลสรกิจ, ผศ.ดร.

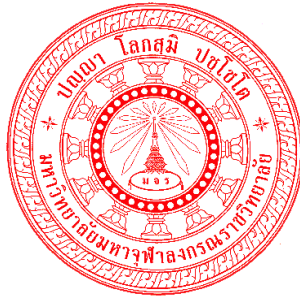
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760066

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 3

Civil dynamic with political movement in Phayao province

Under Research plan

Phayao dynamics: The Movement of Socio-cultural Change and
Self Management by Buddhism Approach

BY

Asst.Prof. Phissamai Wongchampa

Phrakrupisansorakit, Asst.Prof. Dr.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

B.E. 2017

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760066

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา
ผู้วิจัย:	ผศ.พิศมัย วงศ์จำปา และพระครูพิศาลสรกิจ, ผศ.ดร.
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และศึกษาแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสารานิยมธรรม ๖ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วย ๑) กลุ่มการเมือง ได้แก่ แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา และสภาประชาชนจังหวัดพะเยา ๒) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ ได้แก่ ชมรมท้องถิ่นไทย กลุ่มนายกเทศบาล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และ ๓) กลุ่มภาคประชาสังคม ได้แก่ เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา สถาบันปวงผญาพยาว และเครือข่ายแม่ญิงพะเยา จำนวน ๒๕ คน พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ จังหวัดพะเยา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยาประกอบด้วย กลุ่มการเมืองภาคประชาชน กลุ่มท้องถิ่น ท้องที่ และกลุ่มภาคประชาสังคม ลักษณะของกลุ่มเป็นการรวมตัวตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ละกลุ่มมีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มตนเอง มีบทบาทในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ที่มารวมตัวกันชั่วคราว เพื่อเรียกร้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อมีกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง ได้พัฒนามาสู่การรวมกลุ่มที่เป็นเชิงสถาบันมากขึ้น โดยมีโครงสร้าง กลไก และกิจกรรมในการดำเนินงานในเชิงของการเรียกร้องผลประโยชน์ต่อสังคมพะเยา และประเทศชาติ

บทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมือง ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ โดยทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางที่จะรับเรื่องร้องเรียนต่างๆ ของประชาชน เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมือง การเสริมสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชน การเป็นองค์กรในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระดับนโยบาย การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน การจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน จัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น และสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภาคประชาชน

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน โดยการแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ การชุมนุมหรือการระดมมวลชน การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น และการสานเสวนาหาทางออก

แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนสู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น จะต้องสร้างวัฒนธรรมการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ครอบครัวหรือสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เด็กเยาวชน ให้ทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม แยกแยะบทบาทหน้าที่ทางการเมือง และสิ่งสำคัญ คือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของคนในชุมชน ทั้งนี้การนำหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือ เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง

คำสำคัญ : การเมืองภาคประชาชน, กลุ่มการเมือง, การเคลื่อนไหวทางการเมือง

Research Title: Civil dynamic with political movement in Phayao province
Researchers: Asst.Prof. Phissamai Wongchampa
Phrakrupisansorakit, Asst.Prof. Dr.
Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus
Fiscal Year: 2560/ 2017
Research Scholarship sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research is to study the development and thoughts of the groups of people's politics, to study the movement of the groups, and to study guidelines for the development of people's politics to self-management of local communities. Population and samples are twenty-five people from 1) Political groups, United Front of Democracy Against Dictatorship - Phayao and Phayao People Council, 2) groups of local administration organizations (LAO), who are Thai Local Club, a group of Chief Executive of Municipality, Chief Executive of Subdistrict Administration Organization, and Association of Subdistrict Headman and Village Headman, and 3) civil society groups, who are the Network of Phayao Sang Ban Pang Muang, Puang Phaya Payao Institute, and Phayao Woman Network. The study site is Phayao Province.

It is found that political groups in Phayao Province are groups of people's politics, local groups, LAO, and civil society groups. The characteristics of the groups are gathering of more than two people with operational objectives, continuous activities, and sharing mutual benefits. The role of each group is a representative of group's benefits. Another role is to make a social change. It is temporary gathering of a benefit group for demanding something. After gathering several times, it is developed to an institution with structure, mechanisms, and activities for demanding the benefits of societies in Phayao and the country.

The political participation of the groups of people's politics is promoting people's participation in democratic society. They also check the work of state agencies by working as a middle organization to receive people's complains and submit to relevant agencies.

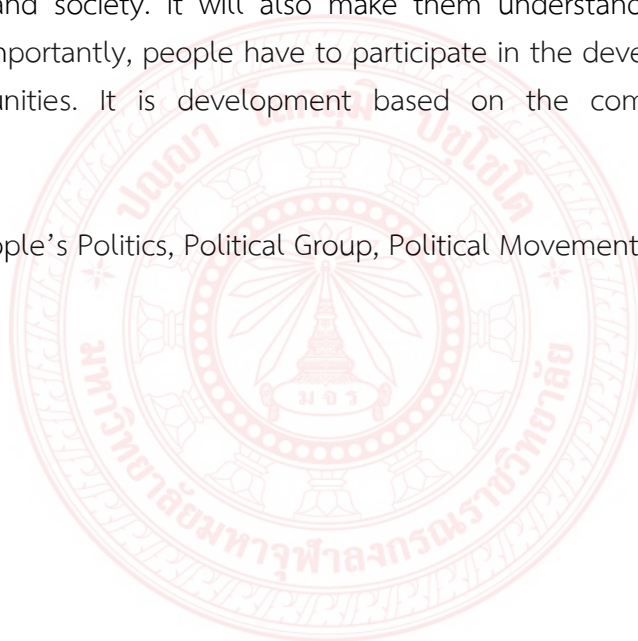
The groups use different ways to promote people's participation. For examples, establishing a political organization or group, educating people about politics and democracy, rally to exercise political power, collaboration with partners to organize activities for public benefits of communities, negotiation with policy-making agencies, strengthening community based organizations, managing knowledge

systems of local communities, managing the network systems for local communication, and making space for learning and exchange of people.

The tactics for the movement of the groups are symbolic expression, rally, listing the demands, promoting woman's roles in local development, and dialogue for solutions.

The guideline for the development of people's politics to self-management of local communities is promoting political culture in a creative way. Family and educational institution play important roles in education about politics. The two institutions are also important for educating children and youth about morality and ethics. This will make everyone has good awareness to family, community, and society. It will also make them understand about their political roles. More importantly, people have to participate in the development processes of local communities. It is development based on the community's needs and problems.

Keyword: People's Politics, Political Group, Political Movement

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา นี้ สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ที่ได้โอกาสให้คณะผู้วิจัยดำเนินงานวิจัย ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณกลุ่มการเมืองภาคประชาชน กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา กลุ่มสภาประชาชนจังหวัดพะเยา กลุ่มผู้นำองค์กรปกครองท้องถิ่น ท้องที่จังหวัดพะเยา และกลุ่มภาคประชาชนและภาคประชาสังคม จังหวัดพะเยา ที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย ซึ่งได้ให้ความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิศมัย วงศ์จำปา
วันที่ ๕ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง.....	๑๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	๓๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่.....	๔๔
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสมานฉันท์.....	๔๙
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง.....	๗๑
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย.....	๗๙
๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับการรล่อมเกลາทางการเมือง.....	๘๗
๒.๙ หลักสารานุกรม ๖.....	๙๕
๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙๗
๒.๑๑ บริบทพื้นที่.....	๑๐๒

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๖
๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๐๖
๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย	๑๐๗
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๘
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๑๐๙
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๑๐
๔.๑ พัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา.....	๑๑๐
๔.๒ ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา	๑๒๘
๔.๓ การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเอง ชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสาราณียธรรม ๖.....	๑๔๙
๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๕๕
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๕๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๘
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๖๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๖๘
บรรณานุกรม	๑๗๐
ภาคผนวก	๑๗๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๗๙
ภาคผนวก ข ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย.....	๑๘๒
ภาคผนวก ค การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์	๑๘๕
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย	๑๘๘
ประวัติคณะผู้วิจัย	๑๙๐

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ เปรียบเทียบลักษณะการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองแนวใหม่ กับการเมืองดั้งเดิมหรือการเมืองเชิงสถาบัน.....	๒๘
๒.๒ แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวคิดของ Almond and Powell	๓๙
๒.๓ แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวคิดของ Kim	๔๐
๒.๔ แสดงทัศนคติต่อปัญหาความขัดแย้ง.....	๕๔
๒.๕ เขตการปกครองของจังหวัดพะเยา	๑๐๕
๒.๖ ประชากร จังหวัดพะเยา.....	๑๐๕

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่

หน้า

๒.๑ ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ และพฤติกรรม..... ๕๕

๒.๒ แผนที่จังหวัดพะเยา.....๑๐๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพประกอบที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕
๔.๑ ๖ วงล้อคู่ขนานโลกกับธรรม: แนวทางการเป็นพัฒนาการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามหลักสภาราณียธรรม	๑๕๔
๔.๒ องค์ความรู้พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองสู่การจัดการตนเอง ของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดพะเยา.....	๑๕๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเคลื่อนไหวทางการเมืองไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยรวมเป็นเรื่องของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันระหว่างกลุ่มคนจำนวนน้อย ดังจะเห็นได้จากการแย่งชิงอำนาจของคนในระบบราชการ ผ่านการปฏิวัติและทำรัฐประหารในยุคเผด็จการช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๐ แม้แต่ในบริบทการปกครองที่เป็นแบบประชาธิปไตย การเมืองก็ยังคงถูกสงวนพื้นที่ให้กับคนเพียงบางกลุ่มเข้าไปต่อรอง จัดสรรแบ่งปันอำนาจที่เห็นได้ชัด คือ กลุ่มคนในระบบราชการและกลุ่มคนที่มีฐานอำนาจบางประการ ซึ่งสามารถใช้โอกาสหรือผลประโยชน์จากนโยบายของรัฐได้ เช่น กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มนายทุนรายใหญ่ กับกลุ่มอิทธิพล เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ระบบการเมืองที่ถูกครอบงำด้วยระบบราชการ กลุ่มทุนและผู้มีอิทธิพล จึงเป็นเวทีที่คนส่วนล่างของสังคมไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทในการต่อรอง จัดสรรสัมพันธภาพเชิงอำนาจกับส่วนบนได้อย่างแท้จริง เป็นเหตุให้ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของคนส่วนน้อย และจำกัดวงอยู่เฉพาะการผลัดเปลี่ยนกลุ่มผู้มีอำนาจที่เข้าไปครอบครองพื้นที่ภายใต้ระบบเดิมเท่านั้น^๑

นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ถือได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทยนั่นคือ การปรากฏภาพความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาวบ้าน ได้พยายามเรียกร้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมกับกลุ่มอำนาจเดิม โดยเรียกว่า การเมืองภาคประชาชน หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New social movement)^๒ โดยการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นความเคลื่อนไหวที่ขยายวงออกไปกว้างขวางในมิติของความขัดแย้งด้านทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าที่มีความสัมพันธ์อยู่กับการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้ประโยชน์ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาตินับตั้งแต่ยุคของการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันก็เป็นปัญหาความขัดแย้งที่กระจายตัวอย่างกว้างขวางทุกสังคม ส่งผลให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการชุมนุมของสมัชชาคนจนในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๙-พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้น

ภาวะวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วงที่รัฐบาลพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศชาติและประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความแตกแยก การแบ่งฝ่ายของผู้คนในสังคม ปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งก่อตัวขึ้นตั้งแต่

^๑ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: ความรู้ อำนาจ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๐-๑๖๐.

^๒ วิเชต ทวีกุล, พลวัตการเมืองภาคประชาชน, (เชียงใหม่: ธารทองการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

พ.ศ. ๒๕๔๗ ในช่วงปลายรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร มีการรวมตัวของกลุ่มคนในนาม กลุ่มประชาชน เพื่อชาติและราชบัลลังก์ และพันธมิตรประชาชนเพื่อชาติศาสนาที่ส่วนใหญ่เป็นคนชั้น กลางที่อยู่ในเมือง เพื่อขับไล่พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่ง แต่ในขณะเดียวกันมี กลุ่มประชาชนจากต่างจังหวัดจำนวนมากได้รวมตัวกันเพื่อสนับสนุน พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป

จากความขัดแย้งทางการเมืองของคนในประเทศที่บ้านปลาย ทำให้เกิดการสร้างสัญลักษณ์ ของสองฝ่ายโดยใช้สี โดยสีเหลืองเป็นกลุ่มที่ต้องการขับไล่พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เพราะดำเนิน นโยบายสองมาตรฐานที่เอื้อต่อประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ส่วนสีแดงเป็นกลุ่มที่สนับสนุน พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ด้วยความเชื่อมั่นว่าพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร คือ ตัวแทนระบบ ทางการเมืองที่พึงปรารถนา จนกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคม เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๓ ในช่วงการบริหารประเทศ รัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จากกลุ่มเสื้อสีแดงที่สนับสนุนพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร จนมี การเลือกตั้งครั้งใหม่ โดยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรจากพรรคเพื่อไทย เข้ามาดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ เกิดการประท้วงต่อต้านรัฐบาล โดยคณะกรรมการประชาชน เพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งมีสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้นำ การประท้วงนี้ลงเอยด้วยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี พ้นจากตำแหน่งจากการรัฐประหาร และการสถาปนาคณะทหารผู้ยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ต่อมามีการจัดตั้งคณะรัฐบาลที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี และประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ สิ้นสุดลง จึงมีการสรรหาและ แต่งตั้งสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ตั้งขึ้นตามมาตรา ๒๗ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติ ทำหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะแนวทาง เพื่อการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ

ในจังหวัดพะเยาก็เช่นเดียวกันได้มีการเกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มการเมือง ภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาโดยเฉพาะคนกลุ่มเสื้อสีแดงและเสื้อเหลือง ซึ่งดำเนินกิจกรรม ทางการเมืองควบคู่ไปกับการเมืองภาคประชาชนในระดับชาติ สองกลุ่มในจังหวัดพะเยา คือ กลุ่มคน เสื้อเหลือง ที่เรียกตัวเองว่า “พันธมิตรพะเยา” และ “คนเสื้อแดง” ซึ่งมีอยู่ ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มพะเยารัก ประชาธิปไตย กลุ่มพะเยา ๕๑ กลุ่มพะเยาเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มเสื้อแดงพะเยา และกลุ่มพะเยาอาร์มี เรียกรวม ๆ ว่ากลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) แม้ต่างอุดมการณ์ทาง การเมือง แต่เป็นเพียงการแตกต่างทางความคิดเห็นเท่านั้น^๓

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในจังหวัดพะเยา กล่าวคือ มีการจัดให้มีการพูดคุยกัน ของกลุ่มคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงเกี่ยวกับความคิดเห็น ข้อเสนอและทางออกต่อการเมืองที่

^๓ สายอรุณ ปินะดวง, แดง-เหลือง เมืองกว๊าน “พร้อมแลกเปลี่ยนเพื่อสมานฉันท์...สัญญาลูกผู้ชาย, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๕๒).

เป็นอยู่จนเกิดเป็นรูปแบบ “พะเยาโมเดล”^๔ ที่เป็นรูปแบบของการดำเนินการเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีปรองดองโดยมีการเปิดเวทีเจรจากันระหว่างนายชุมพล สีนานนท์ แกนนำระดับจังหวัดของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และนายศิริวัฒน์ จุฑะมัตถา แกนนำระดับจังหวัดของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) จังหวัดพะเยา โดยมีสถาบันปวงผลพญาพวยว เป็นตัวกลางในการจัดการและประสานงาน เพื่อจัดเวทีสานเสวนาระหว่างสองกลุ่ม

ในส่วนของการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาไม่มีการใช้ความรุนแรง เผาบ้านเผาเมือง หรือเช่นฆ่ากัน เป็นเพราะต้นทุนวัฒนธรรมที่ดี ความเป็นพี่เป็นน้องเป็นเพื่อน จึงดำรงไว้ซึ่งความสามัคคี มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถจับมือกันและเข้าใจกันได้ ขณะนี้ทั้งสองกลุ่มของพะเยาไม่มีความขัดแย้งต่อกัน ซึ่งได้ก้าวข้ามความขัดแย้งของกันและกัน นับจากนี้ไป คือ การหาทางออกร่วมกันเพื่อออกแบบอนาคตจังหวัดพะเยาและประเทศไทย

จากความสำเร็จและความเป็นมาของปัญหาดังที่กล่าวมา ปัจจุบันประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของการปฏิรูปการเมือง ซึ่งเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่ออันสำคัญที่จะเปลี่ยนผ่านไปสู่วิถีประชาธิปไตยในอนาคต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพลวัตการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ในประเด็น พัฒนาการ แนวคิด บทบาทที่มีต่อสังคมพะเยา และการมีส่วนร่วมของของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา โดยนำหลักสารณียธรรม ๖ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของการเมืองในประเทศไทยที่มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเข้ามาเป็นตัวแปรให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยนำเสนอให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา อันจะนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสารณียธรรม ๖

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ กลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา มีพัฒนาการความเป็นมาและแนวคิดอย่างไร
- ๑.๓.๒ ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยา เป็นอย่างไร

^๔ นักศึกษาหลักสูตรปฏิบัติการจิตวิทยาฝ่ายอำนวยการ รุ่นที่ ๑๐๗ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, “ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเรียนรู้สู่การสร้างพลังแห่งการขับเคลื่อนสังคมภาคพลเมืองตามแนวทางพะเยาโมเดล”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๕๓).

๑.๓.๓ การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสภาราณียธรรม ๖ มีแนวทางอย่างไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านแนวคิดและทฤษฎี

- ๑) แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์
- ๒) แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง
- ๓) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- ๔) แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่
- ๕) แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความสมานฉันท์
- ๖) หลักสภาราณียธรรม ๖

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้สนใจศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

- ๑) พัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
- ๒) แนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
- ๓) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
- ๔) ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
- ๕) แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสภาราณียธรรม ๖

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ จังหวัดพะเยา

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากร ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ๓ กลุ่ม ดังนี้

- ๑) กลุ่มการเมือง ประกอบด้วย แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา และสภาประชาชนจังหวัดพะเยา
- ๒) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ ประกอบด้วย ชมรมท้องถิ่นไทย, กลุ่มนายกเทศบาล และ อบต. และสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน
- ๓) กลุ่มภาคประชาชนและภาคประชาสังคม ประกอบด้วย เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา, สถาบันปวงผญาพยาว และเครือข่ายแม่ญิงพะเยา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ พลวัต หมายถึง ระบบหรือกระบวนการแบบปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องถึงพลังการ แข่งขัน ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกี่ยวข้องกับปรัชญาแนวพลวัตนิยม ซึ่งเป็นคำสอนหรือระบบปรัชญาที่พยายามใช้เรื่องพลังภายใน หรือพลังฝังใน หรือพลังแฝงเร้น อธิบายปรากฏการณ์ของ เอกภพ ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงในธรรมชาติ

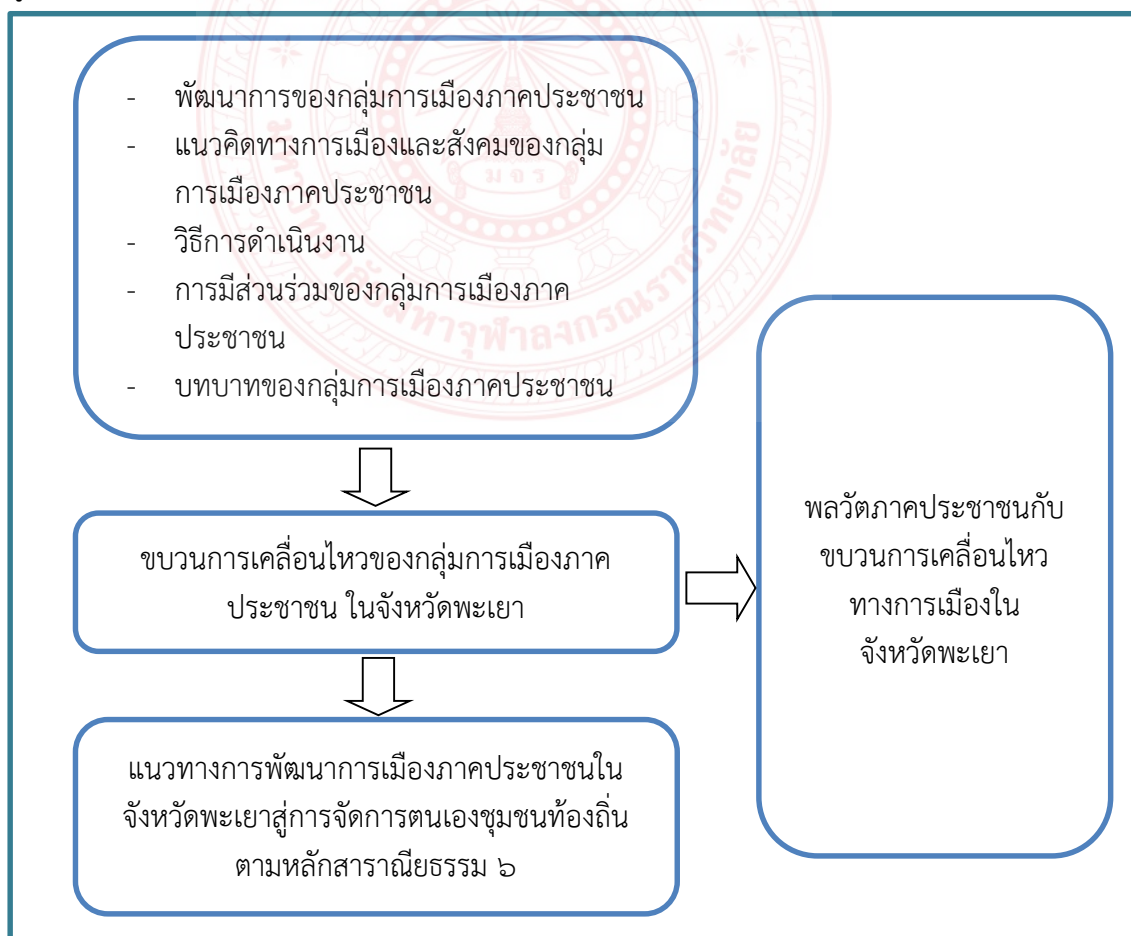
๑.๕.๒ กลุ่มการเมือง หมายถึง กลุ่มผลประโยชน์ที่มารวมกันในรูปแบบของสถาบัน เพื่อเรียกร้องต่ออำนาจของรัฐ โดยมุ่งหวังให้รัฐตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่ม กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มและของกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และมีบทบาทในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

๑.๕.๓ การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานะครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อรวมอำนาจบางส่วนให้ประชาชนใช้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรง ซึ่งประชาชนในที่นี้หมายถึง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ปัญญาชนสาธารณะ ชนชั้นกลางในเมือง

๑.๕.๔ การเคลื่อนไหวทางการเมือง หมายถึง การทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์และผลประโยชน์เหล่านั้นตามความต้องการของกลุ่มตนเองหรือพวกพ้องของตนเอง

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้จัดทำกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ ๑.๑

แผนภาพที่ ๑.๑: กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
- ๑.๗.๒ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
- ๑.๗.๓ ได้แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มการเมืองที่มีความเห็นต่างในจังหวัดพะเยา โดยนำหลักสารานุกรม ๖ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา
ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์
๒. แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง
๓. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
๔. แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่
๕. แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสมานฉันท์
๖. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง
๗. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย
๘. แนวคิดเกี่ยวกับการกล่อมเกลารวมทางการเมือง
๙. หลักสารานุกรม ๖
๑๐. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๑๑. บริบทพื้นที่

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์

๒.๑.๑ ความหมายของกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์

Daniel Lerner^๑ กล่าวว่า กลุ่มการเมือง (political strata) คือ กลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วยไปด้วยผู้ที่ให้ความสนใจ และแสวงหาข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ มีความหวังใจ และรู้ดีว่าตนเองสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ พวกนี้จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง มีความตื่นตัว จะพยายามที่จะแสวงหาอำนาจทางการเมือง หรือไม่ ก็เข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง บุคคลในกลุ่มนี้อาจแบ่งออกได้อีกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มที่แสวงหาอำนาจ (power seekers) เป็นกลุ่มที่ประกอบด้วยบุคคลที่พยายามใช้ทรัพยากร หรือสิ่งที่มีคุณค่าที่มีอยู่ทุกชนิดเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ บุคคลกลุ่มนี้จะใช้ข้ออ้างของการแสวงหาอำนาจของตนเอง เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม เพื่อประโยชน์ส่วนตน และเพื่อเป็นการสนองตอบต่อแรงกระตุ้นจากจิตใต้สำนึก เช่น ต้องการให้ได้มาซึ่งอำนาจ เพื่อใช้อำนาจนั้นเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองถูกกีดกันในตอนวัยเยาว์ เป็นต้น

^๑ Daniel Lerner, *The Passing of Traditional Society*, (N.Y.: The free press, 1958), p. 8.

๒) กลุ่มผู้นำที่มีอำนาจ (powerful elites) หมายถึงกลุ่มบุคคลที่สามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและชำนาญกว่าในการให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง Austin Ranney^๒ เห็นว่ากลุ่ม มีความสำคัญในการศึกษาการเมือง เพราะการเมืองคือ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง การต่อสู้ แข่งขัน หาผลประโยชน์ของมนุษย์ ซึ่งพยายามที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน และผลประโยชน์ที่ตรงกันข้ามความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับความขัดแย้งทางการเมืองก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมมนุษย์ และกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมคือผู้ที่เข้ามาแข่งขันต่อรอง แข่งขันทางการเมือง กล่าวได้ว่าการเมืองควรได้รับการพิจารณาในฐานะที่เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา^๓ อธิบายว่า Groups Interest คือ ผลประโยชน์ของกลุ่ม หมายถึง ภาวะความรู้สึกร่วมกันที่เกิดขึ้นในบุคคลที่ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ซึ่งถือว่าเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

สุรพล สุยะพรม^๔ ได้ให้นิยามเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็น พื้นฐานชีวิต เศรษฐกิจ สังคมที่เหมือนกัน มีผลประโยชน์เหมือนกัน หรือคล้ายกันมารวมกัน เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคม ดังนั้นกลุ่มผลประโยชน์จึงได้แก่ กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่รวมกันเข้าเพื่อพยายามปกป้องรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน ทั้งนี้ เพราะลำพังแต่ละคนไม่สามารถรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ได้ จึงต้องมารวมกันเพื่อให้เกิดพลังในการต่อรอง โดยเสนอความคิดเห็นหรือใช้อิทธิพลบีบบังคับรัฐบาลให้ปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม

ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร^๕ ได้อธิบายถึงกลุ่มผลประโยชน์ หมายถึง การรวมตัวกันของผู้มีผลประโยชน์ร่วมกัน เนื่องด้วยในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนหลากหลายมากกว่าสังคมดั้งเดิมมาก เกิดอาชีพหลายอาชีพ เกิดตำแหน่ง หน้าที่ ความรับผิดชอบ บทบาท สถานภาพที่แตกต่างกัน คนที่อาศัยอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลาย จึงเข้ามารวมตัวกัน ซึ่งอาจจะเป็นการรวมตัวขึ้น เพื่อสร้างความมั่นคงในอาชีพการงาน เพื่อรักษาและเสาะหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือการเมือง การรวมตัวกันของผู้ที่เห็นประโยชน์ร่วมกันนี้ เป็นที่มาของการเกิดกลุ่มผลประโยชน์

^๒ Ranny Austin, *The Governing of Men*, (New York: Holt Rinehart and Winston, 1958), p. 7-11.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔).

^๔ สุรพล สุยะพรม, *การเมืองการปกครองของไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

^๕ ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร, *รัฐศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๖.

จุมพล หนิมพานิช^๖ ได้อธิบายถึงความแตกต่างระหว่าง “กลุ่ม” (Groups) กับ “กลุ่มผลประโยชน์” (Interest Groups) กล่าวว่า กลุ่มเป็นการรวมตัวของคนที่มีวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ที่คล้ายคลึงกัน มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ แต่กลุ่มผลประโยชน์นั้นจะมีลักษณะที่ต่างออกไปในประเด็นที่ว่า การเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวได้มีเพียงวัตถุประสงค์ หรือผลประโยชน์กันเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงการมีทัศนคติร่วมกันอีกด้วย

แกรแฮม วู้ดตัน (Graham Wootton)^๗ ได้อธิบายความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ ไว้ว่า กลุ่มผลประโยชน์ คือ กลุ่มทุกกลุ่ม หรือองค์การทุกองค์การที่แสวงหาอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ตามวิธีทางที่กำหนด ในขณะที่เดียวกันก็ปฏิเสธที่จะรับผิดชอบโดยตรงที่จะปกครองประเทศ ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์เป็นของผู้ร่วมทัศนคติได้ทำการเรียกร้องต่อกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และเมื่อใดที่กลุ่มผลประโยชน์นี้กระทำการเรียกร้องข้อเสนอของตน โดยผ่านสถาบันใด ๆ ของรัฐบาล ก็ตาม กลุ่มผลประโยชน์นี้จะกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง (Political Interest Groups) และเมื่อใดที่กลุ่มผลประโยชน์ปฏิบัติการในระดับการเมือง กลุ่มนี้จะถูกเรียกว่า กลุ่มผลักดัน (Pressure Groups)

โดยสรุปกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) หมายถึง กลุ่มคนหรือองค์กรที่มีผลประโยชน์เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันเข้ามารวมตัวกัน เพื่อเรียกร้องต่ออำนาจของรัฐโดยมุ่งหวังให้รัฐตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มตนเองหรือพวกพ้องของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็ปฏิเสธการเข้าไปเป็นรัฐบาล

๒.๑.๒ ความสำคัญของกลุ่มผลประโยชน์

กลุ่มผลประโยชน์ที่ทำการศึกษากันส่วนใหญ่ มักจะทำการศึกษาในกรณีของประเทศหรือสังคมที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยในงานเขียนของ Robert A. Dahl ได้ชี้ให้เห็นว่าที่ผ่านมา การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของกลุ่มผลประโยชน์มักเป็นการศึกษาของสังคมที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยและนอกจากนี้ก็มีงานเขียนของ David Truman ที่มีความเห็นในลักษณะเดียวกันที่เป็นเช่นนั้นเพราะในประเทศหรือสังคมที่มีการปกครองลักษณะดังกล่าวเปิดโอกาสยอมรับบทบาทและความสำคัญของกลุ่มในโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองที่บรรดาพรรคการเมือง สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล กลไกของรัฐบาล ได้แก่ ข้าราชการจะต้องรับฟังข้อเรียกร้องไปพิจารณาประกอบในการกำหนดนโยบาย

ในกรณีดังกล่าวจะแตกต่างไปจากกรณีประเทศที่มีการปกครองในระบอบเผด็จการอย่างเบ็ดเสร็จนิยม (Totalitarianism) ที่มีหลักของการปกครองและการควบคุมสังคมที่ไม่เห็นด้วยต่อการเกิดขึ้นของกลุ่ม กลุ่มถ้าจะมีหรือต้องมีหรือจะต้องดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่สนับสนุนอุดมการณ์ของรัฐ ดังปรากฏในกรณีของสหภาพโซเวียตก่อนล่มสลายที่กลุ่มที่มี ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มกรรมกร กลุ่มชาวนา กลุ่มปัญญาชนต่างดำเนินการกิจการของการเรียกร้องหรือการแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ที่อิง

^๖ จุมพล หนิมพานิช, *กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทยแนวเก่า แนวใหม่ และกรณีศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๔.

^๗ Graham Wootton, *Interest Groups*, (Prentice-Hall, Inc.: Engle-Wood Cliffs, N.J., 1970), p.1-2.

กับอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ เช่นเดียวกันกับกรณีของสาธารณรัฐประชาชนจีน กลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเวลาทำการเรียกร้องหรือแสดงออกซึ่งผลประโยชน์จะเรียกร้องหรือแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ในลักษณะเดียวกัน คือ จะต้องอิงอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จะขัดแย้งกับนโยบายแนวทางตลอดจนอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ไม่ได้

๒.๑.๓ ประเภทของกลุ่มผลประโยชน์

ประเภทของกลุ่มผลประโยชน์ตามทฤษฎีของ Gabriel Almond และ Bingham Powell แบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท

ประเภทแรก เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มารวมตัวกันชั่วคราว (Anomie Interest Group) กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้เป็นกลุ่มที่มารวมตัวกันเพราะมีสถานการณ์หลักหรือกดดันให้เกิดอารมณ์ร่วมกัน มีการสะสมความคับข้องใจโดยไม่มีรูปแบบของการรวมตัวที่แน่นอนมีอารมณ์รุนแรงกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นการรวมกลุ่มที่มีลักษณะชั่วคราวแล้วก็สลายตัวไปโดยไม่มีระเบียบแบบแผน ชอบใช้วิธีการที่รุนแรงในการเรียกร้องผลประโยชน์ ตัวอย่างของกลุ่มประเภทนี้ ได้แก่ กลุ่มฝูงชน (Crowd) ที่มารวมตัวกันหลังจากจลาจลเพื่อความรุนแรงซึ่งอาจจะเป็นฝูงชนธรรมดา ฝูงชนวุ่นวาย (Mob) การจลาจล

ประเภทที่สอง เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปของสมาคม (Non-Associational Interest Group) กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้เกิดขึ้นเพราะมีปัญหาาร่วมกันไม่ได้จัดตั้งอย่างเป็นทางการถาวรเป็นกลุ่มที่แสดงออกซึ่งผลประโยชน์หรือความต้องการเป็นครั้งคราวโดยใช้วิธีการเรียกร้องผลประโยชน์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถพบกลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้ที่บางครั้งเรียกว่ากลุ่มผลประโยชน์ดั้งเดิมได้ในสังคมกำลังพัฒนา ตัวอย่างของกลุ่มประเภทที่สองนี้ ได้แก่ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา เป็นต้น

ประเภทที่สาม เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มารวมกันในรูปแบบของสถาบัน (Institutional Interest Group) เป็นกลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้ที่สำคัญ ได้แก่ พรรคการเมือง กองทัพ ข้าราชการ เป็นต้น กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้เป็นกลุ่มข้าราชการหรือพนักงานอื่น ๆ มักมีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มและของกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมในประเทศที่มีระบอบการเมืองที่ก้าวหน้าและพัฒนาแล้วกลุ่มประเภทนี้จะมีการแข่งขันกับกลุ่มอื่น สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศในเอเชียลาติน-อเมริกา กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้ เช่น กลุ่มข้าราชการ กองทัพจะมีอิทธิพลและบทบาททางการเมืองมากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ

ประเภทที่สี่ เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มารวมกันในรูปแบบสมาคม (Associational Interest Group) ตัวอย่างของกลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้ ได้แก่ องค์กรทางศาสนา องค์กรเอกชน สหภาพแรงงาน สมาคมพ่อค้านักธุรกิจ ลักษณะที่เห็นได้ชัดของประเภทนี้ก็คือ สามารถทำตนเป็นตัวแทนของผู้มารวมตัวเป็นกลุ่ม มีการจัดระเบียบองค์กรเป็นอย่างดี มีบทบาทในการเรียกร้องหรือแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มของตนโดยเฉพาะ เช่น กลุ่มสหภาพแรงงาน จะมีบทบาทหน้าที่

ในการเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตน เช่นเดียวกันกับกลุ่มธุรกิจ ในกรณีของสังคมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว บทบาทของกลุ่มประเภทนี้โดยทั่วไปได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี^๘

นอกจากนี้ สุรพล สุยะพรหม^๙ ได้กล่าวว่ากลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย อาจแบ่งได้ในลักษณะต่างกัน ได้แก่

๑) การจำแนกประเภทตามจุดประสงค์หรือสาเหตุ ในการจัดแบ่งโดยการยึดหลักของจุดประสงค์ หรือสาเหตุแห่งการรวมเป็นกลุ่ม อาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือ

(๑) กลุ่มมาตุภูมิ กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้อาจกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีบทบาทในทางการเมืองเลย เพราะการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ก็เพื่อจุดประสงค์ส่งเสริมความสามัคคี เผยแพร่ชื่อเสียงของกลุ่ม เช่น สมาคมชาวเหนือ สมาคมนักเรียนเก่า ฯลฯ

(๒) กลุ่มอาสาสมัคร เป็นกลุ่มหรือองค์การที่รวมกันโดยความสมัครใจในอันที่จะส่งเสริมหรือกระทำการใดกิจการหนึ่ง การรวมอาจจะเป็นการรวมกันอย่างถาวรในรูปสมาคม ผู้บำเพ็ญประโยชน์ หรือเพื่อดูแลการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ เช่น กลุ่มนิสิตอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้ง

(๓) กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มหรือองค์การที่มีเป้าหมายหลักคือการประกอบธุรกิจการค้าหรือรับจ้างทำงานประเภทเดียวกัน เช่น สมาคมผู้ประกอบการขนส่ง สมาคมพ่อค้าข้าว หรือสมาคมเลขานุการ

๒) การจำแนกประเภทตามลักษณะของกิจกรรม มี ๓ ประเภท คือ

(๑) กลุ่มทางเกษตรกรรม ได้แก่ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การประมง รูปของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมานั้นมีอยู่หลายรูปด้วยกันคือ เป็นกลุ่มเป็นสมาคมและเป็นสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ เช่น กลุ่มชาวนา สหกรณ์ประเภทต่าง ๆ

(๒) กลุ่มทางอาชีพธุรกิจ ได้แก่ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสาขาอาชีพ และธุรกิจ ส่วนใหญ่จะมีในเมืองหลวง และตามเมืองใหญ่เท่านั้น เช่น กลุ่มชาวจีน

(๓) กลุ่มทางสังคม ได้แก่กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสังคมต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างมากมายหลายชนิด ทั้งในลักษณะงานทางสังคมเฉพาะกลุ่ม และงานสวัสดิการทางสังคมด้วย เช่น กลุ่มสตรี สมาคมชาวจังหวัดต่าง ๆ สมาคมศิษย์เก่าและมูลนิธิต่าง ๆ

(๔) กลุ่มโลกทัศน์ เป็นกลุ่มที่เน้นในเรื่องอุดมการณ์เพื่อสังคมส่วนรวมและเป็นกลุ่มอาสาสมัคร คือ กลุ่มอุดมการณ์ทางศาสนา กลุ่มทางการเมือง และกลุ่มสื่อสารมวลชน

(๔.๑) กลุ่มอุดมการณ์ เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่มคนที่ต่างอาชีพต่างวัย ต่างความรู้แต่มีเป้าหมายอุดมการณ์เหมือนกัน ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มเพื่อทำงานให้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัคร สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย สโมสรไลออนส์นานาชาติ สโมสรโรตารีเยาวชน ยุวสมาคม (เจ.ซี.) สมาคมการกุศลสงเคราะห์ มูลนิธิการกุศล กลุ่มทางการเมือง กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มนवल กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ กลุ่มสตรีอาสาการศึกษาดินแดนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มศาสนา พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย

^๘ จุมพล หนิมพานิช, กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทยแนวเก่า แนวใหม่ และกรณีศึกษา, หน้า ๙๒.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๔.

ไทยยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย สมาคมคริสต์ศาสนสัมพันธ์ สมาคมชาวซิกข์ กลุ่มป้องกันคุ้มครอง
กลุ่มอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ ชมรมอนุรักษ์ป่าไม้ สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคแห่งประเทศไทย เป็นต้น

(๔.๒) กลุ่มสื่อมวลชน ถือได้ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญ และมีบทบาทกว้างขวางมากที่สุดในขณะนี้เพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่ สื่อสารมวลชน
ได้แก่ หนังสือพิมพ์รายวัน และรายสัปดาห์ วิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งใช้ได้ผลมากในการโฆษณาชวนเชื่อ
โน้มน้าวจิตใจผู้อ่าน ผู้ฟังเนื่องจากความรวดเร็วในการเสนอข่าว แต่อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏว่าหนังสือพิมพ์
บางส่วน วิทยุโทรทัศน์บางแห่งได้แสดงออกซึ่งลักษณะที่แท้จริงของการเป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์
หรือลัทธิทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และเป็นลักษณะที่เป็นธุรกิจมากกว่าการรักษาผลประโยชน์ของ
ส่วนรวม นับได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน

๒.๑.๔ บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์

แสวง รัตนมงคลมาศ^{๑๐} ได้อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ว่ามีดังนี้

๑) บทบาทหน้าที่ในการป้อนนโยบาย (Policy Input) การป้อนนโยบายนี้ หมายถึง
บทบาทในการพยายามใช้อิทธิพลของกลุ่มผลักดันให้ฝ่ายกำหนดนโยบายดำเนินการออกหรือกำหนด
นโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคน ซึ่งฝ่ายที่กำหนดนโยบายเป็นฝ่ายใดก็แล้วแต่
ข้อเท็จจริงของแต่ละหรือระบอบการเมืองที่ไม่เหมือนกัน โดยในบางแห่งอาจเป็นพรรคการเมืองบาง
แห่งของรัฐบาล บางแห่งเป็นรัฐบาล และในบางแห่งคือ ระบบราชการ ส่วนยุทธวิธีในการผลักดัน อาจ
ทำได้หลายรูปแบบ นับตั้งแต่วิธีการป้อนข้อมูลข่าวสารของตนให้กับฝ่ายที่กำหนดนโยบายเข้าร่วม
ตกลงหรือต่อรองให้มีการแบ่งผลประโยชน์และหยิบยื่นผลประโยชน์ทั้งในทางที่ชอบธรรมและไม่ชอบ
ธรรมให้กับฝ่ายกำหนดนโยบาย ทั้งนี้เพื่อโน้มน้าวให้นโยบายที่ออกมานั้นเป็นไปตามทิศทางของกลุ่ม
ตน ตลอดจนวิธีการเรียกร้องหรือเดินขบวนสนับสนุนหรือต่อต้าน ก็ถือว่าเป็นอีกยุทธวิธีหนึ่งของการ
ผลักดันนโยบาย

๒) บทบาทหน้าที่ในการประสานและขานรับนโยบาย (Policy Coordinator and
Implementator) นอกจากการผลักดันนโยบายแล้ว การประสานและขานรับนโยบายที่กลุ่มตนเห็น
ประโยชน์ด้วย ยังถือเป็นหน้าที่หลักอีกด้านหนึ่งของกลุ่มผลประโยชน์ ทั้งนี้ เพื่อให้นโยบายที่ออกมา
สามารถบรรลุผลสำเร็จในทางปฏิบัติที่กว้างขวางขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น กลุ่มผลประโยชน์บาง
กลุ่มมีเป้าหมายในการประสานและขานรับนโยบายมากกว่าที่จะผลักดันนโยบาย กลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่
เป็นกลุ่มที่จัดตั้งโดยฝ่ายนโยบายหรือฝ่ายที่กุมอำนาจรัฐ เพื่อคอยขานรับนโยบายของตนที่ออกมาและ
เพื่อดำเนินการต่อต้านกลุ่มต่อต้านเมื่อเกิดกรณีขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งกลุ่มเพื่อประสานและ
ขานรับนโยบายของผู้กุมอำนาจปกครองประเภทนี้ ทำให้เกิดกลุ่มที่ไม่อิสระขึ้นและทำให้มีความ
ขัดแย้งในสังคมสูง ซึ่งโดยทั่วไปประเทศที่ปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จะไม่ดำเนินการ
จัดตั้งกลุ่มในลักษณะนี้ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนและเป็นการ

^{๑๐} แสวง รัตนมงคลมาศ, “กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดัน” เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและ
กระบวนการทางการเมืองไทย, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๔๐), หน้า ๗๘๔-๗๘๕. อ้าง
ถึงใน สยามดำ ปริดา, สังคมกับการปกครอง, (ปทุมธานี: โรงพิมพ์ไทยรายวัน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๖.

เพิ่มพูนความขัดแย้งและความรุนแรงให้กับกระบวนการพัฒนาการเมือง กลุ่มผลประโยชน์มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานสถาบันการเมืองต่าง ๆ ในสังคม บทบาทของการเชื่อมประสานนี้สามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

(๒.๑) การเชื่อมประสานในแนวดิ่ง (Vertical coordinator) หมายถึง การทำตัวเป็นตัวกลางในการส่งลูกขึ้นไป และรับลูกลงมา ซึ่งลูกที่ส่งไปและหรือรับมานั้นก็คือ นโยบายนั่นเอง ส่วนผู้ที่กลุ่มนำลูกหรือนโยบายไปส่งนั้น ย่อมหมายถึง ประชาชนที่ทางกลุ่มเป็นหรืออ้างเป็นตัวแทน สำหรับผู้รับลูกหรือนโยบายนั้นอาจเป็นพรรคการเมือง รัฐสภา รัฐบาลและหรือระบบราชการแล้วแต่กรณี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การเป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างประชาชนกับสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ในสังคม บทบาทของการเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานระหว่างสถาบันประชาชนกับสถาบันทางการเมืองอันนี้นับว่าเป็นบทบาทที่จำเป็นและสำคัญที่สุดสำหรับกลุ่มผลประโยชน์ ทั้งนี้ เพราะถ้าปราศจากเสียซึ่งกลุ่มผลประโยชน์แล้วโอกาสและความเป็นไปได้ในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและผลประโยชน์ของกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ก็จะถูกขูดกลืนที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านนี้ ขณะเดียวกันการผ่านนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ของสถาบันการเมืองทั้งหลาย หมายถึง ประชาชนก็จำเป็นต้องมีกลุ่มผลประโยชน์เป็นกลไกเชื่อมโยงให้ มิฉะนั้นแล้ว โอกาสการส่งผ่านนโยบายย่อมมีน้อยและบางครั้งก็ไร้ประสิทธิภาพ

(๒.๒) การเชื่อมประสานในแนวนอน (Horizontal coordinator) หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์ในระดับกลุ่มผลประโยชน์ด้วยกัน โดยทั่วไปกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มักจะดำเนินการอย่างอิสระของตนเอง แต่ถ้ามีเหตุการณ์หรือความจำเป็นบางอย่างก็อาจจะมีการเชื่อมประสานติดต่อกันหรือดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับหลักแห่งผลประโยชน์ร่วมกันประการหนึ่งและหลักการมีศัตรูร่วมกันอีกประการหนึ่ง ตัวอย่างการเชื่อมประสานนั้นจะเห็นได้จากการร่วมมือของธุรกิจต่าง ๆ ที่มักจะเกิดขึ้นเสมอตามสถานการณ์ หรือตัวอย่างการประสานงานระหว่างนิสิต นักศึกษา กับกรรมการและชาวนาในการต่อต้านอำนาจเผด็จการ เป็นต้น

บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์มีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับประเภทหรือลักษณะการรวมกลุ่มของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ในกระบวนการทางการเมือง (Political Process) คือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพรรคการเมือง โดยทำหน้าที่ช่วยระดมจัดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ โดยเข้ามาเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐบาลโดยผ่านการทำหน้าที่ของพรรคการเมือง

๒.๑.๕ ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์

หากพิจารณาจากความจริงจากพฤติกรรมกลุ่มผลประโยชน์ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยยึดถือเอาแนวอาชีพเดียวกันเป็นหลัก เพื่อที่การรวมตัวกันจะเป็นไปด้วยดี และมีเอกภาพ มีการจัดการองค์การที่ดี มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างพลังการต่อรองที่เข้มแข็ง และจะสามารถกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลและอำนาจเหนือกระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้ในที่สุด

Mancur Olson^{๑๑} เสนอทฤษฎีกิจกรรมร่วมในหนังสือเรื่อง Logic of Collective Action ว่าปกติแล้วมนุษย์จะไม่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์ขนาดใหญ่ เพราะค่าใช้จ่ายของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกนั้นไม่คุ้มกับผลประโยชน์ที่จะได้รับ แต่จะเข้าร่วมในกิจกรรมร่วมก็ต่อเมื่อ ได้รับผลประโยชน์พิเศษเป็นการเฉพาะ หรือถูกบังคับให้เข้าร่วม หรือเมื่อกลุ่มมีขนาดเล็กพอที่จะทำให้คนเห็นว่าตนมีความสำคัญต่อความสำเร็จของกลุ่มเท่านั้น แต่จะไม่เข้าร่วมถ้าเขาเห็นว่า สิ่งที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่มนั้นเป็นเพียงเป้าหมายของกลุ่มเพียงประการเดียว

Terry M. Moe วิเคราะห์ทฤษฎีกิจกรรมร่วมของ Olson ว่าเป็นทฤษฎีที่มีขอบเขตจำกัด เพราะสามารถใช้อธิบายได้เฉพาะกับกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น ไม่สามารถใช้ได้กับกลุ่มอุดมการณ์ หรือกลุ่มศาสนาได้ ทั้งนี้เนื่องจาก Olson มีสมมติฐานว่า ปัจเจกบุคคลมีการคิดถึงเฉพาะผลประโยชน์ส่วนตัวในทางเศรษฐกิจเท่านั้น นอกจากนี้ Moe ยังเห็นว่า ทฤษฎีของ Olson เป็นเพียงแนวคิดที่กล่าวถึงเฉพาะเรื่องการก่อตั้งของกลุ่มเป็นองค์กรที่เป็นทางการ (Formal Organization) เท่านั้น แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงโครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มเลย Moe จึงเสนอแนวคิดเพื่อเสริมทฤษฎีของ Olson ๓ ประการ ด้วยกันคือ

๑) การตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มของปัจเจกบุคคล ตามทฤษฎีของ Olson กล่าวว่ามนุษย์จะเข้าร่วมกับองค์กรโดยมีสมมติฐานว่า

(๑.๑) เขาได้รับข่าวสารที่สมบูรณ์ เพราะคนแต่ละคนจะมีเหตุผล ได้รับแรงจูงใจจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และแต่ละคนมีการตัดสินใจที่เป็นอิสระ

(๑.๒) ผลประโยชน์ขององค์กรนั้นจะต้องแบ่งปันกันได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

(๑.๓) Marginal Costs ของการจัดหา Collective Good นั้นลดลง

(๑.๔) Marginal Benefits ในการได้รับสินค้านั้นเป็นไปในทางบวก

Moe เห็นว่า ผลประโยชน์ในสังคมนั้น ในสภาพความเป็นจริงมีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถแบ่งปันกันได้อย่างเท่าเทียมกันและตลอดไป สมาชิกแต่ละคนจะต้องแข่งขันต่อรองกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนต้องการ และการได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เลือกสรร (Selective Incentive) ซึ่งไม่ใช่เป้าหมายหรือผลประโยชน์โดยรวมของกลุ่มนั้น สมาชิกยังต้องจ่ายอะไรบางอย่างไปด้วย เช่นต้องเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการ หรือจ่ายเงินช่วยเหลือการดำเนินงานให้แก่กลุ่มด้วย

การที่ปัจเจกบุคคลเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเพราะเหตุทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่อาจเกิดจากเหตุผลอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ค่านิยม อำนาจ สถานภาพ การยอมรับ ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ฯลฯ และอาจไม่ใช่เป็นการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเสียทั้งหมด เพราะปัจเจกบุคคลแต่ละคนย่อมมีเหตุผลส่วนตัวด้วยกันทั้งสิ้น แต่ความมีเหตุผลอาจช่วยในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายเท่านั้นเอง นอกจากนี้ Selective Incentive ยังเป็นเครื่องจูงใจโดยตรงของปัจเจกบุคคลในการเข้าร่วมกลุ่ม แต่ไม่ใช่สิ่งเดียว เช่นที่ Olson เข้าใจ และสำหรับบางกลุ่มแล้ว อาจจะไม่มีความคุ้มค่าในการจูงใจให้ปัจเจกบุคคลเข้าร่วมกลุ่มเลย เพราะกลุ่มนั้น ๆ อาจให้ความสำคัญที่ผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

^{๑๑} Olsen, M., *The Logic of Collective Action*, (Cambridge: Harvard University Press, 1971), p. 7-8.

๒) การก่อตั้งและการดำรงอยู่ของกลุ่ม (The Organization Formation and Maintenance) ไม่ให้ความสำคัญต่อผู้นำองค์กรที่เขาเรียกว่า Political Entrepreneur ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่หาสมาชิกของกลุ่มโดยอาจเสนอ Selective Incentive หรือ Collective Goods ให้แก่สมาชิกและเป็นผู้นำในทางการเมืองของกลุ่ม เป็นผู้ที่มีหน้าที่ควบคุมเครื่องมือของกลุ่ม เพื่อให้องค์กรอยู่ได้ เช่น การติดต่อสื่อสาร เป็นผู้จัดการผลประโยชน์แก่สมาชิก

๓) การเมืองภายในองค์กร (The Internal Politics) ได้แก่ การเมืองภายในกลุ่มที่เกิดขึ้น เพื่อจะต่อรองกับผู้นำองค์กรให้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของสมาชิก และการเกิดการแข่งขันของสมาชิกของกลุ่มย่อย (Subgroup Member) หรือผู้นำกลุ่มย่อย (Subgroup Leader) ภายในองค์กรใหญ่

สรุปได้ว่า Moe ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ มาจากทฤษฎี Olson แต่เสริมให้เห็นชัดเจนในด้านพฤติกรรมขององค์กร และธรรมชาติของปัจเจกบุคคลในกลุ่ม ซึ่งเขาเห็นว่า จะช่วยให้สามารถเรียนรู้และศึกษากลุ่มได้รอบด้านมากขึ้น

๒.๑.๖ การดำเนินงานของกลุ่มผลประโยชน์

ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น กลุ่มผลประโยชน์มีวิธีการที่ใช้อยู่หลายประการด้วยกัน และวิธีการหนึ่งที่มีกได้ยีนอยู่เสมอก็คือ การลอบบี้ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา กลุ่มผลประโยชน์ในทุกกระบวนการเมืองต่างต้องการที่จะใช้วิธีนี้ คือส่งผู้แทนของกลุ่มเข้าไปเจรจาต่อรองกับผู้มีหน้าที่กำหนดนโยบายตรง เพื่อให้กระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายเป็นไปในแนวทางที่กลุ่มต้องการมากที่สุด การลอบบี้ เป็นวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพที่สุดวิธีการหนึ่ง ในการดำเนินการทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ เพราะผู้แทนของกลุ่มสามารถเข้าถึงตัว และให้ข้อมูลข่าวสารโน้มน้าวใจผู้กำหนดนโยบายได้โดยตรงและเป็นการส่วนตัวซึ่งจะช่วยให้ความต้องการของกลุ่มถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นนโยบายได้มาก นอกเหนือวิธีการลอบบี้แล้ว กลุ่มผลประโยชน์ยังมีอื่น ๆ อีกในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม^{๑๒} เช่น

๑) พยายามสนับสนุนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีทัศนะไปในทิศทางส่งเสริมผลประโยชน์ของกลุ่มให้ได้การเลือกตั้ง เช่น สนับสนุนในด้านการเงิน การลงคะแนนเสียงการหาเสียง

๒) กลุ่มผลประโยชน์พยายามมีอิทธิพลเหนือผู้กำหนดนโยบาย โดยการจัดหาข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้ผู้กำหนดนโยบายประกอบการตัดสินใจ กลุ่มผลประโยชน์ขนาดใหญ่จะมีหน่วยวิจัยที่ทำการค้นคว้าข้อมูลข่าวสารในเรื่องที่ผู้กำหนดนโยบายจะทำการกำหนดนโยบาย และมีผลกระทบถึงผลประโยชน์ของกลุ่มส่งให้แก่ผู้กำหนดนโยบายเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มโดยตรงและผู้กำหนดนโยบายมีข้อมูลไม่เพียงพอ

๓) คณะกรรมาธิการของสภานิติบัญญัติจะเป็นเป้าหมายสำคัญของกลุ่มผลประโยชน์ เพราะกรรมาธิการมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการแก้ไขปรับปรุง ร่างกฎหมายทั้งหลายก่อนที่จะนำเสนอให้สภานิติบัญญัติลงมติ

^{๑๒} มนตรี เจนวิทย์การ, **หลักและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตุลา, ๒๕๓๓), หน้า ๕๔๙-๕๕๓.

๔) ในบางโอกาส กลุ่มผลประโยชน์จะทำหน้าที่ร่าง หรือช่วยคณะกรรมการร่างกฎหมายเองด้วย โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นวิชาการสลับซับซ้อน โดยที่กลุ่มสามารถมองเห็นภาพสุดท้ายได้ว่ากฎหมายฉบับนั้นจะออกมาในทิศทางใด และกลุ่มจะใช้อิทธิพลในการผลักดันให้กฎหมายนั้นเป็นประโยชน์แก่กลุ่มมากที่สุด

๕) กลุ่มผลประโยชน์จะพยายามสร้างมติมหาชนที่สนับสนุนข้อเสนอ ข้อเรียกร้องของกลุ่มโดยการพิมพ์เอกสารในรูปแบบต่าง ๆ ออกแจกจ่าย ตลอดจนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนทุกแขนงกลุ่มที่สามารถใช้มติมหาชน เป็นประโยชน์เช่นนี้จะต้องเป็นกลุ่มที่รายได้สูง เพราะวิธีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เช่นนี้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก

๖) ผลประโยชน์จะพยายามใช้หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น และเหตุผลของกลุ่มโดยพยายามเป็นมิตรกับหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้เพราะหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อที่สามารถโน้มน้าวใจประชาชนได้ดี และสามารถควบคุมความคิดเห็นของฝ่ายที่คัดค้านกลุ่มไม่ต้องการให้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นโต้แย้งกับกลุ่มได้

๗) กลุ่มผลประโยชน์อาจจะสร้างความเป็นพันธมิตร กับพรรคการเมือง และอาจจะเข้าไปมีบทบาทภายในพรรคการเมืองนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าพรรคนั้น เป็นพรรครัฐบาลโอกาสที่มีความต้องการของกลุ่มจะถูกกำหนดเป็นนโยบายก็สามารถทำได้ง่าย

๘) กลุ่มอาจจะใช้การเดินขบวน และการนัดหยุดงานความรุนแรงอื่น ๆ ในการเคลื่อนไหวซึ่งกลุ่มที่ใช้วิธีการเช่นนี้ มักจะเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงรัฐบาลผู้กำหนดนโยบาย กระบวนการตัดสินใจของรัฐได้

๙) กลุ่มผลประโยชน์จะพยายามสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลที่มีฐานะสูงในทางการเมืองเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินงานของกลุ่ม

๑๐) กลุ่มอาจจะใช้การให้สินบน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มไว้ทั้งในรูปของตัวเงิน และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ๑๐ ประการนั้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มผลประโยชน์จะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มสามารถเข้าถึงผู้กำหนดนโยบายหรือรัฐบาลตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเท่านั้นซึ่งสามารถเข้าถึงได้มากก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากหากไม่สามารถเข้าถึงผู้กำหนดนโยบาย หรือกระบวนการกำหนดนโยบายโอกาสที่จะประสบความสำเร็จก็เป็นไปได้ยาก กลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลายจึงพยายามที่จะแข่งขันกันในการผลักดันตัวเองให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายมากที่สุด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการเข้าถึง เป็นหัวใจสำคัญแห่งความสำเร็จของกลุ่มผลประโยชน์นั่นเอง

๒.๑.๗ ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย

กลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยในปัจจุบัน มีลักษณะพิเศษ^{๑๓} ดังนี้

^{๑๓} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองการปกครองของไทย, หน้า ๑๔๖.

๑) เขตชุมชนมีอำนาจ กลุ่มผลประโยชน์ในสังคมไทยเขตชุมชนมีอำนาจ เพราะธรรมชาติของวัฒนธรรมทางการเมือง คือ ระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นหากได้เข้าไปเป็นพรรคพวกกับคนมีอำนาจ ก็จะมีแนวโน้มที่สมาชิกของกลุ่มจะได้รับผลประโยชน์จากตำแหน่งและอำนาจของผู้มีอิทธิพลนั้น

๒) ขาดเอกภาพ กลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยขาดการรวมตัวกันที่ดี ทำให้มีการแยกออกเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย นอกจากนี้การรวมกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ยังขาดการมองประโยชน์ส่วนรวม ทำให้เห็นแก่ประโยชน์ของกลุ่มที่ใกล้ชิดกับตัวเองมากเกินไป ดังนั้นทำให้กลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยไม่เข้มแข็ง

๓) ขาดอุดมการณ์ กลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยไม่ได้รวมตัวกันเพื่ออุดมการณ์ของส่วนรวม แต่เป็นการรวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์หรือเป็นการรวมกันเฉพาะกิจยามวิกฤติเท่านั้น และขาดการติดตามผลการเรียกร้อง

๔) การเรียกร้องเลื่อนลอย กิจกรรมอย่างหนึ่งที่กลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยนิยมทำ คือ การจัดสัมมนาหรืออภิปรายในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปของสังคมหรือกลุ่มผลประโยชน์ของกลุ่มสังคม การอภิปรายและการสัมมนาแต่ละครั้ง จะมีมติหรือข้อสรุปที่มีลักษณะเป็นข้อเสนอแนะคือ ชี้ให้เห็นว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ ส่วนใหญ่จะไม่มี ความพยายามที่จะทำให้เกิดข้อเรียกร้องนั้นได้รับการยึดถือ หรือปฏิบัติตามจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่มีการติดตามผล

๕) มุ่งการบันเทิง การเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์ไทยส่วนใหญ่มุ่งไปในทางสนุกสนานรื่นเริง ในรอบปีหนึ่ง ๆ งานประเภททราตรีสโมสรหรือกินเลี้ยงพบปะสังสรรค์ ซึ่งจัดโดยกลุ่มต่าง ๆ มากมาย

๒.๑.๘ วิธีการบีบบังคับของกลุ่มผลประโยชน์

วิธีดำเนินการของกลุ่มผลประโยชน์นั้นสามารถกระทำได้ในระดับต่าง ๆ กัน เช่น การบีบบังคับโดยตรงต่อหน่วยงานของรัฐ ต่อคณะรัฐมนตรี ต่อสมาชิกรัฐสภา ต่อเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของรัฐ เพื่อสร้างความกดดันแก่ผู้บริหารของรัฐโดยใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือนอกจากนี้ยังมีวิธีการบีบบังคับโดยทางอ้อม ดังนั้นคำว่า การใช้วิธีการบีบบังคับจึงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลเกี่ยวข้องกับอำนาจบังคับอันเป็นผลทำให้กลุ่มผลประโยชน์พยายามแสวงหา หรือสร้างอิทธิพลและอำนาจเพื่อที่จะได้ดำเนินการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มได้ตามเป้าหมาย

๑) การดำเนินการบีบบังคับโดยตรง การดำเนินการบีบบังคับโดยตรงของกลุ่มผลประโยชน์ต่อฝ่ายปกครองหรือรัฐบาลนั้น กระทำได้โดยวิธีการเปิดเผยและไม่เปิดเผย ได้แก่

(๑.๑) การบีบบังคับโดยเปิดเผย หมายถึง การดำเนินการใช้อิทธิพลของกลุ่มบีบบังคับให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐหรือกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ให้ปฏิบัติตามความต้องการของตน การบีบบังคับอาจจะกระทำได้โดยเปิดเผยต่อสาธารณชน คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการบีบบังคับนั้นด้วย การบีบบังคับเริ่มต้นจากการเรียกร้องโดยการเสนอข้อเสนอและเงื่อนไขต่อรอง ต่อฝ่ายปกครอง ต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต่อพรรคการเมือง ต่อกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ในระยะที่มีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา และตำแหน่งทางการเมืองอื่น ๆ ในบางครั้งก็อาจจะกระทำในลักษณะของการส่งตัวแทนของกลุ่มเข้าไปต่อรองกับกลุ่มสมาชิกรัฐสภา ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งของรัฐสภาและต่อคณะรัฐบาลซึ่งจะกระทำโดยเปิดเผย

(๑.๒) การบีบบังคับโดยไม่เปิดเผย หมายถึง การดำเนินการใช้อิทธิพลบีบบังคับอย่างลับ ๆ ต่อหน่วยงานของรัฐ ต่อรัฐบาล ต่อรัฐสภา ต่อพรรคการเมืองโดยเริ่มจากการให้เงินช่วยเหลือเป็นกองทุนสนับสนุนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง รวมทั้งการช่วยเหลือทางด้านวัสดุแก่พรรคการเมือง ซึ่งเป็นวิธีการที่กำลังปฏิบัติกันอยู่ในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยตะวันตกหรือเสรีประชาธิปไตยที่ซึ่งใช้ระบบทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจ ซึ่งระบบทุนนิยมนี้กลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจมีอิทธิพลมากที่สุด อย่างไรก็ตามในการให้ความช่วยเหลือในลักษณะนี้เป็นลักษณะที่ปกปิดขาดหลักฐานพยานยืนยัน และในการดำเนินการขั้นต่อไป คือ การติดต่อเป็นการส่วนตัวของตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์กับสมาชิกรัฐสภากับคณะรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ระดับสูงฝ่ายบริหารของรัฐ

(๑.๓) การติดสินบนและให้ข่าวสารปลอมแก่หน่วยงานของรัฐ วิธีการก็ไม่สู้สลับซับซ้อนนักในการใช้วิธีการทุจริตสร้างอิทธิพลให้อยู่เหนือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การซื้อตัวสมาชิกรัฐสภา การซื้อคะแนนเสียงจากพรรคการเมืองในการลงมติในร่างกฎหมายที่สำคัญ ๆ นอกจากนี้ยังอาจจะใช้วิธีการให้บริการด้านความสะดวก เช่น การเลี้ยงอาหาร การจ่ายค่าเดินทางไปพักผ่อน การมอบของกำนัลที่มีค่า และยังใช้วิธีการให้ข่าวปลอมแก่หน่วยงานของรัฐ เช่น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจทางการค้าและการอุตสาหกรรมแก่สมาชิกรัฐสภา ซึ่งข่าวสารดังกล่าวจะถูกคัดเลือก กลั่นกรองแล้วเป็นอย่างดีจะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายกลุ่มผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว

๒) การบีบบังคับโดยทางอ้อม กลุ่มผลประโยชน์สามารถที่จะบีบบังคับฝ่ายปกครองให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของกลุ่มโดยทางอ้อม คือ การใช้วิธีการจิตวิทยาและโฆษณาจูงใจ ส่วนวิธีสุดท้ายคือการก่อพลังมวลชนขึ้นเป็นพลังต่อรองรับรัฐบาล ซึ่งอาจต้องมีการเสียเลือดเนื้อด้วย ได้แก่

(๒.๑) วิธีการจิตวิทยาและโฆษณาจูงใจ หมายถึง การสร้างข่าวขึ้น เพื่อประโยชน์ของกลุ่ม อาจเป็นข่าวที่มีเป้าหมายอยู่ที่รัฐบาลหรือต่อผลประโยชน์ของมวลชน วิธีการโฆษณาจูงใจกระทำโดย วิธีแรก จะโฆษณาชักจูงให้กลุ่มของตนก่อนให้เห็นดีเห็นงามไปกับแนวความคิดนั้น เป็นการสร้างพลังมวลชน เช่น ในสภาพแรงงานอุตสาหกรรม สหภาพชาวนาชาวไร่ สมคมนักธุรกิจ วิธีที่สอง ทั้งกลุ่มผลประโยชน์มวลชนและกลุ่มผลประโยชน์ชนชั้นจะทำการรณรงค์โฆษณาในสื่อมวลชนทุกชนิด ให้ประชาชนส่วนใหญ่เห็นคล้อยตามแนวทางของกลุ่มและเข้าร่วมในการต่อต้านรัฐบาล จึงเป็นการให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกกลุ่มเห็นออกเห็นใจหันมาสนับสนุน

(๒.๒) วิธีการรุนแรง โดยปกติการบีบบังคับต่อฝ่ายปกครองเพื่อให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของกลุ่ม ๆ นั้นจะไม่กระทำโดยวิธีการที่รุนแรง แต่ก็มีกลุ่มบางกลุ่มยังมีความเชื่อมั่นว่าวิธีการรุนแรง (Violence) เป็นวิธีการที่ถูกต้อง และเป็นวิธีการหลักของกลุ่มในการโน้มน้าวชักจูงมติมหาชนให้คล้อยตามไปกับกลุ่มเพื่อที่จะบีบบังคับรัฐบาล

ผลจากการเรียกร้องของกลุ่มเพื่อบีบบังคับรัฐบาลนั้นทำให้ประชาชนเดือดร้อนก็จะมีผลบีบบังคับโดยทางอ้อมต่อรัฐบาลให้ปฏิบัติตามความต้องการของกลุ่มโดยรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น การปิดกั้นการจราจร การปิดถนนที่ใช้สัญจรเป็นประจำ ผู้เดือดร้อนคือประชาชนทั่วไป การนัดหยุดงานในกิจการที่สำคัญเกี่ยวกับการบริโภคของประชาชน เช่น ไฟฟ้า รถไฟ รถโดยสาร น้ำประปา ผู้เดือดร้อนคือประชาชนทั่วไป การงดไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือการลงประชามติ ผู้เดือดร้อน คือ พรรค

การเมือง การเข้ายึดโรงงานของกรรมกร ผู้เดือดร้อน คือ นายทุนเจ้าของกิจการ การเข้ายึดสถานศึกษาของนักศึกษาและไม่ยอมเข้าห้องเรียน ผู้เดือดร้อน คือ ผู้ปกครองนักศึกษา^{๑๔}

กล่าวโดยสรุป กลุ่มการเมือง เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มารวมกันในรูปแบบของสถาบัน (Institutional Interest Group) เพื่อเรียกร้องต่ออำนาจของรัฐ โดยมุ่งหวังให้รัฐตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มตนเอง กลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญ ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มการเมืองในท้องถิ่น กลุ่มข้าราชการเกษียณในท้องถิ่น กลุ่มการเมืองภาคประชาชน กลุ่มองค์กรเอกชน เป็นต้น กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มและของกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และมีบทบาทในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์นี้มาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจความเป็นมา พัฒนาการ ความต้องการ เป้าหมายของกลุ่มผลประโยชน์ในการศึกษารุ่นนี้ คือ กลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา เป็นกลุ่มที่มีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มและของกลุ่มอื่นๆ ในสังคมและมีบทบาทในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีลักษณะสำคัญคือ เป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานมีกิจกรรมต่อเนื่อง มีผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อต้องการให้ผลประโยชน์ของกลุ่มกลายเป็นผลประโยชน์ของสังคม และยับยั้งการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่กลุ่มจะเสียผลประโยชน์

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง

การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการใช้สิทธิทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย และการเมืองภาคพลเมืองเป็นที่ได้รับการยอมรับและมีฐานะชอบธรรมทางการเมือง ซึ่งสามารถถ่วงดุลย์ตรวจสอบและต่อรองกับการเมืองในระบบรัฐสภาเพราะลักษณะของการเคลื่อนไหวเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนมิใช่แต่เพียงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน แต่ยังรวมถึงการมีจัดมุ่งหมายให้การเข้าถึงอำนาจรัฐ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐยุคใหม่ เป็นการขยายสิทธิของประชาชน ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นประชาธิปไตยทางตรงที่ประชาชนใช้อำนาจบางอำนาจได้ โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน ไม่ต้องดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือตำแหน่งสาธารณะใด ๆ ไม่ต้องตั้งพรรคการเมือง เพื่อชิงอำนาจในรัฐสภา แต่มีสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิต สิทธิในการพัฒนาสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิทธิการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดสังคมประชาธิปไตยขึ้น

๒.๒.๑ ความหมายของการเมืองภาคพลเมือง

การเมืองของพลเมือง หมายถึง การเมืองที่ประชาชนในทุกส่วนภาคสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับนานาชาติ เป็นการเมืองที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีบทบาทและเข้าใจถึงสิทธิในการแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเพื่อนำไปสู่การผลักดันให้รัฐออกกฎหมายหรือกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตนได้ จึงถือเอาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมนั้น เช่น การชุมนุม เดินขบวน เรียกร้อง

^{๑๔} ณิชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, รัฐศาสตร์, หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

เจรจาต่อรอง การพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับรัฐในเรื่องต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น การเมืองแบบนี้ ประชาชนจะเป็นตัวแทนของตนเอง เป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเองออกมาเป็นประเด็นในสังคมเพื่อนำไปสู่การเคลื่อนไหวต่อไป ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ จะเปลี่ยนจากการเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์พึ่งพา แบบมือขอในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) มาเป็นผู้กระทำ (active) เป็นฝ่ายรุกรัฐให้กระทำตาม ดังนั้น รัฐจึงไม่ใช่ศูนย์อำนาจ แต่ประชาชนคือศูนย์อำนาจเป็นผู้กำหนดความต้องการของตน ไม่ใช่รัฐ

ในสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วและเป็นประชาธิปไตย ประชาชนในชาติจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ยึดถือว่า “บ้านเมืองเป็นเรื่องของทุกคน” กิจการใด ๆ ธุระใด ๆ ของรัฐจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมเสมอ แม้จะมีรัฐสภา รัฐบาล และกลไกรัฐที่ใหญ่โตแล้วก็ตาม การสร้างประชาธิปไตยแบบการเมืองส่วนร่วม (Participatory democracy) และประชาธิปไตยทางตรง เพื่อกำกับ กำหนดทิศทางตรวจสอบการใช้อำนาจเป็นสิ่งจำเป็น ในปัจจุบันพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในแต่ละประเทศจะเป็นเช่นใด ขึ้นอยู่กับ ภูมิหลังทางสังคม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ของแต่ละชาติเป็นสำคัญ เช่น ในแผ่นดินยุโรป โดยเฉพาะสังคมเยอรมัน ก่อนรวมตัวกันเป็นชาติต่างมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในลักษณะเมือง หรือท้องถิ่นมาก่อน เป็นชาวเมืองที่เรียกว่า Buerger หรือ Bourgeoisie หรือ กระฎุมพี ปัจจุบันเรียกว่า “ชนชั้นกลาง” Buerger คือพวกพ่อค้าและช่างฝีมือ ที่ทำมาหากินอยู่ในเมืองจนสามารถสร้างหลักฐาน มีทรัพย์สิน เงินทอง เป็นผู้มั่งคั่ง กลายเป็นชนชั้นใหม่ในสังคมที่มีศักดิ์ศรี มีอำนาจ ทางเศรษฐกิจ ท่ามกลางสังคมศักดินาของเหล่าขุนนาง ในฐานะที่เป็นพลเมืองที่ต้องการดำรงชีวิตในแผ่นดินอย่างมีอิสรภาพ มีความเสมอภาค ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ มีกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์กติกาของบ้านเมือง ในด้านการเมือง พวกนี้จึงมีอิทธิพลต่อการนำพาบ้านเมือง เป็นผู้ร่วมก่อตั้งรัฐชาติ เพื่อมารองรับบทบาทและหน้าที่ของพวกเขาจนทำให้ชนชั้นสูง ต้องคลายอำนาจลง

การอยู่ร่วมกันในลักษณะรัฐชาติสมัยใหม่ (Nation State) มีการเปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นประเทศสังคมเสรีประชาธิปไตย พวกนี้มีลักษณะนิสัยของความเป็นพลเมืองที่ว่า การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ในด้านหนึ่งต้องรักษาสีทธิและ ผลประโยชน์ส่วนตัว แต่อีกด้านหนึ่งต้องเป็นธุระกับเรื่องส่วนรวมด้วย ดังนั้นการใด ๆ ของรัฐ ธุระใด ๆ ของประเทศชาติ พลเมืองทุกคนต้องสนใจ เป็นเรื่องของทุกคน ถึงแม้จะมีการใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนมีรัฐสภา รัฐบาล ราชการมาทำหน้าที่แล้วก็ตามในจิตวิญญาณและความคิด ของพวกเขาถือว่า แผ่นดินประเทศชาติเป็นของพลเมืองทุกคน ๆ ต้องช่วยกันดูแล เจ้าหน้าที่รัฐเป็นเพียงผู้มีหน้าที่ปฏิบัติงานตามกฎหมายและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ที่เรียกว่า “Public Servant” นักการเมือง เป็นผู้ที่ประชาชนให้โอกาสมาทำงานให้บ้านเมืองตามที่เขาเสนอตัวมา

ดังนั้น ประชาชนต้องทำหน้าที่ ตรวจสอบ ติดตาม ควบคุม ถ้าทำไม่ดีก็เปลี่ยนได้ ตามกฎหมายในสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืน ต้องเป็นสังคมที่มีการแบ่งปันอำนาจ (Power) นั่นคืออำนาจรัฐต้องมาจากทุกส่วนภาคของสังคม ไม่ใช่ผูกขาดโดยชนชั้นใดชั้นหนึ่ง

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแนวคิดประชาธิปไตยแบบดั้งเดิม ถือว่าแม้ประชาชนเป็นเจ้าของอธิปไตย แต่ได้มอบให้ผู้แทนเป็นผู้ใช้ไปแล้ว โดยประชาชนมีส่วนร่วมเฉพาะเมื่อถึงเวลาลงคะแนนเสียงเท่านั้น หลังจากนั้น ก็

ไม่มีสิทธิใด ๆ อีก ต้องยอมรับในการกระทำทุกอย่างที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจแต่ในศตวรรษที่ ๒๐ แนวคิดประชาธิปไตยเปลี่ยนไปจากเดิมโดยความรู้สึกเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนเรียกร้องให้รัฐใช้อำนาจในการปกครองบ้านเมืองที่ดี

ดังนั้น พันธกรณีที่ประชาชนเลือกผู้แทนไปใช้อำนาจนั้นไม่ใช่เป็นการมอบอำนาจอย่างเด็ดขาด แต่สิทธิของประชาชนยังคงมีอำนาจในการตรวจสอบ ติดตาม เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ กระทำการต่าง ๆ ร่วมกับรัฐได้ โดยเฉพาะเรื่องนี้อาจส่งผลกระทบต่อตนเอง และสังคม การมีส่วนร่วมอาจทำในรูปแบบต่างๆ เช่น การชุมนุม ประท้วง การทำประชาพิจารณ์ ลงประชามติ ฯลฯ จากประวัติศาสตร์ ในการพัฒนาประชาธิปไตยไปสู่ความยั่งยืนได้ สังคมต้องมีการแบ่งอำนาจไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นหุ้นส่วนทางสังคม (Social partner) ได้แก่ กลุ่มทุน กลุ่มอาวูร กองกำลัง กลุ่มปัญญาชน ข้อมูลข่าวสาร การรวมพลังประชาชน การแบ่งปันความมั่งคั่ง (Wealth) จะตามมาเมื่อมีการแบ่งปันอำนาจเกิดขึ้นในสังคมประชาธิปไตย การแบ่งปันอำนาจและความมั่งคั่งจะเกิดขึ้น เมื่อชนชั้นกลางมีความเป็นปึกแผ่น มั่นคง เป็นแกนนำในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ถ้าเมื่อใด ชนชั้นกลางในสังคม มีบทบาททางการเมืองน้อย ดุลยภาพจะเสีย และทำให้อำนาจรัฐถูกผูกขาดโดยชนชั้นใดชั้นหนึ่งในสังคม จนกลายเป็นเผด็จการ ดังเช่น ในสังคมไทย ชนชั้นล่างถูกผูกติดให้อยู่กับระบบอุปถัมภ์ ต้องแบมือรับความช่วยเหลือจากรัฐตลอดเวลา ทำให้คิดไม่เป็น มองไม่เห็นข้อเท็จจริง ชนชั้นกลางไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และจำนวนมากที่ไปปรับใช้กลุ่มทุนที่มีอำนาจรัฐ เพื่อหวังขยับขึ้นเป็นชนชั้นนายทุน ทำให้ชนชั้นนายทุนครองอำนาจรัฐได้อย่างเด็ดขาด การเมืองภาคพลเมือง ในรูปแบบขององค์กรนอกภาครัฐ หรือ Non-Governmental Organization -NGOs จึงเกิดจากการอาสาทำงานของประชาชนที่อยู่ในเมือง ซึ่งจะทำในรูปแบบต่าง ๆ เช่น มูลนิธิ สมาคม สถาบัน ชุมชน กลุ่ม เครือข่าย ฯลฯ และจะทำเรื่องอะไร ระดับไหน ตั้งแต่เก็บขยะ ไปถึง กลุ่มกรีนพีซ ระดับนานาชาติ NGOs จึงมีจิตวิญญาณของพลเมืองอาสา ที่ต้องการริเริ่ม เอาธุระในกิจการสาธารณะต่าง ๆ โดยมีตัวแทนการเมืองและกลไกรัฐราชการที่ยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศอย่างแท้จริง^{๑๔}

ในระยะกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาพัฒนาการของสังคมไปสู่สังคมเปิดตามพลัง ของกระแสการสร้างและการจรรโลงประชาธิปไตย พร้อมกับมีการกล่าวอ้างถึงคำว่า “การเมืองภาคพลเมือง” กันมากขึ้นและให้ความหมายการอธิบายคำนี้แตกต่างกันไป ตามความรู้สึกความปรารถนาของแต่ละคน คำว่า “พลเมือง” หรือ Citizen จึงผันแปร ตามระบบความเชื่อ การให้ความหมายจึงผูกผันตามบริบททางสังคมเพราะว่าพลเมืองคือ บุคคลที่ไม่ถ่องลอย แต่อยู่ในบริบทของ “รัฐ” “สังคม” และ “ชุมชน” จึงมีความหมาย ถึงความคิดเห็นที่หลากหลายมาก เป็นทั้งประสบการณ์ และแนวคิดที่ยอมรับตลอด มากกว่า ๑,๕๐๐ ปี และพลเมืองอาจจะผูกผันไปตามยุคสมัยและระบบการเมืองการปกครอง ด้วย นักวิชาการอย่าง Marshall ในงาน “Citizenship and Social Class” ได้สร้าง กรอบแนวคิดการอธิบายถึงพลเมืองในสังคมการเมืองว่ามี ๓ มิติ คือ พลเมืองในมิติสังคม พลเมือง (Civil) พลเมืองในมิติของระบบการเมือง (Political) และพลเมืองในมิติ ของสังคม (Social)

^{๑๔} การเมืองของพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://article-spadm.com/blog-post_7779.html (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑).

เช่นเดียวกับ Maurice Roche ที่เขียนในงาน Social Citizenship : Grounds of Social Change ยกระดับทำให้เข้าใจพลเมืองว่าสัมพันธ์กับ “ความซับซ้อน” และ “บริบท” (Complexity & Contextual) โดยที่ลักษณะของความซับซ้อนจาก โครงสร้าง ส่วนลักษณะของบริบทจะสัมพันธ์กับความอิสระจากภาคส่วนต่าง ๆ เจื่อนไขต่าง ๆ ทั้งนี้ทั้งนั้น “ความซับซ้อน” เป็นแนวคิดและปฏิบัติการของพลเมืองที่มีความสลับซับซ้อน เป็นไปตามเงื่อนไขหลากหลายมิติ เช่น พลเมืองต้องอยู่ในโครงสร้างของสังคมพลเมือง พลเมืองของระบบการเมือง และพลเมืองในสังคม ทั้งนี้เงื่อนไขของความซับซ้อนนี้ส่งผล ทั้งมิติด้านบวกและมิติด้านลบต่อวิถีชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมการเมืองภายใต้สถานการณ์ ต่าง ๆ

ส่วน “บริบท” นั้นเน้นการพิจารณาว่าพลเมืองดำรงอยู่ในภายใต้สิทธิต่าง ๆ ที่มาจากและส่งผลต่อความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และความเป็นสถาบัน ต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานก่อให้เกิดปฏิบัติการของสิทธิต่าง ๆ ทั้งสิทธิในสังคม และสิทธิใน การการเมือง Maurice Roche ได้ขยายความลักษณะของความซับซ้อนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ ทำให้จำแนกพลเมืองว่ามี ๓ ระดับ คือ พลเมืองที่เป็นปัจเจกบุคคล พลเมืองของระบบการเมือง และพลเมืองของสังคม จึงทำให้ได้ประโยชน์จากความซับซ้อน และบริบทดังที่ ธนศวรรย์ เจริญเมือง กล่าวไว้ทำนองว่าพลเมืองในเส้นทางประวัติศาสตร์ นั้นเปลี่ยนแปลงไปและไม่เหมือนกัน ทำให้แต่ละฝ่ายต่างก็หาประโยชน์จากคำ ๆ นี้ เพราะคำนี้มีความหมายด้านบวกหลายอย่าง เช่น ได้สิทธิที่จะรับบริการจากรัฐ

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ชี้ลงไปว่าพลเมือง คือ บุคคลที่เสียภาษี ปฏิบัติตามกฎหมาย และร่วมกิจกรรมทางการเมือง แต่ก็สรุปไม่แตกต่างจากที่กล่าวมาแล้ว กล่าวคือ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เน้นว่าพลเมืองมี ๒ มิติ คือ พลเมืองในมิติของการเป็นปัจเจกบุคคล และ พลเมืองในมิติที่เป็นสมาชิกสังคม โดยมีคุณธรรมของปัจเจกบุคคลและคุณธรรมของ พลเมือง (Civic Virtue) ที่เน้นส่วนรวม ในมิติแรกนั้นต้องมีศักดิ์ศรี และคุณค่าของตนเอง ส่วนในมิติที่สอง ต้องเน้นความเท่าเทียมต่อกัน เป็นมิตรต่อกันและกัน เอาใจคนอื่นใส่ใจเรา เสียสละต่อส่วนรวมและผู้อื่นมากกว่าการแก่งแย่งแข่งขัน สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง สรุปได้ว่าพลเมืองคือบุคคลที่ต้องแสดงบทบาทในกิจกรรมสรรค์สร้างสังคม เช่นเดียวกับสังคมนการเมืองสมัยใหม่ก็ยิ่งมีการใช้คำว่า “พลเมือง” กันมากและ มีแนวคิดที่แยกแตกต่างกันออกไปมา ทำให้คำนี้จึงถูกใช้ควบคู่หรือบางครั้งก็ทดแทน กับคำว่า “ประชาสังคม”

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้กล่าวถึง ประชาสังคม คือ กลุ่มองค์กรที่รวมขึ้นมาจากพลเมือง ทำให้ประชาสังคม คือ ความเป็น พลเมืองที่มีใจเน้นปัจเจกชนนิยม เช่นเดียวกับการตีความของ กฤติยา อาชวนิจกุล และ คณะ ที่ว่าประชาสังคมคือการเมืองภาคประชาชน ที่กล่าวเช่นนี้เพราะต้องการจะสะท้อน ให้เห็นถึงการยอมรับนิยามความหมาย คำอธิบายพลเมืองในมิติการวิจัยและวิชาการ ในสังคมวิชาการไทยในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมาที่กล่าวถึงพลเมืองสัมพันธ์กับประชาสังคมอยู่เสมอ เมื่อกล่าวถึงการเมืองภาคพลเมือง คือ การใช้อำนาจของพลเมืองในกิจกรรม ทางสังคม กิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิของพลเมือง เกิดขึ้นได้ในระดับชุมชนหรือ ระดับชาติในประชาธิปไตย ที่มีตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๑๐ ได้พัฒนามาสู่กิจกรรมทาง การเมือง สิทธิเสรีภาพ สิ่งแวดล้อม ความรู้ ภูมิปัญญา สุขภาพอนามัย สิทธิทางเพศ หรือ อาจจะกล่าวโดยรวมคือพลเมืองได้ใช้อำนาจของตนในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต จัดการชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ด้วยการไปหนุนเสริมกับรัฐ บาง

กิจกรรมอาจจะทำหาย กับอำนาจรัฐ การแสดงออกนี้ในมิติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองที่ส่งผลต่อ การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐใหม่ พลเมืองจึงเป็นตัวกระทำทางการเมืองใหม่ ในรัฐพหุนิยมที่เน้นบทบาทของกลุ่มองค์กรทางสังคมในกระบวนการทางนโยบาย^{๑๖}

การเมืองภาคพลเมือง ที่อยู่ในอารยสังคม (Civilized society) และความเป็นพลเมือง (Citizenship) ที่ก่อตัวขึ้นมา นาน รับผิดชอบยุคต้นของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ และเป็นเรื่องของการเมือง โดยปัจเจกบุคคลหลายคนหลายครอบครัวมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการตัดสินใจและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน การเมืองภาคพลเมืองเริ่มต้นที่กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของพลเมืองที่จะทำให้การดำเนินชีวิตของเขา ในฐานะเจ้าของปัญหาเกิดการก่อรูปขึ้นของความสัมพันธ์ใหม่ เรียกว่า “ความสัมพันธ์สาธารณะ” ดังนั้น คำว่า “พลเมือง” ในที่นี้จึงความหมายถึง บุคคลที่ประกอบกันขึ้นเป็นสาธารณชน ร่วมปฏิบัติกิจการส่วนรวม ในลักษณะที่มีความหมายเท่ากัน “การเมือง” อันหมายถึง การจัดการทางสังคมที่บุคคลกระทำร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของสังคม ซึ่งมีหลักการของการเมืองภาคพลเมืองได้ดังนี้

(๑) หลักแห่งการตอบสนอง (Responsibility) คือการเริ่มต้นที่การตอบสนองตัวเอง เมื่อผู้คนพิจารณาเห็นปัญหาของตน พวกเขาจะจัดการแก้ไขปัญหาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

(๒) หลักแห่งความสามารถ (Capacity) คือการเริ่มต้นที่พลเมืองตระหนักในความเป็นชุมชนและดึงเอาพลังในชุมชนมาจัดการสร้างระบบบริการในชุมชน ผ่านองค์กรของชุมชน

(๓) หลักแห่งอำนาจ (Power) คือสนใจอำนาจและการใช้อำนาจที่เป็นจริง อันหมายถึงอำนาจของพลเมือง ที่พลเมืองเป็นผู้ริเริ่มเอง เป็นผู้ให้การนิยามความหมายเอง มิใช่การเพิ่มอำนาจที่มาจากแหล่งอำนาจอื่น ๆ

(๔) หลักแห่งความสัมพันธ์ (Relationships) คือการพิจารณาการแสดงออกเชิงอำนาจที่สร้างความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการแก้ปัญหา โดยการแก้ปัญหานั้นมักจะต้องมีปฏิบัติการความสัมพันธ์ผ่านสองฝ่าย คือหน่วยราชการและหน่วยทางธุรกิจ เพื่อนำสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ กลไกบทบาท ความสัมพันธ์ ระหว่างราชการ ธุรกิจ กับพลเมือง

(๕) หลักแห่งเจตจำนงทางการเมืองและประโยชน์ทางการเมือง (Political Will and Interest) คือทรัพยากรในชุมชนเป็นเจตจำนงของสาธารณะที่เป็นผลประโยชน์ของชุมชนอันส่งผลให้เกิดความผูกพันของพลเมืองที่ต้องดำเนินการร่วมกันจนสามารถควบคุมได้ เพราะทรัพยากรนี้ทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มให้เป็นเจตจำนงทางการเมืองและประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อพลเมือง

(๖) หลักแห่งการกระทำหรือการลงมือปฏิบัติ (Action) ปกติแล้วเจตจำนงสาธารณะหรือทางการเมืองมักจะไม่ใช่เชื่อมโยง หรือมักจะไม่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นต้องมีความพยายามที่จะจัดการแยกลักษณะของการแยกออกเป็นส่วนตัวของสังคม ผ่านการประสานงานเพื่อร่วมมือและสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน

^{๑๖} ตัวชี้วัดการเมืองภาคพลเมืองในบริบทประชาธิปไตยไทย” สนับสนุน โดยสภาพัฒนาการเมืองสถาบันพระปกเกล้า ปีงบประมาณ ๒๕๕๖.

ธีรยุทธ บุญมี กล่าวถึง “การเมืองภาคประชาชน” ได้รวบรวมและให้ความหมายการเมืองภาคประชาชนที่พ้องกันจากชื่อที่เรียกหลากหลายไปตามเป้าหมายที่ต่างกันแต่ก็หลือมซ้อนกันอยู่ ดังนี้^{๑๗}

(๑) การเมืองภาคปริณทลสาธารณะ (Public sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่เวที กลไก ส่วนกลางซึ่งไม่ใช่รัฐสภา ที่จะถกเถียงสร้างประเด็นต่าง ๆ ขยายสิทธิอำนาจต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

(๒) การเมืองภาคประชาสังคม (Civil society) หรือ การเมืองภาคพลเมือง (Citizen politics) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่แข็งขันของบุคคลองค์การต่าง ๆ ในสังคมที่จะถกเถียง และบรรลุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ

(๓) การเมืองภาคประชาชน (People’s politics) หรือ ขบวนการทางสังคมแนวใหม่ (New social movements) มุ่งเคลื่อนไหว และสร้างจิตสำนึกของคนในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษย์ ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมโลก การควบคุมทุนการเงินโลก หรือการคัดค้านโลกาภิวัตน์ การเคารพอำนาจอธิปไตยในชีวิตตัวตนของชุมชน บุคคล ซึ่งเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้นิยามของการเมืองภาคประชาชน (People Politics) ว่าการเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานะครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อรวมอำนาจบางส่วนให้ประชาชนใช้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรง ซึ่งประชาชนในที่นี้หมายถึง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงกลุ่ม NGOs นักวิชาการ ปัญญาชน สาธารณะ ชนชั้นกลางในเมือง จะยกเว้นก็เพียงกลุ่มทุนขนาดใหญ่เท่านั้น ซึ่งโดยทฤษฎีแล้วการเมืองภาคประชาชนคือการเมืองแบบเปิด ประชาธิปไตยทางตรง หรือการเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งครอบคลุมการเคลื่อนไหวสาธารณชนทั่วไปในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจการสาธารณะ และการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่มเพื่อแสดงสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง หรือเพื่อยับยั้งการกระทำของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน

นอกจากนี้ การเมืองภาคประชาชนของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล อาจถือเป็นแนวคิดหลังโครงสร้างนิยมอย่างหนึ่ง คือ ไม่ติดอยู่ในกรอบของประชาธิปไตยแบบคลาสสิกที่การเมืองอยู่ในกรอบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนในระบอบรัฐสภาหากแต่เป็นการเมืองแบบประชาธิปไตยทางตรง โดยยึดประชาชนเป็นตัวตั้งไม่ใช่รัฐเป็นตัวตั้ง ในกระบวนการกำหนดนโยบายไม่จำเป็นต้องผ่านระบบตัวแทนเสมอไป ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ต้องการยึดอำนาจรัฐดัดแปลงสังคมให้เป็นไปตามอุดมการณ์ที่ต้องการ ดังเช่นแนวคิดมาร์กซิสต์ การเมืองภาคประชาชนจึงมีฐานะในการช่วยพัฒนาการเมืองไปสู่การมีรัฐที่มีอำนาจน้อยลง ประชาชนมีพื้นที่ในการดูแลตัวเองมากขึ้น

ศรัณยู หมั่นทรัพย์^{๑๘} ได้ให้ความหมายคำว่า “การเมืองภาคประชาชน” (People’s politics) ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่มุ่ง

^{๑๗} ธีรยุทธ บุญมี อ่างในณรงค์ บุญสวยขวัญ การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการทำทนายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน, (กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔.

^{๑๘} ศรัณยู หมั่นทรัพย์, “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง,” วารสารสถาบันพระปกเกล้า, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๗.

เคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพทุนโลก เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเมืองภาคพลเมืองในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม (civil society movement) หรือภาคพลเมืองดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญคือ พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (common good) เป็นพลังสำคัญ

สุจิต บุญบงการ^{๑๙} กล่าวว่า การเมืองภาคประชาชนว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่เป็นทางการ หรือกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือการเมืองภาคประชาชนคือ ประชาธิปไตยโดยผู้แทน (Representative democracy) การที่ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การให้การสนับสนุนพรรคหรือผู้สมัคร การไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการสมัครรับเลือกตั้ง

อรธจักร สัตยานุรักษ์^{๒๐} ให้นิยามของ การเมืองภาคประชาชน ไว้ว่า เป็นการเสริมพลังจากภาคสังคม โดยมีการยึดหลักการ ๓ ประการ ประการแรก คือ ยึดศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ประการที่สอง มีความเป็นอิสระโดยสัมพันธ์จากรัฐและทุน นั่นคือ การเคลื่อนไหวจากผลประโยชน์ของผู้ยากไร้ และประการที่สาม มีการเคารพเอกภาพทางศีลธรรมระหว่างเป้าหมายและวิธีการ

การเมืองภาคประชาชนอาจจะมีฐานะชอบธรรมในระบอบการปกครองไทย ด้วยเหตุผลที่อาจสามารถสนองจุดหมายในสถานการณ์ที่ไทยเผชิญอยู่ดังที่ เสกสรรค์ ประเสริฐกุลได้สรุปไว้ดังนี้^{๒๑}

(๑) การเมืองภาคประชาชนเป็นกระบวนการประชาธิปไตยทางตรง หรือประชาธิปไตยทางตรง หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ช่วยแก้ปัญหาประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่อาจสนองตอบความต้องการของประชาชนได้ทั่วถึง

(๒) การเมืองภาคประชาชน โดยธรรมชาติแล้วเป็นขบวนการแบบพหุนิยม คือ กลุ่มประชาชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ไม่ยอมรับข้ออ้างความชอบธรรมที่เลื่อนลอย จึงช่วยในการรวบรวมผลประโยชน์ของแต่ละผู้คนให้กลายเป็นผลประโยชน์แห่งชาติที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นอีกทั้งยังช่วยสร้างฉันทามติทางการเมือง เพราะประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการใช้อำนาจรัฐ

(๓) การเมืองภาคประชาชน เป็นกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือกไม่สามารถขึ้นกับกลไกตลาดเสรีตามแนวคิดเสรีนิยม จึงสามารถช่วยถ่วงดุลอิทธิพลทุนข้ามชาติ และช่วยกระตุ้นให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น แก้ปัญหาการกระจุกตัวอำนาจที่ศูนย์กลางได้

Rueschemeyer, Stephens และ Stephens กล่าวว่า ประชาสังคมเป็นพื้นฐานปกติของอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อให้ตัวกระทำทางการเมืองใหม่ได้แสดงพลังอำนาจออกมาในเวทีระบอบประชาธิปไตย นอกจากนั้น ประชาสังคมยังเป็นเงื่อนไขให้เกิดเสถียรภาพและเป็นเงื่อนไขแห่งความเป็นประชาธิปไตย ที่มีลักษณะ ๓ ประการ คือ ประการแรก เป็นบรรยากาศทางการเมืองของ

^{๑๙} สุจิต บุญบงการ. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทย”. ใน การพัฒนาทางการเมืองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕.

^{๒๐} อ้างถึงใน ณรงค์ บุญสวยขวัญ, การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการทำทนายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

^{๒๑} พิชราภา ตันตราจัน ความคิดทางสังคมการเมืองของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล, (กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๕-๒๓๗.

ชนชั้นกลาง เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยที่มีพลังของชนชั้นกลาง (Middle Class) ซึ่งยอมรับกันว่าเป็นกลุ่มคนที่เอื้อต่อระบอบการเมืองแบบนี้ ประการที่สอง ประชาสังคมจะขัดขวางอำนาจรัฐ จึงทำให้บรรยากาศของการเกิดดุลยภาพของอำนาจแต่ละชนชั้น และเป็นการสร้างสรรค์เงื่อนไขไปสู่ประชาธิปไตย และประการสุดท้าย เพิ่มอำนาจของชนชั้นดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นโอกาสที่จะนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตย

การเมืองภาคประชาชน เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดอุดมการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตย การอธิบายบนแนวทางนี้พยายามที่จะชี้และอธิบายให้เห็นในเชิงยุทธวิธีว่า ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้ในทางตรง หรือที่เรียกว่าประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy) เช่น การที่ประชาชนใช้สิทธิในการเสนอกฎหมาย หรือการใช้สิทธิในการถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารระดับสูง ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนที่เข้าไปเคลื่อนไหวในโครงสร้างทางการเมืองในภาคที่เป็นทางการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ดังที่ปรากฏไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นโดยกระบวนการในการจัดทำรัฐธรรมนูญที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการจัดทำ ในปัจจุบันก็ยังเป็นอุปสรรค ทั้งนี้เนื่องจากถึงที่สุดแล้วกระบวนการในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ยังอยู่ที่การเมืองในระบบ ซึ่งก็คือ พรรคการเมืองและนักการเมือง ในทางยุทธศาสตร์ การเข้าไปเสริมสร้างให้ประชาชนทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจก และในฐานะกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมหรือที่เรียกกันว่า การเพิ่มบทบาททางการเมืองให้กับประชาชนมากกว่าการทำหน้าที่ในการเลือกตั้ง ก็น่าจะช่วยให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองได้^{๒๒}

๒.๒.๒ จุดหมายของการเมืองภาคประชาชน

จุดหมายของการเมืองภาคประชาชน การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวในประชาสังคม โดยเทียบกับส่วนที่เป็นรัฐกับสังคม บนพื้นฐานระดับการแทรกตัวของรัฐเข้าไปในสังคมดังที่เป็นอยู่ และขีดความสามารถของประชาชนในการจัดการดูแลแก้ปัญหาของตนเองที่เป็นจริง

เนื้อหาของการเมืองภาคประชาชน ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจรัฐ ถ่วงดุลอำนาจรัฐด้วยประชาชนสังคมโดยไม่ยึดอำนาจ พร้อมกันนั้นก็ถ่วงดุลอำนาจของพลังตลาดหรือทุนซึ่งสังกัดประชาสังคมไปด้วย โดยช่วงชิงกับฝ่ายทุนเพื่อลดทอนและกำกับบทบาทของรัฐ แย่งกันโอนอำนาจบางส่วนที่เคยเป็นของรัฐมาเป็นของประชาชน (แทนที่จะตกเป็นของฝ่ายทุน) เพื่อใช้มันโดยตรงและไม่ต้องผ่านรัฐดังก่อน ผลักดันให้รัฐใช้อำนาจที่เหลือสนองเจตนารมณ์ประชาชน (แทนที่จะสนองผลประโยชน์ของฝ่ายทุน) ดำเนินการต่อสู้ด้วยวิธียุติธรรมประชาธิปไตยออกไป และย้ายจุดเน้นจากการเมืองแบบเลือกตั้งผู้แทนมาเป็นการเมืองแบบมีส่วนร่วม (ขณะที่ฝ่ายทุนใช้ตลาดเสรีเป็นฐานที่มั่นสำคัญ)

^{๒๒} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิญญูชน, ๒๕๔๒), หน้า ๕-๖.

พลังพลวัตใหม่ของการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มธุรกิจรายย่อยและชั้นกลางทั่วไป ในสังคมเมือง ซึ่งแตกต่าง ไม่วางใจ และอาจคัดค้านหรือปฏิเสธการตัดสินใจของกลุ่มทุนใหญ่ที่อยู่บนเวทีการเมืองกับกลุ่มปัญญาชนสาธารณะ สื่อมวลชนอิสระ และกลุ่มประชาชนผู้เสียเปรียบ

บุคลิกลักษณะของการเมืองภาคประชาชน เป็นขบวนการประชาธิปไตยที่เข้มข้นของกลุ่มย่อยที่ค่อนข้างกระจุกกระจายกันไปเองโดยปราศจากศูนย์บัญชาการ มุ่งใช้สิทธิทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องเฉพาะจุด ไม่มีกรอบอุดมการณ์ตายตัว ไม่ต้องการยึดอำนาจรัฐด้วยการโค่นอำนาจรัฐเก่าแล้วจัดตั้งอำนาจรัฐใหม่ เพื่อเปลี่ยนแปลงจัดระเบียบโครงสร้างสังคมใหม่หมดตามแนวคิดแบบใดแบบหนึ่ง ถือกระบวนการที่คนเอาประชาชนเป็นตัวตั้ง ดังนั้นจึงต่างจากขบวนการปฏิวัติสมัยก่อนที่เอารัฐเป็นตัวตั้ง และมุ่งยึดอำนาจรัฐมาดัดแปลงสังคมให้เป็นไปตามอุดมการณ์ที่ยึดมั่น ฉะนั้นการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ในการเมืองภาคประชาชน จึงมีประเด็นเรียกร้องต่อสู้ที่หลากหลายมาก แนวทางการเคลื่อนไหวก็ไม่เห็นพ้องต้องกันเสียทีเดียว จุดร่วมที่มีอยู่คือประเด็นปัญหาเหล่านั้นล้วนเกิดจากระบบอำนาจรัฐรวมศูนย์ส่วนกลาง และความจำกัดจำเขี่ย ไม่พอเพียงของประชาธิปไตยแบบตัวแทนในเวทีรัฐสภามากกว่าความเป็นเอกภาพของการเมืองภาคประชาชนเอง ดังที่เรียกกันว่า one no, many yeses^{๒๓}

๒.๒.๓ ลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง

การเมืองภาคพลเมือง หรือการเมืองภาคประชาชน เป็นปรากฏการณ์ของการเมืองใหม่ภายในบริบทการเมืองระบอบเสรีประชาธิปไตยที่แตกต่างจากประชาธิปไตยในอดีต เพราะมีความแตกต่างกันในการให้จุดเน้นและมีลักษณะที่ต่างกัน ณรงค์ บุญสวยขวัญ^{๒๔} ได้สังเคราะห์ถึงการเมืองแบบใหม่ที่มีความแตกต่างจากการเมืองในอดีต ดังนี้

(๑) เพิ่มตัวละครทางการเมือง (political Actors) โดยตัวละครใหม่นี้ คือ ประชาชนเข้าไปในกระบวนการทางการเมือง ในระดับต่าง ๆ ได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

(๒) เปลี่ยนบทบาทของการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (decision making in political participation) จากเดิมที่เป็นบทบาทของตัวแทนหรือสมาชิกของรัฐสภา มาเป็นประชาชนหรือกลุ่มทางสังคมมากขึ้นหรือเป็นการคลี่คลายของการเมืองในระบบตัวแทนของประชาชน

(๓) ภายใต้กระบวนการทางการเมืองใหม่ บทบาทของประชาชนหรือประชาสังคมมีมากขึ้น แต่ก็ยังมีสถาบันทางการเมือง (Political institution)

(๔) ภายใต้กระบวนการทางการเมืองใหม่นี้ บทบาทของประชาชนหรือประชาสังคม

ในขณะเดียวกัน มีงานทางวิชาการต่างประเทศที่นำเสนอเปรียบเทียบลักษณะการเมืองภาคพลเมืองที่เป็น การเมืองใหม่ กับการเมืองดั้งเดิม หรือการเมืองในเชิงสถาบันหรือการเมืองเชิงตัวแทนไว้อย่างน่าสนใจและสามารถเข้าใจง่ายทั้งในแนวความคิดและรูปธรรม ดังตารางเปรียบเทียบลักษณะการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองใหม่กับการเมืองดั้งเดิมหรือการเมืองในเชิงสถาบัน

^{๒๓} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๓.

^{๒๔} ณรงค์ บุญสวยขวัญ “การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน, (กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔

การเมืองดั้งเดิมหรือการเมืองเชิงสถาบัน	การเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองใหม่
เน้นการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็วหรือประสิทธิภาพของการดำเนินการ	เน้นการแก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบและมีการนิยามปัญหาขึ้นมาก่อนจึงลงมือปฏิบัติ
เน้นการแก้ไขปัญหาตามความต้องการของผู้นำหรือกระบวนการแก้ไขปัญหาตามความต้องการของผู้นำ	ให้ความสำคัญกับการที่พลเมืองหรือสมาชิกมีความคิดความตระหนักรู้ว่าเป็นปัญหา ก่อนจากนั้น กระบวนการแก้ไขปัญหาต้องดำเนินการด้วยตัวของเขาเอง
มีความพยายามใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างกว้างขวางและมีความพยายามเพิ่มอำนาจมิให้เสื่อมถอยหรือมิให้มีการลดทอนอำนาจ	เริ่มจากความพยายามรังสรรค์อำนาจรูปแบบใหม่ในทุกระดับของชุมชนการเมือง
ใช้ทรัพยากร คืองบประมาณจำนวนมากและมีการใช้อำนาจตามกฎหมายมาก	ใช้ทุนทางการเมือง คือ “เจตจำนงสาธารณะหรือประโยชน์สาธารณะเป็นลำดับแรก
ใช้ทรัพยากร คืองบประมาณจำนวนมากและมีการใช้อำนาจตามกฎหมายมาก	ใช้ทุนทางการเมือง คือ “เจตจำนงสาธารณะ” หรือประโยชน์สาธารณะเป็นลำดับแรก
ใช้การเข้าถึงการเมืองด้วยการเอาความต้องการของประชาชนมาเป็นเงื่อนไขหรือตัวตั้งที่สำคัญ	ใช้การเข้าถึงการเมืองด้วย “ขีดความสามารถ” ของสมาชิกเป็นเงื่อนไขหรือตัวตั้งที่สำคัญ
ใช้ “ภาษา” ในการรณรงค์และเน้นการแข่งขันที่ตัดสินด้วย “ชัยชนะ”	ใช้การร่วมกันปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและเน้นที่ “ความสัมพันธ์”
มีความเป็นเอกภาพ	มีความหลากหลายและใช้ความหลากหลายนี้ปฏิบัติงานร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกัน
มองประเด็นสาธารณะเป็นความรับผิดชอบของผู้นำ	มองประเด็นสาธารณะเป็นกิจกรรมที่ทุกคนที่เป็นสมาชิกต้องรับผิดชอบโดยตรง
ให้ข้อมูลสารสนเทศแก่สมาชิกหรือพลเมือง	สอนทักษะหรือการเรียนรู้การปฏิบัติงานแก่พลเมือง
การทำงานที่ต้องมีการประสานงาน	การทำงานที่เน้นความเป็นพันธมิตรร่วมกันเสริมการทำงานซึ่งกันและกัน
ริเริ่มจากเหตุการณ์ปรากฏการณ์สาธารณะ	ริเริ่มจากพื้นที่สาธารณะ
พิจารณาว่าพลเมืองเป็นเหยื่อที่ต้องสงเคราะห์	พลเมืองพิจารณาว่าตนเองเป็นหน่วยสำคัญ

ตารางที่ ๒.๑: เปรียบเทียบลักษณะการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองแนวใหม่กับการเมืองดั้งเดิมหรือการเมืองเชิงสถาบัน

การเมืองภาคพลเมืองมีลักษณะที่ยังไม่หนึ่งในทางวิชาการ อาจจะเป็นวาทกรรมทางวิชาการในบางคุณลักษณะหรืออาจจะเป็นการพยายามอธิบายในสิ่งที่ควรจะเป็นมากกว่าสิ่งที่เป็นอยู่จริง เพียงแต่หากพิจารณาถึงแก่นสำคัญแล้วพบว่า การเมืองภาคพลเมืองเป็นรูปธรรมที่ปฏิบัติคู่กันทั้งเป็นการเสริมบทบาทของรัฐหรือสถาบันทางการเมืองหรือปฏิสัมพันธ์ทางบวก กับลักษณะบทบาทของการเมืองที่แย้งหรือปฏิสัมพันธ์ทางลบกับบทบาทของรัฐหรือสถาบันทางการเมืองเหล่านั้นด้วย ทำให้รูปแบบการเมืองใหม่หรือการเมืองภาคพลเมืองมีลักษณะแตกต่างหลากหลาย ทั้งการร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ทำแทน ทำทนาย ชัดขวาง ต่อต้าน โดยมีเป้าหมายคือ ประโยชน์ของประชาชน ภายใต้วิถีของการดำเนินการที่เปลี่ยนจาก ผู้รับผลทางการเมือง มาเป็นผู้กระทำในกิจกรรมหรือธุรกรรมทางการเมือง นอกจากนี้ ได้พบว่าประเด็นที่สมควรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณลักษณะของการเมืองภาคประชาชนอย่างน้อย ๔ ประการ ได้แก่

(๑) ความเป็นพลเมือง สมาชิกในสังคมการเมือง ความเป็นพลเมือง (Citizenship) หรือคุณลักษณะของสมาชิก ในความเป็นการเมืองภาคพลเมือง หรือ การเมืองของประชาชนนั้น สมาชิกหรือตัวกระทำทางการเมือง (คือประชาชนหรือพลเมือง) เป็นสมาชิกของสังคมการเมืองที่มีความสำคัญมาก เพราะสมาชิกในสังคมการเมืองเป็นอย่างไร ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการทางการเมืองในระบบการเมืองนั้น ๆ ด้วย พลเมืองจึงไม่ใช่คุณลักษณะของไพร่ ไม่ใช่คุณลักษณะของทหาร ไม่ใช่คุณลักษณะของราษฎรที่ถูกกระทำจากฝ่ายมีอำนาจ หรือเป็นฝ่ายรับ ผลการปฏิบัติมากกว่า การปฏิบัติในกระบวนการทางการเมือง แม้ว่าพลเมืองอาจจะเป็นวาทกรรมที่มีการให้ความหมาย การให้คุณค่าและตีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่ในเบื้องต้น ความเป็นพลเมืองในโครงสร้าง ระบบและกระบวนการทางการเมืองในการเมืองภาคพลเมืองนั้น ต้องเน้นที่ตนเองมีคุณค่า มีเกียรติภูมิ มีศักดิ์ศรี เป็นความรู้สึกและตระหนักจากภายในของปัจเจกบุคคล นั่นคือ ปัจเจกบุคคลต้องการจะมีคุณภาพทางการเมืองที่ดี จักต้องเริ่มจากความคิดและการกระทำของปัจเจกบุคคล มากกว่าให้ผู้อื่นหรือรัฐทำคุณภาพที่คาดหวังให้ เพราะคุณภาพของระบบการเมืองคือเรื่องของส่วนรวมหรือเรื่องสาธารณะที่ทุกคนที่เป็นสมาชิกในสังคมต้องการมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะคุณภาพการเมืองที่ดีที่พลเมืองปรารถนา ต้องไม่ใช่บรรยากาศสังคมที่รุนแรง ใช้กำลัง หรือใช้อารมณ์ความรู้สึกในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่นเดียวกันการเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย แต่เคารพ ให้เกียรติ ให้คุณค่า ในความแตกต่างกันไม่ใช่สังคมการเมืองที่เน้นความเหมือนและเอกภาพอย่างมั่นคง

(๒) กลุ่ม/องค์กร ในปรากฏการณ์ทางการเมืองพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชนนั้น ถือเป็นกระบวนการทางสังคม เป็นการเมืองของกลุ่มองค์กร มากกว่าเป็นการเมืองของปัจเจกบุคคล ซึ่งเติบโตและมีพัฒนาการทางการเมืองประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม และมีความตื่นตัวหรือความจำกัด เพราะยิ่งพัฒนาก็ยิ่งทำให้กระบวนการทำแทนเกิดความมั่นคงมากขึ้น แต่การเมืองแบบใหม่นี้เป็นการรวมพลังจากพลเมืองหรือปัจเจกบุคคลมาร่วมกันกระทำในกิจกรรมต่าง ๆ อันเกิดจากการคิดร่วมกัน เป็นการรวมกลุ่ม รวมทรัพยากร เพื่อเสริมพลังซึ่งกันและกัน และรับประโยชน์ร่วมกันในกลุ่ม องค์กรสัมพันธ์กับทรศนะของแนวคิดสังคมประชาธิปไตย เมื่อเป็นเช่นนั้น กลุ่ม/องค์กรจึงกลายเป็นคุณลักษณะของการเมืองภาคประชาชน ทำให้ลักษณะกลุ่มองค์กรทางสังคมกลายเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งณรงค์ บุญสวยขวัญ ได้สรุปเกี่ยวกับ กลุ่ม/องค์กรทางสังคมเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

(๒.๑) การก่อเกิดกลุ่ม มาจากเงื่อนไขปัจจัยทั้งการมีประโยชน์ร่วมกัน มีโครงสร้างระบบความคิดความเชื่อ คุณค่าหรืออุดมการณ์ร่วมกัน ตลอดจนมาจากประเด็นร่วมกันและสุดท้ายคือ ดำรงอยู่ในพื้นที่เดียวกัน อาจจะมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน โดยมีปัจจัยเสริมจากภายนอก คือ รัฐ สังคมที่เปิดโอกาสให้มากขึ้น และสื่อสารมวลชนที่กระจายข้อมูลข่าวสารหรือทำให้เป็นข่าวขึ้นมาเป็นที่รับรู้และเข้าใจมากขึ้น และสื่อสารมวลชนที่กระจายข้อมูลข่าวสารหรือทำให้เป็นข่าวขึ้นมาเป็นที่รับรู้และเข้าใจมากขึ้น นี่คือแรงเกาะเกี่ยวความเป็นกลุ่มองค์กรด้วยกัน

(๒.๒) เป็นกลุ่ม/องค์กรหรือขบวนการที่อิสระจากราชการและหน่วยงานทางธุรกิจ เช่นเดียวกับเป็นกลุ่ม/องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร แต่ต้องการให้เกิดประโยชน์สาธารณะ

(๒.๓) ลักษณะกลุ่ม/องค์กร เป็นกลุ่ม/องค์กรทั้งแบบปิดและแบบเปิด กลุ่ม/องค์กรแบบปิดเน้นความเป็นระบบระเบียบ หรือโครงสร้างที่ชัดเจนตามแนวการจัดองค์กรสมัยใหม่ ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ลักษณะเป็นความสัมพันธ์ภายในแบบดั่งเหมือนสายการบิน บังคับบัญชาที่เน้นการแบ่งงานกันทำชัดเจน มีกฎระเบียบเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานกลุ่ม/องค์กร ส่วนลักษณะกลุ่ม/องค์กรประชาสังคมที่เป็นองค์กรแบบเปิด มีลักษณะยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ กิจกรรม กระบวนการ ตลอดถึงจำนวนสมาชิก ลักษณะปฏิสัมพันธ์แบบแนวราบหรือมีความเท่าเทียมกัน และเป็นความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ที่สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกมีเกียรติและมีศักดิ์ศรีเท่ากัน สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างกัน ทำให้สมาชิกมีโอกาสเท่าเทียมกันในการใช้ขีดความสามารถสร้างกิจกรรม จากการทำงานร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจ และได้รับประโยชน์ร่วมกันเช่นเดียวกับความรู้สึกเสียร่วมกัน องค์กรแบบเปิดจะมีบรรทัดฐานของกลุ่ม/องค์กร เช่น ความไว้วางใจ ความศรัทธา ฯลฯ ระหว่างสมาชิก เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน แต่ไม่เน้นการใช้กฎระเบียบเป็นเครื่องมืออย่างเคร่งครัด

(๒.๔) มีแรงเกาะเกี่ยวการดำรงอยู่ของกลุ่ม/องค์กรหรือขบวนการ เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม อุดมการณ์ ฯลฯ

(๒.๕) ทิศทางและนโยบายของกลุ่ม/องค์กร มาจากสมาชิกที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียกับองค์กร ต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางนโยบายของกลุ่มองค์กร ดังนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในขั้นตอนหรือกระบวนการต่าง ๆ จึงจะมีความสำคัญ อาจจะช่วยในกระบวนการหรือขั้นตอนใด ๆ ก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการคิด ตัดสินใจ และการใช้ประโยชน์

(๒.๖) มีภารกิจหรือมีกิจกรรมชัดเจน เป็นกิจกรรมที่มาจากการร่วมกันคิดร่วมกันทำของสมาชิก โดยมีการปฏิบัติกิจกรรมต่อเนื่องหรือมีการปรับเปลี่ยนภารกิจหรือกิจกรรมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

(๒.๗) มีผู้นำที่ชัดเจน โดยผู้นำที่มีความสามารถ เป็นที่ไว้วางใจและศรัทธาของสมาชิก เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สนใจใฝ่รู้และปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เป็นที่ยอมรับของสมาชิก และสมาชิกพร้อมจะปฏิบัติตาม

(๒.๘) มีการระดมทรัพยากรมาจากภายในองค์กรหรือจากสมาชิกตามศักยภาพของสมาชิก เป็นการระดมเพื่อการสนับสนุนให้เป็นที่ไปตามเป้าหมาย

(๓) **เครือข่ายทางสังคม** การเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคม เป็นการดำเนินการที่ไม่ใช่เป็นการกระทำของปัจเจกบุคคลหรือการกระทำขององค์กรเดี่ยว ๆ แต่เป็นการกระทำร่วมกันหรือ

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนหรือองค์กรต่าง ๆ ทางสังคม อาจจะเป็นการกระทำผ่านสมาชิกของกลุ่มคนหรือองค์กรหรือกระทำผ่านผู้นำเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน กระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม/องค์กรได้แสดงความคิดเห็นหรือเคลื่อนไหวร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ทั้งนี้ เครือข่ายทางสังคมอาจจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อตอบโต้กับการกระทำของรัฐ ทูต ตลาด และโลกาภิวัตน์ โดยไม่สนใจหรือยึดอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองที่ดำรงอยู่

(๔) **พื้นที่สาธารณะ** การมีพื้นที่สาธารณะ(Public Space) การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อโอกาสหรือได้แสดงออกในกิจกรรมทางการเมือง หรือเป็นโอกาสที่สามารถแสดงออกถึงอำนาจของสมาชิกอย่างเต็มความสามารถหรือได้แสดงออกถึงความเป็นตัวตนให้เป็นที่ยอมรับในสังคมการเมือง หรือการสร้างกิจกรรม ดังนั้น พื้นที่สาธารณะ จึงอาจหมายถึง พื้นที่ที่เป็นกายภาพและพื้นที่ที่เป็นเสมือนจริง เพียงแต่พื้นที่สาธารณะนี้ได้ให้โอกาสแก่พลเมืองได้แสดงออกในกิจกรรมที่เป็นไปตามสิทธิได้อย่างอิสระ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้อธิบายว่าในสังคมประชาธิปไตยต้องมีอย่างน้อย ๗ “พื้นที่” สำหรับให้ภาคพลเมืองเข้าไปทำกิจกรรมตามสิทธิ์ของตนเอง ทั้งกิจกรรมความขัดแย้ง การผลักดัน การกดดัน และการประท้วง เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการต่อรองนโยบายสาธารณะ โดยได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพการดำรงอยู่ของพื้นที่สาธารณะในสังคมการเมืองไทย และตั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพื้นที่ทางการเมืองเหล่านั้นไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

๑) สื่อ โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาครัฐและทุนครอบงำเสียจนคนส่วนใหญ่ไม่อาจใช้เป็น “พื้นที่” ต่อดังได้ แม้แต่สื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งมีเสรีภาพมากกว่าก็ไร้สมรรถภาพที่จะเปิดตนเองให้เป็น “พื้นที่” ต่อดังของคนเล็กๆ ที่อยู่นอกภาครัฐและทุน เช่น แรงงาน เกษตรกรรายย่อย ผู้ประกอบการรายย่อย เด็กลูกชาวบ้าน ฯลฯ

๒) กลไกรัฐประชาธิปไตย เช่น กรรมการสิทธิมนุษยชน สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้ตรวจการรัฐสภา ศาลปกครอง ฯลฯ ซึ่งแตกต่างจากกลไกรัฐปกติ ก็เป็น “พื้นที่” ต่อดังที่สำคัญและในความเป็นจริง ประชาชนไทยก็ได้ใช้องค์กรเหล่านี้เป็น “พื้นที่” ต่อดังมาแล้ว เพียงแต่อาจยังเป็นพื้นที่ ที่มีประสิทธิภาพเพื่อการต่อดังต่ำ ด้วยเหตุที่ชาวบ้านเข้าไม่ถึง องค์กรและกฎหมายขององค์กรเหล่านี้ไม่ได้ออกแบบมาให้มีบทบาทในแง่ “พื้นที่” การต่อดังเพียงพอ และสมาชิกขององค์กรทำงานไม่เป็น

๓) พรรคการเมือง เป็นการรวมกลุ่มของชนชั้นนำในระดับชาติและท้องถิ่น ไม่มีฐานมวลชนที่แท้จริง ไม่มีทั้งเจตนาและสมรรถนะที่จะเป็นตัวแทนของใครได้นอกจากนายทุนผู้จ่ายเงิน การกดดันสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประจำเขตเลือกตั้งจึงไร้ความหมาย เพราะไม่เปิดให้พรรคการเมืองเป็น “พื้นที่” สำหรับการต่อดังเชิงนโยบายได้ การยุบพรรคการเมืองจึงไม่มีผลอะไรแก่ประชาชน ถึงศาลรัฐธรรมนูญไม่ยุบ กลุ่มที่เป็นเจ้าของพรรคก็อาจยุบเองแล้วพากันไปตั้งพรรคการเมืองใหม่เมื่อไรก็ได้

๔) องค์กรวิชาชีพ เช่น สภานายความ สมาคมนักบัญชี แพทยสภา สมาคมข่าวประมง สภาการหนังสือพิมพ์ ฯลฯ องค์กรวิชาชีพเหล่านี้ยังอาจเป็น “พื้นที่” สาธารณะสำหรับการต่อดังเชิงนโยบายที่กว้างกว่าประโยชน์เฉพาะหน้าของคนในวิชาชีพได้ อันที่จริงองค์กรประเภทนี้

ไม่ได้ตั้งขึ้นเพื่อทำงานเหมือนสหภาพแรงงาน แต่มีหน้าที่สำคัญในการปกป้องสังคมจากสังคม จากการใช้วิชาชีพในทางที่ผิด ซึ่งเท่ากับเข้ามาเกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับวิชาชีพของตนโดยตรง

๕) สหภาพแรงงาน แม้ตั้งขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่สังคมสมัยใหม่ที่ผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ พัวพันกันอย่างแยกไม่ออกเช่นนี้สหภาพแรงงานจึงอาจกลายเป็น “พื้นที่” ต่อรองเชิงนโยบายได้กว้างขวางกว่าประโยชน์เฉพาะหน้าของสมาชิก และหลายครั้งด้วยกัน ประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์สมาชิกก็อาจขัดแย้งกัน สหภาพแรงงาน ก็มักเลือกที่จะอยู่ข้างประโยชน์ของสมาชิก กลายเป็นพลังที่คอยขัดขวางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อยู่เสมอซึ่งนั่นเท่ากับ สาธารณชนถูกกีดกันออกไปจาก “พื้นที่” นี้โดยปริยาย

๖) สถาบันวิชาการ นั้นตั้งแต่มหาวิทยาลัยไปจนถึงสถาบันวิจัย พิพิธภัณฑสถานนาชนิด โรงเรียน หรือแม้แต่องค์กรที่มีหน้าที่จัดสรรทุนวิจัย ก็เป็น “พื้นที่” สาธารณะเพื่อการต่อรองได้เหมือนกันเพียงแต่ว่าสถาบันเหล่านี้ต้องเปิดตัวให้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนไทยทุกระดับเผชิญอยู่ ไม่มองปัญหาสังคมเฉพาะผลประโยชน์ของรัฐและทุนเท่านั้น

๗) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันมาจากการเลือกตั้งในท้องถิ่นโดยตรง แต่แทนที่องค์กรเหล่านี้จะเป็น “พื้นที่” สำหรับการต่อรองของประชาชนกับนโยบายสาธารณะที่ผลิตจากส่วนกลาง กลับใช้อิสรระจากการควบคุมไปในทางฉ้อฉลเสียเป็นส่วนใหญ่

๒.๒.๔ ทิศทางการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชน

หากนิยามว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชน เพื่อลดฐานะการครอบงำของรัฐ แล้วโอนมาให้กับประชาชนแล้ว อาจจะดูจำกัดอยู่มาก แต่หากมองว่าการเมืองภาคประชาชนคือปฏิกิริยาตอบโต้การใช้อำนาจของรัฐ และถ่วงดุลอิทธิพลการครอบงำของระบบตลาดเสรีในภาคประชาสังคม ก็จะพบว่าในประเทศไทยมีการเคลื่อนไหวแนวนี้อย่างกว้างขวาง ซึ่งสามารถแบ่งเป็น ๔ ทิศทาง คือ

๑) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแลซึ่งดูจะเป็นการเคลื่อนไหวที่มากกรณีที่สุด แต่ก็สามารถนำไปสู่เส้นทางที่สามารถรับผิดชอบตนเองได้มากขึ้น จนไปถึงการยกเลิกแนวคิดพึ่งพารัฐไปพร้อมกัน

๒) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งมักเป็นทิศทางการเคลื่อนไหวของปัญญาชน และองค์กรประชาชนในเมืองมากกว่าระดับรากหญ้า ไม่ใช่เจ้าของปัญหาโดยตรงแต่หวังใยผลประโยชน์ส่วนรวม และเรื่องถูกผิดในบ้านเมือง การเคลื่อนไหวที่โดดเด่น เช่น การต่อต้านพฤติกรรมทุจริตในการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ การต่อต้านคอร์ปชั่น เป็นต้น

๓) การประท้วงอำนาจรัฐ และเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน ซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลถึงประชาชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่าง ๆ จนเกิดการยืนยันว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ หรือมีส่วนร่วมเห็นชอบด้วย เช่น กรณีท่อก๊าซโรงไฟฟ้าหินกรูด-บ่อนอก และ พ.ร.บ. ป่าชุมชน เป็นต้น

๔) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ (critical cooperation) หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเปียดแย้งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาสังคม ซึ่งมีลักษณะที่ก้ำกึ่งระหว่างการถ่วงดุลกับการร่วมมือ คือเป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามหาทางถ่ายโอนอำนาจบางด้าน

ของรัฐบาลสู่ประชาชน ด้วยการเน้นความสามารถในการดูแลประชาชนมากกว่าการประท้วง หรือการเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) และเอ็นจีโอ (NGO) ที่อยู่ในเครือข่ายของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เป็นต้น

๒.๒.๕ อุปสรรคของการเมืองภาคประชาชน

การเมืองภาคประชาชนโดยลักษณะแท้จริงแล้วมีนัยแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติกับทั้งฝ่ายรัฐและส่วนอื่น ๆ ของประชาสังคม อีกทั้งมีนัยยอมรับความหลากหลายของวิถีชีวิตที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน กระนั้นก็ตาม ในบริบทของสังคมไทยที่เป็นอยู่ เส้นทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนก็ได้ราบรื่นแต่ประการใด อย่างไรก็ตาม การเมืองภาคประชาชนถือเป็นเรื่องใหม่ในวัฒนธรรม การเมืองไทย ซึ่งมีพื้นฐานจากระบบอุปถัมภ์ ยึดหลักผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมเป็นแบบแนวตั้งตั้งนั้น การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนจึงถูกมองไร้ความหมายเชิงลบ เช่น เป็นพวกก่อความสงบ ทำลายความมั่นคง สร้างความแตกแยกในสังคม

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้สรุปอุปสรรคของการเมืองภาคประชาชนไว้ ๔ ประการด้วยกัน คือ

- (๑) แนวนโยบายของรัฐและรัฐบาล
- (๒) แนวโน้มใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐและฝ่ายทุน
- (๓) ความไม่เข้าใจและการวางเฉยของสังคมที่ไม่เดือดร้อน
- (๔) ปัญหาจิตสำนึกทางการเมือง การขาดแคลนทุน และภาวะผู้นำ

สองประการแรกเป็นอุปสรรคที่มาจากรัฐบาล และสองประการหลังเป็นปัญหาที่มาจากภาคสังคม สำหรับสองประการแรก คือมุมมองในแง่ลบที่รัฐมีต่อการเมืองภาคประชาชนเนื่องจากการเมืองภาคประชาชนอยู่ตรงข้ามกับแนวนโยบายเสรีนิยม ซึ่งปัจจุบันเป็นกระแสเศรษฐกิจหลักของประเทศไทย เมื่อมีการชุมนุมเรียกร้องทั้งที่ท่าที่การเคลื่อนไหวมิใช่มุ่งยึดอำนาจรัฐ ไม่มีศูนย์บัญชาการ มีเพียงเป้าหมายที่ไม่ยินยอมให้รัฐและทุน กำหนดนโยบายเพียงฝ่ายเดียวก็อาจเผชิญกับการใช้ความรุนแรงจากภาครัฐจากภาครัฐและกลุ่มทุนได้ ด้วยเหตุที่การเมืองภาคประชาชนเป็นขบวนการประชาธิปไตยหัวรุนแรง ซึ่งจะเปลี่ยนความสัมพันธ์รัฐกับสังคมอย่างถึงราก ดังนั้น การเผชิญกับการต่อต้านจากรัฐและนายทุนโดยใช้ความรุนแรง จึงเกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ

สองประการหลัง เป็นปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับภาคสังคมเอง นั่นก็คือ ผลของลัทธิปัจเจกชนนิยมของชนชั้นกลางในเมือง ซึ่งนอกจากจะเฉยเมยกับความเดือดร้อนของคนส่วนใหญ่แล้ว ในบางกรณียังมองว่าการชุมนุมเป็นการก่อความสงบอีกด้วย เนื่องจากจิตสำนึกทางการเมือง การกระตือรือร้นของประชาชนที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเองเกิดขึ้นน้อย เพราะวัฒนธรรมการเมืองของคนไทยมักจะเคยชินกับการมอบหน้าที่ให้รัฐแก้ปัญหาทุกอย่าง หรือคุ้นชินกับการให้รัฐอุปถัมภ์สังคมซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะวัฒนธรรมไพร่ที่เรียกร้องหานายยังตกค้างอยู่ ส่วนประเด็นทุนและผู้นำเคลื่อนไหวนั้น เนื่องมาจากการต่อสู้มักจะเกิดขึ้นจากประชาชนที่เดือดร้อนยากจน การมารวมตัวแต่ละครั้งจึงต้องสูญเสียรายได้ประจำวันไป ประกอบกับแกนนำที่มีลักษณะเสียสละหรือเป็นที่ไว้วางใจ มีบารมีเพียงพอ มีความสามารถในการประสานงาน วางแนวทางการเคลื่อนไหว และไปเกี่ยวข้องกับอำนาจระดับชาติค้นหาได้ยาก แม้ NGOs จะเข้ามาช่วยเหลือแต่ก็ยังไม่ได้รับความไว้วางใจอย่างเต็มที่

๒.๒.๖ ประชาธิปไตยกับการเมืองภาคประชาชน

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องมีการเลือกตั้ง แต่ก็มีได้หมายความว่าประเทศใดที่มีการเลือกตั้งแล้วประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตยเสมอไป เพราะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นประกอบไปด้วย

๑) การเลือกตั้ง (Election) คือ การคัดสรรบุคคลเข้าไปทำกิจกรรมทางการเมือง เพื่อใช้อำนาจรัฐโดยการผ่านการออกเสียงของประชาชน ซึ่งในประเทศเผด็จการบางประเทศก็อาจมีการเลือกตั้งเช่นกัน แต่เป็นการบังคับเลือก เพราะเป็นการเลือกตั้งที่เป็นแต่เพียงรูปแบบเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ที่จะต้องมีลักษณะที่เป็นการทั่วไป (In general) เป็นอิสระ (Free Voting) มีระยะเวลาที่แน่นอน (Periodic Election) การลงคะแนนลับ (Secret Voting) หนึ่งคนหนึ่งเสียง (One Man One Vote) และมีความบริสุทธิ์ยุติธรรม (Fair Election)

๒) การออกเสียงลงประชามติ (Referendum) คือ การที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงรับรองหรือไม่รับรองในกฎหมายหรือมีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

๓) การตรวจสอบ (Monitor) คือ การที่ประชาชนสามารถมีส่วนใน การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐได้ อาทิ การใช้สิทธิผ่าน พรบ. ข้อมูลข่าวสารฯ หรือการติดตามการทำงานของนักการเมืองหรือหน่วยงานราชการ ฯลฯ

๔) การถอดถอน (Recall) คือ การที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิถอดถอนนักการเมืองหรือข้าราชการได้ อาทิ การเข้าชื่อถอดถอนตามรัฐธรรมนูญ หรือการใช้สิทธิทางศาลฟ้องร้องต่อผู้ที่ใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น ฯลฯ

จึงจะเห็นได้ว่าความเป็น “ประชาธิปไตยมิได้มีเฉพาะแต่การเลือกตั้ง” ที่เป็นรูปแบบของประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) คือการเมืองภาคประชาชนนั่นเอง

การเมืองภาคพลเมืองไม่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าไปแย่งอำนาจ หรือแทนที่อำนาจของนักการเมือง การเมืองภาคพลเมืองไม่ใช่พรรคการเมืองที่หวังชนะเลือกตั้ง และเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง แต่เป็นกระบวนการสาธารณะ เพื่อประโยชน์สาธารณะที่พลเมืองรวมตัวกันอย่างมีอิสระ มีศักดิ์ศรีไม่ได้รับจ้างผู้ใด เพื่อมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบาย ในการพัฒนาและในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งจะช่วยปกป้องสถาบันประชาธิปไตยต่าง ๆ จากการถูกแทรกแซงด้วยอำนาจ เช่น เสรีภาพของสื่อมวลชน ระบบตุลาการองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ^{๒๕}

^{๒๕} ประเวศ วะสี, “การฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังวิกฤตการณ์รุนแรง,” ใน กรุงเทพมหานครกิจ. (๒๓ เมษายน ๒๕๕๑): ๗.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่สำคัญของกระบวนการทางการเมืองและเป็นความจำเป็นสำหรับการเมืองทุกระบบ เนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะการเสนอข้อเรียกร้องและการสนับสนุนจะเป็นสิ่งซึ่งแสดงออกถึงการดำรงอยู่ของระบบการเมืองหรือทำให้ระบบการเมืองอยู่ในสภาวะดุลยภาพได้ หากกระบวนการเมืองปราศจากสิ่งเหล่านี้แล้วก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งแตกต่างไปจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศเผด็จการที่มักเป็นเพียงรูปแบบและเป็นไปเพื่อสนับสนุนระบบการเมืองหรือสอดคล้องกับเจตจำนงของผู้บริหารหรือรัฐบาลเป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) แม้จะได้มีการนำมาใช้อย่างกว้างขวางทั้งในแวดวงวิชาการและวงการอื่น ๆ มาพอสมควร รวมทั้งได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองหรือเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสมัยใหม่ทางการเมือง แต่ก็ยังไม่เป็นที่ตกลงกันแน่ชัดเกี่ยวกับความหมายหรือคำอธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จันทนา สุทธิจารี^{๒๖} ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนตามสิทธิที่ระบบการเมือง และกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เป็นการกระทำที่ต้องเกิดขึ้นจากความสมัครใจของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

สิทธิพันธ์ พุทธหุน^{๒๗} กล่าวว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกิจกรรมของประชาชนที่มุ่งจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลในระดับต่างๆ ซึ่งรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไปด้วย

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว^{๒๘} ที่ได้อธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสมัครใจของสมาชิกในสังคมการเมืองที่จะกระทำ โดยมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย หรือการทำงานของรัฐบาล ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ รวมถึงกิจกรรมง่าย ๆ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การถกเถียงปัญหาการเมือง หรือการสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชน เป็นต้น ซึ่งการกระทำอาจจะถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมาย อาจใช้ความรุนแรงหรือไม่ใช้ความรุนแรง การกระทำต่าง ๆ อาจโดยสำนักทางการเมืองหรือถูกชักจูงระดมพลังก็ได้เช่นกัน และต้องสะท้อนการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลเรียกว่า “การมีส่วนร่วมโดยตนเอง” (Autonomous

^{๒๖} จันทนา สุทธิจารี, “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน การเมืองการปกครองของไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ.พรินเตอร์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑๐.

^{๒๗} สิทธิพันธ์ พุทธหุน, แนวการศึกษารัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

^{๒๘} พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๓-๒๔.

Participation) การมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายโดยอ้อม เรียกว่า “การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม” (Mobilization Participation)

Samuel P. Huntington and John M. Nelson^{๒๙} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมที่พลเมืองกระทำเพื่อจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลโดยกำหนดขอบเขตไว้ว่าเป็นการกระทำกิจกรรมทางการเมืองของคนธรรมดา ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่องและอาจจะเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น นอกจากนั้นยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดในสังคม ทั้งนี้ไม่ว่าการกระทำนั้นจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นอาจเป็นไปด้วยความสำนึกของตนเองหรือถูกชักจูงให้เข้าร่วมก็ได้

Sidney Verba, Norman H. Nie and Kim Jae-On^{๓๐} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งประชาชนกระทำโดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือภารกิจต่าง ๆ ที่รัฐบาลจะกระทำ

นอกจากนี้ Verba, Nie และ Kim ยังแยกให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (Democratic Participation) กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบพิธีการหรือเพื่อสนับสนุนรัฐ (Ceremonial of Support Participation) ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบแรกจะเน้นที่การกระทำของประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อหวังผลและอิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาล ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบที่สอง หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นการเร้าระดมโดยรัฐ เพื่อให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมของรัฐ ซึ่งอาจไม่ได้เป็นไปตามความสมัครใจ

Myron Weiner^{๓๑} ได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้ต่าง ๆ กันในขอบเขตความสนใจต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) การกระทำในเชิงสนับสนุนและเรียกร้องต่อผู้นำรัฐบาล
- ๒) ความพยายามที่สำเร็จผลในการส่งผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาลหรือในการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
- ๓) การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะถึง การกระทำของพลเมืองที่ได้รับการรับรองว่าถูกต้องตามกฎหมาย

^{๒๙} Samuel P. Huntington and John M. Nelson อ้างใน ฐปนรรต พรหมอินทร์, จุมพล หนิมพานิช และยุทธพร อิศรชัย, “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐” รายงานการวิจัย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙).

^{๓๐} Sidney Verba, Norman H. Nie and Kim Jae-On อ้างใน ฐปนรรต พรหมอินทร์, จุมพล หนิมพานิช และยุทธพร อิศรชัย, “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐” รายงานการวิจัย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙).

^{๓๑} Myron Wiener, “Political Participation: Crisis of the Political Process” in *Crisis on Sequences in Political Development*, (Princeton: Princeton University Press, 1971), p. 161-163.

๔) นักคิดแนวประชาธิปไตย บางกลุ่มเห็นว่า การมีตัวแทน (Representation) เป็นรูปแบบหนึ่ง ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมที่สุด สำหรับสังคมขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนมาก เพราะประชาชนนับล้านคน ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการของรัฐบาลได้โดยตรง อย่างมีประสิทธิภาพ

๕) ความห่างเหินทางการเมือง (Alienation) ถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ความห่างเหินทางการเมืองเป็นความรู้สึกอย่างรุนแรง ที่จะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง เนื่องจากเห็นว่าแม้เข้ายุ่งเกี่ยวก็ไม่ทำให้เกิดผล มองไม่เห็นประโยชน์ของกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากความเฉยชาเมินเฉยทางการเมือง (Apathy) กล่าวคือ การขาดความสนใจสิ้นเชิงและไม่กระทำการใด ๆ ทางการเมืองเลย

๖) ผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง (Participant) หมายถึง ผู้ที่กระตือรือร้นที่จะเข้าเกี่ยวข้องทางการเมือง เช่น การเข้าร่วมประชุมทางการเมืองเป็นสมาชิกพรรคการเมืองและสนใจกับปัญหาสาธารณะ ฯลฯ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในความหมายนี้ อาจรวมถึงกิจกรรมที่ไม่ชัดเจนเท่ากับการลงคะแนนเสียง แม้ว่าจะไม่ไปลงคะแนนเสียง แต่ก็มีติดตามข่าวสารการเมือง ถกเถียงหรือแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาทางการเมือง ซึ่งถือว่ามีส่วนร่วมทางการเมือง

๗) การกระทำที่ต่อเนื่องอย่างคงเส้นคงวา (Persistence Continuum) เป็นการกระทำที่มีความเป็นสถาบันและมีการจัดตั้ง หรืออาจเป็นการกระทำที่ประทุขึ้นทันทีทันใด

๘) ความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของระบบราชการและข้าราชการ

๙) ในบางความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง เฉพาะกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติเท่านั้น

๑๐) การกระทำที่มีลักษณะเป็นการกระทำทางการเมือง (Political Act)

สำหรับในความเห็นของ Myron Weiner เองนั้น อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า “การปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ (Any Voluntary Action) ที่ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์กรหรือไม่ก็ตาม จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และจะใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น”

จากความหมายนี้ Myron Weiner ได้เน้นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ๓ ประเด็น คือ ต้องเป็นการกระทำ (Action) มิได้หมายรวมถึง ทักษะหรือความรู้สึกด้วย ประการที่สอง หมายความว่าเฉพาะกิจกรรมหรือการกระทำที่เป็นไปได้โดยสมัครใจ (Voluntary) จึงไม่รวมไปถึงการกระทำที่ไม่ได้เป็นไปโดยสมัครใจ เช่นการถูกเกณฑ์ทหาร หรือการเสียภาษี และประการที่สาม การใช้ความหมายนี้ต้องมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า ในระบบการเมืองนั้น ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลด้วย

Herbert Mc Closkey^{๓๒} ให้ความเห็นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังนี้ “การกระทำ โดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม เพื่อมีส่วนในการคัดเลือกผู้ปกครองและการกำหนดนโยบาย สาธารณะ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสนใจ ติดตามข่าวสารทางการเมือง การอภิปรายพูดคุยในประเด็นทางการเมือง การร่วมประชุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในด้านการเงิน การติดต่อกับผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ยังรวมถึง การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการช่วยเขียนสุนทรพจน์ในการหาเสียงช่วยในการรณรงค์หาเสียงและสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง

Norman H. Nie and Sidny Verba^{๓๓} เน้นว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องเป็นเรื่องกิจกรรมของพลเมืองเฉพาะบุคคล รวมทั้งผู้ที่ไม่กระตือรือร้นต่อกฎเกณฑ์แต่ร่วมทางด้านการเมืองโดยอาชีพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐบาล เจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและนักหาเสียงอาชีพเป็นกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งในด้านการเลือกเจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือการเลือกการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบาลและเป็นการเข้ามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรม

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) เป็นลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการเมืองและการปกครอง การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ซึ่งสามารถมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อการเลือกนักการเมือง รวมไปถึงนโยบายหรือการบริหารงานของรัฐ ปัจจุบัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเพิ่มจำนวนขึ้น จากการขยายตัวของชนชั้นกลาง ซึ่งมีการศึกษาสูงและมีฐานะการเงินที่ดีกว่าเดิม คนเหล่านั้นจึงมีโอกาสในการเสพข่าวสารและติดต่อกันผ่านเทคโนโลยีที่แพร่หลายไปทั่วโลก โดยเฉพาะสังคมออนไลน์ (Social Media)^{๓๔}

๒.๓.๒ รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีหลายประการ โดยบุคคลอาจจะเข้าร่วมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบก็ได้ นักวิชาการแต่ละท่านได้จัดแบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ต่าง ๆ กัน ขึ้นอยู่กับการให้คำจำกัดความหรือนิยามนั้น ๆ

บาร์เบอร์ เจ เดวิด (Barber J. David)^{๓๕} ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไว้ ๒ ประการ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเอง โดยตรง เช่น การบริหารงาน การกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจในการดำเนินงานด้วยตนเอง

^{๓๒} Herbert Mc Closky, “Political Participation” in *International Encyclopedia of the Social Science*, (New York : McMillan and Free Press, 1968),

^{๓๓} Norman H. Nie and Sidney Verba, *Political Participation: in Handbook of Political Science*. V. 4. edited by Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby, (9-12 Massachusetts : Addison Wesley, 1975).

^{๓๔} อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์, “การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ” เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ, (พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๕๘).

^{๓๕} Barber J. David, *Citizen Politics*, (Chicago: Markham, 1972), p. 3.

๒) การมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่มิได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองด้วยตนเองโดยตรง แต่เป็นการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ด้วยวิธีการเลือกตั้งโดยประชาชนอย่างเสรี ซึ่งกลไกนี้ต้องการให้ประชาชนเข้ามาควบคุมการบริหารงานฝ่ายปกครองให้เป็นไปตามความต้องการ

เจมส์ อาร์ ทาวน์เซนด์ (James R. Townsend)^{๓๖} ได้มองภาพกว้างที่สะท้อนระบอบการปกครอง ที่ว่ารูปแบบของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่ามี ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) ลักษณะแบบตะวันตก ในประเทศที่มีระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนมักจะเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วยความสมัครใจอยู่เสมอ

๒) ลักษณะแบบสังคมนิยมนิสต์ ซึ่งประชาชนถูกบังคับให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในเรื่องที่รัฐบาลเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการบริหาร

Almond and Powell^{๓๗} ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น ๒ รูปแบบใหญ่ คือ แบบที่ทำกันทั่วไป (conventional) และแบบแตกต่างจากที่ทำกันทั่วไป (unconventional) และในแต่ละรูปแบบได้แบ่งแยกย่อย ดังนี้

แบบที่ทำกันทั่วไป	แบบแตกต่างจากที่ทำกันทั่วไป
๑. การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	๑. การยื่นข้อเรียกร้อง
๒. การพูดคุยถกเถียงทางการเมือง	๒. การเดินขบวนประท้วง
๓. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง	๓. การเผชิญหน้าต่อผู้
๔. การจัดตั้งและการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม	๔. การละเมิดกฎระเบียบของสังคม
๕. การติดต่อเป็นส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่	๕. การใช้ความรุนแรงทางการเมือง
	๕.๑ การประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
	๕.๒ การประทุษร้ายต่อบุคคล
	๖. สงครามกองโจรและปฏิวัติรัฐประหาร

ตารางที่ ๒.๒: แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวคิดของ Almond and Powell

Kim^{๓๘} ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็น ๒ มิติใหญ่ ๆ ตามคำจำกัดความของนักวิชาการหลายท่าน อาทิ Verba-Nie เป็นแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ Milbrath-Goel ซึ่งมีขอบเขตกว้างที่สุดอยู่ในทั้ง ๔ แบบ ดังนี้

^{๓๖} James R. Townsend, *Political Participation in Communist China*, (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1967), p. 25-29.

^{๓๗} Almond and Powell อ้างใน ฐปนรรต พรหมอินทร์, จุมพล นิมพานิช และยุทธพร อิศรชัย, “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐” รายงานการวิจัย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙).

^{๓๘} Kim อ้างใน ฐปนรรต พรหมอินทร์, จุมพล นิมพานิช และยุทธพร อิศรชัย, “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐” รายงานการวิจัย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙).

	แบบที่ทำกันทั่วไป	แบบแตกต่างจากที่ทำกันทั่วไป
การเข้าร่วมโดย ความสมัครใจ	แบบที่ ๑ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การพูดคุยถกเถียงทางการเมือง การเข้าร่วมกลุ่มทางการเมือง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การติดต่อเจ้าหน้าที่ทางการเมือง การหาตำแหน่งทางการเมือง	แบบที่ ๒ กิจกรรมที่ทำทลายกฎหมาย การเดินขบวน การนั่งชุมนุมประท้วง การนัดหยุดงาน การก่อวินาศกรรม การเผชิญหน้าต่อสู้ พฤติกรรมรุนแรงทางการเมือง การลอบสังหาร การลอบวางเพลิง การลักพาตัว สงครามกองโจร การก่อการปฏิวัติ
การเข้าร่วมโดย ไม่สมัครใจ	แบบที่ ๓ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเข้าร่วมกลุ่มทางการเมือง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การเข้าร่วมชุมนุมต่าง ๆ	แบบที่ ๔ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มพลัง ต่าง ๆ ที่มุ่งทลายทางการเมือง

ตารางที่ ๒.๓: แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวคิดของ Kim

การจำแนกรูปแบบทางการเมืองในลักษณะแบบที่ทำกันทั่วไปและแบบแตกต่างจากที่ทำกันทั่วไป ตามรูปแบบของ Almond และ Powell กับ Kim เช่นนี้ กล่าวได้ว่า ยังคงมีลักษณะของการยึดรัฐหรือฝ่ายปกครองเป็นศูนย์กลาง โดยเรียกการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นทางการ ขอบด้วยกฎหมายตามระบบการเมืองว่า แบบที่ทำกันทั่วไป ในขณะที่รูปแบบการมีส่วนร่วมใดที่ไม่เป็นทางการ และทำทลายกฎหมายหรืออำนาจของฝ่ายปกครองเรียกว่า แบบแตกต่างจากที่ทำกันทั่วไป

โดยสรุปแล้วหากพิจารณาแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะพบได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นอาจแสดงออกได้ในหลายรูปแบบต่าง ๆ กันทั้งในความหมายในวงแคบ เช่น รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเท่านั้น ได้แก่ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสนับสนุนและช่วยเหลือทางการเงินในการรณรงค์หาเสียง และการไปร่วมชุมนุมฟังการหาเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการวิจัยครั้งนี้ จะแบ่งประเภทหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนออกเป็น ๖ รูปแบบ ดังนี้

๑) การเลือกตั้ง เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแยกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองออกจากกิจกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ การลงคะแนนเสียงไม่จำเป็นต้องอาศัยการสื่อข่าวสารและแรงจูงใจ

มากเหมือนกิจกรรมทางการเมืองอื่นที่ไปลงคะแนนเสียง ผู้ที่ไปลงคะแนนเสียงอาจไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่นก็ได้ ในทางกลับกันผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นในรูปแบบอื่น ก็อาจไม่ไปลงคะแนนเสียงก็ได้

๒) การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและผู้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เป็นการเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและในการรณรงค์หาเสียง การบริจาคเงินช่วยเหลือ

๒.๓.๓ ประเภทของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

กิจกรรมของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความหลากหลายแต่สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมอย่างเป็นแบบแผน (Conventional Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่รัฐมีความเต็มใจในการส่งเสริม สนับสนุนเพราะสามารถกำหนดและควบคุมผ่านกฎหมายกับสถาบันต่าง ๆ ได้อย่างเช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การลงประชามติ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การลงสมัครเป็นนักการเมือง การบริจาคเงินให้กับพรรคการเมือง การเขียนบทความทางการเมือง การเสวนาหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การส่งฎีกาหรือเสนอความเห็นให้กับรัฐบาล ฯลฯ

๒) การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นแบบแผน (Unconventional Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่รัฐไม่ส่งเสริม หรือสนับสนุนเท่าไรนักเพราะเป็นการบั่นทอนเสถียรภาพของรัฐ อย่างเช่น การเดินขบวนประท้วง การวิจารณ์โจมตีรัฐบาล การนัดหยุดงาน และอาจเลยขอบเขตไปสู่การกระทำที่ผิดกฎหมาย อย่างเช่น การจลาจล การก่ออาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่การทาลายป้ายหาเสียง การก่อการร้าย การปองร้ายชีวิตผู้นำ ฯลฯ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่เป็นแบบแผนกับกิจกรรมที่ผิดกฎหมายนั้นในหลายประเทศมีความไม่ชัดเจน เช่น การเดินขบวนประท้วง ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันว่าระดับใดที่เหมาะสม เพราะระดับของการประท้วงในแต่ละครั้ง จะมีการเพิ่มและลดระดับความรุนแรงไปตามสถานการณ์ การประท้วงอาจจะสงบและคลี่คลายไป เมื่อความประสงค์ของผู้ประท้วงได้รับการตอบสนองในระดับหนึ่ง หากไม่ได้รับการตอบสนอง การประท้วงอาจจะเพิ่มระดับของการกดดันรัฐบาลขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งนำไปสู่ความเสียหายและความเดือดร้อนของสาธารณชนอย่างเช่น การละทิ้งงานเป็นเวลานานของชนชั้นแรงงาน หรือการประท้วงปิดถนนของเกษตรกร ถึงแม้ว่ารัฐบาลในหลายประเทศ จะถือว่าการกระทำเช่นนั้นผิดกฎหมาย เพราะบั่นทอนความมั่นคงของรัฐ แต่คนเหล่านั้นอาจอ้างถึง การดื้อแพ่งทางสังคม (Civil Disobedience) อันหมายถึง การปฏิเสธไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมาย หรือคำสั่งของรัฐบาลที่ตนถือว่าขาดความชอบธรรม เช่นเดียวกับการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น การเขียนบทความ การกล่าวคำปราศรัย หรือแสดงความคิดเห็นทางเว็บไซต์ ซึ่งผู้แสดงออกอาจเห็นว่าเกิดจากความบริสุทธิ์ใจ หรือสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก แต่เมื่อกลายเป็นเรื่องคดีความในศาลอาจตัดสินว่าเป็นการใส่ร้ายป้ายสี

หรือการปลุกระดมให้เกิดความวุ่นวายและความเกลียดชังระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และชนชั้นที่แตกต่างกัน^{๙๙}

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ซึ่งสามารถมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อการเลือกนักรบการเมืองรวมไปถึงนโยบายหรือการบริหารงานของรัฐ การมีส่วนร่วมทางการเมือง มี ๒ ประเภท คือ

๑) การมีส่วนร่วมอย่างเป็นแบบแผน หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่รัฐมีความเต็มใจในการส่งเสริมสนับสนุน เพราะสามารถกำหนดและควบคุมผ่านกฎหมายกับสถาบันต่าง ๆ ได้

๒) การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นแบบแผน หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่รัฐไม่ส่งเสริมหรือสนับสนุนเท่าไรนัก เพราะเป็นการบั่นทอนเสถียรภาพของรัฐ การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นแบบแผนกับกิจกรรมที่ผิดกฎหมายมีความไม่ชัดเจน เพราะผู้ประท้วงต้องเพิ่มความเข้มข้นของการประท้วงไปจนถึงระดับที่ผิดกฎหมาย แต่ก็ยังอ้างถึงความถูกต้องชอบธรรมเช่น ผ่านการดื้อแพ่งทางสังคมหรือเรื่องของเสรีภาพในการแสดงออก

ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงสอดคล้องกับการที่ประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ซึ่งสามารถมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อการเลือกนักรบการเมืองรวมไปถึงนโยบายหรือการบริหารงานของรัฐ การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่เป็นแบบแผนกับกิจกรรมที่ผิดกฎหมายนั้นในหลายประเทศมีความไม่ชัดเจน โดยการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในด้านต่างๆ เช่น การเขียนบทความ การกล่าวคำปราศรัย หรือแสดงความคิดเห็นทางเว็บไซต์ ซึ่งผู้แสดงออกอาจเห็นว่าเป็นการเกิดจากความบริสุทธิ์ใจ หรือสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก

๒.๓.๔ ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เลสเตอร์ ดับเบิลยู มิลบราท (Lester W. Milbrath)^{๑๐} ได้จัดเรียงลำดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากน้อยไปมาก ได้แก่

- ๑) การที่บุคคลตอบสนองสิ่งเร้าทางการเมือง เช่น การติดตามข่าวสารทางการเมือง
- ๒) การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
- ๓) การอภิปรายถกเถียงปัญหาทางการเมือง
- ๔) การพยายามพุดจาชักชวนผู้อื่นเพื่อไปออกเสียงเลือกตั้ง
- ๕) การคิดเครื่องหมายหรือแผ่นป้ายโฆษณาหาเสียง
- ๖) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือนำทางการเมือง
- ๗) การช่วยเหลือทางการเงินแก่พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- ๘) การเข้าร่วมประชุมทางการเมือง
- ๙) การสละเวลาเพื่อช่วยเหลือหาเสียงเลือกตั้ง
- ๑๐) การเป็นสมาชิกผู้กระตือรือร้นของพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง

^{๙๙} อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์, “การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ” เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ, หน้า ๒๔๕.

^{๑๐} Lester W. Milbrath, *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics ?*, (Chicago: Rand McNally, 1965), p. 18.

- ๑๑) การเข้าร่วมประชุมในคณะกรรมการกลางของพรรคการเมือง
- ๑๒) การช่วยหาทุนให้พรรคการเมือง
- ๑๓) การสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง
- ๑๔) การได้รับเลือกเข้าดำรงตำแหน่งของรัฐบาลและพรรคการเมือง

แนวคิดของแอนกัส แคมเบล ได้สรุปการจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ๓ ระดับ^{๔๑} ได้แก่

- ๑) ระดับสูง แสดงถึงการมาลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และเข้ามีส่วนร่วมอื่น ๆ
 - ๒) ระดับกลาง แสดงถึงการมาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น
 - ๓) ระดับต่ำ แสดงถึงการไม่มาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแม้ว่าจะมีส่วนร่วมอื่น ๆ ก็ตาม
- นอกจากนี้ ชัตติยา กรรณสูต ได้จัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่สอดคล้องกับแนวคิดของแอนกัส แคมเบล แต่มีรายละเอียดที่น่าสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของคนไทยซึ่งได้จัดแบ่งไว้ ๓ ระดับ จากระดับต่ำไปหาระดับสูงและยังจำแนกระดับย่อยๆ ดังนี้^{๔๒}

- ๑) การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
 - (๑.๑) ระดับต่ำสุด ได้แก่ การไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
 - (๑.๒) ระดับต่ำสุด ได้แก่ การไปเลือกตั้งเฉย ๆ โดยไม่มีเหตุผล
 - (๑.๓) ระดับต่ำ ๆ ได้แก่ การไปเลือกตั้งโดยถูกชักจูง
 - (๑.๔) ระดับต่ำกลาง ได้แก่ การไปเลือกตั้งโดยคิดว่าเป็นหน้าที่
 - (๑.๕) ระดับต่ำสูง ได้แก่ การไปเลือกตั้งโดยคิดว่าเสียงของตน คือพลังในการเปลี่ยนแปลงนโยบาย บุคคลเหล่านี้จึงมีข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองมาก
- ๒) การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม แบ่งได้ดังนี้
 - (๒.๑) ระดับปานกลางต่ำ ได้แก่ การเข้าร่วมในระดับสมาชิกทั่วไปโดยมีสิทธิลงคะแนนเสียงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยในนโยบายกลุ่ม
 - (๒.๒) ระดับปานกลาง ได้แก่ การได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการของกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจแทนสมาชิกคนอื่น
 - (๒.๓) ระดับปานกลางสูง ได้แก่ การได้รับเลือกตั้งให้เป็นประธานหรือหัวหน้ากลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจและมีโอกาสในการสร้างบารมีให้คนยอมรับได้
- ๓) การเข้ารับการเลือกตั้งเป็นผู้แทน ซึ่งอาจจะเป็นผู้แทนในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ตาม แบ่งได้ดังนี้
 - (๓.๑) ระดับสูงต่ำ ได้แก่ ระดับที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มให้สมัครให้เข้ารับการเลือกตั้งในนามของกลุ่มหรือพรรคได้
 - (๓.๒) ระดับสูงปานกลาง ได้แก่ ระดับที่ผู้สมัครได้รับการคัดเลือก คือ

^{๔๑} Angus Campbell, *Political Efficacy. In measure of political attitudes.* The Institute for Social Research, (New York: Knopf: 1968), p.459.

^{๔๒} ชัตติยา กรรณสูต, “สตรีกับการเมือง” บทความวิชาการพัฒนาสังคม: แนวคิดและการปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๘-๑๓๐.

๓.๒.๑ ระดับท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาเขต

๓.๒.๒ ระดับจังหวัด ได้แก่ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร

๓.๒.๓ ระดับชาติ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา

(๓.๓) ระดับสูงสุด ได้แก่ ระดับผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง และได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ตำแหน่งกรรมการ ตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ มีการดำเนินการเพื่อที่จะสร้างอำนาจต่อรองทางการเมืองกับรัฐบาล มีการเรียกร้องให้จัดสรรทรัพยากรหรือแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้น จึงเป็นการมองขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) หรือขบวนการประชาชนร่วมสมัย เป็นความก้าวหน้าของวัฒนธรรมการเมืองภาคประชาชน เป็นการรวมกลุ่มของประชาชนในฐานะผู้กระทำทางการเมือง ซึ่งเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมืองที่ไปไกลกว่าเรื่องของการเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐเป็นขบวนการที่มีเป้าหมายในการสร้างบรรยากาศและเงื่อนไขแบบประชาธิปไตย (democratic environment) เพื่อสร้างประชาสังคม (civil society) ที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนมีความตื่นตัวการเคลื่อนไหวมีลักษณะต่อต้านรัฐ และต่อต้านระบบราชการ พร้อม ๆ กับการแสดงออกในด้านที่เชื่อมั่นศรัทธาพลังอำนาจของประชาชน และประสงค์จะเปิดพื้นที่การเมืองให้ประชาชนธรรมดาามีบทบาทมากขึ้น

๒.๔.๑ ความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

Gail omvedt^{๔๓} ให้ทัศนะว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ถือเป็นขบวนการทางสังคมในความหมายที่ว่า “มีการจัดองค์กรโครงสร้างและอุดมการณ์ทั่วไปในแนวกว้างที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงสังคม”

Turner and Killian^{๔๔} ได้ให้ความหมายของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ การรวมกลุ่มปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปลี่ยนแปลงหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงสังคมหรือในกลุ่มที่ตนเองมีส่วนร่วม

Lyman ได้กล่าวว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายไม่เฉพาะการปฏิรูปทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น แต่ยังมีหวังที่จะบรรลุเป้าหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและสิทธิส่วนบุคคล แต่ไม่อาจเป็นไปได้ในขณะนี้ ภายใต้บริบทการบริหารบ้านเมืองตามทัศนคติและบรรทัดฐานแบบดั้งเดิมอยู่

^{๔๓} Gail Omvedt, *Reinventing Revolution: New Social Movements in South Asia*, (London and New York: Routledge, 1993), p. 312-319.

^{๔๔} Turner Ralph H., & Killian Lewis, *Collective Behavior*, (Englewood Cliffs, J.J.: PrenticeHall, 1957), p. 308.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา^{๔๕} ที่ศึกษาบริบทแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศตะวันตกที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” ซึ่งมีความแตกต่างจากบริบทแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของสังคมไทย ดังนี้

๑) ขบวนการทางสังคมในประเทศตะวันตกเกิดจากการไม่พอใจต่อคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำในขณะที่ประเทศ “โลกที่สาม” ผู้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวจะเป็นประชาชนระดับล่าง เช่น คนจน ชาวไร่ชาวนา คนขายขอบ และผู้ด้อยโอกาส ไม่ใช่ชนชั้นกลางเหมือนสังคมตะวันตก

๒) การเคลื่อนไหวทางสังคมหลายขบวนการในประเทศ “โลกที่สาม” มีฐานอยู่ที่ชุมชน ไม่ใช่ชนชั้น เช่น ขบวนการทางเลือกการพัฒนา ขบวนการชนกลุ่มน้อย

๓) ประเทศ “โลกที่สาม” มีปัญหาที่ซับซ้อนมาก เพราะถูกรอบงำใน ๒ ระดับ คือ รัฐและตลาด ซึ่งเป็นปัญหาของสังคมโลก

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ให้ความเห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการตอบโต้ปัญหาและความขัดแย้งชุดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม เพราะสถาบันหลักทางการเมืองและสังคมที่ดำรงอยู่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเหล่านั้นได้ นอกจากนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ยังมีการเคลื่อนไหวที่รวมเอาเรื่องเพศ (Gender) เชื้อชาติ (Race) ชาติพันธุ์ (Ethnicity) ศาสนาและวัฒนธรรมเข้าไปด้วย ทำให้ความขัดแย้งชุดใหม่มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนมากกว่าความขัดแย้งในอดีตที่เป็นเรื่องของความแตกต่างทางชนชั้นและอุดมการณ์ทางการเมือง

ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” มีดังต่อไปนี้

- ๑) ขบวนการเคลื่อนไหวอยู่บนพื้นฐานของชนชั้นเพียงอย่างเดียว
- ๒) ประเด็นการเรียกร้องไม่ใช่เรื่องผลประโยชน์เฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของคนจำนวนมากจากหลายกลุ่มหลายชนชั้น
- ๓) ผู้เรียกร้องมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวด้วยตัวเอง ไม่ใช่การเรียกร้องผ่านกลไกของรัฐ หรือกลไกทางการเมือง

๔) เป้าหมายของการเรียกร้อง คือ การสร้าง “กติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” ไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจจากรัฐ

พฤติสถาน ชุมพล^{๔๖} ได้สรุปให้เห็นลักษณะสำคัญซึ่งเป็นความ “ใหม่” ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ไว้ ๓ ประการคือ

- ๑) เป็นขบวนการทางสังคมมากกว่าที่จะเป็นขบวนการทางการเมืองเพราะให้ความสนใจในเรื่องค่านิยมและวิถีชีวิตหรือเรื่องเชิงวัฒนธรรมมากกว่าและไม่ได้มุ่งที่จะเข้าไปมีส่วนในอำนาจรัฐหรือครองอำนาจรัฐ

^{๔๕} ชลธิรา สัตยาวัฒนา, พลวัตสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๔๖).

^{๔๖} พฤติสถาน ชุมพล, ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓๙-๓๔๑.

๒) มีฐานที่มั่นอยู่ในสังคมประชา โดยเน้นไปที่ลักษณะการอ้อมรัฐ (Bypass the State) หรือเรียกได้ว่าไม่สนใจติดต่อหรือทำทนายอำนาจรัฐโดยตรง จึงมีลักษณะการทำกิจกรรมและลักษณะอุดมการณ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic) เป็นหลัก

๓) มีพยายามที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งโดยเปลี่ยนแปลงค่านิยมและโดยการพัฒนาวิถีชีวิตขึ้นมาเป็นทางเลือก (Alternative Life-Styles) หรือเป็นการสร้างสรรค์วิถีชีวิตใหม่ โดยการท้าทายค่านิยมแบบเดิม ๆ

จากความหมายข้างต้นที่นักวิชาการได้ให้นิยาม กล่าวสรุปได้คือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ได้การกระทำรวมหมู่ของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน เพื่อผลักดันสังคมให้เคลื่อนไหวไปในทิศทางที่ต้องการหรือเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ความแตกต่างของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับการกระทำรวมหมู่ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น กลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจและพรรคการเมือง อยู่ที่ความต่อเนื่องของการกระทำที่มีระยะเวลายาวนานพอสมควร มีการระดมผู้เข้าร่วมที่มีอุดมการณ์หรือเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงในแนวทางเดียวกัน ไม่ใช่การรวมตัวกันในลักษณะเฉพาะกิจหรือการทำงานร่วมกันภายในสถาบัน องค์กร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานโดยไม่มีปฏิบัติการเคลื่อนไหวผลักดันสังคมในลักษณะที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหว

๒.๔.๒ แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ประการ ป็นตบแต่ง ได้กล่าวถึงแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการทางการเมือง ออกเป็น ๓ แนวทางดังนี้

๑) ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำทนายระบบการเมืองปกติ (Disruptive) หมายถึง การเข้าไปขัดขวาง กีดกัน กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและฝ่ายที่เผชิญหน้าด้วยในรูปแบบใหม่ทีนอกเหนือไปจากการใช้วิธีการผ่านกระบวนการเลือกตั้งและการยึดอำนาจโดยทหาร เช่น ขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนาม ฯลฯ ซึ่งเป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นถึงการขอความเห็นอกเห็นใจและการตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่ในสองระบบ คือ

(๑.๑) ระดับที่เป็นการกระทำแบบทำทนาย (Direction) ต้องเป็นการกระทำที่ไม่ผิดกฎหมายแต่ใช้ความกล้าหาญของผู้กระทำการโดยมีต้นทุนความเสียหาย เช่น การบอยคอตรถเมล์โดยสารในการเคลื่อนไหวของขบวนการสิทธิความเป็นพลเมือง

(๑.๒) ระดับของกิจกรรมที่มีลักษณะผิดกฎหมาย แต่เป็นปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีไร้ความรุนแรง เช่น การตื้อแพ่ง ฯลฯ

๒) ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (Violence) หมายถึง การทำให้เกิดการบาดเจ็บ ล้มตาย และเกิดความเสียหายทางด้านทรัพย์สิน การทำงานของวิธีการใช้ความรุนแรง คือการแสดงถึงการไร้ระเบียบของสังคมที่เรียกร้อง ทำให้ในสังคมประชาธิปไตยยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงจะลดลง เพราะการเข้ามาควบคุมจากรัฐ แต่ในสังคมแบบเผด็จการมักผลักดันให้ผู้ประท้วงหันไปใช้วิธีการใช้ความรุนแรง เพราะไม่สามารถเข้าถึงความชอบธรรมของการมีส่วนร่วมได้ ถึงแม้ว่าวิธีการใช้ความรุนแรงจะสามารถสร้างความดึงดูดแก่ผู้คนโดยทั่วไปได้ดี แต่ก็มีข้อจำกัด เพราะทำให้คนขาดความเห็นอกเห็นใจ ผลของการใช้ความรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้งแบบเผชิญหน้าและการเมืองแบบแยกขั้ว ตลอดจนเกิดความ

เปลี่ยนแปลงในระบบพันธมิตร ผลักให้รัฐเลือกวิธีการแบบเผชิญหน้า (Exclusive) และอาจจะนำไปสู่การปราบปรามโดยกลไกของรัฐ ดังนั้น การเคลื่อนไหวประท้วงสมัยใหม่มักเป็นไปในสองแนวทาง คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ (Disruption) และยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (Convention)

๓) ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (Convention) หมายถึง วิธีการที่ไม่ต้องการความเอาจริงเอาจัง ความทุ่มเทสูง แต่ก็สามารถดึงดูดผู้เข้าร่วมจำนวนมากได้ เพราะสามารถสะท้อนถึงนัยแห่งความคาดหวังของผู้เข้าร่วม เช่น การเดินขบวน (Demonstration) และการนัดหยุดงาน (Strike) ทั้งสองวิธีการนี้ได้กลายเป็นการต่อรองเชิงสถาบันที่มีพิธีกรรมกฎเกณฑ์ที่ตายตัว และความคาดหวังที่ชัดเจนระหว่างผู้ทำทนายและผู้เผชิญหน้าด้วย แต่วิธีการดังกล่าวทำให้ขาดการทำทนายต่อระบบปกติ

การเสนอแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของประภาส ปิ่นตบแต่ง^{๔๗} ทำให้ทราบถึงแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวว่ามีรูปแบบ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาวิเคราะห์และอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนเพื่อกรรมสิทธิ์ในที่ดิน กรณีการออกโฉนดชุมชน ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

สิ่งที่สำคัญที่สุดของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง คือ ยุทธวิธีในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และจิตสำนึกทางการเมืองแก่ประชาชน เพื่อตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ถ้าหากว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนหรือการใช้ประชาธิปไตยทางตรงก็เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในสังคมไทย

๒.๔.๓ รูปแบบของยุทธวิธีการขัดขวาง

๑) การดื้อแพ่ง (Civil Disobedience) การดื้อแพ่งเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนและต่อต้านกฎหมายโดยสันติวิธี แต่เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เช่น การต่อต้านการกระทำของรัฐบาลที่ประชาชนเห็นว่าไม่ชอบธรรม

๒) การบอยคอต (Boycott) การบอยคอตต่างจากการดื้อแพ่ง คือ เป็นการกระทำที่ไม่ผิดกฎหมายหรือละเมิดกฎหมาย แต่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนด้วยการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ ความสะดวกสบายของผู้ร่วมกระทำกร เช่น การบอยคอตโดยขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิความเป็นพลเมืองที่นำโดย มาร์ติน ลูเธอร์ คิง

๓) การนั่งประท้วง (Sit-ins) การนั่งประท้วง คือรูปแบบในการบุกเข้าไปนั่งประท้วงในสถานที่เฉพาะ ซึ่งมักจะเป็นที่หวงห้ามสำหรับกลุ่มคนที่บุกเข้าไปหรือไม่มีสิทธิหน้าที่ที่ถูกระบุเอาไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคมปกติ เช่น การบุกฝ่าเข้าไปนั่งในสถานที่ราชการเพื่อให้มีการเจรจา ฯลฯ

^{๔๗} ประภาส ปิ่นตบแต่ง, “แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม”, วารสารฟ้าเดียวกัน ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๖): ๑๖๑.

จุดกำเนิดสำคัญของ “ขบวนการทางสังคมใหม่” คือการวิพากษ์ทฤษฎีการระดมทรัพยากรว่า สนใจเฉพาะการตอบคำถามว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นอย่างไร (How) ขณะเดียวกันก็วิพากษ์ทฤษฎีมาร์กซิสต์ว่ามีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์/ขบวนการทางสังคมใหม่ เช่น ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการสิทธิสตรีและอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๖๐ และ ๑๙๗๐ ซึ่งได้ทำให้เกิดคำถามในหมู่นักทฤษฎีในยุโรปกลุ่มหนึ่งว่า เหตุใดจึงเกิดขบวนการซึ่งมิได้มีฐานจากความขัดแย้งทางชนชั้นเหล่านี้ขึ้นมาอย่างกว้างขวาง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ได้ทำให้เกิดคำถามกับจุดเน้นของการวิเคราะห์ความขัดแย้งซึ่งอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่าง “ทุน-แรงงาน” หรือความขัดแย้งที่ตั้งอยู่บนฐานของการควบคุมทรัพยากรทางเศรษฐกิจ อันเป็นลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคมแบบเก่า (Old Social Movement)

Alberto Melucci ได้ชี้ให้เห็นถึงการก่อตัวขึ้นของปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางสังคมหลังสมัยใหม่เหล่านี้ และเห็นว่าทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่ใช้อธิบาย คือทฤษฎีทางชนชั้นและทฤษฎีแนวการกระทำรวมหมู่ของสำนักอเมริกา หรือทฤษฎีการระดมทรัพยากร นั้นมีข้อจำกัด เนื่องจากสนใจแต่เพียงองค์การเคลื่อนไหว ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และความสำเร็จหรือความล้มเหลว การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของขบวนการทางสังคมโดยนักทฤษฎีซึ่งอธิบายภายใต้ทฤษฎีสังคมศาสตร์เท่าที่มีอยู่จึงให้คำตอบได้เพียงว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้น อย่างไร (How) แต่ไม่อาจให้คำตอบได้ว่าเหตุใดหรือทำไม (Why) ขบวนการทางสังคมจึงเกิดขึ้น การตระหนักถึงความไม่เพียงพอของแนวการวิเคราะห์แบบชนชั้นดั้งเดิมนี้เอง ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกรอบการวิเคราะห์ของสำนักคิดที่เรียกว่า “ขบวนการทางสังคมใหม่”^{๔๘}

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในหลายรูปแบบขณะนี้ จะเป็นผลดีกับประเทศชาติได้ เพราะในปัจจุบัน เราจะเห็นว่าการเคลื่อนไหวของ “กลุ่มทางสังคม” (Social Group) ได้มีบทบาทมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นประจักษ์ในสังคมไทยเราอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ แบบคือ พวกกลุ่มเคลื่อนไหว (Mob) กับกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) สองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน ทั้งในเชิงของการสร้างนิยาม/ความหมาย เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ และขบวนการการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคม ทั้งนี้ตัวอย่างความแตกต่างที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ เรื่องกระบวนการในการจัดตั้งเช่น กลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ มีที่มาจากอุดมการณ์ แต่พวกกลุ่มเคลื่อนไหว (Mob) กลับมีที่มาจากเรื่องผลประโยชน์หรือได้รับการว่าจ้างมา หรือเรื่องของการบิดเบือนหลักการแห่งนิติรัฐ อำนาจศาล กระบวนการยุติธรรม เช่น มีการรวบรวมคนจำนวนมากให้เคลื่อนไหวทำการปิดถนนที่ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อประท้วงคัดค้านศาลในเรื่องของการรื้อป่าของนายทุน เพื่อทำรีสอร์ท แล้วเสนอข้อต่อร้องรัฐให้แก้ไขปัญหาดด้วยการเปิดให้เป็นพื้นที่เช่า ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากผลประโยชน์ส่วนตนไม่ใช่ประโยชน์สาธารณะ^{๔๙}

^{๔๘} กรรณชญา พูนพิช, ประวัติศาสตร์ขบวนการสหภาพแรงงานไทยยุคเริ่มต้นถึง พ.ศ. ๒๕๐๐, (กรุงเทพมหานคร: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^{๔๙} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: วิชาษา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งและสมานฉันท์

ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ โดยเฉพาะเมื่อมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือการทำงานเป็นกลุ่ม นอกจากความขัดแย้งระหว่างบุคคลแล้วยังจะมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มด้วย หากสมาชิกกลุ่มมีความแตกต่างกันมากในหลาย ๆ ด้าน ความขัดแย้งก็จะเกิดมากขึ้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการยากที่คนเราจะทำงานร่วมกันในหน่วยงานโดยปราศจากความขัดแย้ง จนมีคำกล่าวที่ว่า “ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีในชีวิตแต่ปัญหาไม่จำเป็นต้องมี” เพราะความขัดแย้งที่คงอยู่ในระดับหนึ่งอาจไม่ก่อให้เกิดปัญหา แม้กระนั้นนักบริหารก็ต้องให้ความสนใจกับเรื่องของความขัดแย้ง และเข้าเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒.๕.๑ ความหมายของความขัดแย้ง

ราชบัณฑิตยสถาน^{๕๐} ได้ให้ความหมายของคำว่า “ขัดแย้ง” หมายถึง “ไม่ลงรอยกัน” นอกจากนั้นได้อธิบายคำว่า ขัด หมายถึง ไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขัดไว้ และให้ความหมายคำว่าแย้ง แย้ง หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้ ดังนั้นจึงพอเห็นได้ว่า ความขัดแย้งประกอบด้วยอาการทั้งขัดทั้งแย้งนั่นคือ แต่ละฝ่ายนอกจากไม่ทำตามกันแล้วยังต่อต้านเอาไว้อีกด้วย

Webster Dictionary^{๕๑} ได้อธิบายความหมายคำว่า “ความขัดแย้ง” (Conflict) ไว้ว่ามาจากภาษาละติน คือ “Confligere” ซึ่งแปลว่าการต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอยต่อกันหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatible) ตรงกันข้าม (Opposition) การไม่ถูกกัน ความคิดหรือการกระทำที่ไม่เหมือนกัน

วันชัย วัฒนศัพท์^{๕๒} ให้ความหมายไว้ว่า ความไม่ลงรอยกัน หรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน หรือความเป็นปฏิปักษ์ ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ กลุ่มขึ้นไปโดยมีสาเหตุมาจากวัตถุประสงค์ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ ความไม่ลงรอยกันทางด้านความต้องการความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๕๓} ได้กล่าวถึงความขัดแย้ง หมายถึง การดิ้นรนเพื่อจะได้ของที่มีคุณค่า หรือเพื่อการอ้างสิทธิ์ในฐานะ อำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยกลุ่มที่ขัดแย้งกันมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงจะได้สิ่งที่มีคุณค่าที่ตนปรารถนา แต่ยังต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามมีความเป็นกลางถูกทำร้ายหรือถูกกำจัดให้หมดไป ความขัดแย้งที่ว่าเช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม ความขัดแย้งภายในกลุ่ม และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ตลอดชีวิตของสังคม

^{๕๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๘.

^{๕๑} The Lexicon Webster dictionary, (New York: The English Language Institute of America, 1997).

^{๕๒} วันชัย วัฒนศัพท์, คู่มือเกี่ยวกับความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ไข, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สันติธรรมาภิบาล, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖.

^{๕๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๒.

ฟิลเลย์ (Filley)^{๕๔} ความขัดแย้งเป็นกระบวนการของสังคม ความขัดแย้งเกิดขึ้น เมื่อแต่ละฝ่ายมีจุดมุ่งหมาย ที่ไปด้วยกันไม่ได้ และมีค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป ความแตกต่างนี้มักเกิดจากการรับรู้มากกว่าความแตกต่างที่เกิดขึ้นจริง ๆ

คาร์ล มากซ์ (Karl Marx)^{๕๕} เชื่อว่า ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นของคู่กัน เป็นกฎพื้นฐานของชีวิต เป็นสภาพปกติของสังคม โดยความขัดแย้งเริ่มที่เศรษฐกิจซึ่งหลีกเลี่ยงได้ยาก แล้วจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคม และเชื่อในการใช้ความขัดแย้งเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนสังคม การวิเคราะห์ของคาร์ล มากซ์ ใช้ความขัดแย้งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สังคม โดยอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ล มากซ์ ได้อธิบายว่าสังคมเป็นอย่างไร และมีแนวทางในการเปลี่ยนสังคมอย่างไร

สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่มีความคิดเห็นหรือความเข้าใจว่าเป้าหมายหรือผลประโยชน์ของตนเองนั้นถูกขัดขวาง, สกัดกันหรือไม่ลงรอย (Incompatible Goal) กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น

๒.๕.๒ สาเหตุของความขัดแย้ง

เมื่อกล่าวถึง เหตุปัจจัยของความขัดแย้ง ผู้วิจัยขอสรุปแนวคิดของนักคิดหลาย ๆ คนที่ได้นำเสนอประเด็นข้อมูลไว้ โดยจัดกลุ่มความคิดออกเป็น ๕ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้^{๕๖} คือ

๑) กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากปัจจัยภายใน โดยจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มนักคิดทางศาสนา และกลุ่มนักคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์

(๑.๑) กิเลสคือที่มาของความขัดแย้ง นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา มองว่า ความอยากได้ อยากใหญ่ และใจแคบ ถือได้ว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความหวาดกลัว ระแวง และไม่ไว้ใจกัน ตัวปัญหาของความขัดแย้งอยู่ที่อริชา ซึ่งแตกกิ่งใหญ่ออกมาเป็น ความโลภ ความโกรธ และความหลง

(๑.๒) พฤติกรรมศาสตร์ในแง่สัญชาตญาณ และสันดานของมนุษย์ ที่มาของความขัดแย้งนักวิชาการพฤติกรรมศาสตร์ มองว่า สาเหตุของการขัดแย้งนั้นเกิดจากสันดานมนุษย์และสัตว์ ในทุกสังคม ความขัดแย้งของมนุษย์เกิดจากพื้นฐานของแนวคิดสัญชาตญาณความก้าวร้าว และด้วยความก้าวร้าวของมนุษย์นี้เอง ได้ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ความขัดแย้งและการต่อสู้เป็นกระบวนการเพื่อการทดแทนหรือชดเชย สิ่งที่เป็นสัญชาตญาณก้าวร้าวทำลายล้างมนุษย์ โดยผ่านทางความขัดแย้งหรือการแข่งขัน

^{๕๔} Filley, A.C., *Interpersonal Conflict Resolution*, (Glenview: Scott Foreman, 1975), p.4.

^{๕๕} พรนพ พุกกะพันธ์, *การบริหารความขัดแย้ง*, (กรุงเทพมหานคร: ว.สกุลเพ็ชร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๗-๑๕๘.

^{๕๖} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาซัง จังหวัดเชียงใหม่*, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๒.

๒) กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากความต้องการ มองว่า ความต้องการด้านเศรษฐกิจ และสังคมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม สิ่งที่สามารถนำมายืนยันได้ คือ ดัชนีชี้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจนั้นคือ รายได้ สิทธิพลเมือง และการมีงานทำ เป็นต้น ส่วนตัวแปรคือ ความต้องการด้านสังคมก็คือ ระดับการศึกษา ความทันสมัย และฐานะทางสังคมซึ่ง ความแตกต่างดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความขัดแย้ง

๓) กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากอำนาจ มองว่า ความไม่เท่าเทียมกัน หรือความสัมพันธ์กันของอำนาจระหว่างบุคคลในสังคม และความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมของอำนาจเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้ง เนื่องจากระดับของอำนาจที่แตกต่างกันเป็นผลให้คู่กรณีเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างกันและยิ่งทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจกลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากค่านิยม ก็ประกอบไปด้วยประเด็นหลักหลายประการ เช่น ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ภาษา และชาติพันธุ์

๔) กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากโครงสร้างสังคม มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากการกีดกัน ขูดรีดทางชนชั้น โดยเฉพาะในสังคมทุนนิยม ซึ่งโครงสร้างสังคมมีการแบ่งชนชั้นสูง และเป็นชนชั้น ที่กีดกันขูดรีด ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งขัดแย้งกันในผลประโยชน์ของชนชั้น เนื่องจากความสำนึกของชนชั้นที่ก่อตัวขึ้นกลายเป็นความขัดแย้ง ได้ทำการจำแนกตัวแปรพื้นฐานของการขัดแย้งว่าความขัดแย้งไม่ได้เกิดโดยบังเอิญ แต่เป็นผลพวงจากสังคมทุนนิยมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจการกีดกันและการขัดแย้งทางสังคม

๕) กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากข้อมูล ข่าวสาร หรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ มองว่าการรับรู้ที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งซึ่งการเกิดสงครามเป็นผลสืบเนื่องมาจากความผิดพลาดในการรับรู้ และการประเมินที่ผิดพลาด ตลอดจนความทันสมัยหรือความคล่องตัวอาจจะเป็นจุดอ่อนได้เช่นกันคือ วิจารณ์ญาณในการกลั่นกรอง เพราะการที่ข้อมูลมีมากมาย ซึ่งสามารถแสวงหาได้จากสื่อสิ่งพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต ถ้าขาดการกลั่นกรองข้อมูลอย่างมีวิจารณ์ญาณ หรือขาดการแยกแยะ วิเคราะห์ แล้วทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นกัน

กล่าวได้ว่า สาเหตุของการเกิดความขัดแย้ง ประกอบด้วย

- ๑) การแข่งขันอันเนื่องมาจากทรัพยากรมีจำกัด (Scarce Resource)
- ๒) ความขัดแย้งที่สร้างขึ้นภายในองค์กร
- ๓) จุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน
- ๔) จุดมุ่งหมายเหมือนกัน แต่อาจใช้วิธีการที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายต่างกัน
- ๕) ความแตกต่างในลักษณะงาน
- ๖) การให้คุณค่าและความสำคัญแตกต่างกัน
- ๗) สภาพองค์กรที่คลุมเครือ
- ๘) ขาดการสื่อสารที่ดี

หากจะค้นหาสาเหตุของความขัดแย้งที่เป็นตัวร่วมสำคัญ (Common Factor) ก็พบว่า ส่วนใหญ่ ความขัดแย้งมีที่มาจากการขาดการสื่อสารที่ดี ระหว่างกัน (Lack of Communication) การสื่อสารที่ไม่ชัดเจน, คลุมเครือ หรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน อาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้

และยังจะเป็นผลให้ความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นแล้วนั้น มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้ (Spiral Conflict)

๒.๕.๓ ลักษณะของความขัดแย้ง

ลักษณะของความขัดแย้ง สามารถอธิบายได้^{๕๗} ดังนี้

๑) ความขัดแย้งปรากฏอยู่ทั่วทุกแห่งหนที่ เราไปในช่วงเวลาใดก็จะถูกห้อมล้อมแต่ เรื่องของความขัดแย้งที่เราอาจเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือพบเห็นสถานการณ์ของความขัดแย้ง

๒) ความขัดแย้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สามารถทำให้เราเปลี่ยนวิธมอง หรือเข้าใจ กันและกัน ทำให้ใช้ทรัพยากรในวิถีทางใหม่ กระตุ้นการแสวงหาทางเลือกต่าง ๆ เหมือนดังคติพจน์ที่ว่า “ความจำเป็นเป็นบ่อเกิดของสิ่งประดิษฐ์”

๓) ความขัดแย้งก่อให้เกิดพลังงาน ตามหลักสรีระวิทยาจะทำให้ร่างกายหลังอะดรีนาลิน ทำให้เราเกิดอารมณ์ หน้าแดง เสียงดัง เหงื่อแตก และใช้สัญชาตญาณเปลี่ยนพลังงานเป็นสู้หรือหนี โดยปล่อยหรือเก็บกักอารมณ์

๔) ความขัดแย้งเป็นเหมือนดาบสองคม คือทำให้เราเสี่ยงต่ออันตราย แต่ขณะเดียวกัน ก็ก่อให้เกิดโอกาสใหม่ ๆ เปรียบเสมือน “ไฟ” ที่เป็นทั้งบ่อเกิดแสงสว่างและเผาไหม้ เป็นทั้งสิ่งสร้างสรรค์และทำลาย

๕) ความขัดแย้งได้รับอิทธิพลจากชีววิทยาของเรา บุคลิกของเรา และวัฒนธรรมนั้นคือ ปฏิบัติการที่เราโต้ข้อพิพาทและการจัดการ จะได้รับอิทธิพลจากสรีระวิทยาของเรารวมถึงวัฒนธรรม และประเพณี

๖) ความขัดแย้งดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ๓ ระดับ คือ ความขัดแย้งแฝง ความขัดแย้งเริ่มก่อเกิด และความขัดแย้งที่แสดงออก ซึ่งความขัดแย้งอาจจะค่อย ๆ หายไป และกลับ เร่งขึ้น หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาใหม่และดำเนินต่อไปก็ได้

Lewis ได้แบ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับบุคคลเป็น ๓ ลักษณะ^{๕๘} ดังนี้

๑) ความขัดแย้งภายในบุคคล (Intrapersonal Conflict) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ภายในบุคคล เมื่อบุคคลมีหลายบทบาทที่ต้องปฏิบัติในองค์กร หรือต้องตัดสินใจเลือกบทบาทใด บทบาทหนึ่ง หรือต้องตัดสินใจในเรื่องที่ขาดข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการตัดสินใจ นอกจากนั้นความ ขัดแย้งภายในบุคคลอาจจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลมีความไม่แน่ใจว่าเขาถูกคาดหวังให้ปฏิบัติอะไรหรือ เมื่อบุคคลถูกคาดหวังว่าต้องปฏิบัติได้มากกว่าที่เขามีความรู้สึกรู้สึกว่าสามารถปฏิบัติได้

^{๕๗} วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถ กระบวนการจัดการข้อพิพาท**, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๕. แปลจาก A source book, empowering dispute management process โดย Jame Kho, Bredda Jay Angeles, Arnie Rabe, Lolly Bisquera, Asis Perez, Ted Bonpin c]t,u Ted T.Bonpin, Manuel EKNavadez, Jr.Ana Luisa Fuentes Okd Haribon Foundation.

^{๕๘} Lewis, J. H., **Conflict management**, The Journal of Nursing Administration, 6 (10), (1976): 18 – 22.

๒) ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่าสองคน หรือกลุ่มบุคคล ที่มีความแตกต่างกันในค่านิยมและความเชื่อเป้าหมาย อาจเกิดจากการแข่งขันในเรื่องธรรมดา การส่ง-รับข้อมูลข่าวสารที่ผิดพลาด บิดเบือน หรือความคาดหวังที่แตกต่างกัน

๓) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มสองกลุ่มหรือมากกว่า หรือเกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานหรือองค์กร เมื่อกลุ่มมีเป้าหมายที่แตกต่างกันมีการแข่งขันในระหว่างกลุ่ม หรืออาจเกิดการแบ่งแยกความแตกต่างของกลุ่ม

สรุปได้ว่า ลักษณะของความขัดแย้งต้องมีสองฝ่ายขึ้นไป (เพราะความขัดแย้งจะไม่เกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีคู่กรณีอีกฝ่าย) มีเป้าหมายหรือผลประโยชน์ไม่ตรงกัน (Incompatible Goal) ไม่เห็นพ้องต้องกันหรือตกลงกันไม่ได้ และคู่กรณีในความขัดแย้งต้องมีความเกี่ยวข้องกัน

๒.๕.๔ ประเภทของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นตอน ๆ ในแต่ละตอนจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นตามลำดับตัวอย่างเช่นความขัดแย้งที่เกิดจาก “ความคับข้องใจ” ของฝ่ายหนึ่งที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งกระทำการกระทำที่ก่อให้เกิดความคับข้องใจดังกล่าว เช่น ไม่เห็นด้วย ไม่ช่วยเหลือ ถูกเอาเปรียบ ให้อาย เสียศักดิ์ศรี ฯลฯ ดังนั้น ต่างฝ่ายจึงต่างพยายามหาหลักฐาน หรือเหตุผลเพื่อมาสนับสนุนความถูกต้องของตนเอง และหาทางออกด้วยวิธีการเอาแพ้เอาชนะมากกว่าอย่างอื่น จึงเกิดเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหารูปแบบต่าง ๆ เช่น การเอาชนะ ต่อรอง ร่วมมือ หลีกเลียง ผ่อนปรนเข้าหากัน เป็นต้น โบราณกล่าวไว้ว่า มากคนก็มากความ แถมบางคนยังไม่ได้ความอีกต่างหาก ไม่ว่าจะหน่วยงานของเรามีคนเป็นแสนหรือมีแค่สองคน เราก็ต้องทำให้คนเหล่านั้น ทำงานเข้ากันได้ คงไม่มีใครในโลกนี้ไม่เคยขัดแย้งกับคนอื่น ทุกวันนี้ปัญหาความขัดแย้งที่พบในหน่วยงานต่าง ๆ มีเป็นจำนวนมากทั้งที่เห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาอย่างชัดเจน หรือซ่อนเร้นอยู่ในใจของพนักงาน แต่ร้อนรุ่มอยู่ตลอดเวลา สิ่งนี้บั่นทอนสุขภาพจิตของพนักงานและสร้างความถดถอยให้แก่หน่วยงาน ไม่ว่าจะความขัดแย้งนั้นจะอยู่ในรูปแบบใดหากยังคงอยู่ในองค์กรโดยไม่ได้รับการบริหารจัดการ นั้นย่อมหมายความว่า หน่วยงานของเรากำลังสูญเสียบางสิ่งบางอย่าง หรือความสามารถในการแข่งขันของเรากำลังลดลง เนื่องจากพนักงานของเรายังคงต้องทำงานร่วมกันต่อไป ท่ามกลางความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้ว แต่เป็นเรื่องที่ “คน” มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสิ้น อย่างที่เราพอทราบเป็นนัย ๆ แล้วว่า สิ่งใดก็ตามที่มีคนเข้ามาเกี่ยวข้อง การแก้ไขแทบจะไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว และไม่มีวิธีใดที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียวที่สามารถใช้ได้กับทุกสถานการณ์ แต่แนวคิด หลักคิด และความเข้าใจในปัญหา ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมของปัญหา รวมทั้งความเข้าใจผู้อื่น ความมีใจกว้างและเปิดใจยอมรับฟัง จะช่วยให้การวิเคราะห์และตัดสินใจแก้ไขปัญหานั้นไปอย่างรวดเร็ว ลงตัว และเกิดความร่วมมือในที่สุด ดังนั้นทุกครั้งที่เราจะต้องตัดสินใจเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง ทุกคนต้องตั้งความหวังไว้เสมอว่าเมื่อความขัดแย้งสิ้นสุด บทสรุปความสัมพันธ์ต้องเหมือนเดิม

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในองค์กรสามารถแบ่งออกได้ ๖ ประเภท ตามระดับความขัดแย้ง ดังนี้

ประเภทที่ ๑ ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งภายในตัวบุคคลเกิดขึ้น เนื่องจากความไม่เป็นตามเป้าหมาย หรือการไม่แน่ใจการกระทำของตนเอง หรือเกิดความสับสนในสถานการณ์นั้น ๆ ความพยายามที่จะตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด

๑.๑) Approach - Approach Conflict คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากบุคคลต้องเลือกทำสิ่งใดที่มีตัวเลือกมากกว่า ๑ ตัวละคาดหวังผลลัพธ์จะเป็นในทางที่เป็นประโยชน์ทุกด้าน

๑.๒) Avoidance - Avoidance Conflict คือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากบุคคลต้องเลือกทำสิ่งใดที่มีตัวเลือกมากกว่า ๑ ตัวภายใต้เงื่อนไขที่มีผลลัพธ์น้อยที่ไม่พึงประสงค์น้อยที่สุด เนื่องจากตัวเลือกให้ผลในทางลบทุกทาง

๑.๓) Approach - Avoidance Conflict คือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เนื่องจากจะต้องเลือกทำในสิ่งที่เป็นทั้งผลทางบวกและผลทางลบ

ประเภทที่ ๒ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล เนื่องจากความไม่เนื่องจากความไม่เห็นด้วยในเรื่องราว การกระทำหรือจุดประสงค์ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดขึ้น ส่วนใหญ่มีผลมาจากความแตกต่างด้านกรับรู้พื้นฐานการศึกษา และครอบครัวตลอดจนสถานภาพ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล

ประเภทที่ ๓ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Intra-group Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งของสมาชิกภายในกลุ่มที่เกิดจากความไม่เห็นด้วย เนื่องจากแนวคิดต่างกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกสรุปผลจากข้อมูลเดียวกัน โดยสรุปต่างกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น Substantive Conflict ผลของความขัดแย้งแบบนี้จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่ดีขึ้น และมีการตัดสินใจร่วมกันส่วนความขัดแย้ง Affective Conflict เป็นความขัดแย้งที่เป็นผลมาจากการที่มีรูปแบบและบุคลิกภาพที่ไม่เข้ากัน

สรุปได้ว่า ประเภทของความขัดแย้ง แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑) ความขัดแย้งในตัวบุคคล (Personal Conflict) อาจเป็นความขัดแย้งในด้านบุคลิกภาพ ทั้งทางร่างกายหรือทางจิตใจและอารมณ์ซึ่งไม่ลงรอยกัน

๒) ความขัดแย้งระหว่างบุคคลทางความคิด (Conflict of Idea) อาจเป็นความขัดแย้งในเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม หรือรสนิยมที่แตกต่างกัน บางกรณีเกิดจากความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน หรือมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

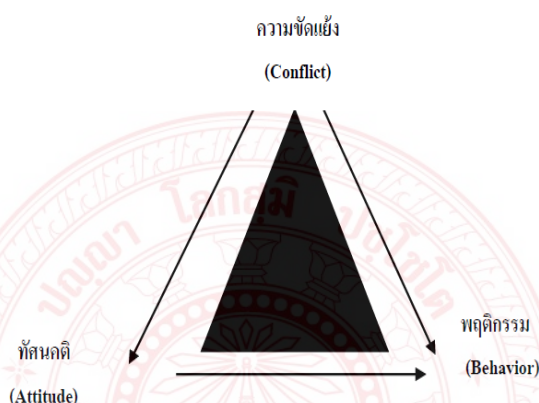
๓) ความขัดแย้งระหว่างบุคคลในผลประโยชน์ (Conflict of Interest) อาจเป็นความขัดแย้งในเรื่องความต้องการที่แตกต่างกัน หรือเพราะทรัพยากรมีจำกัด หรือเพราะมีการชิงดีชิงเด่นกัน

ข้อดี	ข้อเสีย
- เกิดความคิดสร้างสรรค์	- เกิดความขุ่นเคืองกัน
- สร้างความร่วมมือกันในแต่ละฝ่าย	- ทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน
- เกิดความสามัคคี	- เป็นปรปักษ์กันอย่างรุนแรง
- สามารถจัดการและค้นหาวิธีการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นได้	- เกิดความอาฆาตและรอหาโอกาสที่จะ แก้แค้น

ตารางที่ ๒.๔: แสดงทัศนคติต่อปัญหาความขัดแย้ง

๒.๕.๕ องค์ประกอบของความขัดแย้ง

กัลตุง (Johan Galtung) พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า “ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (การกระทำ) ของบุคคล” หมายถึงว่า “การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีทัศนคติที่เป็นอริต่อกัน เช่นที่ เกิดขึ้นเมื่อคน ๆ หนึ่งเห็นว่าคนอีกคนหนึ่งกำลังขัดขวางเขาในอันที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ” ชี้ให้เห็น “จากทัศนคติดังกล่าวเป็นอาการอย่างหนึ่งของความขัดแย้ง และอาจจะนำมาซึ่งพฤติกรรม ในรูปแบบที่ท้าทายทำร้าย หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อคู่อริ หรือแม้แต่ตนเอง” ซึ่งประเด็นที่ว่า ด้วยความสัมพันธ์แห่งความขัดแย้ง (Conflict) ทัศนคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Behavior) จึงทำ ให้นักวิชาการบางท่านสร้างโมเดล (ABC Model) ขึ้นมาจากแนวคิดดังกล่าว ดังภาพต่อไปนี้^{๕๙}

ภาพที่ ๒.๑: ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ และพฤติกรรม

๑) ความขัดแย้ง (Conflict) หรือการขัดกัน (Contradiction) สิ่งที่เป็นรากฐานของ สถานการณ์ของความขัดแย้ง อันเป็นสิ่งที่ทำให้เป้าหมายของคู่ขัดแย้งไม่สามารถเข้ากันได้ หรือการไม่ เข้ากันของค่านิยมกับโครงสร้างของสังคม การขัดกันมี ๒ อย่าง คือ

(๑.๑) การขัดกันของผลประโยชน์ของพวกเขา และการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ (Symmetric Conflict)

(๑.๒) ความสัมพันธ์ของพวกเขากับความขัดแย้งกันของของผลประโยชน์ใน ความสัมพันธ์นั้น (Asymmetric Conflict)

๒) ทัศนคติ (Attitude) เป็นการรับรู้และการรับรู้ที่ผิดพลาดของคู่กรณีที่มีต่อกัน และมีต่อ ตัวเองซึ่งอาจเป็นทัศนคติในแง่บวกหรือลบก็ได้ ซึ่งทัศนคตินี้มักจะได้รับอิทธิพลมาจากอารมณ์ (ความรู้สึก) ความนึกรู้ (ความเชื่อ) และแนวโน้มของการแสดงออก (เจตนา)

๓) พฤติกรรม (Behavior) เป็นการให้ความร่วมมือ และการบีบบังคับ เป็นการแสดงออก ซึ่งทำทางที่จะบ่งถึงความเป็นมิตรหรือศัตรู ในความรุนแรงของพฤติกรรมจะถูกแสดงออกผ่านการ คุกคามการบีบบังคับ และการโจมตีเพื่อทำลาย

^{๕๙} Johan Galtung, *Peace: Research, Education, Action Essay in Peace Research 1*, (Copenhagen: Christian Djlers, 1975), p. 81.

๒.๕.๖ แนวทางในการวิเคราะห์ความขัดแย้ง

องค์ประกอบของความขัดแย้ง อาจจำแนกออกได้ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) สถานการณ์ของความขัดแย้ง (Conflict Situation) และ ๒) เหตุการณ์ของความขัดแย้ง (Conflict Episode)

ได้มีการเสนอแบบการวิเคราะห์ข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลในรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบพื้นฐาน ๔ ประการ ในลักษณะที่เป็นวัฏจักรระหว่าง

- ๑) ประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง
- ๒) สภาพสิ่งแวดล้อมหรือเหตุการณ์ที่เป็นจุดระเบิด ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งปรากฏขึ้น
- ๓) การกระทำที่แสดงออกถึงความขัดแย้งของกลุ่ม และ
- ๔) ผลต่าง ๆ ที่เกิดตามมาจากความขัดแย้งนั้น

ความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นอาจจะแสดงออกมาให้เห็นเป็นครั้งคราว ดังนั้นในช่วงเวลาหนึ่งประเด็นที่มีความขัดแย้งกันจะมีลักษณะแอบแฝงอยู่ แต่เมื่อใดก็ตามที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดกระทำการที่เห็นได้จะแจ้งออกถึงการจุดชนวนความขัดแย้งแล้ว ทั้งสองฝ่ายก็จะแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงความขัดแย้งเหล่านั้นทันที และหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับผลที่ตามมาจากการแสดงความขัดแย้งนั้นแล้ว ความขัดแย้งก็จะสงบเงียบไปชั่วระยะหนึ่ง และถ้าหากทั้งสองฝ่ายยังจำต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ต่อไปแล้ว ความขัดแย้งก็จะแสดงออกมาให้ปรากฏให้เห็นอีกเมื่อมีเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังอาจจะมีสิ่งกระตุ้นเร่งเร้าให้ความขัดแย้งปรากฏออกมาที่เรามักจะเรียกเหตุการณ์เหล่านั้นว่า เป็นเหตุการณ์ที่เป็นจุดระเบิด (Triggering Events) ซึ่งจะมีผลต่อการเพิ่มความรุนแรงของประเด็นความขัดแย้ง ในการวินิจฉัยความขัดแย้งระหว่างบุคคล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องค้นหาว่าเหตุการณ์อะไรที่เป็นชนวนจุดระเบิดที่ทำให้พฤติกรรมซึ่งแสดงถึงความขัดแย้งปรากฏขึ้น ซึ่งจะทำให้สามารถกระทำการได้อย่างเหมาะสมในการพิจารณาหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งหรือในการหาทางบริหารความขัดแย้ง

๒.๕.๗ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง

วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง เป็นการยากอย่างยิ่งที่เราจะสามารถหาวิธีการที่ถูกต้องแน่นอนในการใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ แต่วิธีหนึ่งที่สามารถเปลี่ยนจากการทำลายที่เกิดจากความขัดแย้ง (Destructive Conflict) ให้กลายเป็นความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ (Constructive Conflict) ก็คือ เราต้องมองลงไปที่เนื้อหาของความขัดแย้ง แทนที่จะมองที่ตัวบุคคล วิธีการนี้เป็นการมุ่งที่จะแก้ปัญหที่เกิดขึ้นมากกว่าการตำหนิ (Blaming) คู่กรณี ซึ่งไม่สามารถสร้างผลดีอย่างไรเลย แต่กลับเป็นการก่อให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น เราจึงจำเป็นต้องเลือกหาวิธีการต่าง ๆ มาจัดการกับความขัดแย้งนั้น ๆ ซึ่งจำแนกตามพฤติกรรมที่เป็นหลักสำคัญอันเป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งพื้นฐาน ๕ วิธี ได้แก่

๑) การหลีกเลี่ยง (Avoidance) การหลีกเลี่ยงเป็นวิธีการที่ให้ประสิทธิภาพผลน้อยที่สุดใน ๕ วิธีการบริหารความขัดแย้งทั้งหมด เพราะเนื่องจากการหลีกเลี่ยงมิได้ทำให้ความขัดแย้งนั้นหมดไป แต่เป็นเพียงการหลบเลี่ยงจากปัญหาที่ไม่ได้เกิดการแก้ไข และพร้อมที่จะกลับมาเจอกับปัญหาได้อีกตลอดเวลา รวมทั้งยังอาจเป็นการก่อให้เกิดโทสะได้ เช่น ฝ่ายตรงข้ามอาจจะคิดว่าเราไม่ให้ความสำคัญหรือสนใจเพียงพอในการรับฟัง จึงกลับกลายเป็นการเพิ่มความขัดแย้งมากขึ้นไปอีก

ผู้ที่ใช้วิธีการนี้มักจะพยายามให้ตนเองหนีไปจากเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาขัดแย้ง โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับฝ่ายตรงข้ามที่จะนำข้อโต้แย้งเข้ามาหาตน หรือโดยวิธีการเปลี่ยนประเด็นการสนทนา (Changing Issues) ดังนั้นวิธีการหลีกเลี่ยงจึงเป็นการหนีปัญหา ผู้ที่ใช้วิธีการหลีกเลี่ยงอาจต้องคอยหาตระแวงว่าวันใดวันหนึ่งจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงนิยมใช้สำหรับผู้อ่อนแอ ไม่มีความสามารถในการเผชิญหน้า แต่อาจจะใช้ได้ดีสำหรับประเด็นปัญหาที่ไม่ค่อยจะสำคัญนัก

ข้อดี ทำได้ง่าย

ข้อเสีย ปัญหายังคงมีอยู่ ต้องหาตัวฉวย

๒) การปรองดอง (Accommodation) เป็นวิธีการแก้ปัญหาด้วยการยอมเสียสละความต้องการของตนเอง เพื่อที่จะให้ฝ่ายตรงข้ามบรรลุความต้องการของตน เป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่อีกฝ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง แต่วิธีนี้มักจะไม่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ยินยอมให้ เพราะตนต้องยอมสละความต้องการและเป้าประสงค์ของตนให้แก่ผู้อื่น จึงเป็นการสร้างความคับแค้นใจที่ติดอยู่ในใจ วิธีการนี้จึงไม่ใช่ทางเลือกที่ดีนักในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ข้อดี ทำให้บรรเทาความขัดแย้งได้ในเวลาอันรวดเร็วเพราะคู่กรณีได้รับประโยชน์จึงเกิดความพึงพอใจและยุติข้อขัดแย้ง

ข้อเสีย ผู้ได้ประโยชน์ยามใจ ผู้เสียประโยชน์รอวันแก้แค้น

๓) การประนีประนอม (Compromise) เป็นวิธีที่บุคคลทั้งสองฝ่ายที่มีความขัดแย้งสามารถตกลงกันได้โดยวิธี “พบกันครึ่งทาง” ต่างฝ่ายต่างต้องยอมลดความต้องการของตนบางส่วน ดังนั้นวิธีการนั้นจึงเป็นการที่แต่ละฝ่ายต้องเสียสละบางส่วน เพื่อให้ได้ข้อตกลงที่สามารถยุติปัญหาความขัดแย้ง มักจะพบได้ว่าบุคคลทั้งสองฝ่ายจะไม่ค่อยเห็นด้วยอย่างเต็มที่นักในระยะยาว เพราะต่างฝ่ายต่างก็ต้องยอมเสียบางส่วนของตน อาจจะต้องด้วยความไม่เต็มใจ อย่างไรก็ตาม การใช้วิธีประนีประนอมเพื่อลดข้อขัดแย้งอาจจะใช้ได้ผลกับความขัดแย้งในผลประโยชน์อันเกิดจากความจำกัดของทรัพยากร (Scarce Resources) ที่จะมผลสนองต่อความต้องการของแต่ละฝ่ายได้

ข้อดี ต่างฝ่ายต่างได้เท่าที่ตกลงยอมรับกัน

ข้อเสีย ฝ่ายเสียเปรียบจะยังขุนเคืองใจ

๔) การแข่งขัน (Competition) เป็นการใช้วิธีเอาแพ้เอาชนะ เพื่อให้ตนเองสามารถบรรลุความต้องการ อาจจะต้องใช้อำนาจหรือการแสดงความก้าวร้าวรุนแรง อันอาจจะเกิดมาจากเมื่อมีอุปสรรคหรือสิ่งขัดขวางมิให้บรรลุเป้าหมาย จึงใช้วิธีการที่อาจจะต้องทำลายอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนหวังไว้ ผู้ที่อยู่ในลักษณะของการแข่งขัน มักจะแสวงหาข้อโต้แย้งอยู่เสมอและจะคำนึงถึงจุดหมายเฉพาะของตนโดยใช้การบีบบังคับให้มีการยอมรับ เพื่ออำนาจที่เหนือกว่า และจะรับรู้เฉพาะจุดดีของตน มองหาจุดบกพร่องของฝ่ายตรงข้าม

วิธีการนี้เป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ที่เป็นฝ่ายชนะ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้ที่เป็นฝ่ายแพ้อาจจะเกิดความคับแค้นใจไว้ในขณะหนึ่ง เพื่อรอเวลาที่จะหาทางแก้แค้นในที่สุด อย่างไรก็ตามวิธีการแข่งขันถือได้ว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีหนึ่งที่ใช้ได้ผล เมื่อทั้ง ๒ ฝ่าย มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเพียงช่วงระยะเวลาอันสั้น และไม่มีความจำเป็นที่จะต้องรักษาสัมพันธภาพในระยะยาว การแข่งขันจึงเป็นวิธีที่รวดเร็วของการแก้ไขข้อขัดแย้งในกรณีนี้

ข้อดี รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผลแพ้ชนะชัดเจน

ข้อเสีย ผ่ากรอยแค้นและความขมขื่นไว้รอวันชำระหนี้แค้น

๕) การร่วมมือ (Collaboration) โดยทั่วไปการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการเผชิญหน้าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด จากวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด คู่กรณีทั้งสองฝ่ายยินยอมที่จะหันหน้าเข้าหาหรือกันเพื่อหาวิธีที่ดีที่สุดในการช่วยกันบริหารความขัดแย้ง การร่วมมือกันเป็นการทำความเข้าใจกันในลักษณะของการบรรลุถึงข้อยุติโดยวิธีการซึ่งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ และยินยอมพร้อมใจ รวมทั้งยอมที่จะปฏิบัติตามผลของข้อยุตินั้น อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้จำเป็นจะต้องใช้ระยะเวลามากในการจัดการแก้ไขปัญหา แต่ก็ใช่วิธีที่ดีที่สุดสำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อขัดแย้งทุกฝ่ายที่มีสัมพันธภาพในการทำงานอยู่ร่วมกันในระยะยาว

ข้อดี เป็นการยุติข้อขัดแย้งที่บรรลุข้อตกลงด้วยดีมีผลยาวนาน

ข้อเสีย เป็นการยากที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความพอใจและพร้อมใจร่วมมือกัน

นอกจากวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง ๕ วิธี ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีวิธีอื่น ๆ อีก ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันได้ผล ทั้งในระดับประเทศ และระดับความขัดแย้งทั่วไป ดังนี้

๖) การนั่งลงเจรจา (Bargain Table) เป็นวิธีหนึ่งในลักษณะของการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งมีความยินยอม ตกลงที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา โดยการที่ทุกฝ่ายต้องมานั่งคุยกัน แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และหาวิธีการเพื่อให้สามารถส่งเสริมอีกฝ่ายให้บรรลุเป้าประสงค์ในขั้นที่ทั้งสองฝ่ายได้รับความพึงพอใจ

๗) การใช้บุคคลที่สาม (Third Party) มาทำหน้าที่ในการช่วยไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ในลักษณะที่คู่กรณีไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติจากข้อขัดแย้งได้ บุคคลที่สามอาจจะเป็นเพื่อน บุคคลที่คู่กรณีทุกฝ่ายให้ความเคารพ ไว้วางใจ เชื่อใจ, บุคคลที่อยู่ในระดับสูงกว่าในหน่วยงาน, ฝ่ายบุคคล (ที่มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาและยุติข้อโต้แย้งโดยเฉพาะ) และยังสามารถถึงการใช้ออนูญาโตตุลาการ (Arbitrator) หรือผู้ประนีประนอมข้อพิพาท (Conciliator) ในการเจรจาทำความเข้าใจ โดยใช้บุคคลที่สามเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยนั้น จะต้องได้รับการยินยอมพร้อมใจจากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายในการที่จะมาช่วยไกล่เกลี่ย บุคคลที่สามจึงจะทำให้เกิด ประสิทธิผลในการแก้ไขความขัดแย้ง ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่สามจะกลายเป็นส่วนหนึ่งในความขัดแย้งเพิ่มขึ้นมา ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งของคู่กรณีไม่ยอมรับให้มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง บุคคลที่สามจำเป็นต้องเลือกจากผู้มีทักษะในการที่จะวินิจฉัยหาสาเหตุที่แท้จริงของความขัดแย้งได้ รวมทั้งต้องสามารถชักนำให้คู่กรณีมาพบปะเจรจากันอย่างเปิดเผยจริงใจเพื่อสื่อสารทำความเข้าใจและตกลงยุติข้อขัดแย้ง

๒.๕.๘ ทักษะที่จำเป็นในการแก้ไขความขัดแย้ง

ทักษะที่จำเป็นในการแก้ไขความขัดแย้ง มี ๑๐ ประการ ดังต่อไปนี้

- ๑) ความสามารถในการพิจารณาลักษณะของข้อขัดแย้ง
- ๒) ความสามารถในการจำแนกประเด็นของข้อขัดแย้ง
- ๓) ความสามารถในการเริ่มต้นเจรจาแก้ไขข้อขัดแย้ง
- ๔) ความสามารถในการฟัง

- ๕) ความสามารถในการใช้เหตุผลและให้เหตุผล
- ๖) ความสามารถในการรู้จักปฏิกิริยาทางอารมณ์ของผู้อื่น
- ๗) ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง
- ๘) ความสามารถในการอ่านปฏิกิริยาที่มีต่อคำพูด
- ๙) ความสามารถในการลดความรุนแรง
- ๑๐) ความสามารถในการใช้หลัก และกระบวนการแก้ปัญหา

การแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยวิธีการพบหน้ากัน เพื่อเจรจาทำความเข้าใจกันนั้น แม้ว่าเป็นวิธีการที่จะมีประสิทธิผลมากกว่าวิธีการอย่างอื่น แต่วิธีนี้จะใช้ได้ผลเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถและความชำนาญของผู้เกี่ยวข้องที่จะต้องสร้างทักษะดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นอย่างไรก็ดี ผู้ที่ร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งทุกฝ่ายต่างก็ต้องพยายามที่จะมองเหตุการณ์ด้วยค่านิยมที่ใกล้เคียงกัน และพยายามที่จะรักษาความคงอยู่ร่วมกันไว้ให้ได้ ซึ่งย่อมจะก่อให้เกิดพลังในการสร้างเสริมความพอใจร่วมกันและยอมรับวิธีแก้ความขัดแย้ง ซึ่งถ้าได้ผลดีก็จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น ความขัดแย้งอาจจะนำเราไปสู่ความเจริญก้าวหน้าก็ได้

๒.๕.๙ ประโยชน์ของความขัดแย้ง

บางคนถามว่าความขัดแย้งดีหรือไม่ เพราะแค่ได้ยินชื่อก็เกิดความรู้สึกในทางลบไปเรียบร้อยแล้ว แต่ในความเป็นจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้น ไม่ความขัดแย้งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ไม่ใช่ส่งผลร้ายเสมอไป เราพบความหลากหลายของคน ทั้งที่มีความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม ทศนคติ ที่ต่างจากเรา หรือคล้ายกับเรา จนกระทั่งไม่เหมือนกับเราเลย ดังนั้นทุกครั้งที่มีการตัดสินใจ จึงยากมากที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง คงไม่มีใครในโลกนี้ไม่เคยขัดแย้งกับคนอื่น ไม่มีใครคนไหนจะมีความคิดเห็นที่ตรงกันไปได้ทุกเรื่องและทุกเวลา แม้กระทั่งความขัดแย้งในตัวเอง แต่ต้องถามกลับว่า มีความขัดแย้งอีกมากเท่าไรที่เรา ยังไม่ได้จัดการ มีคำกล่าวที่ว่า อยากเป็นใหญ่ต้องผูกมิตรมากกว่าสร้างศัตรู แต่คนที่ประสบความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ล้วนมีศัตรูที่แข็งแกร่งและเข้มแข็งทั้งสิ้น นั่นหมายความว่าอุปสรรคยิ่งยาก เราก็กิ่งแข็งแกร่ง ดังนั้นองค์กรใดไม่มีความขัดแย้ง องค์กรนั้นก็ยากที่จะบินขึ้นสู่ที่สูง

ผลของความขัดแย้ง ความขัดแย้งมีทั้งแง่ดีและแง่ไม่ดี หมายความว่า ความขัดแย้งอาจเป็นในลักษณะในทางสร้างสรรค์และทำลาย ถ้าหากความขัดแย้งในองค์กรมีมากเกินไป ผลที่ตามมา ก็จะเป็นไปในทางลบ (Negative Consequences) ซึ่งมีลักษณะทำลายประสิทธิผลขององค์กร แต่ถ้าความขัดแย้งอยู่ในจุดที่เหมาะสมก็จะเกิดผลในทางบวก (Positive Consequences) ซึ่งมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ ประสิทธิภาพให้กับองค์กรอย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ บางครั้งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากที่จะกำหนดว่าความ ขัดแย้งขนาดไหนถึงจะเรียกว่าเป็นจุดที่เหมาะสมที่สุด ต่อปัญหาดังกล่าวนี้ ได้มีนักวิชาการเสนอแนะว่า กลยุทธ์ที่จะช่วยตัดสินใจได้ดีที่สุดก็คือ การสังเกตผลที่ตามมาของความขัดแย้งทั้งสองประการนั่นเอง กล่าวคือ ถ้าผลของความขัดแย้งออกมาในทางบวกก็เรียกว่า ความขัดแย้งอยู่ในจุดที่เหมาะสมที่สุด แต่ถ้าผลออกมาในทางลบก็ถือได้ว่าเป็นจุดที่ความขัดแย้งนำไปสู่การทำลายมากกว่าการสร้างสรรค์ ดังนั้น ผลของความขัดแย้งจึงมี ๒ ลักษณะ คือ ความขัดแย้งที่ส่งผลในทางบวก มีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ๑) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์
 - ๒) สามารถทำให้บุคลากรในองค์กรเกิดแรงจูงใจในการทำงานและพบแนวทางในการทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
 - ๓) ก่อให้เกิดความสามัคคีในกลุ่ม
 - ๔) ทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป้าหมายเดิมขององค์กรที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง
 - ๕) สมาชิกในองค์กรได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
 - ๖) องค์กรมีการปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง
 - ๗) มีการเลือกตัวแทนที่เข้มแข็งมีความรู้ความสามารถมาเป็นผู้นำ
 - ๘) ได้มีการระบายข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มซึ่งเก็บกดไว้เป็นเวลานาน
 - ๙) ทำให้เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับองค์กรหรือทำให้เกิดคุณภาพในการตัดสินใจ
 - ๑๐) ทำให้ลดความตึงเครียดในองค์กรได้ หรือทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรดีขึ้น
 - ๑๑) ทำให้คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในองค์กรดีขึ้นยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลรู้จักการปรับตัว และการประสานงานร่วมกัน
- ความขัดแย้งที่ส่งผลในทางลบ มีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
- ๑) นำไปสู่ความตึงเครียดมากขึ้น หรือมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของคนในองค์กรมากขึ้น
 - ๒) ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรและเวลามากเกินไป
 - ๓) ทำให้เกิดการแบ่งเป็นพรรค เป็นพวกขึ้น ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งมีความรู้สึกว่าเป็นฝ่ายชนะ (Winner) และอีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าเป็นผู้แพ้ (Loser) ลักษณะเช่นนี้มีผลทำลายความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กรขาดการประสานงานกัน และไม่มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ซึ่งมีผลทำให้ประสิทธิผลขององค์กรตามมาได้
 - ๔) มุ่งจะเอาชนะกันมากกว่าที่จะมองถึงผลกระทบต่อเป้าหมายขององค์กรโดยส่วนรวม
 - ๕) นำไปสู่ความยุ่งเหยิงและไร้ซึ่งเสถียรภาพขององค์กร
- โดยทั่วไปเราจะนึกถึงด้านผลเสียของความขัดแย้งแต่หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้ว จะพบว่าความขัดแย้งก็มีด้านผลดีเป็นประโยชน์ในหลายกรณี ดังนี้
- (๑) ช่วยกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันทำงานให้บรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้น
 - (๒) ช่วยให้สมาชิกของกลุ่มอยากรวมกลุ่มกันทำงานมากขึ้น
 - (๓) ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และ “จุดยืน” และค่านิยมที่ตนยึดถือ
 - (๔) กลุ่มใดที่ขัดแย้งกัน สมาชิกในแต่ละกลุ่มจะเกาะกลุ่มเหนียวแน่นขึ้น

๒.๕.๑๐ ทฤษฎีความขัดแย้ง

ทฤษฎีความขัดแย้งถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้วัดให้ประจักษ์ ถึงวิวัฒนาการทางความคิดของความขัดแย้งที่มีพัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน รากฐานของทฤษฎีความขัดแย้ง พัฒนามาจากสมมติฐานที่ว่า สังคม คือ ระบบที่มีลักษณะซับซ้อนของความไม่เท่าเทียมกัน (inequality) และความขัดแย้ง (conflict) จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทฤษฎีความขัดแย้งอย่างครอบคลุมในหลายมุมมอง ได้แก่ ด้านสังคมวิทยา ด้านจิตวิทยา ด้านมนุษยวิทยาและด้านคุณค่า (ค่านิยม) และทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เห็นว่ามุมมองของนักวิชาการจากหลายสาขาวิชาต่อ ความขัดแย้ง นั้นมีความเหมือนและความแตกต่างกันในประเด็นสำคัญใดบ้าง ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการสร้างองค์ความรู้เพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยต่อไป^{๖๐}

(๑) ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เป็นทฤษฎีหนึ่งที่ Moorhead and Griffin^{๖๑} นำมาใช้ อธิบายถึงความขัดแย้งในบทบาทของมนุษย์ในองค์การและใช้อธิบาย ถึงแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลภายใต้ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แสดงพฤติกรรมนั้นออกมา ส่วนความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict) จะเกิดขึ้นตามประสบการณ์ของแต่ละคนที่ประสบมา หรือเกิดจากการที่พฤติกรรมของบทบาท ตั้งแต่สองบทบาทขึ้นไปไม่สอดคล้องกัน และความขัดแย้งเกิดจากการที่ไม่สามารถแสดงบทบาทต่าง ๆ ได้พร้อมกันในเวลาเดียวกัน เช่น ต้องเป็นประธานในการประชุมในฐานะครูใหญ่ หรือจะต้องออกไปรับลูกที่โรงเรียนในฐานะที่เป็นบิดา

ความขัดแย้งของบทบาท (Role Conflicts) หมายถึง เมื่อบุคคลต้องแสดงบทบาทต่าง ๆ หลายบทบาทในห้วงเวลาเดียวกันและบทบาทนั้นไม่สอดคล้องกัน เช่น มีบทบาทเป็นผู้บริหารในขณะเดียวกันก็มีบทบาทเป็นสามี ที่ต้องทำหน้าที่ประเมินผลการปฏิบัติของภรรยาที่เป็นลูกน้องของตนด้วย เป็นต้น และเมื่อบทบาทนั้นไม่ชัดเจน (Role Ambiguity) ทำให้บุคคลไม่แน่ใจว่าจะปฏิบัติอย่างไร เช่น การแนะนำจากหัวหน้างานไม่ชัดเจนหรือแนวทางการร่วมปฏิบัติกับเพื่อนร่วมงานไม่ชัดเจน จะส่งผลให้บุคคลเกิดความเครียด สับสนกับบทบาทของตัวเองที่มีอยู่กับบทบาทที่ถูกคาดหวัง และเมื่อมีมากกว่าหนึ่งบทบาทขึ้นไป จะทำให้เกิดความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict) ได้ ซึ่งมีอยู่ ๔ แบบดังต่อไปนี้

๑) ความขัดแย้งภายในตัวผู้ส่งข่าวหรือผู้ที่ออกคำสั่ง (Intra-sender Conflict) เช่น กรณีที่หัวหน้าทีม ต้องทำงานในบทบาทที่เท่าเทียมกันในทีม ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบาทเป็นผู้บริหารด้วยต้องทำหน้าที่สั่งการและบังคับบัญชาด้วยจะมีบทบาทที่เท่าเทียมกัน ในทุกบทบาทคงเป็นไปได้ยากจึงทำให้เกิดความขัดแย้งภายในตัวเองขึ้น

^{๖๐} ฉันทนา บรรพศิริโชติ, ความขัดแย้งในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗.

^{๖๑} Moorhead and Griffin, *Organizational behavior: managing people and organizations*, (Boston: Houghton Mifflin, 2001), p. 213. อ้างถึงใน สุพัตรา จิตตเสถียร, การจัดการความขัดแย้งในสถานพยาบาลของรัฐระดับจังหวัด, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

๒) ความขัดแย้งระหว่างผู้ส่งข่าวหรือผู้ออกคำสั่ง (Inter-sender Conflict) เกิดจากคนในกลุ่มมีความขัดแย้งกับคนในกลุ่มอื่น ๆ ที่มีบทบาทเดียวกัน ทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม

๓) ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Inter-role Conflict) เมื่อบทบาทต่างกันทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ต่างกันด้วยแต่เมื่อต้องมาทำงานร่วมกันจะพบว่ามีความขัดแย้งที่เข้ากันไม่ได้ เช่นเมื่อหัวหน้าขอให้ช่วยทำงานล่วงเวลาเพื่อให้งานเสร็จ ในขณะที่เดียวกันก็กังวลกับบทบาทการเป็นแม่บ้านที่ต้องดูแลลูกหลังเลิกงาน ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นระหว่าง เรื่องงานกับบทบาทส่วนตัวที่มีอยู่

๔) ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบทบาท (Person-role Conflict) เกิดขึ้น เมื่อเรามีบทบาทอย่างหนึ่ง แต่ไม่สามารถทำตามบทบาทที่ตนมีได้ หรือการที่บุคคลมีความต้องการอย่างหนึ่ง แต่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ นั่น ทำตามความต้องการของตนเองไม่ได้จะเกิดความขัดแย้งขึ้นได้

(๒) ทฤษฎีความขัดแย้งแบบร่วมมือ

Leung and Tjosvold เสนอว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้การจัดการความขัดแย้งไม่ได้ผล คือ การขาดแรงจูงใจที่ดี (Motivation) ดังนั้นองค์การที่ต้องการให้การจัดการความขัดแย้งได้ผลดีจึงควรมีการลงทุนเพื่อการฝึกฝนสร้างการเรียนรู้ให้บุคลากรมีสมรรถนะต่อการจัดการความขัดแย้งแบบร่วมมือตามทฤษฎีความขัดแย้งแบบร่วมมือ (Cooperative Conflict Theory) อันจุดเน้นที่การมีเป้าหมายเดียวกันภายใต้มีมิตรภาพที่ดีต่อกันและกัน “We are in this Together” and “We Swim or Sink Together” หัวใจสำคัญ คือ แนวทางปฏิบัติถูกกำหนดมาจากการบูรณาการความต้องการของทุกคนร่วมกันบนพื้นฐานของความจริงใจต่อกันเพื่อมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

Marx^{๖๒} เชื่อว่าความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นของคู่กัน เขาใช้การวิเคราะห์ความขัดแย้งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สังคม มาร์กซ์ยืนยันว่าความขัดแย้งเป็นกฎพื้นฐานของชีวิต การวิเคราะห์สังคมของมาร์กซ์ อยู่บนพื้นฐานของการศึกษาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ มาร์กซ์เชื่อในการใช้ความขัดแย้งเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสังคมกัน

มาร์กซ์มีความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคม จะมีขั้นตอนของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ๕ ขั้น โดยแต่ละขั้นจะมีวิธีการผลิต (Mode of Production) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของอำนาจของการผลิต (Forces of Production) ซึ่งได้แก่ การจัดการด้านแรงงาน ที่ดิน ทุน และเทคโนโลยี กับความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต (Social Relation of Production) ซึ่งได้แก่ เจ้าของปัจจัยการผลิต และคนงานที่ทำหน้าที่ผลิต แต่ในระบบการผลิตแต่ละระบบจะมีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ใช้แรงงานในการผลิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นโครงสร้างส่วนล่างของสังคม (Substructure) และเมื่อโครงสร้างส่วนล่างมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลทำให้เกิดการผันแปรและเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างส่วนบนของสังคม (Superstructure) ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม เช่น รัฐบาล ครอบครัว การศึกษา ศาสนา และรวมถึงค่านิยม ทัศนคติ และบรรทัดฐานของสังคม ลำดับขั้นของพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์มีดังนี้

^{๖๒} เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, ความขัดแย้ง การบริหารเพื่อสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: ตะเกียง, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

๑) ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของเผ่า (Tribal Ownership) ต่อมาเผ่าต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเป็นเมืองและรัฐ ทำให้กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเปลี่ยนไปเป็นของรัฐแทน

๒) ขั้นสังคมแบบโบราณ (Ancient Communal) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ (State Ownership) สมาชิกในสังคมได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ซึ่งได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัว และทาส ดังนั้น ทาส (Slavery) จึงเป็นกำลังสำคัญในการระบบการผลิตทั้งหมด และต่อมาระบบการผลิตได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของทาสและทาส

๓) ขั้นสังคมแบบศักดินา (Feudalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของขุนนางคือที่ดิน โดยมีทาสเป็นแรงงานในการผลิต

๔) ขั้นสังคมแบบทุนนิยม (Capitalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุนคือ ที่ดิน ทุน แรงงาน และเครื่องจักร โดยมีผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ผลิต

๕) ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของทุกคนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ตามแนวความคิดของมาร์กซ์ ลำดับขั้นของการนำไปสู่การปฏิวัติของชนชั้นกลางของสังคมเกิดจากกระบวนการดังต่อไปนี้

๑. มีความต้องการในการผลิต
๒. เกิดการแบ่งแยกแรงงาน
๓. มีการสะสมและพัฒนาทรัพย์สินส่วนบุคคล
๔. ความไม่เท่าเทียมทางสังคมมีมากขึ้น
๕. เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม
๖. เกิดตัวแทนทางการเมืองเพื่อทำการรักษาผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้น
๗. เกิดการปฏิวัติ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแนวความคิดของมาร์กซ์ เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม โดยใช้แนวความคิดวิภาษวิธี (Dialectical) ที่เริ่มจาก การกระทำ (Thesis) ซึ่งเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการกระทำ (Antithesis) และเกิดการกระทำแบบใหม่ (Synthesis) ตามมาจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งมาจากเศรษฐกิจ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นเพราะแต่ละกลุ่มมีความสนใจทางเศรษฐกิจที่ตรงข้ามกัน ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากและจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง โดยที่กลุ่มหนึ่งก็พยายามสนองประโยชน์ของตนซึ่งอีกกลุ่มหนึ่งจะเสียประโยชน์ ในทำนองเดียวกันสมาชิกของกลุ่มก็พยายามแสวงหาประโยชน์ของตนเองซึ่งทำให้เกิดการขัดแย้งภายในกลุ่ม และขัดแย้งกับกลุ่มอื่นที่มีความสนใจหรือมีประโยชน์ขัดกัน มาร์กซ์ถือว่าความขัดแย้งเป็นสภาพการณ์ปกติของสังคมเป็นแกนกลางของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก จุดเน้นในแนวความคิดของมาร์กซ์ อยู่ที่เศรษฐกิจ การต่อสู้ของชนชั้น ธรรมชาติของการแข่งขันและการแสวงหาประโยชน์

แนวความคิดหรือฐานคติที่เกี่ยวกับองค์การสังคมของมาร์กซ์

๑) ความสัมพันธ์ทางสังคมแสดงลักษณะเป็นระบบ ความสัมพันธ์เต็มไปด้วยความสนใจที่ขัดแย้งกันอยู่ในตัว

- ๒) ระบบสังคมต่างเป็นตัวจ่ายการขัดแย้งอย่างมีระบบ
- ๓) การขัดแย้งจึงเป็นลักษณะที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และมีอยู่มากมายในระบบสังคม
- ๔) การขัดแย้งมักแสดงออกมาเป็นความสนใจที่ตรงกันข้ามกันของคนสองพวก
- ๕) การขัดแย้งมักเกิดจากการแบ่งปันสิ่งของที่หายาก ที่เห็นได้ชัด คือ อำนาจ
- ๖) การขัดแย้งเป็นแหล่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม

ประพจน์เกี่ยวกับความเครียดของการขัดแย้ง

- ๑) ยิ่งทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งกันมีอารมณ์มาก การขัดแย้งก็จะมีเครียดมากขึ้น
 - ๒) ยิ่งระดับความเป็นคนกลุ่มเดียวกันของผู้ขัดแย้งมีเพียงใด ความเครียดในการขัดแย้งมีมากขึ้น
 - ๓) ยิ่งการขัดแย้งเกี่ยวข้องกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มที่เกี่ยวข้องมาก การขัดแย้งก็จะมีเครียดมากขึ้น
 - ๔) ยิ่งคู่กรณีมีความปรองดองกันมาก่อนมาก ความขัดแย้งก็จะมีเครียดมากขึ้น
 - ๕) ยิ่งโครงสร้างทางสังคมทั่วไป ปล่อยให้คู่กรณีอยู่แยกต่างหากจากกันได้น้อยเท่าใด ความเครียดของการขัดแย้งก็จะยิ่งมีมากเท่านั้น
 - ๖) ยิ่งการขัดแย้งเป็นเป้าหมายอยู่ในตัว แทนที่จะเป็นอุปกรณ์ไปสู่สิ่งอื่นมากเพียงใด ความเครียดของการขัดแย้งก็จะยิ่งมีมากเท่านั้น
 - ๗) ยิ่งคู่กรณีมองเห็นว่าการขัดแย้งเป็นเรื่องเป้าหมาย และผลประโยชน์ส่วนตัวมาก การขัดแย้งก็จะยิ่งมีความเครียดมากขึ้นเท่านั้น
- หน้าที่ของการขัดแย้งทางสังคมต่อคู่กรณี
- ๑) ยิ่งการเป็นปรปักษ์ระหว่างกลุ่มความเครียดมากและยิ่งมีการขัดแย้งระหว่างกลุ่มมาก ขอบเขตของกลุ่มต่าง ๆ ก็จะจางหายไปน้อยลง
 - ๒) ยิ่งการขัดแย้งมีความเครียดมากเท่าใด และกลุ่มมีบูรณาการน้อยเพียงใด กลุ่มขัดแย้งก็จะยิ่งรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมากขึ้นเท่านั้น
 - ๓) ยิ่งการขัดแย้งมีความเครียดมากเท่าใด ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มคู่กรณีก็จะยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น
- หน้าที่ของการขัดแย้งต่อสังคมเป็นส่วนรวม
- ๑) ยิ่งการขัดแย้งมีความเครียดน้อยเพียงใด สังคมส่วนรวมขึ้นอยู่กับสิ่งที่พาอาศัยกัน ก็จะยิ่งเป็นไปได้มากขึ้นว่าการขัดแย้ง จะส่งผลให้เกิดบูรณาการในสังคมมากขึ้น
 - ๒) ยิ่งการขัดแย้งเกิดขึ้นบ่อย การขัดแย้งมีความเครียดน้อยลง สมาชิกของกลุ่มที่อยู่ภายใต้อำนาจก็จะยิ่งระบายความเป็นปฏิปักษ์มากขึ้น รวมทั้งจะเกิดความเชื่อมั่นในการควบคุม และจะเป็นการส่งผลให้เกิดบูรณาการในสังคม
 - ๓) ยิ่งการขัดแย้งมีความเครียดน้อยและเกิดบ่อยมาก ก็จะยิ่งเพิ่มโอกาสในการสร้างบรรทัดฐานขึ้นมาควบคุมการขัดแย้งมากขึ้น
 - ๔) ยิ่งความสัมพันธ์เชิงปฏิปักษ์ ระหว่างคู่กรณีในสายบังคับบัญชาทางสังคม (Social Hierarchy) มาก แต่การขัดแย้งโดยเปิดเผยมีน้อยแล้ว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิก

ของแต่ละกลุ่มคู่อริจะมีมากขึ้น จึงเป็นการส่งผลให้การรักษาสายการบังคับบัญชาทางสังคม ขณะนั้นให้ดำรงยืนยาวต่อไป

๕) ยิ่งการขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจต่างกันมาก ความเครียดมีน้อย โอกาสที่จะทำให้ความสัมพันธ์แห่งอำนาจกลายเป็นเรื่องปกติก็มีมากขึ้น

๖) ยิ่งการขัดแย้งมีความเครียดน้อย โอกาสในการที่จะสร้างกลุ่มผสมระหว่างสมาชิกของกลุ่มที่ไม่เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน ก็ย่อมจะมีมากขึ้น

๗) ยิ่งการคุกคามของการขัดแย้งที่มีความเครียดมากระหว่างกลุ่มมีเวลายาวนาน กลุ่มผสมระหว่างกลุ่มขัดแย้งก็จะยิ่งมีความคงทนถาวรมากขึ้น

Mosca^{๖๓} เป็นนักสังคมวิทยาชาวอิตาลี ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความขัดแย้งในหนังสือของเขาชื่อ The Ruling Class โดยเชื่อว่าความขัดแย้งในสังคมไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างกลุ่มคนกับกลุ่มคนเป็นของปกติ ที่เกิดโดยธรรมชาติ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้การดำรงชีวิตในสังคม แม้ว่าจะสามารถจัดความขัดแย้งลงได้บ้าง แต่ มอสคา ก็ไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องทำเช่นนั้น เพราะความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ในการสร้างความก้าวหน้า ความเป็นระเบียบของสังคมและเสรีภาพทางการเมือง จึงเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของมอสคา แตกต่างไปจากความคิดเห็นของ มาร์กซ์ โดยที่ มอสคา มีทัศนะว่าการดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตอยู่ อาจพบในสังคมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการดิ้นรนเพื่อการยังชีพในเบื้องต้น แต่เมื่อการดิ้นรนในระดับนั้นบรรลุผลแล้วคนก็จะหันไปสู่ความขัดแย้ง เพื่อที่จะเด่นกว่าคนอื่นมากกว่าเพื่อการมีชีวิตอยู่ ดังนั้นมนุษย์จึงดิ้นรนเพื่ออำนาจบุคคลทั้งหลายจึงแสวงหาทางที่จะเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นปกครอง เพราะชนชั้นปกครองเป็นผู้ที่มีอำนาจ เป็นผู้ตัดสินใจ และควบคุมโชคชะตาของสังคม มอสคา ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของมาร์กซ์ ที่ว่าเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสาเหตุแห่งความขัดแย้งแต่เพียงอย่างเดียว มอสคา เชื่อว่าความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดในสังคม คือความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจ ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มก็เพื่อต้องการเป็นสมาชิกของชนชั้นปกครอง ซึ่งชนชั้นปกครองก็คือ กลุ่มของคนที่มีอำนาจ

๒.๕.๑๑ แนวคิดการจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นตัวมนุษย์เองเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาเรื่องความขัดแย้งพระพุทธศาสนาจะเน้นที่ตัวมนุษย์ และจุดเริ่มต้นหรือสาเหตุที่สำคัญก็คือตัวมนุษย์เองซึ่งเริ่มต้นจากสาเหตุภายในคือกิเลสของมนุษย์ ในเบื้องต้นความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ภายในตัวมนุษย์ความขัดแย้งตามแนวคิดพระพุทธศาสนานั้น แบ่งเป็น ๒ ประเด็น^{๖๔} คือ

๑) ความหมายของความขัดแย้งในแง่ของธรรม หมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีความต้องการ ความเห็น การปฏิบัติค่านิยม และโครงสร้างที่มีความขัดกันไม่ลงรอยกันความหมาย

^{๖๓} เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, ความขัดแย้ง การบริหารเพื่อการสร้างสรรค์, หน้า ๒๙.

^{๖๔} พุทธทศนิกาย ธรรมบท, พระไตรปิฎก ฉบับหลวง ๒๕๑๔, เล่มที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๔), หน้า ๓๐.

ของความขัดแย้งในแง่ของธรรมมีหลายนัย กล่าวคือ ความบาดหมาง (ภณฺชน) การทะเลาะ (กลท) การแก่งแย่ง (วิคคห) การวิวาท (วิวาท) การมุ่งร้ายกัน (เมธคา) การถกเถียงกัน (โวหาร)

๒) ความหมายในแง่ของวินัย หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ที่เรียกว่า อธิกรณ์ สาเหตุแห่งความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ตัณหาหรือความทะยานอยากความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอ เรียกว่า ตัณหา ที่มุ่งประสงค์เอาเวทนาและต้องการสิ่งสำหรับเอามาเสพเสวยเวทนา หรือสิ่งที่จะปรนเปรอตัวตน และความต้องการคุณภาพชีวิตเรียกว่า ฉันทะ^{๖๕}

เมื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา จะพบคำตอบใน ๒ ประเด็นใหญ่ ๆ ด้วยกัน ดังที่พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^{๖๖} ได้วิเคราะห์และสรุปไว้ว่า ๑) เหตุปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ได้แก่ “ปัญญาธรรม” กล่าวคือ ตัณหาทิฏฐิและมานะ ทั้งสามประการถือได้ว่า มีอิทธิพล และมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในบุคคล หรือกลุ่มบุคคล และ ๒) เหตุปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งข้อเท็จจริง หรือข้อมูลผลประโยชน์หรือความต้องการ ความสัมพันธ์ และชาติพันธุ์

(๑) รูปแบบของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา

รูปแบบของความขัดแย้งโดยทั่วไปที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้ ๖ รูปแบบ^{๖๗} ดังนี้

(๑.๑) ความขัดแย้งภายในตน ดังกรณีของนางมาคันทิยาผู้กษัตริย์เพราะได้ยินพระดำรัสของพระศาสดาและรู้สึกโกรธที่พระพุทธองค์ดำหนิ ประณามว่าร่างกายของนางเต็มไปด้วยอจุจระะ ปัสสาวะ ไม่ปรารถนาจะสัมผัสถูกต้องนางแม่ด้วยเท้า

กรณีเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงพระประสงค์จะเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อให้พระเจ้าวิฑูทกะประนีประนอมยอมความกับเจ้าศากยะ แต่วาระสุดท้ายก็ไม่สามารถทำให้พระองค์เปลี่ยนพระทัยได้ เพราะตัวแปรที่สำคัญ “ความเกลียดชัง” แสดงให้เห็นความขุ่นเคืองขัดแย้งภายในพระองค์ที่ไม่ต่อสู้อันระหว่างมนัสสำนึกฝ่ายดีและฝ่ายเลว ซึ่งในที่สุดมนัสสำนึกฝ่ายเลวก็ชนะ

(๑.๒) ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ดังจะเห็นจากความขัดแย้งระหว่างพระนางมาคันทิยากับพระนางสามาวดีพระปิตุภักข์กับพระโลหิตกะที่ขบถก่อความบาดหมาง ทะเลาะวิวาทขบถกล่าวยุยงให้พวกภิกษุเอาชนะ การโต้ตอบกับทุกคนที่เป็นคู่กรณี

(๑.๓) ความขัดแย้งด้านประโยชน์ความขัดแย้ง กรณีนี้จะเห็นชัดเจนจากความขัดแย้งกรณีแย่งชิงทรัพย์ากรน้ำในแม่น้ำโรหิณีระหว่างเจ้าศากยวงศ์กับโกถิยวงศ์ กรณีความต้องการในลาภสักการะของพระเทวทัตต์ ที่ได้ออกอุบายให้ชชาติศัตราชกุมารศรัทธาในตนเอง และเกลี้ยกล่อมให้เป็นพรรคพวกซึ่งยังโยงไปถึงความต้องการอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ คือ ความเป็นใหญ่ในคณะ

^{๖๕} พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒), หน้า ๔๙๔.

^{๖๖} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, มนุษย์กับความขัดแย้ง: โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ในพระพุทธศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=821&article_group_id=187.29/74/157 (๑ ตุลาคม ๒๕๖๑).

^{๖๗} ขุททกนิกาย ธรรมบท, พระไตรปิฎก ฉบับหลวง ๒๕๑๔, หน้า ๔๐.

สงฆ์ จนก่อให้เกิดความเสียหายคณะสงฆ์แตกแยก เรื่องราวนางกมลทลเกสีที่ออกอุบายปลักโจรหนุ่มที่ตนหลงรักแต่หวังทรัพย์ในตัวนางให้ตกตายในเหวลึก เป็นต้น

(๑.๔) ความขัดแย้งเรื่องอำนาจ พระพุทธเจ้าได้วางหลักเกณฑ์การบริหารองค์กรหลังการปรินิพพานของพระองค์ไว้ว่า ขอให้ยึดกฎระเบียบขององค์กร กล่าวคือพระธรรมวินัย โดยที่พระองค์ไม่ทรงแต่งตั้งบุคคลใดเป็นศาสดาสืบทอดต่อจากพระองค์เพราะทรงให้ความสำคัญกับธรรมและวินัยที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ดีแล้วมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับตัวบุคคลผู้สืบทอดตำแหน่ง ซึ่งการกล่าวจบบ้างพระธรรมวินัยของพระสุภัททะและพฤติกรรมสังฆเภทของพระเทวทัตต์ก็ถือเป็นกรณีหนึ่งที่เป็นสัญญาณอันตราย

(๑.๕) ความขัดแย้งด้านทิฐิ ความขัดแย้งด้านนี้ปรากฏในหลาย ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีแย่งชิงทรัพย์ากรน้ำในแม่น้ำโรหิณี ดังจะเห็นได้จากกรณี que เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสนทนาจนได้ข้อมูลอย่างพอเพียงแล้ว และตั้งคำถามว่า “น้ำดีราคาเท่าไร” ถึงแม้คำตอบที่ได้รับว่า “มีราคาน้อย” “กษัตริย์ทั้งหลาย มีราคาเท่าไร” “ขึ้นชื่อว่ากษัตริย์ทั้งหลายหาว่ามีได้” จากการตอบคำถามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นมานะและทิฐิ และพระองค์ได้กระตุ้นวิธีคิดด้วยคำถามว่า “การที่ท่านทั้งหลายยังพวกกษัตริย์ซึ่งหาว่ามีได้ให้ฉิบหาย เพราะอาศัยน้ำซึ่งมีปริมาณน้อย ควรแล้วหรือ” ซึ่งกษัตริย์เหล่านั้นได้ยอมรับในประเด็นนี้หากวิเคราะห์แล้วพบว่าเป็นการยอมรับตั้งแต่เริ่มแรกของความริ้วฉานว่า “น้ำมีค่าสูงกว่ากษัตริย์ไม่ได้” แต่ที่ยอมไม่ได้ก็เพราะมานะและทิฐิ นั่นเอง

(๑.๖) ความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ กรณีการแย่งชิงทรัพย์ากรน้ำในแม่น้ำโรหิณีนั้น นอกจากเรื่องผลประโยชน์แล้ว จะพบว่า มีการนำประเด็นเรื่องชาติพันธุ์ของกษัตริย์แต่ละฝ่ายมาเป็นตัวเสริมน้ำหนักในการต่อสู้ซึ่งน้ำสถานการณ์จึงไม่ได้อยู่แค่ในกลุ่มของทาสและกรรมกร หากแต่ได้ขยายวงจากกรรมกรไปสู่อำมาตย์ เสนาบดี และกษัตริย์ของทั้งสองแคว้น จึงทำให้กษัตริย์ทั้งสองแคว้นตัดสินใจจะทำสงครามแย่งชิงน้ำให้ได้

(๒) วิธีบริหารจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา วิธีบริหารจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา มี ๗ แนวทาง^{๖๘} ดังนี้

(๑) การจัดการความขัดแย้งในตนเอง พระพุทธศาสนามีหลักการเบื้องต้นที่สอนให้มนุษย์สำเหนียกก่อนเรื่องอื่น ๆ คือ กฎธรรมชาติของโลก ไม่มีอะไรที่มนุษย์จะรักเท่ากับตนเอง ซึ่งถือเป็นอรรถาที่นำไปสู่ความอยาก คือตัณหา และตัณหาก็ก่อตัวอุปาทานไม่ว่าจะเป็นกามุปาทาน (ความยึดติดในกาม) ทิฐูปาทาน (ความยึดมั่นในความเห็นหรือทฤษฎีส่วนตัว) หรือว่าอัตตวาอุปาทาน (ความยึดมั่นในวาทนะของตน) ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นตัวตน เมื่อรู้และเข้าใจธรรมชาติเช่นนี้แล้ว การที่ปรับปรุงแก้ไขสิ่งใดก็จะง่ายขึ้น

(๒) การเอาชนะตนเองได้ คือวิธีการที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในการขจัดความขัดแย้งในตนเอง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งมนุษย์ โดยมนุษย์และเพื่อนมนุษย์ เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างของมนุษย์คนหนึ่งที่สามารถปราบศัตรูภายในตนคือ กิเลสทั้งปวงได้สำเร็จอันแสดงให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งสูงส่ง เพราะมนุษย์ในโลกนี้เท่านั้นที่สามารถพัฒนาตนเองให้ได้รับ

^{๖๘} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

ความสุขทั้งโลกปัจจุบัน โลกหน้า และบำเพ็ญบารมีเยี่ยงพระโพธิสัตว์จนได้ตรัสรู้พระโพธิญาณ เป็นพระพุทธเจ้า และบรรลุนิพพานก็ในโลกมนุษย์นี้^{๖๙}

พุทธศาสนาไม่ได้สอนให้วิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทวดา เพราะเทวดาไม่สามารถจะต้านทานหรือกีดกันความเพียรพยายามของมนุษย์ได้ เทวดาหรือพรหมย่อมไม่สามารถกีดกันความสามารถของมนุษย์ที่รู้จักฝึกตนและประกอบความดีได้นอกจากนี้ มนุษย์ยังเป็นสัตว์โลกเผ่าพันธุ์เดียวที่มีปัญญา เป็น “เวไนยสัตว์” คือสัตว์โลกที่ควรแนะนำหรือสามารถฝึกอบรมได้ และสิ่งที่ทำให้มนุษย์เหนือกว่าสัตว์โลกอื่น ๆ คือความสามารถในการฝึกตนที่เรียกว่า “สิกขา” ซึ่งพระธรรมปิฎกได้ให้ความหมายว่า หมายถึง การเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา^{๗๐} การพัฒนาหรือฝึกฝนอบรมตนเอง

นี่เองที่ส่งผลทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความลำบากในภาวะบีบคั้นทั้งหลาย ดังตัวอย่างผลลัพธ์จากการถือระบบวาระที่ต้องทำหน้าที่ตามความเชื่อที่ว่า พระพรหมเป็นผู้กำหนดหน้าที่ให้มนุษย์อย่างเด็ดขาดแล้ว เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นเครื่องกีดกันการพัฒนาตนเองของมนุษย์อย่างสูงยิ่ง ปัจจัยที่จะบ่งชี้ว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรีหรือคุณค่าสูงส่งในมิติของพระพุทธศาสนานั้น ย่อมจะพบว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรีเหนือสิ่งใด ๆ ในโลก ดังที่พระพุทธองค์ได้ประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์จากอาสภิวาจาที่ว่า “เราคือผู้เลิศของโลก เราคือผู้เจริญที่สุดของโลกเราคือผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายบัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก” ศักยภาพในการเอาชนะกิเลสดังกล่าวนี้ หากกล่าวโดยง่าย ได้แก่ การควบคุมตน คือฝืนอำนาจกิเลสใฝ่ต่ำซึ่งผลลัพธ์เกิดจากการควบคุมกิเลสดังกล่าวนี้ คือ มนุษย์สามารถที่จะทำอะไรได้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมประสบคุณค่าอันแท้จริงของคนซึ่งเป็นอิสระจากอดีตและตมหา อยู่เหนือปัญหาและความขัดแย้งทั้งปวงได้ การทำดีที่สุดจึงหมายถึงการฝืนกิเลสฝ่ายต่ำให้ได้มากที่สุด แม้จะถูกกดดันบีบคั้นและเขย่าวนเพียงใดก็ตาม หากสามารถเอาชนะตนเองได้ ก็สามารถเอาชนะปัญหาทั้งปวงได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งใด ๆ

(๓) การจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคล การป้องกันและจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้น สามารถกระทำได้โดยหลักการ ดังต่อไปนี้

(๓.๑) สาราณียธรรม : หลักการปฏิบัติต่อกันเพื่อป้องกันความขัดแย้ง แก่นของสาราณียธรรมข้างต้น คือความปรารถนาดีต่อกัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะพูด ทำ หรือคิดก็ให้เป็นไปด้วยเมตตา (กายกรรม วจีกรรมมโนกรรม) แบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร (สาธารณโภคี) ประพฤติสุจริตตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น (ศีลสามัญญตา) และปรับความเห็นให้ตรงกัน (ทัญญูสามัญญตา)

(๓.๒) พละ : ใช้พลังสร้างสรรค์ขจัดความขัดแย้งกับผู้อื่นประกอบด้วย ใช้พลังแห่งความเชื่อมั่นศรัทธา (สัทธาพละ) ใช้พลังความเพียรทำความดีและเพียรรักษาความดี และเพิ่มพูนในห้วงอภิมายิ่ง ๆ (วิริยพละ) ใช้พลังแห่งการระลึกได้ก่อนคิด ก่อนพูด ก่อนทำไม่ประมาท (สติพละ) ตั้งใจทำให้สิ่งที่ถูกต้องถูกธรรม (สมาธิพละ) และมีความรอบรู้ รู้ลึก รู้จริง ไม่หลงงมงาย (ปัญญาพละ)

^{๖๙} Suwadhano, P. P., Buddhism and Human Right. ใน พุทธศาสตร์ปริทรรศน์: รวมผลงานวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, (หนังสืออนุสรณ์ในวโรกาสที่พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะชั้นสามัญที่พระสุธีวรญาณ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๑), หน้า ๔๑๒.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), สลายความขัดแย้ง: นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

การจัดการวชิรกรรมเพื่อป้องกันและขจัดความขัดแย้ง คือใช้หลักวิธีการพูดให้ถูกต้อง เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถป้องกันและขจัดความขัดแย้งได้ ในพระพุทธศาสนามีหลักการพูดที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเป็นคำพูดไม่มีโทษ วิทยุชนติเตียนไม่ได้ ไม่ทำตนให้เดือดร้อนไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ได้ทรัพย์ทำประโยชน์ให้สำเร็จ ทำให้ได้สิ่งของสมควรแก่คำพูด คนชื่นชมพ้นจากความตาย นำประโยชน์มาให้แก่ตนและผู้อื่น นำมาซึ่งโลกีย์สุขและโลกุตระสุข ทำให้บรรลुพระอรหันต์ทำให้บรรลुปัจเจกโพธิ์ทำให้หมดกิเลส และทำให้สิ้นทุกข์ หรืออีกหลักการหนึ่งในในศีลข้อ ๔ คือ มุสาวาท กล่าวคือการห้ามมิให้พูดปิดมดเท็จ ซึ่งมีประโยชน์คือ เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของคนอื่น เพื่อให้คนอยู่ร่วมกัน ด้วยความซื่อสัตย์ต่อกันเพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ และคนไม่พูดเท็จย่อมได้รับการเชื่อถืออย่างสูง^{๗๑}

(๔) การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว ประกอบด้วย

(๔.๑) จัดการทรัพย์สินในครอบครัวให้ลงตัว ให้เข้าข่ายการบริโภคใช้สอย ๔ ลักษณะ คือ ได้ทรัพย์มาแล้ว เก็บสะสมทรัพย์ เลี้ยงตนเองให้เป็นไปตามที่ควร ทำประโยชน์ตนและใช้สร้างความคิด ช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่ผู้ที่ขาดแคลน จัดอยู่ในกลุ่มที่ใช้สอยทรัพย์สมบัติ เลี้ยงตนและเผื่อแผ่เจือจุนแก่สังคมทำความดี แต่ไม่มีความยึดมั่น ยึดติด ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น มีสติปัญญารู้เท่าทันโทษ และทางออกที่ทำตนให้เป็นอิสระอยู่โลกุตรทรัพย์ทั้งปวง

(๔.๒) หลักการการจัดการความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในเบื้องต้นต้องตกลงเรื่องผลประโยชน์ในครอบครัวให้ลงตัวทั้งประโยชน์ตน (อัตตาทัตถประโยชน์) และประโยชน์ของครัวพร้อมส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ปรัตถประโยชน์) หลักใหญ่สำคัญประการหนึ่งคือ สมาชิกในครอบครัว จะต้องละเว้นจากอบายมุขตามหลักคิปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพนัน

(๔.๓) หลักการประสานความกลมเกลียวในครอบครัว สิ่งที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง และขจัดความขัดแย้งในครอบครัวได้นั้น เบื้องต้นต้องตั้งจิตต่อกันด้วยเมตตาตามหลักสาราณียธรรม ต้องให้เกียรติคู่ชีวิตคือสามี-ภรรยา และยึดหลักกุลจิริฐิติธรรม คือ หลักการสร้าง ความมั่งคั่งและมั่นคงแก่ตระกูล ได้แก่ ของหายต้องรับหามาชดเชย ของเก่าชำรุดต้องรีบซ่อมแซมรู้จักประมาณในการกินการใช้ ให้ผู้มีศีลธรรมเป็นหัวหน้าครอบครัว

(๕) แนวคิดในการขจัดความขัดแย้งทั่วไป ขจัดสาเหตุจากภายในสู่การสลายความขัดแย้งภายนอก หลักการใหญ่ที่ป้องกันและขจัดความขัดแย้งได้ในเบื้องต้นคือ ขันติคือความอดกลั้นที่พระพุทธเจ้าได้ประกาศไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ แสดงให้เห็นจุดยืนของพระพุทธศาสนาที่ไม่เคยรุกรานใคร และยึดสันติวิธีในทุก ๆ ด้านและเน้นหลักการ “เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับด้วยการไม่จองเวร ซึ่งการจัดการความขัดแย้งหรือการระงับเวรนั้น สามารถทำได้โดยถอนความยึดมั่น (ดับไฟคือราคะ) แบ่งปันความรัก (ดับไฟคือโทสะ) ประจักษ์สรรพสิ่งชัดด้วยปัญญา (ดับไฟคือโมหะ) เป็นต้น

(๖) วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ วิธีหลักวิธีหนึ่งในการจัดการ ความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิธีไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นกลาง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวอย่างมากมายที่ปรากฏในคัมภีร์คือ พระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ได้ทำหน้าที่นี้ในหลายกรณี

^{๗๑} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, **หลักพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ ฯ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๖๐.

ด้วยกันทั้งในกรณีความขัดแย้งในคณะสงฆ์ ความขัดแย้งในวงศ์พระญาติและความขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยสามารถสรุปประมวลได้ ดังนี้

ท่าทีต่อการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง มนุษย์ไม่ควรนิ่งดูตายในกรณีความขัดแย้งทางสังคม หากควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนดี การช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนคืนดีกันเป็นหน้าที่ของชาวพุทธในการเข้าไปแทรกแซงเมื่อมีความขัดแย้งกันในชุมชน ดังคราวหนึ่งได้ทรงดำหนิพระอานนท์และหมู่คณะที่วางเฉยเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างพระสารีบุตรกับพระอุทายีครั้งนั้น พระอุทายีได้คัดค้านคำสอนของพระสารีบุตรถึงขั้นจ้วงจาบจนพระสารีบุตรนั่งเจ็บพระพุทธรองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูกรอานนท์ โฉนพวกเธोजึงวางเฉยต่อภิกษุผู้เถาะซึ่งถูกเบียดเบียนอยู่ เพราะการปล่อยยให้พระเถระถูกจ้วงจาบ ไม่ถือว่าเป็นความกรุณา” หลักการของการไกล่เกลี่ย ในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยตนเองได้ ผู้ไกล่เกลี่ยมีความสำคัญมากในการระงับความขัดแย้ง หรือเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการคืนดีกันซึ่งมีหลักการดังนี้

(๖.๑) ให้ความสำคัญกับ “คน” หรือมิติทางด้านอารมณ์ เพราะอุปสรรคที่ทำให้ความขัดแย้งแก้ไขได้ยาก ก็คืออารมณ์ของคู่ขัดแย้ง ทำให้คู่ขัดแย้งยากที่จะทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาได้ตรงตามความจริงหรือคำนึงถึงความถูกต้อง

(๖.๒) ช่วยขจัดอกุศลมูลในใจคู่ขัดแย้ง ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่สำคัญประการแรกคือขจัดอกุศลมูลในใจคู่ขัดแย้งให้หมดไป ไม่ว่า โภคะ โทสะ โมหะตามหลักการ “พึงเอาชนะความโกรธด้วยการไม่โกรธตอบ พึงเอาชนะความชั่วด้วยความดี พึงเอาชนะความตระหนี่ด้วยการให้ พึงเอาชนะความเท็จด้วยสัจจะ”

(๖.๓) กระตุ้นให้คู่ขัดแย้งฉุกลคิด ได้สติและหันมาพิจารณาตนเอง ในการลดอกุศลมูลในใจของคู่ขัดแย้ง บ่อยครั้งเป็นการยากที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำได้ด้วยการเทศนาสั่งสอน สิ่งที่สามารถทำได้และน่าทำเป็นอย่างยิ่งคือการช่วยให้คู่ขัดแย้งเกิดฉุกลคิดและเห็นปัญหาด้วยตนเอง

(๖.๔) ช่วยให้คู่ขัดแย้งหาคำตอบด้วยตนเอง ผู้ไกล่เกลี่ยควรช่วยให้คู่ขัดแย้งหาคำตอบและบรรลุข้อตกลงด้วยตนเอง ความขัดแย้งจะเปลี่ยนเป็นความคืนดีได้ก็ต่อเมื่อคู่ขัดแย้งพอใจข้อตกลง และคู่ขัดแย้งจะพอใจข้อตกลงได้ต่อเมื่อเกิดจากความยินยอมพร้อมใจของตนเอง

(๖.๕) สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคู่ขัดแย้ง ความไว้วางใจอย่างแรกที่ต้องสร้างขึ้นก็คือความไว้วางใจในตัวผู้ไกล่เกลี่ย หากคู่ขัดแย้งเห็นว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่เป็นกลาง ลำเอียงเข้าข้างอีกฝ่ายหนึ่ง การไกล่เกลี่ยย่อมล้มเหลวตั้งแต่แรก

(๖.๖) พูดด้วยสัจจะ เมตตา ขันติ และสติ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีสัจจะ เมตตา และปัญญาแต่จะทำเช่นนั้นได้ต้องมีขันติและสติมาประกอบด้วย

(๗) รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในสังคม พระพุทธศาสนามีหลักการที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อลดความขัดแย้งในสังคมได้โดยวางหลักปฏิบัติ เริ่มจากการชื่นชมและการติเตียนที่ถูกต้อง กล่าวคือยกย่องคนที่ควรยกย่อง (บุคคลุเห บุคคลุหารห) และการติเตียนบุคคลที่ควรติเตียน (นิคคณุเห นิคคุหารห) โดยวิธีดังนี้

(๗.๑) การยกย่องสามารถทำได้โดย ปิคคัณุหะ หมายถึง การยกย่องการเชิดชูเทิดทูนสนับสนุน สักการะ หมายถึง การบูชาด้วยเรื่องสักการะ เช่น นำกระเช้าดอกไม้ไปถวายพรวันเกิดถ้าจัดการทางพระพุทธศาสนาจะเรียกว่า อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยสิ่งของ สัมมานะ หมายถึง

การยอมรับนับถือ ยึดเป็นคติเป็นแบบอย่าง รวมไปถึงการเชื่อฟังโอวาท คำแนะนำแล้วปฏิบัติตามคำสอน หรือคำแนะนำที่ชอบ ธรรมนั้น จัดเข้าในหลักปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอน

(๗.๒) การติเตียนบุคคลที่ควรติเตียน ที่มีพฤติกรรมจำพวกคนพาล พุด ทำและคิดชั่วเป็นนิสัย บาปบุคคล หมายถึง บุคคลที่ชอบทำบาปหรือบุคคลชั่วเนื่องจากเป็นบุคคลที่ทำชั่วทั้งกายวาจา และใจ หมกมุ่นอยู่ในความชั่ว ไม่สนใจความดี และหุมเมธบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีขอบอดจากปัญญา ได้แก่ บุคคลที่ดำเนินชีวิตด้วยโมหะ ความเขลาปราศจากปัญญา ทำให้ชีวิตประสบกับความหายนะ ความถดถอย นอกจากนี้ยังสร้างปัญหาให้แก่บุคคล และสังคมอีกด้วย

(๗.๓) ใช้หลักการแห่งความเอื้ออาทร อันเป็นอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้หลักการในการเผยแผรพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ทำสิ่งใดก็แล้วแต่ให้เป็นไปประกอบด้วย พหุชนहितาย เพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก พหุชนสุขาย เพื่อความสุขของชนหมู่มาก และโลกานุกมปาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก ถ้ามุขย์ดำรงตนในหลักการแห่งความเอื้ออาทร ดังต่อไปนี้ นอกจากจะไม่ก่อความขัดแย้งแล้วยังก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้อีกมากอันประกอบด้วย ทาน จาคะ อโลกะ และสันโดษ

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

๒.๖.๑ ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

คำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำสมาสระหว่างภาษาบาลีกับสันสกฤต โดยคำว่า วัฒน มาจากคำบาลีว่า วฒน แปลว่า เจริญงอกงาม ส่วนคำว่า ธรรม มาจากภาษาสันสกฤตว่า ธรรม หมายถึงความดี ซึ่งหากแปลความหมายแล้ว ก็หมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม^{๗๒} ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Culture” อันมีรากศัพท์มาจากคำว่า Culture ในภาษาละตินมีความหมายว่าการเพาะปลูก หรือการปลูกฝัง คือมนุษย์เป็นผู้ปลูกฝัง อบรมบ่มนิสัยให้เจริญงอกงาม^{๗๓}

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ได้มาจากการผสมคำระหว่าง “วัฒนธรรม” กับ “การเมือง” กล่าวคือวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งวัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) ซึ่งหมายถึงแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ซึ่งมาจากความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) และทัศนคติทางการเมือง (Attitude) ของบุคคลซึ่งได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังสืบต่อกันมา จนกระทั่งบุคคลยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติการเมืองของสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดจากกระบวนการปลูกฝังอบรมหล่อหลอมกลาทางการเมือง (Political Socialization Process) ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนทำให้บุคคลในสังคมมีความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง (Political Behavior) ของบุคคลในสังคมและเมื่อบุคคลในสังคมมีพฤติกรรมทางการเมืองเป็นแบบแผน

^{๗๒} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๐

^{๗๓} อานนท์ อาภาภิรม, สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, ๒๕๑๙), หน้า ๙๙.

(Pattern) พฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นแบบแผน ก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมนั้น จากกระบวนการเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าว การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับวิวัฒนาการของระบบการเมืองการปกครองที่ผ่านมาในอดีต โดยเฉพาะกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองด้วย^{๗๔} โดยได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและความนิยามไว้มากมาย ขอยกตัวอย่างดังนี้

ทินพันธุ์ นาคะตะ^{๗๕} ได้อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นผลลัพธ์ที่ได้มาจากกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ จากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและจากประสบการณ์กับกระบวนการเมืองในทุกขั้นตอนของชีวิต รวมทั้งสถาบันต่าง ๆ ที่มีส่วนต่อการกล่อมเกลาวัฒนธรรมให้เรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิ หรือบทบาทของแต่ละบุคคลในการปกครอง

นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๗๖} วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะความคิดและความเข้าใจต่อการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรในสังคม

ลิขิต ธีรเวคิน^{๗๗} วัฒนธรรมทางการเมือง (Political culture) หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ ปทัสถาน และพฤติกรรมของคนในกระบวนการหรือวิถีทางการเมือง

วิชัย ตันศิริ^{๗๘} ได้อธิบายถึงวัฒนธรรมทางการเมือง ว่าควรจะเข้าใจแต่เบื้องต้นว่า “คน” และ “วัฒนธรรม” มิได้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด วัฒนธรรมหล่อหลอมอุปนิสัย มารยาท และความคิด ค่านิยม ปทัสถานในการประพฤติปฏิบัติของคน คนก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมดังกล่าว ฉะนั้นเมื่อพูดถึงวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งมีได้หมายถึงวัฒนธรรมทางศิลปวัตถุ โบราณคดีในบริบทนี้ แต่หมายถึงอีกมิติหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนของปทัสถาน ค่านิยม อุดมการณ์ในวิถีชีวิตของสังคมการเมืองซึ่งเริ่มต้นที่คนเป็นสำคัญ

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์^{๗๙} ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมในทางการเมือง (Political Culture) ไว้ว่า แนวความคิดหรือทัศนคติในทางการเมืองของคนในสังคมเดียวกัน โดยปกติค่านิยม (Value) จะเป็นปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรม (Behavior) ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมมนุษย์จะได้รับแรงกระตุ้นจากแนวความคิดทัศนคติหรือความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นระบบค่านิยมของคนในสังคมจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมในทางการเมือง (Political Culture) จึงถือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมหนึ่ง

^{๗๔} สมบัติ อารังธัญวงศ์, **การเมืองไทย**, (กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ๒๕๔๙).

^{๗๕} ทินพันธุ์ นาคะตะ, **การเมืองการบริบาลไทย: ภาระของชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำรา สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิด้า, ๒๕๔๓).

^{๗๖} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย” วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): ๔๙.

^{๗๗} ลิขิต ธีรเวคิน, **วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๙.

^{๗๘} วิชัย ตันศิริ, **วิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗๕.

^{๗๙} สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, **การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๑.

Andrew Heywood^{๘๐} วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองกับสังคมการเมืองในเชิงจิตวิทยา โดยวัฒนธรรมทางการเมืองใดที่สังคมการเมืองต้องการก็มักถูกปลูกฝังให้เป็นความคิด อุดมการณ์ความเชื่อ ของสมาชิกในสังคมการเมืองนั้น ๆ ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นความคิดอุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ ที่ขึ้นตรงกับกระบวนการสร้างความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อจากสถาบันในทางการเมืองต่างๆ ที่แปรผันต่างกันไปตามแต่ละสังคมการเมืองวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นมโนทัศน์ที่สำคัญในสาขาวิชาการพัฒนาการเมือง ซึ่งเป็นสาขาวิชาในทางรัฐศาสตร์

Milton J. Yinger^{๘๑} ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า หมายถึงทัศนคติและการอบรมที่แต่ละคนได้รับจากระบบการเมืองนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึคนิยมและไม่นิยมต่อการเมือง และการประเมินค่าของเหตุการณ์ทางการเมือง

Jarol B. Manheim^{๘๒} ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า วัฒนธรรมทางการเมืองคือแบบแผนของความเชื่อ และทัศนคติที่เกี่ยวกับเป้าหมายอันเดียวกัน ซึ่งปรากฏขึ้นในระบบการเมืองนั้น ๆ ในแง่ที่ว่าจะต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันในขั้นพื้นฐาน และการประเมินค่าที่เหมือนกัน ตลอดจนการมีความเห็นพ้องต้องกัน จากการได้รับประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างเดียวกัน

Lucian W. Pye^{๘๓} ให้ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า เป็นเรื่องของทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึกเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในระบบการเมืองครอบคลุมทั้งอุดมการณ์ทางการเมืองและปทัสถานในทางปฏิบัติของบุคคล ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นการแสดงออกทางจิตวิทยาและความนึกคิดทางการเมือง

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผนทัศนคติ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนปทัสถานในการประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคล ที่มีต่อระบบการเมืองการปกครอง หรือสถาบันการเมือง

๒.๖.๒ กระบวนการเกิดวัฒนธรรมทางการเมือง

กระบวนการเกิดวัฒนธรรมทางการเมือง สามารถแบ่งได้เป็น ๓ กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการปลูกฝังอบรมกล่อมเกลารวมทั้งทางการเมือง ความรู้ทางการเมือง ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมือง ดังนี้

๑) กระบวนการปลูกฝังอบรมกล่อมเกลารวมทั้งทางการเมือง (Political Socialization Process) บุคคลในสังคมจะผ่านกระบวนการปลูกฝังอบรมหล่อหลอมกล่อมเกลารวมทั้งทางการเมืองมาแต่

^{๘๐} Andrew Heywood, *Politics*, (London: Macmillan, 1997), p. 202.

^{๘๑} Milton J. Yinger, *Religion Society and The Individual*, (New York: The Macmillan, 1962), p. 380.

^{๘๒} Jarol B. Manheim, *The Politics Within*, (New Jersey: Prentice Hall, 1975), p. 30.

^{๘๓} Lucian W. Pye, *Aspects of Political Development*, (Boston: Little, Brown, 1966), p. 104-105.

แรกเกิดโดยเริ่มต้น ตั้งแต่ ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ที่ทำงาน และจากสิ่งแวดล้อม โดยรวม โดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม

๒) ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) จากกระบวนการปลูกฝังอบรมหล่อหลอมกลุ่มเกลตาทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม จะทำให้บุคคลเกิดความรู้ทางการเมือง จากความรู้ทางกว้างจนถึงความรู้ทางลึก อาทิ ความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์ของระบอบการเมืองต่าง ๆ ได้แก่ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบอบเผด็จการทหารระบอบคอมมิวนิสต์ ระบอบสังคมนิยมและระบบประชาธิปไตย เป็นต้น หรือความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมและพฤติกรรมทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ ทั้งจากการปลูกฝังจากครอบครัว โรงเรียนองค์การที่ทำงานและจากสื่อต่าง ๆ กระบวนการนี้จะทำให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ “การเมือง” ในมุมมองอย่างหลากหลาย

๓) ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมือง (Political Beliefs, Values, Attitudes) เมื่อบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือเป็นความรู้แค่ผิวเผินหรือแบบลึกซึ้งกระบวนการรับรู้ (Perception Process) ของแต่ละคนจะทำหน้าที่ในการกลั่นกรอง ถ้าเห็นว่าสิ่งใดไม่ดีจะเกิดการปฏิเสธ เช่น บุคคลเห็นว่าระบอบเผด็จการทหาร หรือระบอบคอมมิวนิสต์ไม่ดีก็จะปฏิเสธแต่ถ้าเห็นว่าดีเพราะเป็นที่นิยมของบุคคลทั่วไปหรือหลักการที่ดี เช่น ถ้าบุคคลเห็นว่า ระบอบประชาธิปไตยดี กระบวนการรับรู้จะทำให้เกิดการยอมรับจนกลายเป็นความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองของตน^{๘๔} ซึ่งมีลักษณะดังนี้

(๓.๑) ระบบความเชื่อ (Beliefs) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ดำรงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือเป็นสิ่งที่ผิดเป็นการประเมินค่าถึงสิ่งที่เป็นอยู่ว่าดีหรือเลว หรือเป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิธีหรือเป้าหมายของการกระทำว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา หรือไม่ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคลเมื่อบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองและเห็นว่าการเมืองระบบใดดี ก็จะยอมรับและยึดถือกลายเป็นความเชื่อทางการเมืองของตน อาทิ ความเชื่อเกี่ยวกับระบอบการเมืองต่าง ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล

(๓.๒) ค่านิยม (Values) เป็นความเชื่อที่ยึดถือสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิธีหรือเป้าหมายการกระทำของบุคคลและกลุ่มบุคคล ที่มีลักษณะยั่งยืนถาวร ต่างกันกับสมัยนิยม (Fashion) ที่ไม่ยั่งยืนถาวร เป็นความเชื่อที่มีผลต่อการกระทำในระยะสั้นแล้วเลือนหายไป ค่านิยมทางการเมืองจึงเป็นการแสดงออกของความเชื่อทางการเมืองในรูปของการกระทำ ที่สามารถมองเห็นได้ อาทิ ค่านิยมเผด็จการและค่านิยมประชาธิปไตย เป็นต้น การกระทำต่าง ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะทำให้รู้ว่าบุคคลเหล่านั้นมีความเชื่อทางการเมืองอย่างไร

(๓.๓) ทัศนคติ (Attitude) เป็นความรู้สึกของตนที่สั่งสมมาจากประสบการณ์อันยาวนานและมีผลต่อการตอบสนองสิ่งต่าง ๆ ด้วยลักษณะของความรู้สึกและความพอใจของตน ดังนั้น ทัศนคติทางการเมืองจึงเกิดขึ้นจากกระบวนการรับรู้ทางการเมืองของบุคคล จนกระทั่งทำให้เกิดความเชื่อทางการเมืองเกี่ยวกับลัทธิหรือระบอบการเมืองต่าง ๆ และการแสดงออกในรูปแบบของความรู้สึกทางการเมือง เช่น รู้สึกพอใจกับระบอบประชาธิปไตยที่เคารพในเรื่องเสรีภาพ ความเสมอ

^{๘๔} สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมืองไทย, หน้า ๖๖๒.

ภาคและความยุติธรรมของคนในสังคม และความรู้สึกไม่พอใจกับระบอบการเมืองที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล เป็นต้น

(๓.๔) พฤติกรรมทางการเมือง (Political Behaviors) เมื่อบุคคลมีความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองอย่างไรก็จะส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมทางการเมืองอย่างนั้น เช่น บุคคลใดมีความเชื่อในระบอบประชาธิปไตย บุคคลนั้นก็แค่เคารพในสิทธิเสรีภาพทั้งของตนเองและผู้อื่น จะเห็นคุณค่าของความเสมอภาคและความยุติธรรมของสังคม ถ้ามีการเลือกตั้งก็จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ ถ้ามีการแสดงความคิดเห็นก็จะเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล พฤติกรรมการเมืองเหล่านี้ จะเกิดจากอิทธิพลของความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองของแต่ละบุคคล

(๓.๕) วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมการเมืองจนกลายเป็นแบบแผน (Pattern) คือกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สามารถคาดหมายได้ เช่น บุคคลที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเสมอ บุคคลที่กล้าแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา และบุคคลที่เคารพในความเสมอภาคของผู้อื่น พฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นแบบแผนเช่นนี้ จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลนั้นหรือกลุ่มนั้น

๒.๖.๓ ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองตามแนวความคิดของนักวิชาการรัฐศาสตร์ Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney นั้นได้แบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองเป็น ๓ ประเภท^{๘๕} ดังนี้

๑) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial political culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบดั้งเดิม ประชาชนในสังคมไม่มีความรู้ ไม่มีบทบาททางการเมือง ไม่มีความคิดเห็น และไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ได้กำหนดบทบาททางการเมืองให้กับใคร ไม่มีรัฐธรรมนูญ และไม่มีข้อเรียกร้องทางการเมืองระหว่างประชาชนกับระบบการเมือง ประชาชนไม่ได้สนใจต่อระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏในสังคมที่ปฏิบัติตามจารีตประเพณีดั้งเดิม ซึ่งปกครองกันแบบง่าย ๆ เช่น ชนเผ่าเงาะป่าซาไก และชนเผ่าผิวดองเหลืองในประเทศไทย หรือประชาชนในสังคมชนบทที่ห่างไกลความเจริญ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันจะปรากฏกลุ่มวัฒนธรรมแบบคับแคบในยุคสมัยใหม่ก็มี เช่น เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปประชาชนก็ไปลงคะแนนเสียง เมื่อลงคะแนนเลือกตั้งเสร็จแล้วก็ไม่ได้สนใจว่าใครจะได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ติดตามการทำงาน หรือไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองแต่อย่างใด ถือเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบโบราณที่ปรากฏอยู่ในสังคมทางการเมืองสมัยใหม่ซึ่งยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทย

๒) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject political culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไปในระดับหนึ่ง ประชาชนในสังคมไม่มีความรู้สึกที่ตนเองมี

^{๘๕} Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (Boston: Little Brown, 1965).

ความหมายหรืออิทธิพลต่อระบบการเมือง ประชาชนได้ยอมรับอำนาจรัฐ เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ แต่ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าเรียกร้องทางการเมือง ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจหรือผู้มีบารมี ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะพบได้ในกลุ่มคนชั้นกลางในประเทศกำลังพัฒนา ความเชื่อที่ฝังรากลึกมาตั้งแต่อดีตอันเป็นอิทธิพลของสังคมเกษตรกรรมซึ่งมองว่ารัฐมีอำนาจเป็นผู้ปกครองเท่านั้น ประชาชนทั่วไปควรมีหน้าที่เพียงเชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้จะพบเห็นได้ในสังคมทางการเมืองของประเทศไทยโดยเฉพาะประชาชนนิยมไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ไม่ได้ติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐรวมทั้งไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

๓) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี ต้นตอทางการเมืองตระหนักรู้ทางการเมืองมีจิตสำนึกทางการเมืองสูง เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเห็นว่าต้องควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้ปกครองให้ใช้อำนาจปกครอง เพื่อให้ระบบการเมืองตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยความเป็นธรรมรวม ทั้งการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมาย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม จะพบเห็นได้ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบก้าวหน้าสูงและมีชนชั้นกลางกลุ่มใหญ่ ที่มีจิตสำนึกทางการเมือง รวมทั้งมีความรับผิดชอบสูงซึ่งจะอยู่ในประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว

ได้มีนักรัฐศาสตร์ได้ลงลึกถึงมิติทางจิตวิทยา อธิบายความโน้มเอียงทางการเมืองแบ่งเป็น ๓ ด้าน คือ ๑) ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (Cognitive Orientation) เป็นความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ๒) ความโน้มเอียงเกี่ยวกับความรู้สึก (Affective Orientation) เป็นความรู้สึกที่มีต่อส่วนต่างๆ ของระบบการเมืองและองค์กรทางการเมือง ๓) ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า (Evaluation Orientation) เป็นการตัดสินใจและการให้ความเห็นต่างๆ ต่อกิจกรรมการเมืองและปรากฏการณ์ทางการเมือง^{๘๖}

ซึ่งประเด็นนี้เป็นการต่อยอดของการใช้แนวความคิดของวัฒนธรรมทางการเมืองไปในทิศทางของจิตวิทยามากกว่าการเป็นไปตามความหมายของวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไปในทางรัฐศาสตร์มีการจำแนกวัฒนธรรมการเมืองออกเป็น ๓ ประเภท โดยงานคลาสสิกของ Almond, Gabriel & Verba, Sidney ซึ่งตีพิมพ์ในปี ๑๙๖๕ คือ ๑) วัฒนธรรมการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) ๒) วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) ๓) วัฒนธรรมการเมืองแบบการมีส่วนร่วม (Participation Political Culture) อย่างไรก็ตาม ระบบการเมืองทุกระบบมีส่วนผสมของ ๓ วัฒนธรรมพื้นฐานของความกล้าหลังและทันสมัยรวมอยู่ด้วยกันเสมอ ไม่มีระบบ

^{๘๖} พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ, “วัฒนธรรมทางการเมืองกับประชาธิปไตยของไทย”, วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๑): ๔๒๒-๔๒๓.

การเมืองที่ทันสมัยสมบูรณ์ หรือล้าหลังที่สุด ดังนั้น จึงได้แบ่งการผสมของวัฒนธรรมการเมืองออกเป็นอีก ๓ แบบ^{๘๗} ได้แก่

๑) วัฒนธรรมการเมืองแบบคับแคบผสมไพร่ฟ้า (Parochial-Subject Political Culture) หมายถึง สภาพทางการเมืองของระบบไม่ได้ยอมรับผู้นำชุมชน ผู้นำเผ่าในกรณีไทยอาจหมายถึง การไม่ยอมรับผู้มีอำนาจท้องถิ่น เช่น นักการเมืองท้องถิ่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลาง ผู้นำการเมืองระดับรัฐ อย่างไรก็ตาม ผู้คนก็ยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง หรืออาจได้รับสิทธิทางการเมืองแต่ก็จะไม่สนใจที่จะใช้สิทธิทางการเมืองระบบคิด และทัศนคติ ก็จะไม่ได้อคิดว่าคุณมีบทบาทหรืออิทธิพลทางการเมืองต่อระบบ

๒) วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมการมีส่วนร่วม (Subject-Participant Political Culture) หมายถึง ระบบการเมืองที่มีพลเมืองบางส่วนเริ่มสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทราบและตระหนักถึงบทบาทของตนที่จะเปลี่ยนแปลงและมีอิทธิพลทางการเมือง โดยแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การไปเลือกตั้ง การไปชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่ประชาชนอีกกลุ่มยังเมินเฉยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถือว่าการเมืองไม่เกี่ยวกับพวกเขา หรือไม่ตระหนักในอิทธิพลทางการเมืองของตน ระบบการเมืองที่มีส่วนผสมของคนที่ไม่สนใจการเมือง และคนที่ไม่ตระหนักในคุณค่าของการเมืองที่มีผลกระทบต่อเขาอย่างสำคัญ ทำให้ระบบการเมืองไม่มั่นคง ประชาธิปไตยไม่มีเสถียรภาพ และเป็นระบบการเมืองที่เอื้อให้ทหาร กลุ่มการเมืองบางกลุ่ม พรรคการเมือง แทรกแซงทางการเมืองหรือชักจูงทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งเอื้อต่อการเกิดปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นอย่างระบบการเมืองในประเทศไทยด้วย เพราะประชาชนไม่ตระหนักในคุณค่าของสิทธิทางการเมืองของตน

๓) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบผสมการมีส่วนร่วม (Parochial Participant Political Culture) หมายถึง สภาพระบบการเมืองที่สังคมประกอบไปด้วยคนหลายเชื้อชาติ กลุ่มคนในแต่ละภาคหรือพื้นที่ แต่ละเชื้อชาติ และคนแต่ละพื้นที่จะมีความจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อกลุ่มของตนเป็นลำดับแรก และทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็จะเน้นการแสวงหาประโยชน์เฉพาะกลุ่มเชื้อชาติและพื้นที่ ที่ให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ ในระบบการเมือง หลายกลุ่มจะมีความสำนึกทางการเมืองสูงที่มีความขัดแย้งทางการเมืองต่อกัน และไม่ยอมประนีประนอมทางการเมือง ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นในประเทศอิตาลีที่มีหลายเผ่าที่มีความสำนึกในผลประโยชน์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน หรือประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นที่น่าสังเกตว่าพัฒนาการของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีความขัดแย้งทางการเมืองเป็นกลุ่มสี มีลักษณะทางการเมืองแสดงออกทางการเมืองในประเภทของวัฒนธรรมการเมืองนี้ เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า Almond, Gabriel & Verba, Sidney ไม่ได้ระบุว่า การที่สังคมใดมีวัฒนธรรมการเมืองที่มีส่วนร่วมจะเป็นสังคมที่เป็นประชาธิปไตยโดยอัตโนมัติอย่างที่เรอาจจินตนาการตามตรรกะทางการเมือง เพราะ Almond, Gabriel & Verba, Sidney เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่ให้ผลประโยชน์ที่คับแคบเกิดประโยชน์แต่บางกลุ่มก็ไม่ใช่ลักษณะการ

^{๘๗} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, วัฒนธรรมทางการเมืองกับระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย, ๒๕๒๔. อ้างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, วัฒนธรรมการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์, ๒๕๒๔).

เป็นประชาธิปไตย ทั้ง Almond, Gabriel & Verba, Sidney เลยให้ ความเห็นว่า วัฒนธรรมการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยนั้น เป็นลักษณะที่เรียกว่า Civic Culture ที่เป็นสภาพทางการเมืองที่เกิดขึ้นในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา^{๘๘}

๒.๖.๔ ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง

ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง สามารถแบ่งความสำคัญออกได้ ๓ ประการ^{๘๙} ดังต่อไปนี้

๑) วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสริมความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) ให้ระบบการเมืองอันเป็นผลทำให้ระบบการเมืองสามารถดำรงอยู่ได้ประชาชนจะให้ความร่วมมือกับรัฐโดยการเชื่อฟังคำสั่งของประมุข และปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อเป็นการรักษาระเบียบของสังคมการเมือง

๒) วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญในการริเริ่มทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่วนใหญ่จะเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางวัฒนธรรมการเมืองสมัยใหม่ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มประเทศตะวันตก เพื่อแก้ไขปัญหาของชาติ และตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

๓) วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาการเมือง หากสังคมการเมืองใดประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมือง ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองของสังคมนั้น ก็จะสามารถนำอุดมการณ์ทางการเมืองนั้นมาขึ้นนำเป็นแนวทางปฏิบัติสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน เพื่อบรรลุเป้าหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองนั้นได้

๒.๖.๕ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมือง

องค์ประกอบหลักของวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างระเบียบแบบแผนทางการเมืองของคนในประเทศชาติหนึ่ง ๆ ได้ ส่วนประกอบที่เป็นแกนของแนวโน้ม ทศนคติ หรือความโน้มเอียงที่มีต่อปัจจัยต่าง ๆ ในระบบการเมือง^{๙๐} ได้แก่

๑) ความโน้มเอียงที่มีต่อโครงสร้างทางการเมือง แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

(๑.๑) ความโน้มเอียงที่มีต่อระบบการปกครอง หมายความว่า การที่ “ปัจเจกชน” ประเมินค่าและให้การตอบสนองต่อสถาบันการปกครองหลักของสังคมอย่างไร

^{๘๘} พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ, “วัฒนธรรมทางการเมืองกับประชาธิปไตยของไทย”: ๔๒๒-๔๒๓.

^{๘๙} วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน, ๒๕๔๐ อังโน ศรายุทธ นกใหญ่, วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของบุคลากรวิทยาลัยเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข กาญจนภิเษก, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๙๐} Walter A. Rosenbaum, *Political Culture*, (London: Thomas Nelson and Sons, 1975), p. 6-7.

(๑.๒) ความโน้มเอียงที่มีต่อปัจจัยนำเข้า และปัจจัยส่งออก หมายความว่า ปัจเจกชนรู้สึกและตอบสนองต่อข้อเรียกร้องต่าง ๆ ที่มุ่งหวังต่อการได้มาซึ่งนโยบายสาธารณะ และการตัดสินใจอย่างไร

๒) ความโน้มเอียงที่มีต่อปัจจัยต่าง ๆ ในระบบการเมือง แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่

(๒.๑) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง หมายความว่า ความรู้สึกเป็นเจ้าของหน่วยงานปกครอง (ชาติ รัฐ เมือง ชุมชน) และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องมีความจงรักภักดีผูกพัน หรือมีภาระหน้าที่ต่อหน่วยปกครองด้วย

(๒.๒) ความไว้วางใจทางการเมือง หมายความว่า ขอบเขตทัศนคติของบุคคลที่เกี่ยวกับความรู้สึกที่เปิดกว้าง ร่วมมือ และอดกลั้นต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นในฐานะที่ตนเป็นเมืองร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไว้วางใจในทางการเมืองที่แสดงออกต่อความเชื่อของบุคคลว่า บุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นมีความหมายต่อเขาในทางที่ดีในการมีชีวิตการเมืองร่วมกัน

(๒.๓) การยึดถือกติกา หมายความว่า แนวความคิดของบุคคลที่ยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายของสังคม

๓) ความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

(๓.๑) ความสามารถทางการเมือง หมายความว่า บุคคลได้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในฐานะที่ตนเป็นพลเมืองบ่อยครั้งเพียงใด กล่าวคือ บุคคลได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่เขามีอยู่เพื่อกิจกรรมทางการเมืองเพียงใด ซึ่งในกรณีนี้ หมายความว่า การประเมินคุณค่าความรู้ ความสามารถของเขาในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองด้วย

(๓.๒) ความมีประสิทธิภาพทางการเมือง การมีความรู้สึกว่าการดำเนินการทางการเมืองของปัจเจกบุคคลส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองหรือไม่ ซึ่งหมายถึงความเชื่อที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ สามารถทำให้สำเร็จได้โดยประชาชนซึ่งก็คือบุคคลมีสำนึกในประสิทธิภาพทางการเมืองของตนเอง

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย

๒.๗.๑ การเกิดวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีความนิยมอย่างแพร่หลายซึ่งประเทศต่าง ๆ ในโลกได้นำมาใช้เป็นระบบในการปกครองประเทศ นับตั้งแต่หลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็นระหว่างประเทศมหาอำนาจตะวันตกซึ่งมีประเทศสหรัฐอเมริกาและอดีตสหภาพโซเวียต สังคมการเมืองที่ใช้การปกครองในระบบประชาธิปไตยไม่สามารถทำให้ประชาชนในประเทศนั้น ๆ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แท้จริงเกิดขึ้นได้ทันที แต่ต้องมีการพัฒนาและศึกษาอบรมหรือบ่มเพาะประชาชนในระบบประชาธิปไตยจนวัฒนธรรมทางการเมืองสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนของประเทศนั้น ๆ ประชาชนต้องมีจิตใจปรารถนาในการปกครองในระบบประชาธิปไตย และมีจิตสำนึกหรือวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ดังต่อไปนี้

๑) จิตสำนึกและความศรัทธาในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เมื่อประชาชนศรัทธาแล้วจะมีความเชื่อมั่น ถ้าหากมีอะไรเกิดขึ้นกับระบบประชาธิปไตย ประชาชนต้องออกมาปกป้องระบบการเมืองที่ต้องรักษาเอาไว้คือระบบประชาธิปไตยเพราะเป็นระบบการปกครองที่

เสียหายน้อยที่สุด เพราะมีหลักการเคารพในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จิตสำนึกและความศรัทธา ในระบอบประชาธิปไตยจะมีต้องมีขึ้นในหมู่ประชาชนและผู้นำทางการเมืองจึงทำให้ระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ

๒) จิตสำนึกในเรื่องสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย หลักสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญขั้นพื้นฐานของระบบเสรีประชาธิปไตย เป็นการรับรองสิทธิของเสรีชนหรือประชาชนทั่วไป เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการชุมนุม สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย สิทธิในการเลือกประกอบอาชีพ สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการรับรู้ข่าวสาร เป็นต้น

๓) จิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองและการเคารพสิทธิของผู้อื่น ผู้ที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยจะต้องพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองอันชอบธรรม เช่น ถ้าตนเองถูกกีดกันไม่ให้ลงคะแนนเสียงใช้สิทธิเลือกตั้ง จะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิของตนเองกลับคืนมาซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิอันชอบธรรมถือเป็นหลักการของประชาธิปไตย แต่ในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย และต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น หากเป็นการเอาแต่ได้เพื่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น เป็นการแสดงว่าผู้นั้นขาดจิตสำนึกในระบอบประชาธิปไตยจะกลายเป็นเรื่องการเห็นแก่ตัว

๔) จิตสำนึกในเรื่องเสียงส่วนใหญ่และสิทธิเสียงส่วนน้อย หลักการตัดสินใจขัดแย้งและการคลี่คลายข้อขัดแย้งในระบอบประชาธิปไตย คือ การออกเสียงลงคะแนน ก็ใช้เสียงข้างมาก และเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แต่การใช้เสียงส่วนใหญ่จะต้องไม่ขัดต่อสิทธิของเสียงส่วนน้อย ต้องเคารพรับฟังเสียงส่วนน้อยในขณะเดียวกันเสียงส่วนใหญ่จะมาลงคะแนนเพื่อไปจำกัดสิทธิของเสียงส่วนน้อยไม่ได้

๕) จิตสำนึกในเรื่องหลักความเสมอภาค คือหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ประชาชนทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันซึ่งใช้บังคับกับทุกคนในสังคม และหลักความเสมอภาคในทางการเมือง คือ เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปประชาชนผู้มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนเพื่อเลือกตัวแทนของตนเองเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ประชาชนหนึ่งคนก็มีหนึ่งเสียงเท่ากัน หลักทั้งสองประการต้องมีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ถ้าหากไม่มีหลักการนี้จะทำให้ประชาชนบางคนกลายเป็นผู้มีอภิสิทธิ์เหนือประชาชนคนอื่นทั้งในทางกฎหมายและในทางการเมือง

๖) จิตสำนึกในหลักความยุติธรรม การเคารพกติกา ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยต้องมีหัวใจเป็นนักกีฬา เพราะบรรดาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในระบอบประชาธิปไตยต้องใช้หลักความยุติธรรมเป็นเครื่องมือตัดสินเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน และการดำเนินการต่าง ๆ ต้องปราศจากอคติ หรือเห็นแก่ผลประโยชน์ หากประชาชนในสังคมประชาธิปไตยไม่เคารพกติกาเสียแล้ว การจะยุติปัญหาต่าง ๆ ก็ไม่สามารถจะแก้ไขให้ลุล่วงไปได้

๗) จิตสำนึกในความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นและพฤติกรรมที่แตกต่าง เมื่อผู้ใดใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการแสดงออกต่าง ๆ แม้เราจะไม่เห็นด้วยหรือไม่ชอบก็ต้องอดทน อดกลั้นรับฟังในความเห็นต่างนั้น トラาบใดที่ผู้นั้นยังใช้สิทธิของตนเองภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย ผู้นั้นอาจจะพูดสำเนียงแตกต่างกัน หรือรูปลักษณ์ภายนอกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นเสรีภาพอันชอบธรรมของบุคคลนั้น トラาบเท่าที่เขาไม่ได้ทำผิดกฎหมายและทำให้ใครเดือดร้อน

๘) จิตสำนึกในหลักนิติธรรม (The Rule of Law) หลักนิติธรรม คือหลักการอันถูกต้องตามกฎหมายเป็นที่ยอมรับ มีความชอบธรรมตามกระบวนการกฎหมาย เรียกว่าการปกครองต้องเป็นไปตามหลักของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับการปกครองโดยคณะบุคคล^{๙๑}

๒.๗.๒ ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

Almond, A. Gabriel และ Verba, Sidney^{๙๒} ได้เสนอลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ว่า วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยนอกจากจะมีลักษณะของการมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) สูงแล้ว ยังต้องมีความผสมกลมกลืนในสังคมนระหว่างกลุ่มที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างและธำรงไว้ ซึ่งดุลยภาพของพลังและกลไกทางการเมืองประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุด ประชาชนส่วนใหญ่มีความสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตนเอง กล่าวคือ เชื่อว่าตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และจะพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้น และตามช่องทางที่เหมาะสมซึ่งลักษณะที่เรียกว่า “Civic Culture” ถือว่าเป็นส่วนผสมของทัศนคติ ความเชื่อ ๒ อย่างควบคู่กันไป คือ การเคารพเชื่อฟังยอมรับในอำนาจอย่างหนึ่งและความเป็นอิสระอย่างมั่นคงอีกอย่างหนึ่ง สามารถได้สรุป ถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ไว้ ๘ ประการ^{๙๓} ดังนี้

๑) มีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาชนในสังคมนั้นจะต้องมีจิตใจสนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีหลักการที่ถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เพราะยึดมั่นในความสัมพันธ์ความเสมอภาค และเสรีภาพของบุคคล มีวิธีการให้ประชาชนได้ใช้อำนาจดังกล่าว โดยมีข้อกำหนดต่าง ๆ ให้เกิดการใช้อำนาจนั้น เช่น รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง รวมทั้งมีวัตถุประสงค์ในการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน

๒) ยึดมั่นและเชื่อถือในหลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล ทั้งผู้นำ และประชาชนจะต้องยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล จะต้องมีความเชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคลรวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นในการพูดในการแสดงความคิดเห็น และในการแสดงออกแม้ว่าสิ่งนั้นจะขัดแย้ง หรือคัดค้านกับความคิดเห็นหรือรสนิยมของตนก็ตาม คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องยอมรับหรือมีความอดกลั้นในเรื่องความแตกต่างในการประพฤติปฏิบัติของผู้อื่นตราบใดที่บุคคลผู้นั้นไม่ละเมิดศีลธรรมหรือสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ทั้งนี้ เพราะคนเราย่อมมีผลประโยชน์ ความเชื่อ และเหตุผลต่าง ๆ กัน

^{๙๑} สมปอง รักษาธรรม, ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่ภาคใต้กับการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยช่วงปีพ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๒: ศึกษากรณีเปรียบเทียบการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ๕ จังหวัดภาคใต้, (วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒-๓๔.

^{๙๒} Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*.

^{๙๓} ทินพันธ์ นาคะตะ, นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก: ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

๓) เคารพในกติกาของการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ หลักการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมากด้วยกับเสียงข้างมาก จะถือว่าเป็นฝ่ายตรงกันข้ามหรือจะขจัดออกนอกสังคมไม่ได้ เช่น จะห้ามการวิพากษ์วิจารณ์ของฝ่ายนั้นไม่ได้ ยิ่งกว่านั้นกติกาของการปกครองแบบนี้ยังรวมถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรม การยึดถือระเบียบวิธีการตามกฎหมาย และการเคารพสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยยุติธรรมอีกด้วย

๔) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง โดยติดตามข่าวสารของบ้านเมืองพูดคุยถึงปัญหาของบ้านเมืองกับผู้อื่นในทางสร้างสรรค์ และพยายามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือในการกำหนดนโยบายของทางราชการ เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

๕) มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล่าวคือต้องเชื่อมั่นว่าตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เนื่องจากการปฏิบัติเช่นนี้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

๖) มองโลกในแง่ดี สิ่งนี้จำเป็นว่ามีความจำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย เพราะตามธรรมชาติการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันอยู่ด้วยก็ตาม ความสำเร็จในการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ส่วนหนึ่งย่อมต้องอาศัยการมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมีความเชื่อมั่นว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ดีกว่าการปกครองแบบอื่นทั้งฝ่ายผู้นำและฝ่ายประชาชน จะต้องมีความเชื่อว่า คนเราจะปกครองตัวเองได้ การมองโลกในแง่ดีย่อมช่วยให้มนุษยมีความหวังได้ว่า เรามีความสามารถที่จะเอาชนะสิ่งแวดล้อมและฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหลายไปได้ด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมักจะเป็นไปอย่างเชื่องช้า แต่มีความมั่นใจได้

๗) วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและเป็นไปได้ในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติของทางราชการ เพราะถ้าปล่อยให้ฝ่ายหลังนี้ทำอะไรก็ได้โดยไม่มีการคัดค้าน การควบคุม การตรวจสอบ หรือการเหนี่ยวรั้งแล้ว อาจทำให้ฝ่ายหลังนั้นหลงอำนาจปฏิบัติตามอำเภอใจและเกิดการผิดพลาดขึ้นได้โดยง่าย ในประเทศเผด็จการคนส่วนมากมักจะมอบความไว้วางใจให้แก่ผู้มีอำนาจโดยสิ้นเชิง และปราศจากการโต้แย้งหรือการวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ

๘) ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ เพราะหากคนส่วนใหญ่ในสังคมมีจิตใจเป็นเผด็จการก็ยากที่การปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศนั้นจะประสบความสำเร็จได้ เพราะผู้มีจิตใจเป็นเผด็จการจะมอบความรับผิดชอบทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ ชอบการใช้อำนาจเด็ดขาด อ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้ที่นิยมอำนาจ ระบบเจ้าขุนมูลนาย ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล ไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขา และยึดมั่นในค่านิยมแบบดั้งเดิม รวมทั้งการมีความคิดอ่านที่ตรงกันข้ามกับจิตใจแบบประชาธิปไตยที่กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ การปกครองที่มีอำนาจอธิปไตยสูงสุดประกอบด้วย อำนาจสถานะนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจของปวงชน ดังนั้นประชาธิปไตย จึงมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในด้านการจัดระเบียบการจัดการปกครองประเทศ และวิถีชีวิตในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างยอมรับสิทธิ เสรีภาพ ความสำคัญ และประโยชน์และใช้

อำนาจทางการเมืองแทน ซึ่งหมายถึงความสามารถที่จะกำหนดและบังคับใช้สิทธิและหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง ชอบธรรม ตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย^{๙๔}

ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย จะส่งเสริมให้การพัฒนาองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาทางการเมืองจึงมีส่วนเสริมสร้างซึ่งกันและกัน จนไม่อาจแยกออกจากกันได้ การพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยจะสำเร็จได้ เมื่อมีการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยในหมู่ประชาชน ถ้าประชาชนยังคงมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการ ก็ไม่อาจพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยได้ แต่อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย ไม่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะประชาชนโดยทั่วไปยังมีความเชื่อว่าการเมืองหรือการบริหารประเทศเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยบางกลุ่มเท่านั้น ประการหนึ่งคนไทยยังเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์อย่างชัดเจนจนเกินไป ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาหรือความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่เข้ามาเมื่อมีวัตถุประสงค์อย่างอื่นไม่ใช่เป็นเรื่องของสำนักทางการเมืองที่ไม่สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การยอมรับในอำนาจนิยมของความเป็นข้าราชการซึ่งประชาชนโดยทั่วไปมองว่าข้าราชการเป็นชนชั้นผู้นำเมื่อข้าราชการแนะนำ หรือชักจูงในทางใดประชาชนจึงมักปฏิบัติตามโดยไม่ได้แย้ง ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

การเสริมสร้างให้ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ข้าราชการในแต่ละท้องถิ่นต้องเป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยด้วย โดยจะต้องเริ่มต้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสำคัญของระบอบประชาธิปไตย การให้ข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ การให้การศึกษา และสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่จะทำให้เกิดจิตสำนึกทางการเมืองซึ่งจะพัฒนาไปสู่ความรู้สึกศรัทธาเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย และประเมินค่าด้วยการตัดสินใจยอมรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองของตน ซึ่งความรู้และสิ่งศรัทธาเหล่านี้จะนำไปสู่การเผยแพร่และถ่ายทอดให้นิยมยึดถือปฏิบัติร่วมกัน จนเป็นแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองในที่สุด

๒.๗.๓ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

วัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่มีแบบแผนเป็นลักษณะเฉพาะตน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๙๕} ซึ่งวัฒนธรรมประชาธิปไตยว่าประกอบด้วย

๑) การมีทัศนคติที่ดีที่แต่ละคนมีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเป็นการมองโลกในแง่ดี โดยมีพื้นฐานจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์สามารถเอาชนะสิ่งแวดล้อมได้ และเอาชนะความสามารถสนองตอบความต้องการของแต่ละคนได้

^{๙๔} จรูญ สุภาพ, **หลักรัฐศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗).

^{๙๕} Wit, Daniel, **A Comparative Survey of Local Government and Admission**, (Bangkok: Institute of Public Administration Thammasat University, 1967).

๒) การมีทัศนคติที่ว่า รัฐบาลเป็นเครื่องมือของสังคม กล่าวคือ รัฐบาลสามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละคนได้ การเมืองจึงเป็นสิ่งจา เป็น มิใช่สิ่งสกปรก รวมทั้งยังเป็นเรื่องของประชาชนโดยตรงอีกด้วย

๓) การมีความเชื่อที่ว่า สิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ติดมาพร้อม ๆ กับความ เป็นมนุษย์ความคิดเห็นของแต่ละคนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

๔) การมีทัศนคติที่ว่า ประชาชนสามารถล้มล้างรัฐบาลได้ ถ้ารัฐบาลกระทำตนเป็น นายของประชาชน และไม่ทำตามความประสงค์ของมวลชน

๒.๗.๔ บุคลิกภาพของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย

บุคลิกภาพของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย^{๙๖} มีดังนี้

๑) ความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ มีความ ต้องการให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เห็นด้วยกับการปกครองแบบนี้ว่าเป็นการปกครอง ของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน และมีความเคารพในกติกาของการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยเช่น ใช้วิธีการตัดสินปัญหาด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันให้ทุกฝ่ายปฏิบัติตาม ขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย ตลอดทั้งการปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรม ตามกฎหมาย

๒) มีความไว้วางใจเพื่อนมนุษย์และการมองโลกในแง่ดี กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีทัศนะและ มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจเพื่อนมนุษย์ และมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่และสถาบันของทาง ราชการ สิ่งนี้นับว่าเป็นความจำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย เพราะการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกันและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ ความสำเร็จของการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ได้ประชาชนจะต้องเชื่อมั่นและศรัทธา ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะช่วยแก้ปัญหาและภาวะวิกฤติต่าง ๆ ของสังคมได้ดีกว่าระบบ การปกครองอื่น ๆ ต้องมีความเชื่อมั่นว่ามนุษย์สามารถปกครองตนเองได้

๓) มีความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีและความเสมอภาค กล่าวคือ ต้องมีความเชื่อและยึดมั่นใน คุณค่า และศักดิ์ศรีของบุคคล มีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่น และความเสมอภาคของมนุษย์ รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นทั้งในการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็น และ การแสดงออกอื่น ๆ แม้ว่าสิ่งนั้นจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของตนก็ตามคนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องมีความอดกลั้นต่อความหลากหลายในพฤติกรรมผู้อื่น トラบใดที่บุคคลนั้นยังไม่ละเมิดศีลธรรม และเสรีภาพของผู้ใด

๔) ต้องเป็นผู้มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตัวเองอาทิ มีการปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี ได้แก่ การไปใช้สิทธิออกเสียง เลือกลง มีความเชื่อมั่นอยู่เสมอว่าจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือกำหนดนโยบายของ

^{๙๖} พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, สังคมวิทยาการเมือง, (ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙).

รัฐบาล โดยเหตุความสำคัญของการปฏิบัติเช่นนั้นว่า เป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งการปฏิบัติตามกฎหมาย การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และการเสียภาษี เป็นต้น

๕) ต้องรู้จักการแสดงความคิดเห็น การแสดงออกซึ่งรวมทั้งต้องรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจของข้าราชการและผู้มีอำนาจทางการเมืองอยู่เสมอ โดยการตรวจสอบคัดค้าน และเหนี่ยวรั้งมิฉะนั้นอาจนำความหายนะมาสู่สังคมได้

๖) จะต้องเป็นผู้ที่ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ กล่าวคือ ในสังคมใดหากคนส่วนใหญ่มีจิตใจดังกล่าว ก็เป็นการยากที่จะทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ประสบความสำเร็จลงได้ ผู้ที่มีจิตใจแบบเผด็จการนั้น คือ ผู้ที่มอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้กับผู้นำ ชอบการใช้อำนาจเด็ดขาด การอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจโดยปราศจากการโต้แย้ง หรือวิพากษ์วิจารณ์ ฯลฯ นิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย การไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล การไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขา และการยึดมั่นในค่านิยมแบบเดิมรวมทั้งการมีความคิดอ่านที่ตรงข้ามกับการมีจิตใจแบบประชาธิปไตย ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒.๗.๕ ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย

ประเภทวัฒนธรรมทางการเมืองออกตามระบบการปกครองที่เป็นที่รู้จักกันดีในโลกปัจจุบัน คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ สำหรับลักษณะของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น มีตัวแสดงที่สำคัญ ๒ ประการคือ^{๙๗}

๑) ความเชื่อในหลักสิทธิความเสมอภาค เสรีภาพและภราดรภาพของประชาธิปไตย เสรีนิยมกล่าวคือ เชื่อในหลักการภราดรภาพที่วามมนุษย์ทุกคนล้วนเป็นพี่น้องกัน การมองคนในแง่ดีมีศรัทธาต่อมนุษย์ด้วยกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันในสังคม เชื่อในหลักเสรีภาพที่วามมนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ให้ความสำคัญแก่การเชื่อมั่นในหลักเกณฑ์ และวิธีหาเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ และความเชื่อในหลักความเสมอภาค คือ เชื่อวามมนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันโดยพื้นฐานทางกฎหมายและการเมือง

๒) ความเชื่อในระบบกลไก กติกา และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม ในส่วนของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ จะมีลักษณะตรงกันข้าม วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมมากที่สุดลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญของประชาชนในประเทศประชาธิปไตย แบ่งได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ ๑. การเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์ ๒. การเข้ามามีส่วนร่วมในพรรคการเมืองการเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ๓. การเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และ ๔. วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลความรู้ความเข้าใจของประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ถือวามีความสำคัญ และมีความเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองเป็นอย่างดี

^{๙๗} ลิขิต ธีรเวคิน, วัฒนธรรมทางการเมือง และการกล่อมเกลารัฐทางสังคม, เอกสารทางวิชาการ หมายเลข ๒๘, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙).

ยิ่งเพราะถ้าหากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยดี มากเท่าใด ก็จะทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมีมากยิ่งขึ้นเท่านั้น การเมืองไทยกับ ประชาธิปไตย^{๔๘} ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนก็คือ พฤติกรรมทางการเมืองของ สมาชิกในสังคมการเมืองซึ่งจะมีบทบาทมากหรือน้อยจึงขึ้นอยู่กับ “วัฒนธรรมทางการเมือง” (Political Culture) ของคนในสังคมประเทศนั้นด้วย

๒.๗.๖ การพัฒนาวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตย

การพัฒนาวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ ในสังคมต้องมีการกล่อมเกลาเรียนรู้ ให้มี “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย” กระบวนการนี้เรียกว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political socialization) ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการทั้งในแง่การสร้างค่านิยมแบบ นามธรรมในลักษณะหลักการหรือปรัชญา รวมทั้งการปฏิบัติที่อยู่ในสังคมซึ่งกระบวนการกล่อมเกลา เรียนรู้ทางการเมืองโดยทั่วไปจะมี ๓ ขั้นตอน

๑) แนวสัมพัทธ์การเรียนรู้ (Cognitive orientation) คือ ต้องรู้ว่าหลักการ กระบวนการ รวมทั้งสิ่งที่ปรากฏเป็นวัตถุเกี่ยวข้องในทางการเมืองอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “อัตมันทางการเมือง ของตนเอง” (Political self) เช่น หลักการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยแตกต่างจากเผด็จการอย่างไร นี่คือการเรียนรู้ว่าระบบการเมืองมีลักษณะอย่างไร โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ว่าสังคมหรือประเทศที่ตน อาศัยอยู่นั้นมีฐานะอย่างไร กล่าวคือ เป็นรัฐเอกราช เป็นเมืองขึ้นเป็นประเทศที่เป็นมหาอำนาจ หรือ เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา เป็นต้น นอกจากนี้ “อัตมันทางการเมืองประชาธิปไตย” คือ ตนเป็นคน ไทยหรือคนต่างชาติมีสิทธิหรือความจำกัดในสิทธิมากน้อยเพียงใด สรุปคือ ต้องรู้ว่าตนเป็นใครในทาง การเมือง และทางวัตถุนั้น เช่น สัญลักษณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่รูปร่างของประเทศทางภูมิศาสตร์ ธงชาติ บุคคลสำคัญซึ่งเป็นประมุขวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้คือ แนวสัมพัทธ์การ เรียนรู้ในทางการเมือง

๒) แนวสัมพัทธ์ความผูกพันทางอารมณ์ (Affective orientations) ได้แก่ การถูกกล่อม เกลาสั่งสอนในครอบครัว โรงเรียน สถาบัน องค์การสังคมและในสังคมโดยรวม ให้รับหรือปฏิเสธ ได้แก่ ให้ชอบหรือไม่ชอบ เช่น มีความรักชาติ ยกย่องเชิดชูชาติตน ไม่ชอบให้คนดูถูกประเทศดูหมิ่น วัฒนธรรมของตน มีความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของแผ่นดินตนหรือกล่าวหนึ่งที่มีความ ผูกพันต่อเอกลักษณ์ที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมการเมืองนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีการสร้างความ ผูกพันทางอารมณ์ในแง่ชอบการมีสิทธิเสรีภาพ ไม่ชอบถูกกดขี่ รักความยุติธรรม ฯลฯ

๓) แนวสัมพัทธ์การประเมินและพฤติกรรมตน (Evaluative orientation and behavior) ถ้าสัมพัทธ์การเรียนรู้และผูกพันทางอารมณ์ปฏิเสธเผด็จการ เมื่อมีความพยายามที่จะยึดอำนาจโดย รัฐบาลเผด็จการ ก็จะประเมินและพฤติกรรมแสดงการต่อต้านขึ้น การกล่อมเกลาเรียนรู้ในส่วนนี้อาจ เกิดจากการปลุกเร้าทางการเมือง เช่น การต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบ หรือการพยายามสถาปนา สังคมคอมมิวนิสต์ขึ้นให้สมบูรณ์แล้วแต่ว่าตนจะถูกกล่อมเกลาไปในทางใด

^{๔๘} กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบบประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓.

กระบวนการทั้งสามขั้นตอนดังกล่าว จะมีสถาบันสังคมเป็นผู้ทำหน้าที่เริ่มตั้งแต่ในครอบครัวที่มีความเป็นประชาธิปไตย ให้โอกาสสูง ๆ แสดงความเห็น ขณะเดียวกันการกล่อมเกลาก็ให้ข้อดีข้อเสียของระบบประชาธิปไตยรวมทั้งระบบเผด็จการจนเกิดการผูกพันทางอารมณ์และผลสุดท้ายจะนำไปสู่การตัดสินใจของสมาชิกในครอบครัวนั้น ในทางการเมืองนอกจากครอบครัวแล้ว โรงเรียน สถาบันศาสนา องค์กรในสังคม และสังคมทั่วไปก็มีส่วนทำหน้าที่ดังกล่าวทั้งสิ้น

๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับการกล่อมเกลາทางการเมือง

๒.๘.๑ ความหมายของการการกล่อมเกลาทางการเมือง

ทินพันธุ์ นาคะตะ^{๙๙} กล่าวไว้ว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทั่วไปเป็นการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลซึ่งกระทำต่อกัน และเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้ทั้งในสิ่งที่เกี่ยวกับกับการเมืองและไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง แต่สิ่งเหล่านั้นเป็นผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลด้วยเช่นกัน

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุคติพันธ์^{๑๐๐} กล่าวว่า กระบวนการกล่อมเกลาในการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งความโน้มเอียงทางการเมืองต่าง ๆ อันได้แก่ความรู้หรือความเชื่อ ทัศนคติและความรู้สึก ค่านิยมที่เกี่ยวกับระบบการเมือง กระบวนการกล่อมเกลาในการเรียนรู้ทางการเมืองนี้อาจเป็นการรักษาและส่งผ่านหรือแปลงรูปหรือสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองเหล่านั้น

ประทีป สยามชัย^{๑๐๑} ให้ความหมาย การกล่อมเกลาทางการเมือง ว่าหมายถึง การเรียนรู้ที่ทำให้เกิดทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองขึ้นมา ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้ที่ได้รับจากโรงเรียนในวิชาสังคมศึกษา จากข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบันไปจนถึงการรับเอาทัศนคติทางการเมืองจากครอบครัว กลุ่มเพื่อนและบุคคลอื่น ๆ

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ^{๑๐๒} กล่าวถึงกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง ว่าเป็นกระบวนการที่มีจุดประสงค์เพื่อจะทำให้สมาชิกในสังคมนั้นรับเอาวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่ง ๆ ไปใช้ โดยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคมที่เป็นการอบรม สั่งสอน สืบต่อ ถ่ายทอด การศึกษา เรียนรู้ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมอันหมายถึงการสั่งสอนสมาชิกในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านครอบครัว เศรษฐกิจ อนามัย ศาสนา นันทนาการ ภาษาและการสื่อสาร การศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภูมิปัญญา รวมถึงเรื่องการเมือง

^{๙๙} ทินพันธุ์ นาคะตะ. “ประชาธิปไตย: ความหมายปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ.” วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (๒๕๑๗): ๑๖-๑๘.

^{๑๐๐} พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุคติพันธ์, การเมืองของเด็ก กระบวนการสังคมปริทัศน์ทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๐๑} ประทีป สยามชัย, สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๙๓.

^{๑๐๒} วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, วัฒนธรรมทางการเมือง การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พรินติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๘.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๑๐๓} แสดงในชื่ออื่น เรียกว่า การขัดเกลาทางการเมือง โดยให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการที่บุคคลได้มีความรู้หรือความคุ้นเคยกับระบบการเมืองและกระบวนการที่กำหนดลักษณะทางการเมือง การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองของบุคคล ตลอดจนลักษณะที่บุคคลมีปฏิกริยาหรือความรู้สึกต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง

สมบัติ อารังธัญวงศ์^{๑๐๔} สรุปไว้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการเรียนรู้ถ่ายทอด สืบต่อ แนวคิด การกระทำ พฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ ที่ส่งไปยังสมาชิกที่อยู่ในสังคมเพื่อให้เกิดการรักษา เรียนรู้และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ประจิตร มหาหิง^{๑๐๕} กล่าวว่า สังคมกรรม หรือการเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลหรือมวลชนได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง อันได้แก่ ทัศนคติ ความเชื่อ โลกทัศน์ หรืออุดมการณ์ ความเชื่อและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อการเมือง ระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง จากคนยุคหนึ่งไปยังคนอีกยุคหนึ่งโดยอาศัยสื่อกลางต่าง ๆ เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ศาสนา พรรคการเมือง รัฐบาล สถาบันการศึกษา สมาคม และสื่อสารมวลชนต่าง ๆ สังคมกรรมทางการเมืองเป็นกระบวนการช่วยสร้างเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพทางการเมือง คือ ลักษณะประจำชาติหรือเอกลักษณ์ทางการเมืองที่พึงประสงค์ให้แก่พลเมืองของรัฐ

Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr.^{๑๐๖} ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองไว้ว่า กระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน เป็นกระบวนการก่อตัวหรือส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมือง กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองช่วยส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยยังคงเดิมไว้หรืออาจทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งจากประสบการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมอย่างรวดเร็วและฉับพลัน กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองก็อาจเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนได้

Langton, K. P.^{๑๐๗} อธิบายว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม และอุปนิสัย ในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึงสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไปด้วย เช่น ครอบครัวกลุ่มเพื่อนฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อสารมวลชน ดังนั้น จากข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง คือ กระบวนการอบรมปลูกฝังหรือถ่ายทอดให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ความรู้ความเข้าใจ

^{๑๐๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **สังคมวิทยาการเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๔.

^{๑๐๔} สมบัติ อารังธัญวงศ์, **วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๗๐-๖๗๑.

^{๑๐๕} ประจิตร มหาหิง, **สังคมวิทยาการเมือง: แนวคิดทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**, (ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๒๙), หน้า ๒๐๑.

^{๑๐๖} Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., **Comparative Political Today: A View**, (Boston: Little Brown and Company, 1980), p. 36.

^{๑๐๗} Langton, K. P. **Political socialization**, (London: Oxford University Press, 1969).

ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติและเกิดพฤติกรรมทางการเมืองในทิศทางที่ต้องการโดยทั้งนี้ การกล่อมเกลாதองการเมืองนั้นสามารถเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและตลอดชีวิต ซึ่งสามารถผ่านรูปแบบของกระบวนการกล่อมเกลาทองการเมืองได้หลายทางด้วยกัน

สรุปได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทองการเมือง หมายถึง การที่บุคคลได้รู้ว่า เราอยู่ในระบบการเมือง และมีการรับรู้ (Perception) และปฏิกิริยา (Reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเกิดขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ หรือความรู้และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับด้าการเมือง จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดโดยผ่านตัวการ (agents) ต่าง ๆ ของสังคม

๒.๘.๒ ขั้นตอนของกระบวนการกล่อมเกลาทองการเมือง

ขั้นตอนของกระบวนการกล่อมเกลาทองการเมือง สามารถแบ่งได้ ๔ ขั้นตอน^{๑๐๘} ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ถือเป็นขั้นตอนแรกของการกล่อมเกลาทองคน มีเป้าหมายเพื่อให้มนุษย์เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้โดยสื่อกลางที่สำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้ คือครอบครัวและสถาบันการศึกษา จุดประสงค์สำคัญของขั้นตอนนี้ คือ ต้องการจะให้อบรมเพื่อชี้แนวทางให้มนุษย์เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น ดังนั้น จึงเป็นขั้นตอนพื้นฐานของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทองสังคม

ขั้นตอนที่ ๒ มนุษย์เริ่มมี “เอกลักษณ์ส่วนบุคคล” (Personal identity) ในขั้นตอนนี้เริ่มมีการพัฒนาการไปสู่การมีพื้นฐานความรู้ และความเชื่อ นอกจากนี้ ประสบการณ์มีอิทธิพลหล่อหลอมในจิตสำนึก และยังไปมีส่วนร่วมกำหนดโครงสร้างบุคลิกภาพข้อมูลพื้นฐานของมนุษย์ด้วย คือการเริ่มมีลักษณะเฉพาะตัว และมีการพัฒนาไปสู่การมีพื้นฐานความรู้และความเชื่อสิ่งสำคัญในขั้นตอนนี้ คือ สภาพของอำนาจอันชอบธรรม ความเชื่อถือ และไว้วางใจผู้อื่น

ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นตอนนี้เริ่มเข้าสู่กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทองการเมืองของสังคม เมื่อมนุษย์ผ่านมาถึงขั้นตอนของการมีความสำนึกในสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองเริ่มผ่านเข้ามาทางตัวการของการอบรมกล่อมเกลา และเข้ามากระทบฉากรับรู้และหล่อหลอมทำให้บุคลิกภาพทางการเมืองขึ้นในตัวมนุษย์ ทำให้มนุษย์เริ่มมีความคิดพินิจพิจารณาในทางการเมือง เป็นขั้นตอนที่เริ่มได้รับการกล่อมเกลาทองการเมืองของสังคม กล่าวคือประสบการณ์ทางการเมือง ได้รับความรู้ทางการเมือง สื่อมวลชน และกระบวนการการเลือกตั้งเป็นต้น ส่งผลให้คนมีบุคลิกภาพ ทศนคติ ค่านิยมทางการเมือง รวมทั้งสามารถที่จะวิเคราะห์และประเมินค่าในทางการเมืองได้

ขั้นตอนที่ ๔ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการเรียนรู้ทางการเมือง ในขั้นตอนนี้คนจะมีความรู้ความเข้าใจ และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้น มีความรู้สึว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ไม่สามารถแยกออกจากตนได้ และเชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

^{๑๐๘} Pye, L. W. *Personality and nation-building: Burma's search for identity*, (New Haven, CT: Yale University Press, 1965).

ในทางการเมือง ตลอดจนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใด ๆ ของรัฐ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่กระบวนการขัด
 เกลาและเรียนรู้ทางการเมืองได้สร้างความรู้สึกนึกคิดในทางการเมืองอย่างมาก เรียกขั้นตอนนี้ว่า
 “Political recruitment process” เป็นขั้นตอนที่บุคคลมีความเข้าใจในเมืองลึกซึ้งขั้นมีทัศนคติ
 ทางการเมือง หรือที่เรียกว่า ”บุคลิกภาพทางการเมือง” ชัดเจนและถาวรกว่าเดิม

กล่าวได้ว่า ขั้นตอนของกระบวนการอบรมการกล่อมเกลாதองการเมือง ดังกล่าว จะมี
 อิทธิพลต่อค่านิยม ทัศนคติ ความรู้ หรือเรียกกันว่า “โครงสร้างบุคลิกภาพพื้นฐาน” (Basic
 personality structure) มากน้อยแตกต่างกัน บางกรณีการอบรมในระดับครอบครัวอาจมี
 อิทธิพลมากกว่าระดับเพื่อนฝูง หรือบางกรณีการอบรมในระดับสถาบันศึกษา เช่น โรงเรียน
 มหาวิทยาลัย จะมีอิทธิพลมากกว่าได้

๒.๘.๓ องค์ประกอบของการกล่อมเกลาทองการเมือง

องค์ประกอบของการกล่อมเกลาทองการเมือง^{๑๐๙} มีดังนี้

๑) ความรู้และประสบการณ์ทางการเมือง เช่น ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมือง
 ค่านิยม อุดมการณ์ ความเชื่อ บรรทัดฐานทางการเมือง องค์การทางการเมือง เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การ
 ถ่ายทอด ฝึกฝนให้กับผู้รับการขัดเกลา

๒) การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction) หมายถึงบุคคลผู้ให้การขัด
 เกลากับผู้รับการขัดเกลาจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันก่อนเพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ สั่งสอนอบรม
 ทางด้านการเมือง

๓) ภาษา (Language) เป็นเครื่องมือสำหรับการถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองที่
 สำคัญ ภาษานี้หมายถึงภาษาของสังคมและภาษาเฉพาะ หรือศัพท์เทคนิคทางการเมืองด้วย การ
 ถ่ายทอดจะได้ผลก็ต่อเมื่อรู้ภาษาถิ่น เมื่อรู้ภาษาถิ่นแล้ว ก็จะช่วยให้ผู้รับการขัดเกลาสามารถรู้และ
 เข้าใจความจริงอย่างเป็นระบบได้ รู้และเข้าใจแนวคิดที่สลับซับซ้อน เช่น อุดมการณ์ทางการเมืองได้
 และสามารถแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิด และค่านิยมของตนกับผู้อื่นได้

๔) ความรักความชอบพอ (Affection) หมายถึง ความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ให้การ
 ขัดเกลาโดยเฉพาะ ผู้ให้การขัดเกลาจะต้องรักและชอบผู้รับการขัดเกลาอย่างแท้จริง ความ
 เจริญเติบโตทางร่างกายและจิตใจจึงจะเกิดขึ้นในผู้รับการขัดเกลา ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญให้ผู้รับการ
 ขัดเกลายินดีที่จะประสานงานร่วมมือกับผู้อื่น พยายามเข้าใจผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

๕) สภาพแวดล้อม การขัดเกลาทองการเมืองจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ กัน
 สภาพแวดล้อมนี้ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิต เช่น บุคคลแวดล้อม มีพ่อ แม่ ญาติ เพื่อน หรือสิ่งไม่มีชีวิต
 เช่น ดิน น้ำ อากาศ บรรยากาศ ช่วงเวลาที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เป็นต้น

^{๑๐๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการ
 พิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๕-๒๐๗.

๒.๘.๔ ตัวกลางในกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมือง

ตัวกลาง หน่วยหรือองค์การ ที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองให้แก่สมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ บางตัวมีบทบาทต่อการสร้างการกล่อมเกลาทางการเมืองอย่างชัดเจน เช่น การสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียน แต่บางตัวกลางมีบทบาทในการกล่อมเกลาทางการเมืองทางอ้อม เช่นกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา เป็นต้น สามารถจำแนกได้^{๑๑๐} ดังนี้

๑) ครอบครัว

ครอบครัวเป็นกระบวนการกล่อมเกลาเรียนรู้ชั้นปฐมภูมิของบุคคล โดยในวัยเด็กบุคคลจะเริ่มเรียนรู้มาในเบื้องต้นซึ่งจะส่งผลต่อบทบาทและความคิดทางการเมืองของบุคคลต่อไป อิทธิพลที่สำคัญของครอบครัวคือ การสร้างทัศนคติต่ออำนาจ กล่าวคือ ถ้าภายในครอบครัวมีลักษณะการตัดสินใจร่วมกัน จะส่งผลต่อความรู้สึก มีความสามารถทางการเมืองและนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต

๒) สถาบันการศึกษา

โรงเรียนจะมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาสมัยใหม่ที่เด็กทุกคนต้องเข้าโรงเรียน รัฐบาลจะใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาทางการเมือง โดยองค์กรที่มีบทบาทให้การขัดเกลาทงสังคมไว้หลายประการได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และองค์กรศาสนา ซึ่งสามารถกล่าวสรุปในแต่ละประเด็นได้ว่า^{๑๑๑}

(๒.๑) ครอบครัว ครอบครัว ใช้วิธีการอบรมแก่เด็กทั้งโดยตั้งใจหรือทางตรงและทางอ้อม การอบรมทางตรงนี้ได้แก่ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจาหรือการกระทำให้เด็กได้รู้ว่า สิ่งใดถูกต้องเหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับบรรณของผู้ใหญ่ที่ถือว่าธรรมชาติของเด็กควรเป็นอย่างไร อาจทำอย่างกวดขันเข้มงวด หรือให้เสรีภาพแก่เด็กโดยผู้ใหญ่นำทางเท่านั้น ครอบครัวซึ่งมีพ่อแม่เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญนี้แม้ว่าเด็กจะติดต่อกับกลุ่มอื่น ๆ ครอบครัวก็ยังสามารถมีอิทธิพลเหนือเด็กอย่างมาก การอบรมเด็กทางอ้อม ได้แก่ แบบอย่างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแสดงออกทางด้านอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตที่เด็กเห็นได้จากพ่อแม่ พี่น้อง การพยายามรู้และแก้ปัญหาของชีวิต หรือการพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่ควรแก้ เป็นต้น จะเป็นตัวอย่างที่ฝังใจของเด็กต่อไป ดังนั้นครอบครัวจึงนับว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรม และค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัว รวมทั้งกล่อมเกลาพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคมโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทงสังคม หรือกล่าวได้ว่า “บ้านเป็นศูนย์กลางของการขัดเกลาทงสังคมโดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้”

(๒.๒) กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญทางอ้อมในการขัดเกลาทงสังคมของบุคคลกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับบางอย่างบุคคลจำต้องทำ เพื่อให้กลุ่ม เพื่อนยอมรับ เช่น การเล่นกีฬา กลุ่ม เพื่อนสอนให้บุคคลรู้จักอะลุ่มอล่วยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอนให้รู้จักรับผิดชอบร่วมมือ

^{๑๑๐} วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, วัฒนธรรมทางการเมือง การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ.พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๒.

^{๑๑๑} ปฟาณี จิตติวัฒนา, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๙-๗๘.

ในกิจกรรมร่วมกันนอกจากนี้กลุ่มเพื่อนยังมีสภาพเหมือนดาบสองคม กล่าวคือมีผลในการช่วย ถ่ายทอดคุณค่าและวิธีการระเบียบกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ต้องการให้ได้ปัจจุบันชีวิตในเมืองใหญ่มีผลทำให้ กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญมากขึ้น เพราะประการที่หนึ่ง ครอบครัวสมัยใหม่มีขนาดเล็ก เด็กใช้เวลาส่วน ใหญ่เล่นกับเพื่อน ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ ที่เป็นไปอย่าง รวดเร็วทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรุ่นอายุได้ พ่อ แม่หรือผู้ปกครองกลายเป็นคนสมัยหัวโบราณ ขณะที่ เพื่อนๆ ทันสมัยกว่า และประการที่สาม โอกาสที่บุคคลจะทำการเคลื่อนย้ายทางสังคมโดยอาศัย การศึกษา ในปัจจุบันมีมากกว่าสมัยก่อน ทำให้เด็กมีความมุ่งมั่นในการศึกษา ซึ่งพ่อแม่ไม่สามารถให้ คำแนะนำพึ่งพาได้ขณะที่กลุ่มเพื่อนช่วยเหลือได้

(๒.๓) โรงเรียน เป็นสถานศึกษาอย่างเป็นทางการเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่าและแนวความคิด ความเชื่อของบุคคล กล่าวได้ว่าประสบการณ์ทางการ ศึกษาช่วยพัฒนาความสามารถ ทัศนคติและรูปแบบพฤติกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีคุณค่าทางบวกต่อสังคม ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากโรงเรียนอันเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการคัดเลือกและควบคุม จะช่วย ให้บุคคลมีความรู้ความสามารถที่จะศึกษาและพิจารณาเพื่อรับคุณค่า ใหม่ตามความเปลี่ยนแปลงของ สังคม บทบาทของโรงเรียนในการทำหน้าที่กล่อมเกลາทางการเมืองไว้ ๓ ประการ^{๑๑๒} คือ

๒.๓.๑ โดยการจำลองรูปแบบสังคมเมือง อำนาจที่ได้พบในโรงเรียนมีความเป็น ส่วนบุคคลน้อยกว่าอำนาจของพ่อแม่ในครอบครัว เช่น ในรูปแบบของครู หัวหน้าชั้น หัวหน้าทีม ฟุตบอล บทบาทที่แต่ละคนได้รับนั้นแสดงโดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางด้านความสามารถแทนที่จะเป็น โดยธรรมชาติและสังคมยังประกอบไปด้วย บทบาทเฉพาะหลายบทบาทเห็นได้จากการจัดระบบของ โรงเรียน ได้จำลองสภาพของสังคมการเมืองออกมาให้เด็กได้เรียนมากกว่าครอบครัว

๒.๓.๒ ในทางตรง เด็กจะได้รับการกล่อมเกลາทางการเมือง โดยผ่านหลักสูตรการ เรียนซึ่งมีการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ซึ่งผลการวิจัยของกิตติ อมตะชีวิต พบว่า หลังการสอนทดลอง ความรู้ในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียน กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีความแตกต่างกัน โดย นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรู้ในลัทธิประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมจากผลการศึกษา นี้ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้การเมืองโดยตรงได้ โดยเฉพาะทางด้านการเรียนรู้กับ ความรู้ในลัทธิประชาธิปไตย

๒.๓.๓ ในทางอ้อม การกล่อมเกลາทางการเมืองไม่ได้เกิดขึ้นในการเรียนการสอน เช่นการเล่นกีฬา เป็นการปลูกฝังให้เด็กเคารพกฎเกณฑ์และกติกา ซึ่งเป็นพื้นฐานในการที่จะเคารพ กฎหมายในอนาคต การมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ ย่อมเป็นการกล่อมเกล่าที่เหมาะสมแก่การ ดำรงชีวิตการเมืองแบบประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่มีการรู้จักแพ้ รู้จักชนะ ก็จะเป็น พื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตในระบอบอำนาจนิยม หรือเผด็จการได้ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในชมรม การเข้าเป็นสมาชิกสมาคม เหล่านี้ล้วนเป็นการฝึกฝนให้เด็กได้เรียนรู้ กระบวนการทางสังคมและกระบวนการบริหาร โดยได้สัมผัสและปฏิบัติจริง ๆ นอกจากนั้น สถาบันการศึกษายังมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยมและทัศนคติของสังคมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^{๑๑๒} พงษ์ทิสาน ชุมพล, ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗-๘๘.

การสร้างทัศนคติเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางการเมืองที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และความผูกพันกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของระบบการเมือง เช่น ธงชาติ เพลงชาติ เป็นต้น

๔) กลุ่มอาชีพ

เมื่อบุคคลผ่านพ้นการศึกษาจากโรงเรียน จะเริ่มประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเอง บุคคลจะพบเพื่อนร่วมงานตามแต่อาชีพของตน ซึ่งมีระเบียบวิธีการแตกต่างกันออกไป บุคคลจำต้องเรียนรู้และรับไว้หากต้องการอยู่ในกลุ่มนั้น ความเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพใดอาชีพหนึ่งเป็นเวลานาน อาจทำให้บุคคลผู้นั้นมีอุปนิสัยใจคอ ทัศนคติ ความต้องการของชีวิตแตกต่างไปจากที่เคยได้รับการฝึกฝนอบรมมาในระยะต้นของชีวิตก็ได้

๕) สื่อมวลชน (Mass Media)

เป็นที่ยอมรับร่วมกันโดยทั่วไปว่า หน้าทีของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมมีอยู่ ๕ ประการ คือ ประการแรก สื่อมวลชนต่างๆ ทำหน้าที่ให้แหล่งข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ประการที่สอง สื่อมวลชนต่างๆ ทำหน้าที่เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ในสังคม ประการที่สาม สื่อมวลชนต่าง ๆ ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ประชาชน เท่ากับเป็นแหล่งเพิ่มพูนปัญญาอันจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าของตนเองและสังคม ประการที่สี่ สื่อมวลชนต่าง ๆ ทำหน้าที่ให้ความบันเทิง เพื่อการพักผ่อนทางด้านจิตใจผ่อนคลายความตึงเครียด และให้ความสนุกสนาน ประการสุดท้าย สื่อมวลชนต่าง ๆ ทำหน้าที่ให้บริการทางธุรกิจ เพื่อประโยชน์แก่การค้าขาย และเศรษฐกิจของสังคม ทั้งนี้สื่อที่ได้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ และภาพถ่าย เป็นต้น สื่อทั้งหลายเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของบุคคลมาก โดยเฉพาะในสังคมที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สื่อมวลชนจึงเป็นแหล่งที่ให้การขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมีคุณค่าและมีโทษด้วย โดยทั่วไปแล้วสื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้สาระและข่าวสารเพื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิต การตัดสินใจ การคาดหวังต่อชีวิตของบุคคล

๖) องค์กรศาสนา

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาอธิบายถึงหน้าที่หลักของศาสนากว้าง ๆ ไว้สองประการ คือหน้าที่ต่อบุคคล และหน้าที่ต่อสังคม โดยหน้าที่ต่อบุคคล คือ ศาสนาสอนองความต้องการส่วนตัวของบุคคลในด้านการอยากรู้อยากเห็น การแสวงหาสิ่งที่เป็นสาระในชีวิต และการแสดงออกทางอารมณ์ ส่วนหน้าที่ต่อสังคมมีหลายประการในส่วนของการขัดเกลาทางสังคม สถาบันทางศาสนาจะช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับบรรทัดฐาน และค่านิยมในสังคม และช่วยให้บุคคลมีอุดมคติในการดำรงชีวิตการขัดเกลาทางสังคมโดยผ่านองค์กรทางศาสนาในสังคมไทยมีมาช้านานแล้วในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเด็กผู้ชายจะมีโอกาสเข้าไปศึกษาหาความรู้ทั้งในลักษณะเป็นครั้งแรก หรืออาศัยอยู่ในวัดที่เรียกกันว่าเด็กวัด โดยคอยปรนนิบัติพระและศึกษาเล่าเรียน อ่าน เขียน ทั้งภาษาบาลี ภาษาไทย ตามสติปัญญาและความสามารถของแต่ละคน อีกทั้งยังฝึกฝนวิชาชีพที่สามารถเป็น ความรู้ติดตัวต่อไป เช่น ยุทธวิธีป้องกันตัว กระบี่กระบอง วิชาอาคม เมตตามหานิยม ช่างฝีมือ หมอโบราณ เป็นต้น ขณะที่ใช้ชีวิตในวัดก็จะได้รับการขัดเกลาทางสังคมทั้งวิชาความรู้ ศีลธรรม จรรยา มารยาท ควบคู่กันไป

๒.๘.๕ พฤติกรรมที่มีผลต่อการกล่อมเกลาทางการเมือง

การกล่อมเกลาทางการเมือง มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองตามบทบาทในการกล่อมเกลาทางการเมือง^{๑๑๓} คือ

๑) กลุ่มที่ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ทางการเมืองโดยเฉพาะ เช่น พรรคการเมือง ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อปลุกฝังค่านิยมทางการเมือง เพื่อระดมกำลังสู่การกระทำทางการเมือง

๒) กลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อนวัตถุประสงค์มิใช่ทางการเมือง แต่ใช้ศึกษาทางการเมือง เช่น กลุ่มศาสนา

๓) กลุ่มที่ไม่ได้ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ทางการเมือง และไม่ทำการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองอย่างเป็นทางการ หากแต่บางครั้งทำโดยไม่รู้ตัว เช่น สมาคมกีฬา

๔) ประสบการณ์ทางการเมือง การได้สัมผัสกับการเมืองโดยตรงย่อมมีผลต่อการสร้างทัศนคติและค่านิยมอย่างทางการเมือง เป็นโอกาสที่บุคคลจะได้ทดสอบบทเรียนที่ได้เรียนรู้มาโดยทางอ้อมผ่านตัวแทนต่าง ๆ กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

๕) สื่อมวลชน (Mass media) ได้เข้ามามีบทบาทในการกล่อมเกลาทางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ หนังสือพิมพ์วิทยุ โทรทัศน์ เป็นตัวการที่ทำให้การสื่อสารที่เกี่ยวกับเหตุการณ์และปรากฏการณ์ทางการเมืองไม่ว่าจากรัฐบาลถึงประชาชน หรือจากคนกลุ่มหนึ่งถึงอีกกลุ่มหนึ่ง

ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนในสังคมจะได้อาและสามารถถ่ายทอดไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า การกล่อมเกลาทางการเมือง (Political socialization) กระบวนการชนิดนี้ถือได้ว่าได้เป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นตัวที่ดึงเอาวัฒนธรรมเข้าไปมีส่วนหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์อย่างมากมาย

ซึ่ง การสร้าง “วัฒนธรรมทางการเมือง” ต้องอาศัยกระบวนการ คือ

๑) ค่านิยมและปทัสถานโดยเฉพาะอย่างยิ่งศรัทธาของประชาชนต่อรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ต้องมั่นคง ประชาชนต้องเข้าใจข้อจำกัดและต้องอดทนอดกลั้นต่อความล่าช้าต้องมีการออมชอมและยอมให้ออกาสและเวลาในการพัฒนา

๒) ระบบการอบรมสั่งสอน การกล่อมเกลาเรียนรู้ในครอบครัว ในสถาบันการศึกษาและสังคม สื่อมวลชน ตลอดจนรายการบันเทิงและสารคดีต้องมีส่วนร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย

๓) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีประสบการณ์ด้วยการปฏิบัติ เช่น การกระจายอำนาจให้อิสระท้องถิ่นให้ปกครองตนเอง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิในการร่วมแสดงความคิดเห็น ตลอดจนรายการบันเทิงและสารคดีต้องมีส่วนร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย

๒.๘.๖ รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมือง

กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการเกิดแบบแผนเชิงพฤติกรรมที่มีหรือแสดงออกต่อการเมืองของบุคคล อันมีส่วนสร้างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมทาง

^{๑๑๓} พฤติศาสตร์ ชุมพล, ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น, หน้า ๗๗-๘๘.

การเมือง อันเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิต ดังที่ได้กล่าวถึงไปข้างแล้ว ในแง่รูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมืองนั้น

Dawson, and Prewitt^{๑๑๔} กล่าวไว้ว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองของบุคคลสามารถจำแนกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑) การกล่อมเกลาทางตรง (Direct Form) เป็นการอบรมกล่อมเกลาหรือถ่ายทอดให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหา (Content) เกี่ยวกับการเมืองโดยเฉพาะ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐบาล รูปแบบของการปกครองประเทศ ลัทธิทางการเมือง เป็นต้น

๒) การกล่อมเกลาทางอ้อม (Indirect Form) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะเป็นไปในทางการเมือง ด้วยวิธีการเรียนรู้หรืออบรมกล่อมเกลาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองโดยตรง แต่มีอิทธิพลทำให้เกิดการพัฒนาตัวตนทางการเมือง (Political Self) ของบุคคลได้ การกล่อมเกลาทางการเมืองแบบนี้ จะสร้างทัศนคติที่มีอำนาจทางการเมือง โดยหลักการสำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ในวัยเด็กที่มีต่อพ่อแม่ ต่อครู เป็นต้น จะพัฒนาเป็นความคาดหวังที่มีอำนาจทางการเมืองต่อไปได้

Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr. กล่าวว่ารูปแบบของการกล่อมเกลาทางการเมืองนั้น จะดำเนินไปใน ๒ รูปแบบกล่าวคือ

๑) รูปแบบที่เห็นได้ชัด (Manifest Transmission) การกล่อมเกลาทางการเมืองในรูปแบบนี้ เกิดขึ้นเมื่อกระบวนการกล่อมเกลาหรือการถ่ายทอดนั้น เป็นการสื่อสารที่แสดงออกอย่างชัดเจนในการให้ข้อมูลข่าวสาร ค่านิยม และความรู้สึกต่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง อันได้แก่ การสอนเรื่องหน้าที่ทางการเมืองของประชาชนให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

๒) รูปแบบที่แฝงอยู่ (Latent Transmission) ในรูปแบบนี้ เป็นการกล่อมเกลาที่ไม่ใช่ทัศนคติทางการเมือง (Non-political Attitude) แต่มีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองของผู้ได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในวัยเด็ก เช่น เด็กรับเอาทัศนคติในทางก้าวร้าวจากครอบครัว ซึ่งอาจมีแนวโน้มให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมเมื่อเติบโตขึ้น เป็นต้น

๒.๙ หลักสารานิยธรรม ๖

หลักสารานิยธรรม ๖^{๑๑๕} คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งและเป็นเหตุแห่งความระลึกถึงกันและกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีอันเป็นหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติวิธี (Peaceful Co-Existence) ๖ ข้อซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยได้ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีความสอดคล้องกับหลักความซื่อตรงเที่ยงธรรมแห่งทศพิธราชธรรม (Righteousness Rule of Dhosapit Rajadharma) ในการปกครองประเทศที่เกิดขึ้นจากบูรณาการหลักนิติธรรมและหลักราชธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ดังนี้

^{๑๑๔} Dawson and Prewitt, **Political Socialization**, (Boston: Little Brown, 1969), p. 41-80

^{๑๑๕} สุรพล ศรีวิทยา, “หลักนิติธรรมกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยแนวทางพุทธวิธีในสังคมไทย”, **บทความวิชาการ**, มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ พฤษภาคม ๒๕๕๘, หน้า ๖๘-๗๐.

๑) เมตตามโนกรรม เป็นความรู้สึกในจิตใจที่มีแต่ความคิดดี ๆ การมองกันในเรื่องดีมีความหวังดีปรารถนาดีรักและเมตตาต่อกันคิดในสิ่งที่สร้างสรรค์มองด้านบวกต่อกันไม่มีความอิจฉาริษยาไม่คิดอคติลำเอียงก่อความพยาบาทสร้างความโกรธแค้นเคืองกันให้โอกาสและให้อภัยต่อกันทุกเรื่องไม่ว่าจะหนักเบาแค่ไหนความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขและเข้าใจผู้อื่นไม่เอาความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นใหญ่มีน้ำใจต่อบุคคลอื่นเมตตามโนกรรมนี้รวมถึงความอดทนอดกลั้นต่อความอาฆาตมาดร้ายบุคคลอื่นที่มีต่อตนเองด้วย

๒) เมตตาวจีกรรม เพื่อใช้คำพูดออกมาแต่คำพูดที่ต้งามด้วยความรักปรารถนาดีรู้จักพูดให้กำลังใจกันและกันในยามที่ต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองไม่พูดจาซ้ำเติมกันถากถางในยามที่มีใครโดยเฉพาะคู่ริฝ่ายตรงข้ามต้องหกล้มลงไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์พูดด้วยความจริงใจต่อบุคคลอื่นไม่พูดส่อเสียดบุคคลอื่นให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจไม่ดูถูกคนที่ด้อยกว่าตนเองและไม่พูดให้คนอื่นเกิดความเข้าใจผิดจนทะเลาะกันพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียวกัน

๓) เมตตาทกกรรม เพื่อทำแต่ในสิ่งที่เป็นความดีต่อกันช่วยเหลือส่งเสริมกันด้านกำลังกายมีความอ่อนน้อมถ่อมตนรู้จักสัมาคารวะไม่เบียดเบียนรังแกกันไม่ทำร้ายให้ได้รับความทุกข์ทรมานทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันมีความเสียสละต่อผู้อื่นช่วยเหลือขนขวายการทำงานในสิ่งที่ตนเองสามารถกระทำได้น้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นทุกเรื่องรู้จักปกป้องช่วยเหลือบุคคลอื่นเมื่อประสบภัยดำรงตนอยู่ในศีลธรรมสำรวมระวังในอกุศลกรรมความไม่ดีทางกายและไม่ใช้กำลังเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ

๔) สาธารณโภคี เพื่อให้รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบกันช่วยเหลือกันไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและมีความเสมอภาคต่อกันเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอรู้จักแบ่งปันบริจาคช่วยเหลือผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเพื่อความผาสุกของคนหมู่มากในประเทศ

๕) สีสสามัญญตา เพื่อการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกันอย่างเคร่งครัดเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าที่กันไม่อ้างอำนาจของตนข่มเหงรังแกผู้อื่นไม่ถึงอภิสีทธิใด ๆ ทั้งปวงมีความเคารพต่อกฎหมายระเบียบวินัยมีความเกรงอกเกรงใจและให้เกียรติต่อกันไม่ทำกระทำการล่วงละเมิดสิทธิอันเป็นของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด ๆ ก็ตาม

๖) ทิฐีสสามัญญตา เพื่อให้มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกันปรับมุมมองที่ต่างกลับมาให้ตรงกันด้วยการยอมรับในเหตุผลพูดจาหาข้อสรุปตรงกันรู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนจุดต่างไม่ถือเอาความคิดของตนเป็นใหญ่แต่เพียงฝ่ายเดียวยอมรับฟังความคิดของผู้อื่นที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองจะทำอะไรก็ควรปรึกษาหารือที่อยู่ร่วมกันใช้เหตุและผลร่วมกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่างแท้จริง

๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักศึกษาลัทธิการปฏิบัติจิตวิทยาฝ่ายอำนวยการ รุ่นที่ ๑๐๗^{๑๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ชุมชนเข้มแข็งชุมชนเรียนรู้สู่การสร้างพลังแห่งการขับเคลื่อนสังคมภาคพลเมืองตามแนวทางพะเยาโมเดล พบว่า ชุมชนพะเยาโมเดลไม่ใช่เป็นเพียงเวทีเจรจาเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งความเห็นต่างทางการเมืองของกลุ่มคนต่างสีเสื้อที่จังหวัดพะเยาเท่านั้น แต่ผลการศึกษายืนยันว่า พะเยาโมเดล คือ ความเข้มแข็งของชุมชนที่ทำให้กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม รวมถึงเวทีแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ทำให้กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม รวมถึงเวทีแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชนเมื่อปลายปี ๒๕๕๒ สำเร็จลงได้ไม่ยากและยังส่งผลให้ชุมชนและสังคมมีภูมิคุ้มกันต่อภัยคุกคามหลากหลายรูปแบบ รวมถึงอำนาจต่อรองทางสังคม โดยมีบริบทและปัจจัยเอื้อที่สำคัญที่พบจากการศึกษาครั้งนี้ อย่างชัดเจน ๔ ประการ คือ ๑) การมีจุดหมายร่วมกันเพื่อการพัฒนาสังคมพะเยา ๒) การมีผู้นำทางการสังคมที่มีวิสัยทัศน์ เข้าใจบริบทของชุมชนและมีความเป็นกลาง ๓) ประชาชนคนพะเยาที่มีลักษณะเฉพาะคือ เอื้ออาทร รักสงบและไม่ชอบความรุนแรง ประทับมีความสนใจและต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อสังคมและชุมชนพะเยาและ ๔) ทุนทางสังคม คือ บทเรียนประวัติศาสตร์ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อศาสนาและมรดกทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา

พิศมัย วงศ์จำปา, สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา^{๑๑๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยามีข้อเสนอการปฏิรูปด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดพะเยา สร้างพื้นที่และกระบวนการจัดทำข้อเสนอการปฏิรูปด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของกลุ่มการเมืองที่มีความเห็นต่างในจังหวัดพะเยา ดังนี้

๑) พะเยาโมเดล : ชุมชนเรียนรู้สู่การสร้างพลังแห่งการขับเคลื่อนสังคมภาคพลเมือง ซึ่งถือเป็นต้นแบบของการสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ผ่านทุนทางสังคมในท้องถิ่นมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยมีเครื่องมือ คือ การสานเสวนาที่เป็นกระบวนการพูดคุยเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาร่วมกันของผู้ที่มีความเห็นต่าง โดยสถาบันปวงศญาพายว องค์การสาธารณะประโยชน์ที่เป็นตัวกลางในการริเริ่มชวนคู่ขัดแย้งทางการเมือง มาพูดคุยกันจนทั้งสองฝ่ายเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจในเงื่อนงำที่ต่างกัน และมีประเด็นที่เห็นร่วมกันอย่างชัดเจน สามารถที่จะร่วมคิดร่วมทำงานร่วมกันได้ในปัญหาของชุมชนท้องถิ่นในกรณีของการสานเสวนาเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาคความวุ่นพะเยา ซึ่งการเกิดพะเยาโมเดลนั้นเป็นการทำงานภายใต้บริบทของท้องถิ่นพะเยา โดยมีคนกลางที่ทั้งสองฝ่ายให้ความไว้วางใจเป็นผู้ประสานงานให้เกิดการพูดคุย

^{๑๑๖} นักศึกษาลัทธิการปฏิบัติจิตวิทยาฝ่ายอำนวยการรุ่นที่ ๑๐๗ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, “ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเรียนรู้สู่การสร้างพลังแห่งการขับเคลื่อนสังคมภาคพลเมืองตามแนวทางพะเยาโมเดล”, รายงานการวิจัย, หน้า ๓.

^{๑๑๗} พิศมัย วงศ์จำปา, สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา, “การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา”, รายงานการวิจัย, สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘.

๒) ข้อเสนอและรูปธรรมในการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมือง จังหวัดพะเยา ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจให้กับประชาชนในระดับท้องถิ่น การปฏิรูประบบราชการให้มีประสิทธิภาพ การลดความเหลื่อมล้ำทางการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในรูปแบบสภาประชาชน ในการจัดทำโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการด้านพลังงาน การปรับโครงสร้างกลไกทางตลาดของผลผลิตด้านการเกษตร ทั้งนี้ในการพัฒนาข้อเสนอของกลุ่มการเมืองเหล่านี้ ได้ใช้กระบวนการสานเสวนา เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการพูดคุย และสร้างพื้นที่ให้กับกลุ่มการเมืองที่ความเห็นต่างในจังหวัดพะเยา เพื่อมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อเสนอการปฏิรูปด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของคนพะเยา นอกจากนี้ กระบวนการสานเสวนา ได้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ความเข้าใจ นำไปสู่การลดความขัดแย้ง และการยอมรับในฉันทามติร่วมของกลุ่มการเมืองที่มีความเห็นต่างในจังหวัดพะเยา เพื่อสร้างความปรองดอง และความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้ (๑) ผู้มีอำนาจหรือผู้กำหนดนโยบาย ควรต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ให้มีการพูดคุยกันในทุกระดับ (๒) ผู้เข้าร่วม ผู้เห็นต่าง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรต้องเปิดใจกว้างที่จะรับฟังผู้อื่น ต้องเข้าใจว่าสิ่งที่เสนออาจจะมีข้อดี แต่บางส่วนอาจมีข้อเสีย (๓) ในกระบวนการสานเสวนา ควรชี้ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการพูดคุยที่จะเกิดขึ้นว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และ (๔) ควรจัดให้มีเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชน เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะทางความคิดให้แก่ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ตามหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สุรพล ชาแสน^{๑๑๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนบนพื้นฐานความเป็นพลเมือง : กรณีศึกษาชุมชนทางการเมืองตามแนวทางวิถีพุทธในชุมชนคุ้มวัดในจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนคุ้มวัดในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการแสดงเจตจำนงสาธารณะ ด้านจิตสำนึกความเป็นชุมชน ด้านการดำเนินชีวิตตามแนวทางวิถีพุทธ ตามลำดับ และส่วนด้านที่ชุมชนคุ้มวัดในจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่เห็นด้วย คือ ด้านการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนและด้านการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ตามลำดับ

มนู อุดมเวช และคณะ^{๑๑๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางศึกษาและพัฒนาประชาสังคมเพชรบุรีพบว่า องค์กรและบุคลากรท้องถิ่นเพชรบุรี มีความหลากหลายมาก องค์ประกอบที่ทำให้เกิดพลังในการรวมกลุ่มเช่น ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการเพื่อน ต้องการให้ท้องถิ่นรุ่งเรืองเนื้อหาในการรวมกลุ่ม มีเช่น กิจกรรมสาธารณะที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันเป็นงานอดิเรก และเพื่อการอาชีพ องค์ประกอบที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ความร่วมมือของสมาชิก และบริบททางสังคม ปัญหาและวิกฤติการณ์ท้องถิ่น คือ ปัญหาจราจร ปัญหายาเสพติด เขาหวังเป็นเอกลักษณ์ของเพชรบุรี วัดและ

^{๑๑๘} สุรพล ชาแสน, “การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนบนพื้นฐานความเป็นพลเมือง: ศึกษาชุมชนทางการเมืองตามแนวทางวิถีพุทธในชุมชนคุ้มวัดในจังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.

^{๑๑๙} มนู อุดมเวช, “แนวทางศึกษาและพัฒนาประชาสังคมเพชรบุรี”, รายงานการวิจัย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๐.

พุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ บทบาทขององค์กรจะเด่นชัดได้ด้วยผลงานความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นกับ บทบาทของรัฐ และวัฒนธรรมชุมชน

ณรงค์ บุญสวยขวัญ^{๑๒๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการการเมืองภาคประชาชน : บทสังเคราะห์และข้อสังเกตปรากฏการณ์ในสังคมการเมืองไทย กล่าวคือความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน หรือการเมืองภาคพลเมืองนั้น นับว่ามีพลังและมีคุณค่าต่อระบบการเมืองที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล กลุ่มคน เพราะไปเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคน บุคคลได้มีโอกาสในสังคมการเมือง หรือในขณะที่ระบบการเมืองแบบตัวแทนกำลังมีปัญหาของระบบ เกิดปัญหาเชิงโครงสร้างและกลไก กระบวนการดำเนินงานของระบบตัวแทนให้ชะงักในการตอบสนองสมาชิกในสังคมการเมืองนั้นคือ ประสิทธิภาพและความชอบธรรมของระบบการเมืองแบบตัวแทนกำลังมีข้อจำกัด ทำให้มีการกล่าวขานถึงการเมืองแบบใหม่ที่ถูกท้าทายเรียกหาให้ทดแทนท้าทายกระบวนการทัศน์และวัตรปฏิบัติแบบเดิม ๆ จากสมาชิกสังคมการเมือง ในขณะเดียวกันก็เกิดข้อกังขามากมายว่าเป็นรูปแบบการเมืองภาคประชาชนนั้นจะมีมาตรฐานอย่างไร มีตัวแบบอย่างไร และจะพัฒนาการเมืองภาคประชาชนให้มีมาตรฐานอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพและมีความชอบธรรม การเมืองภาคประชาชนจะมีกลไก กระบวนการอะไรและพัฒนาด้วยกลยุทธ์อย่างไร เหล่านี้ดูประหนึ่งว่าบรรยากาศในสังคมการเมืองยังกล่าวถึงน้อยมาก คงมีแต่การกล่าวในเชิงภาษาหรือวาทกรรมที่ต่างก็ให้ความหมายไปตามวัตถุประสงค์ที่แฝงเร้นหรือมุ่งหวังกันแตกต่างกันไปว่ามากกว่าจะพินิจพิจารณาว่าการเมืองในมิติใหม่นี้มีประเด็นอะไร ดังนั้นงานชิ้นนี้ต้องการนำเสนอแนวคิดเพื่อการพัฒนาทางการเมืองภาคประชาชนเพื่อเป้าหมายในการยกระดับการเมืองนี้ให้เป็นทางเลือกหรือกิจกรรมทางอำนาจคู่ขนานไปกับการเมืองเชิงสถาบัน โดยพิจารณาที่กลไก กระบวนการ ของการเมืองภาคประชาชน โดยสังเคราะห์จากงานต่าง ๆ ถึงคุณลักษณะของประเด็นกลไก กระบวนการการเมืองภาคประชาชนและสมควรจะมีคุณลักษณะที่ควรจะเป็นของแต่ละกลไก กระบวนการอย่างไร

ฐิตกานต์ ธนาโอฬาร อ่างใน มยุรี ถนอมสุข^{๑๒๑} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย : ศึกษาเฉพาะกรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีการสื่อสารทางการเมืองอยู่ในระดับที่ไม่สูงนัก เนื่องจากความสนใจที่จะเปิดรับข่าวสารการเมืองนั้นมีค่อนข้างน้อย ในส่วนของผลการศึกษาก็เกี่ยวกับการใช้การสื่อสารของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยนั้นได้ พบว่าการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นสื่อมวลชนที่เป็นแหล่งข่าวสารที่สำคัญที่นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเป็นประจำ คือ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ในขณะที่การเปิดรับข่าวสารจากวิทยุและนิตยสารนั้น นิสิตนักศึกษา ส่วนใหญ่มีการเปิดรับเป็นครั้งคราวเท่านั้น ส่วนการเปิดรับข่าวสารการเมืองนั้น พบว่า นิสิตนักศึกษา ส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อโทรทัศน์ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนการติดตาม

^{๑๒๐} ณรงค์ บุญสวยขวัญ, “พัฒนาการเมืองภาคประชาชน: บทสังเคราะห์และข้อสังเกตปรากฏการณ์ในสังคมการเมืองไทย”, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์: นครศรีธรรมราช, ๒๕๕๗.

^{๑๒๑} ฐิตกานต์ ธนาโอฬาร อ่างใน มยุรี ถนอมสุข, “การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์”, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔, หน้า ๕๐.

ข่าวสารการเมืองจากสื่อหนังสือพิมพ์ และสื่อวิทยุอยู่ในระดับปานกลาง และความสนใจในการติดตามอ่านบทความการเมืองในหนังสือพิมพ์นั้นอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

เนตรนภา นามผล อ่างใน มยุรี ถนอมสุข^{๑๒๒} ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะกรณีนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นิสิตส่วนใหญ่มีทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง ความแตกต่างในเรื่องเพศ อายุภูมิลานาเดิม และฐานะทางครอบครัว ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันของทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ความแตกต่างในเรื่องชั้นปีที่ศึกษา สาขาวิชาที่ศึกษา ความสนใจข่าวสารการเมือง และการเข้าร่วมกิจกรรม ก่อให้เกิดความแตกต่างในทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

วญาเรศ อัครพัฒนานุกุล^{๑๒๓} ได้ศึกษาเรื่อง การกระจายอำนาจกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาที่วัดความเข้มแข็ง ของการเมืองภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น เพื่อประเมินผลการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ ตำบลแพงใหญ่ หนองแวง แจระแม ชี้เหล็ก และหัวเรือ ในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น ตามตัวชี้วัดดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า ในด้านหลักการหรือฐานคิด การกระจายอำนาจได้ทำให้ความเข้าใจต่อการเมืองภาคประชาชนของชาวบ้านดีขึ้น แต่เมื่อพิจารณาที่มุมมองของกระบวนการกระจายอำนาจ ผู้วิจัยกลับพบว่าในภาพรวมการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ต่าง ๆ ดังกล่าว ไม่ได้นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน ตามตัวชี้วัดที่ได้ตั้งไว้ ได้แก่ (๑) การส่งเสริมให้เกิดการกำกับ ดูแล ควบคุม นักการเมืองระดับชาติ/ท้องถิ่น (๒) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง และ (๓) การส่งเสริมให้เกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน/ท้องถิ่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลจำเป็นต้องปรับกระบวนการที่ตนเอง ด้วยการพัฒนาระบบการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

ภูสิทธิ์ ชันติกุล^{๑๒๔} ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานครมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนรายด้าน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง ๒ ระดับเท่านั้น ได้แก่ ระดับปานกลาง และต่ำ ซึ่งรายด้านที่อยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง และด้านการสนทนาเรื่องการเมือง ส่วนรายด้านที่อยู่

^{๑๒๒} เนตรนภา นามผล อ่างใน มยุรี ถนอมสุข, “การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔, หน้า ๕๐.

^{๑๒๓} วญาเรศ อัครพัฒนานุกุล, “การกระจายอำนาจกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖, หน้าบทคัดย่อ

^{๑๒๔} ภูสิทธิ์ ชันติกุล, รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓, หน้าบทคัดย่อ.

ระดับต่ำ ได้แก่ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ด้านการติดต่อกับนักการเมือง และด้านการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมือง และกลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และสถานภาพ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม บทบาทหน้าที่ในครอบครัว และบทบาทหน้าที่ในชุมชน ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ปัจจัยทางจิตวิทยาทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง และการกล่อมเกลாதทางการเมือง ส่วนปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีจำนวน ๔ ตัว เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ค่านิยมพื้นฐานทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และสภาพแวดล้อมทางการเมือง ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นลักษณะลำดับขั้นฐานเจตีย์ ซึ่งเปรียบเทียบได้ว่าการเป็นฐานเจตีย์นั้นทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ก่อนส่วนอื่น ๆ มากที่สุด และเข้าถึงง่ายที่สุด โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่ากิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดและเข้าถึงง่ายที่สุด นั้นจะเป็นฐานของการสร้างประชาธิปไตย ซึ่งกิจกรรมที่ประชาชนเข้าถึงมากที่สุด ได้แก่ รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไปเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น หรือ ส.ส. หรือ ส.ว. นั่นเอง ทั้งนี้ผลการวิจัยยังพบประเด็นที่น่าสนใจ คือประชาชนพร้อมที่จะเลือกไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ เลย หากกิจกรรมทางการเมืองนั้นไม่ได้มีการบังคับโดยกฎหมาย

ธงชัย และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ^{๑๒๔} ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง งานวิจัยนี้ ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลางไทย จำนวน ๑,๑๙๑ คน จากทั่วประเทศ การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น การมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประเพณีนิยม การมีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับสูง การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับกลาง การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบการเมืองใหม่ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง งานวิจัยนี้พบว่า โดยส่วนใหญ่แล้ว ตัวแปรทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงเงื่อนไขกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง งานวิจัยนี้ยังพบว่า การตัดสินใจที่มีลักษณะสมเหตุสมผลแบบที่เป็นเครื่องมือและการตัดสินใจที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความสมเหตุสมผล มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังพบว่า ประชาชนชั้นกลางค่อนข้างมีความพอใจในรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบันและหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่ประชาชนชั้นกลางจะนำมาใช้ในการเลือกบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ ลิสต์) ในการเลือกตั้ง คือ การพิจารณาว่าพรรคการเมืองใดทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวมมากที่สุด แค่นั้น พิจารณาจากคุณวุฒิและความซื่อสัตย์ของบุคคลที่ปรากฏอยู่ใน บัญชีรายชื่อ พิจารณาจากการที่พรรคทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น จังหวัด หรือภาคของตนมากที่สุด แค่นั้น ต้องเป็นบัญชีรายชื่อของพรรคเดียวกับพรรคของผู้สมัครที่ตนเลือกในเขตเลือกตั้งนั้น และต้องเป็นบัญชีรายชื่อของพรรคใหญ่

^{๑๒๔} ธงชัย และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง, กรุงเทพมหานคร:สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๑, หน้าบทคัดย่อ.

ที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้หรือเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนชั้นกลางเหล่านี้ส่วนใหญ่ยอมรับว่า เขามีพรรคการเมืองที่พึงพอใจอยู่ แล้วและจะเลือกบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น

๒.๑๑ บริบทพื้นที่

การนำเสนอข้อมูลบริบทของพื้นที่ ผู้วิจัยได้นำเสนอ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพะเยา ที่ตั้งและอาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ ขนาดพื้นที่ การปกครอง จำนวนประชากร สภาพทางเศรษฐกิจ รายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๗.๑ ประวัติความเป็นมา

พะเยาเป็นเมืองประวัติศาสตร์ เดิมมีชื่อว่า เมืองภูกามยาว หรือ พยาว เคยมีเอกราช สมบูรณ์มีกษัตริย์ปกครองสืบราชสันตติวงศ์มา ปรากฏตามตำนานเมืองพะเยา ในเวลาต่อมาเมืองพะเยาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นล้านนาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ (หลัง พ.ศ. ๑๘๐๐)

ปี พ.ศ. ๒๓๓๐ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) พม่ายกกองทัพเข้าตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ เดินทางผ่านเมืองฝาง เชียงราย เชียงแสน และพะเยาเจ้าเมืองและชาวบ้านฝ่ายล้านนาต่างพากัน ลี้ภัยอพยพไปอยู่ลำปาง ทำให้เมืองพะเยาร้างไป^{๑๒๖}

ปี พ.ศ. ๒๓๘๖ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) พระยาน้อยอินทร์ ผู้ครองนครลำปาง กับ พระยาอุปราชมหาวงศ์ ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ทูลขอตั้งเมืองเชียงรายเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ และตั้งเมืองงาว เมืองพะเยา เป็นเมืองขึ้นของนครลำปาง ต่อมาทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ เจ้าหลวงวงศ์ (หรือ พุทธรังค์) น้องชายของพระยาน้อยอินทร์ เป็น "พระยาประเทศอุดรทิศ" ผู้ครองเมืองพะเยา เจ้าหลวงยศ (หรือ มหายศ) เป็นพระยาอุปราชมืองพะเยา เจ้าบุรีรัตน (หรือ แก้ว) เป็นพระยาราชวงศ์เมืองพะเยา เจ้าหลวงวงศ์ นำชาวเมืองพะเยามาจากเมืองลำปาง แล้วฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้นใหม่

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดให้ปฏิรูปการปกครองจากแบบเดิมเป็น "มณฑลเทศาภิบาล" มีการบริหารงานเป็นกระทรวง มณฑล จังหวัด อำเภอ ผู้บริหารระดับกระทรวงเรียกว่าเสนาบดี ผู้บริหารระดับมณฑลเรียกว่า สมุหเทศาภิบาล ผู้บริหารระดับจังหวัดเรียกว่าข้าหลวงประจำจังหวัด ผู้บริหารระดับอำเภอเรียกว่านายอำเภอ เมืองพะเยาถูกปรับเปลี่ยนฐานะจาก "เมือง" เป็น "จังหวัด" เรียกว่า "จังหวัดบริเวณพะเยา" เป็นส่วนหนึ่งของมณฑลลาวเฉียง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลพายัพ มีที่ว่าการมณฑลอยู่เชียงใหม่

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ถูกยุบ "จังหวัดบริเวณพะเยา" ให้มีฐานะเป็น "อำเภอเมืองพะเยา" แล้วให้ เจ้าอุปราชมหาชัย ศีตีสาร รักษาการในตำแหน่งเจ้าเมืองพะเยา องค์สุดท้าย ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้ยุบ "อำเภอเมืองพะเยา" เป็น "อำเภอพะเยา" อยู่ในอำนาจการปกครองจังหวัดเชียงราย

^{๑๒๖} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนาสิ่งแวดลอมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยองค์กรการค้าคุรุสภา, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งอรุณพับลิชชิงจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖๔.

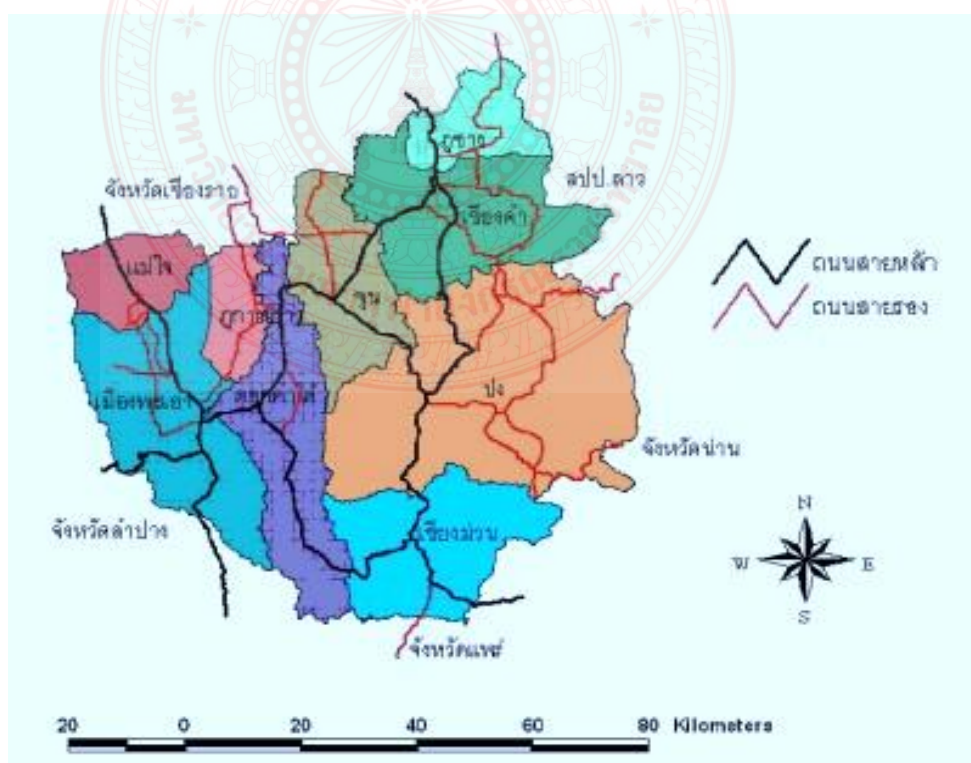
ในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ฯ มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งจังหวัดพะเยาตาม พระราชบัญญัติเรื่องการจัดตั้งจังหวัด พ.ศ. ๒๕๒๐ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๐

จังหวัดพะเยา ตั้งขึ้นในวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๒๐ ประกอบด้วยอำเภอ ๗ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน อำเภอดอกคำใต้ อำเภอปง และอำเภอแม่ใจ โดยมีนายสัญญา ปลายัฒนวิไชย เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาคคนแรก

๒.๗.๒ ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยมีเขต ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๘ องศา ๔๔ ลิปดาเหนือ ถึง ๑๙ องศา ๔๔ ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดาตะวันออก ถึง ๑๐๐ องศา ๔๐ ลิปดาตะวันออก โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดเขต	อำเภอพาน อำเภอป่าแดด อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
ทิศใต้	ติดเขต	อำเภองาว จังหวัดลำปาง และ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ทิศตะวันออก	ติดเขต	แขวงไซยะบุรี ประเทศลาว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ทิศตะวันตก	ติดเขต	อำเภองาว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ ๒.๒: แผนที่จังหวัดพะเยา

๒.๗.๓ ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพะเยา เป็นที่ราบสูงและภูเขา มีระดับความสูงตั้งแต่ ๓๐๐-๑,๕๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล มีเทือกเขาอยู่ทางทิศตะวันตก ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงใต้และตอนกลางของพื้นที่จังหวัด มีเนื้อที่ประมาณ ๖,๓๓๕.๐๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๙๕๙,๓๑๒ ไร่ มีพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นลำดับที่ ๑๕ ของภาคเหนือและมีพื้นที่ป่าไม้ ประมาณ ๑,๕๐๓,๑๗๔ ไร่ หรือร้อยละ ๓๗.๙๖ ของพื้นที่ สภาพเป็นป่าดงดิบและป่าไม้เบญจพรรณ ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ไม้ยาง ไม้เต็ง ไม้รัง ฯลฯ จังหวัดพะเยามีพื้นที่อยู่ทั้ง ในที่ลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำโขง คือพื้นที่อำเภอเมือง ดอกคำใต้ จุน ปง (บางส่วน) เชียงคำ และแม่ใจ ส่วนที่อยู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ อำเภอปง และเชียงม่วน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำยม ^{๑๒๗}

๒.๗.๔ ลักษณะภูมิอากาศ

แบ่งออกได้เป็น ๓ ฤดู คือ ๑) ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือน มีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดในเดือน พฤษภาคม อุณหภูมิวัดได้ ๓๙.๕ องศาเซลเซียส ๒) ฤดูฝน อยู่ระหว่างเดือน พฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม ฝนตกหนาแน่นในเดือนพฤษภาคม ฝนตกตลอดปีประมาณ ๑,๐๔๓.๙ มม. มีวันฝนตก ๑๐๑ วัน และ๓) ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวจัดในเดือนพฤศจิกายน และมกราคม อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ ๑๐.๘ องศาเซลเซียส ในเดือน ธันวาคม

๒.๗.๕ ขนาดพื้นที่

จังหวัดพะเยา มีพื้นที่ ๖,๓๓๕.๐๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๙๕๙,๔๑๒ ไร่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ พื้นที่จังหวัดพะเยา เป็นเนื้อที่ป่าไม้ ๓,๒๘๗.๒๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๒,๐๕๔,๔๙๖ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙ ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ๒,๔๐๓.๑๓ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑,๕๐๑,๙๕๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๙ ของพื้นที่ทั้งหมด และเป็นเนื้อที่นอก การเกษตร ๖๔๔.๗๔ ตารางกิโลเมตร หรือ ๔๐๒,๙๖๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒ ของพื้นที่ทั้งหมด

๒.๗.๖ การปกครอง

การปกครองแบ่งออกเป็น ๙ อำเภอ คือ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน อำเภอปง อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอแม่ใจ อำเภอภูซาง และอำเภอภูกามยาว แบ่งเป็น ๖๘ ตำบล ๗๗๙ หมู่บ้าน ๒ เทศบาลเมือง ๓๓ เทศบาลตำบล ๓๖ องค์การบริหารส่วนตำบล

^{๑๒๗} วิกีพีเดีย สารานุกรมไทย, จังหวัดพะเยา, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://www.th.wikipedia.org>, [ม.ป.ป.] (๑ ตุลาคม ๒๕๖๑).

ที่	อำเภอ	พื้นที่	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนเทศบาล	จำนวนเทศบาลตำบล	จำนวนอบต.
๑	เมืองพะเยา	๘๔๒	๑๕	๑๗๒	๑	๙	๔
๒	ดอกคำใต้	๕๗๑	๑๒	๙๙	๑	๓	๗
๓	จุน	๗๐๗	๗	๘๖		๕	๒
๔	เชียงคำ	๗๒๒	๑๐	๑๓๔		๔	๗
๕	เชียงม่วน		๓	๓๔		๑	๒
๖	ปง		๗	๘๘		๓	๖
๗	แม่ใจ		๖	๖๖		๖	๑
๘	กุซาง		๕	๕๙		๑	๔
๙	ภูกามยาว		๓			๑	๓

ตารางที่ ๒.๕: เขตการปกครองของจังหวัดพะเยา

๒.๗.๗ ประชากร

แบ่งเป็น ๙ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอเชียงคำ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอปง อำเภอจุน อำเภอแม่ใจ อำเภอกุซาง อำเภอภูกามยาว และ อำเภอเชียงม่วน ดังตารางต่อไปนี้

อันดับที่	อำเภอ	พ.ศ. ๒๕๕๗	พ.ศ. ๒๕๕๖	พ.ศ. ๒๕๕๕
๑	เมืองพะเยา	๑๒๖,๗๕๐	๑๒๘,๔๗๘	๑๒๙,๖๓๕
๒	เชียงคำ	๗๗,๐๕๔	๗๗,๐๗๕	๗๗,๐๗๔
๓	ดอกคำใต้	๗๐,๖๓๕	๗๐,๘๔๒	๗๐,๙๙๔
๔	ปง	๕๒,๘๓๙	๕๒,๙๓๔	๕๒,๙๒๒
๕	จุน	๕๐,๓๑๒	๕๐,๔๓๕	๕๐,๕๓๐
๖	แม่ใจ	๓๔,๓๙๖	๓๔,๔๕๑	๓๔,๕๓๐
๗	กุซาง	๓๑,๙๗๕	๓๑,๙๔๒	๓๑,๗๕๗
๘	ภูกามยาว	๒๑,๔๖๑	๒๑,๕๒๗	๒๑,๕๑๓
๙	เชียงม่วน	๑๙,๐๓๒	๑๙,๐๖๐	๑๙,๑๖๕
	รวม	๔๘๔,๔๕๔	๔๘๖,๗๔๔	๔๘๘,๑๒๐

ตารางที่ ๒.๖: ประชากร จังหวัดพะเยา^{๑๒๘}

^{๑๒๘} กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๕, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://stat.bora.dopa.go.th> (๑ ตุลาคม ๒๕๖๑).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน แนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสสารนิยมธรรม ๖

๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาถึงพัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน แนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน การมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสสารนิยมธรรม ๖ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา ดังต่อไปนี้

๑) กลุ่มการเมือง ประกอบด้วย แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา และสภาประชาชนจังหวัดพะเยา

๒) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ ประกอบด้วย ชมรมท้องถิ่นไทย, กลุ่มนายกเทศบาล และ อบต. และสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน

๓) กลุ่มภาคประชาชนและภาคประชาสังคม ประกอบด้วย เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา, สถาบันปวงผญาพายาว และเครือข่ายแม่หญิงพะเยา

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และจัดเวทีสนทนากลุ่มตัวแทนของกลุ่มการเมืองจำนวน ๒๕ คน ดังนี้

๑) คุณจุฬาสินี โรจนคุณกำจร นายกเทศบาลเมืองพะเยา

๒) คุณเครือวัลย์ ใจเย็น กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา

๓) คุณจิรโรจน์ กิรติศักดิ์วรกุล กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา

๔) คุณจำลอง รูปศิริ กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
จังหวัดพะเยา

๕) คุณเจริญศรี ไชยชัย ประธานเครือข่ายแม่หญิงพะเยา

๖) คุณชัยวัฒน์ จันธิมา ผู้ประสานงานสถาบันปวงผญาพายว

๗) คุณชุมพล ลีลานนท์ ผู้ประสานงานสภาประชาชนจังหวัดพะเยา

๘) คุณทูล เวชกลาง กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
จังหวัดพะเยา

๙) คุณบรรจง วงษ์ราษฎร์ ผู้อำนวยการสถาบันปวงผญาพายว

๑๐) คุณบุญชู ช่างคำ กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
จังหวัดพะเยา

๑๑) คุณประดิษฐ์ เลี้ยงอยู่ เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา

๑๒) คุณประพันธ์ เทียนวิหาร นายกเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมือง

๑๓) คุณภูวนัย เครือหนาน กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
จังหวัดพะเยา

๑๔) คุณมุกดา อินต๊ะสาร ประธานเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา

๑๕) คุณราณี ณ ลำปาง สภาประชาชนจังหวัดพะเยา

๑๖) คุณเทพพนม ชมอาวุธ สภาประชาชนจังหวัดพะเยา

๑๗) คุณรัฐวิชัย ใจกล้า นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านต๋น อำเภอเมือง

๑๘) คุณวันชัย ไชยวงศ์ กำนันตำบลบ้านต๋น อำเภอเมือง

๑๙) คุณศิริวัฒน์ จูปะมัตถา ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จ
การแห่งชาติ จังหวัดพะเยา

๒๐) คุณสกุลศักดิ์ บัวชุม นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา

๒๑) คุณสุนีย์ โกษศิริศิลป์ กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
จังหวัดพะเยา

๒๒) คุณสมศักดิ์ เทพต๋น เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา

๒๓) คุณอุดม บานเย็น นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดงสุวรรณ อำเภอดอกคำใต้

๒๔) คุณอนุรักษ์ โปรงสุยา กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
จังหวัดพะเยา

๒๕) คุณปรีชา ปาใจ เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา

๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย

ในการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อจัดเวทีสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่

๑) แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องในกลุ่มการเมืองภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคมในจังหวัดพะเยา

๒) แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม เพื่อประชุมกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง และระดมความคิดเห็นในประเด็นแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา สู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามหลักสาราณียธรรม ๖ ในกลุ่มการเมืองภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคมในจังหวัดพะเยา

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑) การศึกษาเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา

๒) การสนทนากลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา

๓) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา

๔) จัดเวทีประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การจัดประเภทหมวดหมู่ของข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ใน ๓ ประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย

๑) วิเคราะห์พัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน กิจกรรมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนและปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

๒) วิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา โดยให้เห็นถึงบทบาทการมีส่วนร่วม การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองและ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

๓) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสาราณียธรรม ๖

ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้เชื่อมโยงกับแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความสมานฉันท์ และหลักสาราณียธรรม ๖ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โดยคำนึงถึงบริบทและ

สภาพแวดล้อมของชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำในระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และการวิเคราะห์หลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูล

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลเป็นการนำเสนอในลักษณะการพรรณนา เพื่ออธิบายถึงพัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสารานิยมธรรม ๖ รวมทั้งสรุปเป็นภาพเชิงระบบขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

๔.๑ พัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

๔.๒ ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

๔.๓ การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสาราณียธรรม ๖

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ พัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

๔.๑.๑ พัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

การเมืองภาคประชาชน กำเนิดขึ้นในบริบทของการเมืองในระบบประชาธิปไตยชนชั้นนายทุนที่มีพรรคการเมืองตัวแทนกลุ่มทุนเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารประเทศ ทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากรความมั่งคั่งของโภคทรัพย์ในสังคม โดยเอื้ออำนวยให้กลุ่มทุนเป็นผู้เสวยผลประโยชน์ของการบริหารประเทศ ได้รับอภิสิทธิ์ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับแต่น้อย ด้วยโอกาส ขาดช่องทาง เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างชัดเจน ก่อให้เกิดการแยกชั้นในสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน ผู้มากโอกาสกับผู้ด้อยโอกาส ผู้ได้เปรียบกับผู้เสียเปรียบ ได้กลายเป็นปัญหาเรื้อรัง บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของชีวิตและสังคม เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรง

ด้วยปัญหาเชิงโครงสร้างที่สั่งสมต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมได้รับความเดือดร้อน จึงหาทางแก้ไขด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งด้วยการพึ่งพาตนเองและเรียกร้องให้ภาครัฐยื่นมือเข้าช่วยเหลือ มีการรวมตัวกันเข้าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิประโยชน์ ขอความเป็นธรรมอย่างไม่ขาดสายในด้านต่าง ๆ และในรูปแบบต่าง ๆ กระทั่งถึงขั้นรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มกดดันทางการเมือง เสนอตัวเข้าไปมีส่วนร่วม (ในรูปของประชาธิปไตยโดยตรง) ในการกำหนดแนวทางการใช้อำนาจบริหารประเทศของนักการเมืองกลุ่มทุนหรือในบางประเทศ ได้พัฒนาเป็นพรรคการเมือง ได้รับเลือกเป็นตัวแทนเข้าไปในรัฐสภา ดำเนินการเมืองในระบบโดยตรง กระทั่งเข้าร่วมเป็นรัฐบาลใช้อำนาจบริหารประเทศในบางส่วนบางด้าน แต่ทั้งนี้ก็ต้องตกลงเงื่อนไขกับพรรคการเมืองกลุ่มทุนในเรื่องใหญ่ ๆ และไม่ไปเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์พื้นฐานของกลุ่มทุน เช่น นโยบายการค้า การเงิน การคลัง นโยบายต่างประเทศ และการป้องกันประเทศ เป็นต้น

จากการศึกษาพัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้นำเสนอความเป็นมา โครงสร้างของกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่ม และผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมของกลุ่มการเมืองจังหวัดพะเยา จำนวน ๔ กลุ่ม ดังต่อไปนี้

๑) ความเป็นมาของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

(๑) แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) จังหวัดพะเยา

แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) มีชื่อเดิมว่าแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี และเป็นองค์กรหลักของกลุ่มคนเสื้อแดง โดยมีสัญลักษณ์หลักคือ สีแดง และเสื้อสีแดง (ในช่วงเริ่มการต่อสู้ใช้สีเหลือง ต่อมาตั้งแต่ช่วงรณรงค์ให้ประชาชนลงประชามติไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ เริ่มใช้สีแดง) ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อต่อต้านรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๔๙ และขับไล่คณะรัฐมนตรีความมั่นคงแห่งชาติของ พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ ออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ยุติการชุมนุม เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ หลังจากที่พรรคพลังประชาชนได้รับเลือกตั้งเป็นเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร โดยในภายหลังได้กลับมารวมตัวกันอีก เพื่อต่อต้านพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ จนเกิดเหตุการณ์ปะทะกัน โดยมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ^๑

ในจังหวัดพะเยา กลุ่มประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ มี ๕ กลุ่มคือ กลุ่มพะเยารักประชาธิปไตย กลุ่มพะเยา ๕๑ กลุ่มพะเยาเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มเสื้อแดงพะเยา กลุ่มพะเยาอาร์มี เรียกว่าแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.พะเยา) โดยมีนายศิริวัฒน์ จุปะมัตถา เป็นผู้ประสานงานกลุ่มของจังหวัดพะเยา

“เมื่อก่อนผมเข้ามาแล้วมาช่วยงานของพรรคไทยรักไทยตั้งแต่ปี ๔๕ เป็นต้นมา หลังจาก เขาตั้งพรรคครั้งแรกยังไม่รู้จักใคร เราเห็นแล้วแนวคิด นโยบายสิ่งต่าง ๆ ความแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่นที่เคยมีมา หลังจากเค้าชนะการเลือกตั้งปี ๔๔ แล้วได้เป็นรัฐบาลปรากฏว่านโยบายบางส่วนของที่เขาบอกว่าเขาจะทำ เขาเริ่มที่จะทำแล้วเริ่มที่จะเห็นนี่คือมันเป็นสิ่งที่ตรงกับเราเพราะเราก็มีจุดประสงค์ในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์ได้มีอำนาจได้ หลังจากนั้นมีการเชื่อมประสานระหว่างเครือข่ายของพรรค เครือข่ายของ ส.ส.”^๒

(๒) สถาปนาประชาชนจังหวัดพะเยา

บริบททางการเมืองที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เกิดขึ้นในช่วงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑ – วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๑ เพื่อขับไล่นายกรัฐมนตรี สุนทรเวช และรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เกิดขึ้นภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ ซึ่งในขณะนั้นพรรคไทยรักไทย ถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรคไป

^๑ พิศมัย วงศ์จำปา สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา, การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘, หน้า ๑๔-๑๕.

^๒ สัมภาษณ์, ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

แล้วในข้อหาจางวานพรรคการเมืองขนาดเล็กส่งผู้สมัครลงแข่งขัน เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ทำให้กรรมการพรรค ๑๑๑ คน ถูกตัดสิทธิทางการเมือง ๕ ป ส่วนสมาชิกของพรรคไทยรักไทยโดยย เขา มาสังกัดพรรคพลังประชาชน เพื่อลงรับสมัครรับเลือกตั้ง โดยมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็น หัวหน้าพรรค

ผลการเลือกตั้งในวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ ปรากฏพรรคพลังประชาชน ชนะการเลือกตั้งด้วยจำนวน สส. จำนวน ๒๓๒ ที่นั่ง ขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ ได้จำนวน ส.ส. ไป จำนวน ๑๖๕ ที่นั่ง นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลระหว่างพรรคพลังประชาชนและพรรครวม อันประกอบด้วย พรรคเพื่อแผ่นดิน พรรครวมใจชาติพัฒนา พรรคชาติไทย พรรคมีชัยมาธิปไตย และพรรคประชาธิปัตย์ ประกาศจัดตั้งรัฐบาลและนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคพลังประชาชนได้รับ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๑ และมีการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

การจัดตั้งรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคพลังประชาชนเป็นบริบทสำคัญที่ทำให้กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เริ่มออกมาเคลื่อนไหวอีกครั้ง โดยการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น ขอ กลุ่ม พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น อยู่ในรูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองที่ สะท้อนกลับต่อบริบททางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช เป็นส่วนใหญ่ ก่อนที่จะนำไปสู่การเคลื่อนไหว อีกครั้ง โดยการเริ่มประกาศชุมนุมใหญ่ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย จนกระทั่งการประกาศยุติชุมนุมที่สนามบิณสูวรรณภูมิ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๑ รวมเวลาตลอดการชุมนุม ๑๙๓ วัน บริบทในห้วงเวลารัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช และ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นแรงผลักดันอันสำคัญต่อการเคลื่อนไหว และการสร้างกระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่ กลุ่มมีต่อมวลชนในการเคลื่อนไหว^๓

จากการจัดเวทีสภาประชาชนเพื่อการปฏิรูป (สชป.) ภาคเหนือตอนบน ได้ระดมข้อเสนอต่อการยกร่างรัฐธรรมนูญภาคประชาชน โดยนำเสนอใน ๔ หมวดหลักที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาชน ได้แก่ ๑) หมวดสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยกับสิทธิชุมชน ๒) หมวดการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน ๓) หมวดการปกครองส่วนท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ และ ๔) หมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

หลังจากการระดมความคิดเห็น สชป.ภาคเหนือตอนบน ได้ส่งมอบข้อเสนอจากภาคประชาชนครั้งนี้ แก่สชป. (สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ) จังหวัดเชียงใหม่ ดร.จุไรรัตน์ กุลจักรวัฒน์ และมอบแก่ประธาน สชป. นายเทียนฉาย กีระนันท์ และสภาปฏิรูปแห่งชาติโดยสาระหลักของข้อเสนอการยกร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ของ สชป.ภาคเหนือตอนบน คือการเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และให้ประชาชนมีสิทธิ มีส่วนร่วม และเป็นกลไกในการตัดสินใจต่อประเด็นสำคัญ ๆ อาทิ การจัดการทรัพยากร รัฐสวัสดิการ และอีกหลากหลายมิติเพื่อสร้างฐานการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนและประเด็นสำคัญที่สุดคือ การขอให้ สชป. เสนอต่อ คสช. ให้มีการยกเลิกกฏอัยการศึก เพื่อจะได้ให้ประชาชนทุก

^๓ คณะวิชาการ, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพฯ: กลุ่มพลังวิชาการเพื่อนาคต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๓. แนวหนา (๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑). แนวหนา (๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑), หน้า ๓๑.

ภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อันจะเป็นการสร้างบรรยากาศการรับฟังที่ดี สร้างการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ

จากกรณีดังกล่าว ส่งผลให้คนที่มีความคิดเห็นตรงกัน กลุ่มที่ต้องการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ เริ่มก่อตัวขึ้นเป็นกลุ่มสภาประชาชน จ.พะเยา ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑ เพื่อรวมตัวกันปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ปกป้องการจลาจลสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมถึงการล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์

นายจุมพล ลีลานนท์ แกนนำระดับจังหวัด ผู้ประสานงานกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) จังหวัดพะเยาและผู้ประสานงาน ๑๗ จังหวัดภาคเหนือ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการรวมกลุ่มไว้ว่า กลุ่มสภาประชาชนเกิดขึ้นโดยสภาวะสังคมและมีแนวคิดที่มีความคิดเห็นตรงกันคืออนาคตการเมืองไทยที่จะก้าวเดินไปอย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมภาคประชาชน

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยพะเยา ได้เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็นสภาประชาชนจังหวัดพะเยา ยุทธศาสตร์การทำงานเน้นแนวคิดการเมืองภาคประชาชน โดยการสร้างให้ประชาชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กับหน่วยงานภาครัฐ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่เป็นการเมืองภาคประชาชน

“สภาประชาชน สนับสนุนนักรบการเมืองที่ดี มีสมาชิกพันกว่าคนมีการขับเคลื่อนอย่างเนื่อง ในตอนแรกที่ขับเคลื่อนได้ออกมาขับเคลื่อนเพียงคนเดียวโดยการใช้รถแห่ไปตามถนนจนมีคนที่มีความคิดเห็นตรงกันออกมาร่วมขับเคลื่อน มีการแจ้งข่าวสารทางไลน์ บางครั้งมีการนัดทานข้าวกันบ้างเป็นครั้งคราว มีการขับภาคประชาชนแต่ในจังหวัดพะเยายังขาดคนกล้าแสดงออกมาขับเคลื่อนเพื่อให้เรียกสิทธิของตัวเอง”^๔

สำนักงานของสภาประชาชน ตั้งอยู่ที่อาคารพัฒนาเครือข่ายบุคลากรจังหวัดพะเยา หลังอนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในการดำเนินงานได้มีประสานความร่วมมือกับมูลนิธิน้อมเกล้าเพื่อแผ่นดิน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่น

ประเทศไทยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมา ๑๐๐ กว่าปีแล้วตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ ๕ โดยในช่วงแรกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่บริหารกิจการในท้องถิ่นบางประเภทเท่านั้น ต่อมาได้มีกฎหมายรัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้อิสระจากส่วนกลาง ทำหน้าที่บริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ในท้องถิ่นของตน โดยผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เป็นคนในท้องถิ่นที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งการที่รัฐยอมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินงานได้อย่างมีอิสระ หมายความว่ารัฐกระจายอำนาจลงมาสู่ระดับท้องถิ่น จะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจรัฐดูแลตนเองมากขึ้น และถือเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่ายของรัฐ

^๔ สัมภาษณ์, จุมพล ลีลานนท์, ผู้ประสานงานสภาประชาชนจังหวัดพะเยา, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๐.

เนื่องจากผู้บริหารเป็นคนในท้องถิ่นที่รู้ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ มากกว่ารัฐบาลกลาง จึงสามารถตัดสินใจใช้งบประมาณได้ตรงตามความต้องการของประชาชนมากกว่า นอกจากนี้ งบประมาณท้องถิ่นที่รัฐบาลกลางจัดสรรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งวิธีจัดสรรงบประมาณลักษณะนี้ จะช่วยให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างท้องถิ่น และจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเกิดนวัตกรรมบริการสาธารณะต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากประชาชนจะเลือกย้ายไปอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เสนอบริการสาธารณะที่ตนต้องการมากกว่า

ในจังหวัดพะเยา การรวมกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหลายกลุ่มซึ่งมีในรูปแบบของสมาพันธ์ท้องถิ่นไทยจังหวัดพะเยาเป็นการรวมกลุ่มขององค์กรปกครองท้องถิ่นทุกระดับมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ประสานงานและในระดับเทศบาลก็มีสมาคมสันนิบาตเทศบาลจังหวัดพะเยา ในระดับองค์การบริหารส่วนตำบลก็มีชมรมองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดพะเยา ทั้งสามส่วนมีจุดประสงค์เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา แต่ต่อมาการดำเนินงานในรูปแบบของสมาพันธ์ท้องถิ่นได้ถูกยกเลิกไปด้วยเหตุผลทางการเมือง คงมีในรูปแบบของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งในส่วนสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น ชมรมท้องถิ่นไทยจังหวัดพะเยา

ในกลุ่มการปกครองท้องถิ่น ที่มีสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน มีความเป็นมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงการจัดระเบียบการปกครองของราชอาณาจักรไทยครั้งสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น ได้มีการทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันขึ้นปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อปรากฏว่าโครงการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี จึงได้วางรูปแบบ การปกครองระดับหมู่บ้านตำบลเรียกว่า “การปกครองท้องที่” อย่างเป็นทางการขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองประเทศ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖ ขึ้นใช้บังคับทั่วประเทศ โดยประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ.๒๔๔๐)

หลังจากที่ได้ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖ มาเป็นเวลานานประมาณ ๑๗ ปี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงได้ทรงประกาศยกเลิก และประกาศใช้ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ขึ้นใช้บังคับแทนและถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้

จังหวัดพะเยา กลุ่มท้องที่ได้มีการรวมกลุ่มกันในรูปของชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จากการสัมภาษณ์นายวันชัย ไชยวงศ์ ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดพะเยา กล่าวว่า

“ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา เป็นของจังหวัดและของอำเภอด้วย ทั้งสองที่จะมีทั้งสมาคมและชมรมการขับเคลื่อนจะเป็นของสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา แต่ถ้าการจัดงานภายในของจังหวัดพะเยาเป็นชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา ส่วนสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านมีนายสกุลศักดิ์ บัวชุม กำนันเชียงม่วน เป็นนายกสมาคมอยู่ แต่ถ้าเป็นชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านผมเป็นประธาน เพราะสมาคมสามารถรับเงินบริจาคทั้งหมด อะไรได้เป็นนิติบุคคลแต่ก่อนมีแค่ชมรมต่อมาได้ไปตั้งสมาคมกำนัน

ผู้ใหญ่บ้านจดทะเบียนถูกต้อง เพื่อไปขับเคลื่อนในจังหวัด ในการตั้งชมรมมีการตั้งมานานแล้ว ซึ่งตัวกระผมเองก็ดำรงตำแหน่งมาประมาณ ๑๐ ปี ที่ดำรงตำแหน่งประธานสมาคมที่เพิ่งจะตั้งได้ประมาณสามสี่ที่ผ่านมานี้”^๕

ทั้งนี้ กลุ่มท้องถิ่น และกลุ่มท้องถิ่นของจังหวัดพะเยาเป็นการรวมกลุ่มของนักการเมืองในระดับผู้บริหารและกลุ่มแกนนำของท้องถิ่น รวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการบริหารจัดการท้องถิ่นและท้องถิ่นในเชิงความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(๔) ภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคม (Civil society) คือ การรวมตัวกันของประชาชนเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ ความเชื่อและอุดมคติร่วมกัน มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีใช้หน่วยงานภาครัฐและธุรกิจและไม่แสวงหากำไร โดยความเคลื่อนไหวของประชาชนมีหลายรูปแบบเช่น แบบองค์กรชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เช่น เพื่อการออมทรัพย์ เพื่อจัดสวัสดิการ เพื่อส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น แบบมูลนิธิหรือสมาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชุมชน สังคม เช่น ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ช่วยเหลือเยาวชน ช่วยเหลือผู้ป่วย เป็นต้น และแบบการรวมกลุ่มเฉพาะกิจตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การช่วยเหลือภาวะอุทกภัย อุบัติภัยต่าง ๆ กลุ่มภาคประชาสังคมที่ศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย สถาบันปวงผญาพายว เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา กลุ่มแม่หญิงพะเยา ซึ่งแต่ละกลุ่มมีพัฒนาการดังต่อไปนี้

ก. สถาบันปวงผญาพายว

จังหวัดพะเยา มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมยาวนานกว่า ๙๐๐ ปี ปรากฏหลักฐานด้านโบราณคดีและเอกสารบันทึกมากมาย โดยเฉพาะจากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมอย่างต่อเนื่องของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ) วัดศรีโคมคำ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความรุ่งเรืองที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองพะเยาอย่างชัดเจน พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ) วัดศรีโคมคำ ถือเป็นปราชญ์ท้องถิ่นต้นแบบของเมืองพะเยา ที่ทำงานด้านการศึกษาข้อมูลท้องถิ่น มีผลงานเขียน บันทึก รวบรวมหลักฐานไว้อย่างเป็นระบบและมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการจัดพิมพ์หนังสือเป็นเล่ม และจัดสร้างหอวัฒนธรรมนิทัศน์ ก่อคุณค่าและยังประโยชน์อนอกอนันต์ต่อคนรุ่นหลังได้เชื่อมต่อรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเองอย่างเข้าใจ และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตามการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา ยังมีความจำเป็นที่จะต้องรวบรวม ศึกษา ค้นคว้า และวิจัย ให้มีความต่อเนื่องและสามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ที่ผ่านมายังไม่มีบุคคล สถาบันการศึกษา หน่วยงาน หรือองค์กรใด ทำหน้าที่ในด้านนี้อย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังค้นพบว่าม้งานวิจัย เอกสารความรู้ ท้องถิ่น ข้อมูล ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว เสียง อีกจำนวนมากที่ผลิตจากบุคคลภายนอก แต่ยังไม่มีการเก็บรวบรวมไว้เป็นระบบ

ในปี ๒๕๕๒ ตัวแทนนักวิชาการ นักพัฒนา นักธุรกิจ สื่อมวลชน คณะสงฆ์ และศึกษานูศิษย์ จึงปรึกษารื้อกันว่าจะทำอย่างไรจะสามารถต่อยอดความคิด และงานของพระอุบาลี

^๕ สัมภาษณ์, วันชัย ไชยวงศ์, ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา, วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๐.

คุณูปมาจารย์ (ปวง ธรรมปญโญ) วัดศรีโคมคำ ในด้านที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาค้นคว้า และวิจัยองค์ความรู้ท้องถิ่นของจังหวัดพะเยาให้เกิดขึ้นและมีความต่อเนื่อง พร้อมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในโอกาสที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธรรมปญโญ) วัดศรีโคมคำ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ และดุขฎิบัฏิตตจากสถาบันการศึกษาหลายแห่ง และเพื่อเป็นการสืบทอดแนวคิดแนวทางการสร้างองค์ความรู้แก่ท้องถิ่น ทางคณะผู้ก่อตั้งเบื้องต้น จึงได้ตั้ง “สถาบันปวงผญาพยาว” ขึ้น^๖

“เดิมใช้คำว่าปวงก่อน ปวงกับผญา ปวงหนึ่งก็คือทำงาน สืบทอดแนวคิดของหลวงพ่อพระ อุบาลีคุณูปมาจารย์ ซึ่งมีอายุ ๑๐๐ ปีแล้ว เห็นงานของหลวงพ่อไม่มีใครสืบทอดไม่มีใครแทนไม่มีใครต่อยอดงานของหลวงพ่อ มีการสืบทอดแนวคิดของหลวงพ่อในการทำงานในเชิงอุดมการณ์คล้าย ๆ เหมือนกับคนที่เขื่อนักคิดนักเขียน แล้วก็ไปนักพัฒนาแต่มาใช้วัฒนธรรมในการใช้การศึกษา ใช้ศาสนา ซึ่งเป็นแนวทางที่แตกต่างจากแนวทางอื่นที่กลุ่มการเมืองหรือกลุ่มคนอื่น กิจกรรมแรกเริ่ม จะเป็นตัวกลางในการจัดเวทีประสานงานร่วมกับจัดพื้นที่ให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันมาพูดคุยและหาทางออกในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน”^๗

ข. เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง

เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา ได้เริ่มต้นมาจากการพัฒนาการจากทีมประสานงานขบวนองค์กรชุมชนคนพะเยาปี ๒๕๒๔-๒๕๓๙ ขบวนองค์กรชุมชนมีการทำงานในเรื่องของกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านและ ฯลฯ มีหน่วยงานรัฐภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ได้เริ่มมีการหนุนเสริมพื้นที่ซึ่งมีการทำงานกระจายในหลายตำบลและอำเภอ พร้อมกันนี้ยังเป็นช่วงที่ขยายการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนและสภาองค์กรชุมชนมีการยกระดับการพัฒนาคุณภาพการเชื่อมโยงงานไปสู่ประเด็นอื่น ๆ รวมถึงการแสวงหาความร่วมมือกับภาคีทุกภาคส่วนแล้วมาปรับเป็นเปลี่ยนชื่อจากองค์กรชุมชนคนฮักพะเยา มาเป็นเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา โดยมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน ภาคีประเด็นงานต่าง ๆ มากขึ้น

เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ ในการขับเคลื่อน ๗ วาระคนพะเยา มีการจัดเวทีสมัชชาฮอมผญาคนพะเยา มีการขยายผลการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ๗๑ พื้นที่ ขยายการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ๕๓ ตำบล มีการยกระดับพื้นที่รูปธรรมตำบลจัดการตนเอง มีการจัดตั้งสภาพลเมืองภายใต้เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง มีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติในพื้นที่ สนับสนุนกรณีประชาธิปไตยชุมชนเวลาที่มีการเลือกตั้ง เป็นการเปิดเวทีให้ชุมชนเชิญผู้นำมานำเสนอ ชี้แจงวิสัยทัศน์ในการทำงานทำให้บางพื้นที่ เงินไม่สามารถซื้อเสียงได้ มีการขับเคลื่อนชุมชนเศรษฐกิจฐานราก ๕ ตำบล ด้านการผลิต การแปรรูป และการท่องเที่ยวชุมชน มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ ร่างกฎหมายต่าง ๆ

“การรวมตัวของเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา เริ่มต้นรวมกลุ่มกันโดยไม่ได้สนใจสีไหน เพราะเราคือกลุ่มที่ไม่สนใจการเมืองว่าจะเป็นเช่นไร แต่ก็เป็นการเมือง

^๖ ข้อมูลทั่วไปของสถาบันปวงผญาพยาว, มปป. (เอกสารอัดสำเนา).

^๗ สัมภาษณ์, ชัยวัฒน์ จันธิมา, ผู้ประสานงานสถาบันปวงผญาพยาว, วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

ภาคพลเมือง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับพรรค ในเครือข่ายเราก็มีทุกสี เพราะเราเป็นคนพะเยาด้วยกัน แต่ละกลุ่มมีแนวคิดที่แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงการแก้ไข ปัญหาของชุมชน^๘

ค. เครือข่ายแม่ญิงพะเยา

เครือข่ายแม่ญิงพะเยามีพัฒนาการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยโครงการพะเยาเพื่อการพัฒนาซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ได้ริเริ่มการสนับสนุนชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง ขณะนั้นเกิดภาวะความแห้งแล้งทั่วภาคเหนือ รวมทั้งในจังหวัดพะเยา เกิดฝนแล้ง น้ำไม่พอทำนา แม่น้ำหลายสายแห้งแล้ง จึงได้มีการสำรวจพื้นที่ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา ทั้ง ๑๒ ลำห้วย ชวนชาวบ้านมาวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา นำไปสู่การทำกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในชุมชนบริเวณป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา

ในปี พ.ศ.๒๕๔๐ โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนาได้เน้นการสนับสนุนบทบาทผู้หญิงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง โดยเฉพาะป่าต้นน้ำทั้ง ๑๒ สายที่ไหลลงกว๊านพะเยา มีการทำกิจกรรมด้านการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และเดินสำรวจป่าเพื่อสร้างความตระหนักและกระตุ้นจิตสำนึกของผู้หญิงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา ผลจากการทำกิจกรรมได้เกิดแกนนำผู้หญิง ซึ่งเป็นผู้นำที่มีความสนใจและครอบครัวมีความเข้าใจ ผู้หญิงเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา อย่างไรก็ตามพบว่าผู้หญิงมีส่วนร่วมยังมีจำนวนที่น้อย บทบาทในการทำงานยังไม่โดดเด่นเท่าที่ควร เพราะคนในชุมชนยังติดภาพลักษณ์ผู้นำที่ต้องเป็นผู้ชาย อีกทั้งผู้หญิงไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เต็มที่ เพราะต้องรับภาระดูแลครอบครัวและช่วยสามีประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว

ตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.๒๕๔๐ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นอีกทั้งนโยบายของรัฐบาลด้านการสนับสนุนบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน ในปี พ.ศ.๒๕๔๒ แกนนำผู้หญิงจำนวนหนึ่งได้ร่วมกันสรุปบทเรียน พบว่าผู้หญิงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนน้อย สาเหตุหนึ่งมาจากมีผู้หญิงในสัดส่วนที่น้อยในองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้การนำเสนอปัญหาของชุมชนในมุมมองของผู้หญิงไม่มีการกล่าวถึง แนวทางที่จะให้ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้นคือ การสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้าไปทำหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อที่จะนำเสนอปัญหาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ ได้มีการรวมกลุ่มของแกนนำผู้หญิงในพื้นที่จังหวัดพะเยา โดยใช้ชื่อว่าคณะทำงานส่งเสริมบทบาทหญิงชายในการพัฒนา เพื่อเป็นคณะทำงานสนับสนุนผู้หญิงให้เข้าไปมีบทบาทในองค์การบริหารส่วนตำบลโดยมีการทำกิจกรรมด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้นำสตรีใน ๔ ตำบลของอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา หลังจากนั้นในปี พ.ศ.๒๕๔๔ ได้ขยายเพิ่มอีก ๖ ตำบล ในปี พ.ศ.๒๕๔๖ ได้ขยายพื้นที่เพิ่มอีก ๓ ตำบล ครอบคลุมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลที่เกิดจากการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาผู้นำสตรี ทำให้มีจำนวนผู้หญิงเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนยอมรับบทบาทการทำงานของผู้หญิงมากขึ้น มีผู้หญิงที่สนใจในการลง

^๘ สัมภาษณ์, มุกดา อินตะสาร, ประธานเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองจังหวัดพะเยา, วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

สมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มมากขึ้น ผู้นำมีทักษะในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ในด้านการเมืองท้องถิ่น และมีความสามารถในการนำเสนอแผนงานโครงการในการพัฒนา ผู้หญิงให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งการเชื่อมเป็นเครือข่ายผู้หญิงในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดโดยใช้ชื่อว่า “เครือข่ายแม่หญิงพะเยา” โดยมีกิจกรรมหลัก ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนา ศักยภาพและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้หญิง ด้านการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการ ปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้าน การศึกษาวิจัย^๙

“เครือข่ายเกิดจากกลุ่มผู้หญิงที่มีความหลากหลายเรื่องการทำงานมีแนวคิดทาง เรื่องจะพัฒนาตัวเอง ทั้งในเรื่องการเมืองเรื่องของอาชีพ มีการทำงานร่วมกันแก้ไข ปัญหาทุกด้าน จนล้มลุกคลุกคลานมาหลายปีเหมือนกัน จนกว่าจะจดทะเบียนมา เป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์ปี พ.ศ.๒๕๕๑ โดยใช้ชื่อเครือข่ายแม่หญิงพะเยา รวมตัวกันโดยเป็นคณะทำงานเคลื่อนแต่หลัก ๆ สามสี่ประเด็นวัตถุประสงค์ในการ พัฒนาเครือข่ายหรือพัฒนาตัวเอง การเฝ้าระวังเรื่องของสิทธิในการละเมิดสิทธิต่อ ผู้หญิงต่อเด็กต่อสังคมในการสนับสนุนมีส่วนร่วมให้ผู้หญิงเข้าสู่การเมืองท้องถิ่น ต่อมาก็เริ่มเพิ่มปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหา ผู้หญิงถูกรังแกมากขึ้น”^{๑๐}

เครือข่ายแม่หญิงพะเยา เป็นองค์กรที่มีสานสัมพันธ์ของผู้หญิงจังหวัดพะเยาที่มีที่มา จากหลากหลายอาชีพ หลายสาขา โดยต้องการเข้ามามีบทบาททางสังคม ทั้งทางการเมือง การ พัฒนาพื้นที่ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

๒) การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

(๑) กลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในการศึกษา กลุ่มการเมืองเสื้อสีแดง (แนวร่วม ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จังหวัดพะเยา) และกลุ่มการเมืองเสื้อสีเหลือง (สภาประชาชนจังหวัด พะเยา) พบว่าทั้ง ๒ กลุ่ม มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ดังนี้

เข้ายื่นหนังสือพร้อมรายชื่อคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้สมาชิกวุฒิสภา ผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา การประกาศชัยชนะ ภายหลังรัฐบาลประกาศยุบสภาคืนอำนาจให้กับ ประชาชน พร้อมขึ้นเวทีปราศรัยสนับสนุนการจัดตั้งสภาประชาชนและปฏิรูปประเทศ เพื่อเปิดกว้าง ให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมการเมืองภาคประชาชน และให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด โดยตรง การผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) จังหวัดจัดการตนเอง โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในทุกเรื่องทุกกิจกรรมของจังหวัด^{๑๑}

^๙ เจริญศรี ไชยชิตย์, บทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมในการทำงานร่วมกันเพื่อป้องกัน และเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน: กรณีศึกษาเครือข่ายแม่หญิง, ในเนวาร์ตัน พลายน้อย, บทความวิจัยด้านการ ป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์, ธันวาคม ๒๕๕๖. หน้า ๑๙-๒๐

^{๑๐} สัมภาษณ์, เจริญศรี ไชยชิตย์, ประธานเครือข่ายแม่หญิงพะเยา, วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์, ชุมพล สีลานนท์, ผู้ประสานงานกลุ่มสภาประชาชนจังหวัดพะเยา, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๐.

นอกจากนี้ยังมี กิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพะเยา เช่น การผลักดันโครงการกระเช้าลอยฟ้าขึ้นดอยหนอก เพื่อพัฒนาเมืองท่องเที่ยวพะเยา การยื่นหนังสือขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะทหารเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาที่ดินรอบกว๊านพะเยา ยื่นหนังสือถึงรัฐบาลผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ขอให้ชะลอการเปิดสัมปทานปิโตรเลียมรอบที่ ๒๑ เนื่องจากประชาชนจะไม่สามารถประโยชน์ และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการพลังงานของประเทศ ยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา เพื่อให้พิจารณาจัดทำประตูน้ำรอบกว๊านพะเยารวมกว่า ๒๐ แห่ง การจัดตลาดนัดพะเยาไนท์ตลาดซ่า ที่บริเวณหน้าวัดศรีโคมคำ ทุกพุธและวันพฤหัสบดีทุกสัปดาห์ โดยความร่วมมือของมูลนิธิน้อมเกล้าเพื่อแผ่นดินสภาประชาชนคนพะเยา และชุมชนวัดศรีโคมคำ การจัดรายการวิทยุ รวมทั้งการสื่อสารแนวคิดและการทำงานของคนภายในกลุ่มผ่านเครือข่ายโซเชียลเน็ตเวิร์ค (เฟสบุ๊ก/ไลน์) เป็นต้น นอกจากนี้ สภาประชาชนยังมีการระดมทุน เพื่อใช้สนับสนุนการดำเนินงานของสภาประชาชนโดยจัดกิจกรรมลีลาศการกุศล บริเวณช่วงวัฒนธรรมข้างอนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง^{๑๒}

ส่วนกิจกรรมของ นปช. พะเยา ที่ผ่านมา เช่น จัดกลุ่มพูดคุย จัดเวทีปราศรัย และพบปะสังสรรค์ในบางโอกาส การประกาศจุดยืนที่จะปกป้องรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง การเข้าร่วมประชุมอบรมให้ความรู้ทางการเมืองกับพรรคเพื่อไทย จัดสถานีวิทยุเสื่อแดงพะเยา จัดกิจกรรมเปิดพื้นที่ อำเภอลำปาง เป็นอำเภอสื่อแดงเป็นแห่งแรกของจังหวัดพะเยาและแห่งแรกของประเทศ ปัจจุบันทางกลุ่มฯ ได้มีส่วนร่วมนำเสนอแนวทางของการบริหารประเทศที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนคนไทยและต่างประเทศ ภายใต้การนำของรัฐบาลพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา

“การทำงานถึงแม้ว่ามันไม่ได้จัดเวทีชุมนุม แต่รูปแบบมันสามารถที่จะเปลี่ยนได้ เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน การให้ข้อมูล เพื่อให้ชาวบ้านมีความคิด รู้เท่าทันสถานการณ์ รู้เท่าทันเหตุการณ์ มันจะทำให้เกิดขบวนการคิดแล้วก็มีลักษณะแบบนี้เป็นการจัดตั้งทางความคิดของมวลชน ทำให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กร มีกลุ่มไลน์ นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งเหมือนกันที่ทำให้เราเอาสิ่งเหล่านี้มาทำให้เป็นการประสานของมวลชนเป็นการสร้างกลุ่มสร้างเครือข่ายที่จะทำงานให้เกิดความคิด”^{๑๓}

๒) กลุ่มท้องถิ่นและท้องที่

กิจกรรมของกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ จะเป็นการประชุมประจำปีของชมรมท้องถิ่นไทยและสมาคมสันนิบาตเทศบาลจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและผลักดันเรื่องงบประมาณ ในส่วนของท้องที่มีสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวขับเคลื่อนการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด โดยไม่สร้างผลกระทบต่อกลุ่มการเมืองอื่น ๆ แต่จะมีการปรึกษาหารือเพื่อเตรียมการป้องกันมากกว่า

^{๑๒} สัมภาษณ์, ชุมพล ลีลานนท์, ผู้ประสานงานกลุ่มสภาประชาชนจังหวัดพะเยา, วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๑๓} ศิริวัฒน์ จูปะมัดถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

๓) กลุ่มภาคประชาสังคม

กลุ่มภาคประชาสังคมมีพัฒนาการมาจากการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีลักษณะเข้าไปร่วมมือกับภาครัฐและภาคธุรกิจ หรือภาคอื่น ๆ เกิดการทำงานในลักษณะของการสร้างภาคีความร่วมมือ โดยเฉพาะบทบาทการทำงานของกลุ่มต่อต้าน ซึ่งทำให้เกิดการทำงานในลักษณะที่เรียกว่า “เบญจภาคี” (ชาวบ้าน ราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน และนักวิชาการ) หรือด้วยการส่งเสริมให้เกิดการทำงานแบบ “ประชาคม” หรือ “ประชารัฐ” โดยมุ่งหวังให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ความเปลี่ยนแปลงสำคัญจึงอยู่ที่ว่าเกิดการเข้ามาเชื่อมต่อระหว่างองค์กรชาวบ้านกับพื้นที่ในภาครัฐหรือระบบราชการในรูปแบบลักษณะของการแสวงหาความร่วมมือบางมิติ เช่น การสนับสนุนด้านงบประมาณ มีการทำงานทั้งชุมชนในชนบทและการหนุนเสริม “ประชาคมเมือง” เช่น การทำงานภายใต้คำขวัญ “เมืองน่าอยู่ หน้าบ้านน่ามอง” จะเห็นได้ว่า กลุ่มองค์กร ชุมชนต่าง ๆ ที่มีลักษณะกิจกรรมในของการจัดการชีวิตร่วมกัน บางมิติได้รับการสนับสนุนและหยิบยกมากล่าวถึงอย่างกว้างขวาง เช่น ชมรมอาหารปลอดภัย ตลาดผักปลอดภัย หรือตลาดทางเลือกต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับคนชั้นกลางในเมืองซึ่งเป็นผู้บริโภค

ในจังหวัดพะเยาได้มีการสร้างกิจกรรมที่สำคัญของการลดความขัดแย้ง ซึ่งปรากฏต่อสายตาของคนไทยผ่านสื่อมวลชนในช่วงปลายเดือนตุลาคมถึงต้นเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๒ ที่เรียกว่าปรากฏการณ์ “พะเยาโมเดล” คือ มีการเจรจาระหว่าง นายชุมพล สีนานนท์ แกนนำระดับจังหวัดของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และนายศิริวัฒน์ จูปะมัดถา แกนนำระดับจังหวัดของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) จังหวัดพะเยา โดยการประสานงานของสถาบันปวงผญาพายว องค์กรขนาดเล็กที่เพิ่งถือกำเนิดขึ้นโดยนักวิชาการ นักวิจัย และสื่อมวลชน เพื่อสืบทอดความคิดของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ) ปราชญ์แห่งเมืองพะเยา^{๑๔}

การเจรจาของแกนนำระดับจังหวัดทั้งสอง เกิดจากสภาวะความขัดแย้งที่อึดตัวทำให้กลุ่มการเมืองทั้งสองที่เป็นชาวชุมชนในพื้นที่ เหน็ดเหนื่อยจากการทะเลาะเบาะแว้ง จึงแสดงความต้องการร่วมกันที่จะหาสถานที่สำหรับพบปะพูดคุย เพื่อหาแนวทางนำไปสู่การจัดเวทีเสวนาและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชน เป็นการลดความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยช่วงของการสนทนาตอนหนึ่งแกนนำเสื้อแดง ได้กล่าวขอโทษชาวเสื้อเหลืองต่อเหตุการณ์ปิดล้อมการประชุมของกลุ่มพันธมิตรฯ พร้อมกับขอโทษสังคมในการดำเนินกิจกรรมของคนเสื้อแดงที่อาจจะมีความก้าวร้าว รุนแรง

ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นความหวังของสังคมไทยที่รับรู้ด้วยความยินดีกับสถานการณ์ที่คลี่คลายไปในทางที่ดีของชุมชนหนึ่งในจังหวัดพะเยาและมีคนไทยจำนวนมากตั้งความหวังให้เกิดภาพการสมานฉันท์ เช่นนี้ในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วทั้งประเทศไทย การเริ่มต้นพื้นสัมพันธ์สร้างความสมานฉันท์ในระดับท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ “ทำได้” ด้วยเหตุที่ท้องถิ่นมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ กล่าวคือ ถ้าหาก ประชาชนโดยรวมมีลักษณะเด่นเฉพาะแบบคนพะเยาที่อ่อนโยน เอื้ออาทรกัน รักสงบ ไม่ชอบความรุนแรง มีความใกล้ชิดระดับปัจเจกชน ทำให้สื่อสารข้อมูลของการพบปะสนทนาสร้างความเข้าใจในชุมชนมีความถูกต้องชัดเจนและต้องการมีส่วนร่วมในเวทีกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีข้อจำกัดและ

^{๑๔} อ่างแล้ว, พิศมัย วงศ์จำปา สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา, การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา, หน้า ๕๖.

อาจจะมีการระดมเงินแฝงอยู่ บวกกับความสนใจและต้องการมีส่วนร่วมในเวทีและกิจกรรมใด ๆ ที่คิด และทำขึ้นเพื่อสังคมพะเยา

นอกจากนั้น ยังพบว่าพะเยามีทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยเอื้ออย่างมากต่อการพัฒนา ความเข้มแข็งให้กับชุมชน ได้แก่ บทเรียนจากประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อดำรงชีวิตและกู้ศักดิ์ศรีของ คนพะเยา ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ทำให้คนพะเยายังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติไว้อย่างเหนียว แน่นความศรัทธาเลื่อมใสต่อศาสนา การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามที่สืบ ทอดกันมาด้วยความภูมิใจ และต้องการดำรงรักษาไว้ให้ต่อเนื่อง คือ สิ่งยึดโยงหล่อหลอมจิตใจผู้คนใน จังหวัดพะเยาไว้กับชุมชนให้พร้อมที่จะมีส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมพะเยาในทุก ๆ เรื่อง

กล่าวได้ว่า ความเป็นมาของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา จะมีความ แตกต่างกันตามลักษณะของกลุ่ม ได้แก่

๑) กลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วม ทางการเมืองตามอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่ม โดยกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเมืองภาคประชาชน จะ มีการดำเนินนโยบายและยุทธศาสตร์ตามกลุ่มการเมืองในระดับประเทศ

๒) กลุ่มท้องถิ่น และกลุ่มท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา เป็นการรวมกลุ่มของ นักการเมืองในระดับผู้บริหารและกลุ่มแกนนำของท้องถิ่น รวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการ บริหารจัดการท้องถิ่นและท้องถิ่นในเชิงความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม โดยเฉพาะ ในด้านสวัสดิการของกลุ่ม

๓) กลุ่มภาคประชาสังคม จะมีจุดเริ่มต้นจากความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมใน การกำหนดนโยบายของประชาชน และโดยประชาชน การนำเสนอยุทธศาสตร์ของภาคประชาชนสู่ การปฏิบัติในพื้นที่ รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับภาครัฐ และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น

แต่ละกลุ่มมีการจัดโครงสร้างและกลไกการทำงาน โดยมีผู้ประสานกลุ่มที่ชัดเจน มี การดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหว และการผลักดันผลประโยชน์ของกลุ่มที่ยกระดับจากกลุ่มมาสู่ใน ระดับสังคมวงกว้างมากขึ้น ลักษณะของกลุ่มจะเป็นกลุ่มในเชิงสถาบันที่มีลักษณะแบบกึ่งทางการ กล่าวคือ มีการผสมผสานระหว่างองค์กรที่เป็นธรรมชาติและความเป็นทางการอยู่ด้วย รวมทั้งการ เชื่อมร้อยเครือข่ายการเรียนรู้ และเครือข่ายความร่วมมือภายในจังหวัด และภายนอกจังหวัด

ในด้านการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม แต่ละกลุ่มต่างมีการทำกิจกรรมเชิงประเด็น สาธารณะที่แตกต่างกันไปตามอุดมการณ์และยุทธศาสตร์ของกลุ่ม แต่เมื่อมีการทำกิจกรรมในเชิง สาธารณะที่เป็นภาพรวมของคนพะเยา จะมีการไปทำกิจกรรมร่วมกันโดยไม่มีการแบ่งแยกกลุ่ม ผลที่ เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ก่อให้เกิดการรวมตัวของ คนในชุมชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม รวมตัวกันเพื่อแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันตามกลุ่มที่ตนเองชื่นชอบ เช่น กลุ่มที่ต้องการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ เริ่มก่อตัวขึ้นเป็นกลุ่มสภาประชาชนจังหวัด พะเยา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะปกป้องพระมหากษัตริย์ ปกป้องการจลาจล และปกป้องการล้มล้าง สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือ การออกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้อง สิทธิของประชาชนที่ควรจะได้รับ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาของประเทศชาติเพื่อประชาชน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างรอบด้าน

๔.๑.๒ แนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

แนวคิดที่นำมาสู่การรวมกลุ่มทางการเมือง ซึ่งมีจุดประสงค์ของการรวมกลุ่มทางการเมืองตามข้อตกลงภายในของแต่ละกลุ่ม มีดังต่อไปนี้

๑) กลุ่มการเมืองภาคประชาชน

(๑) แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) มีแนวความคิดและหลักการที่ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย ผู้แทนของประชาชนต้องมาจากการเลือกตั้งกลุ่มคนเสื้อแดง เห็นว่าสาเหตุของปัญหามาจากนักการเมืองที่ยึดการเมืองเป็นอาชีพ บางส่วนเชื่อในตัวบุคคล มีความศรัทธาในตัวอดีตนายกฯทักษิณ จากนโยบายที่เป็นรูปธรรม จับต้องได้ เช่น นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกร โครงการ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค โครงการกองทุนหมู่บ้าน บางส่วนมองว่าเกิดจากความไม่เป็นธรรม การมีสองมาตรฐาน และแต่ละฝ่ายไม่มีใครยอมใคร^{๑๕}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“เราเห็นแล้วว่าประชาชนไม่ได้ตื่นตัวทางการเมือง เพราะอำนาจทางการเมืองมันเป็นตัวกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวัน เวลาเราอธิบายเราต้องอธิบายถึงกลไกอธิบายถึงโครงสร้างทางอำนาจของรัฐธรรมนูญ กฎหมายลูก พรบ.ระบบราชการ นักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ ซึ่งอำนาจเหล่านี้โครงสร้างทางอำนาจเหล่านี้มันเป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตของชาวบ้าน รัฐธรรมนูญมันเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนหรือไม่ ระบบราชการมันเอื้อประโยชน์แก้ปัญหาให้กับประชาชนหรือไม่ มันเป็นเพียงส่วนน้อย ทั้งหมดมันต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะสนองตอบกับความทุกข์ยากของประชาชน เราต้องให้ความรู้กับประชาชนการเมืองลักษณะแบบนี้”^{๑๖}

(๒) สถาปนาประชาชนจังหวัดพะเยา เกิดมาจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือกลุ่มพันธมิตรกู้ชาติ หรือกลุ่มคนเสื้อเหลือง มีแนวความคิดของกลุ่มเสื้อสีเหลืองมองว่าอำนาจและผลประโยชน์ของนักการเมือง คือ ตัวแปรสำคัญของความขัดแย้ง รวมถึงการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อต่าง ๆ ไม่ตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง ยังไม่สามารถประชาสัมพันธ์ข้อเท็จจริงให้ประชาชนทราบ และเข้าใจอย่างทั่วถึง โดยเห็นพ้องต้องกันว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนี้

นายชุมพล ลีลานนท์ เป็นผู้ประสานงานกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) จังหวัดพะเยา และผู้ประสานงาน ๑๗ จังหวัดภาคเหนือมีจุดยืนชัดเจนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในนามของ พธม. ชุมการเมืองใหม่ คือ อนาคตการเมืองไทยที่จะก้าวเดินไปอย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยพะเยา ได้เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็นสถาปนาประชาชนจังหวัดพะเยา ยุทธศาสตร์การ

^{๑๕} พิศมัย วงศ์จำปา สหัททยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา, การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของกรุปปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

ทำงานเน้นแนวความคิดการเมืองภาคประชาชน โดยการสร้างให้ประชาชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ กับหน่วยงานภาครัฐ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่เป็นการเมืองภาคประชาชน และสนับสนุนนักการเมืองที่ดี^{๑๗}

๒) กลุ่มท้องถิ่นและท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ หน่วยงานของรัฐที่มีการดำเนินงานเป็นอิสระจากส่วนกลาง ทำหน้าที่บริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ในท้องถิ่นของตน โดยผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เป็นคนในท้องถิ่นที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งการที่รัฐยอมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินงานได้อย่างมีอิสระ หมายถึง รัฐกระจายอำนาจลงมาสู่ระดับท้องถิ่น จะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจรัฐดูแลตนเองมากขึ้น และถือเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่ายของรัฐ เนื่องจากผู้บริหารเป็นคนในท้องถิ่นที่รู้ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ มากกว่ารัฐบาลกลาง จึงสามารถตัดสินใจใช้งบประมาณได้ตรงตามความต้องการของประชาชนมากกว่า นอกจากนี้ งบประมาณท้องถิ่นที่รัฐบาลกลางจัดสรรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งวิธีจัดสรรงบประมาณลักษณะนี้ จะช่วยให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างท้องถิ่น และจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเกิดนวัตกรรมบริการสาธารณะต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากประชาชนจะเลือกย้ายไปอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เสนอบริการสาธารณะที่ตนต้องการมากกว่า

สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน มีความเป็นมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงการจัดระเบียบการปกครองของราชอาณาจักรไทยครั้งสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น ได้มีการทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันขึ้นปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ทั้งนี้ เพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขซึ่งการจัดการปกครองหมู่บ้านและตำบลใหม่นี้มีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ

“ในจังหวัดพะเยา ก็มีความคิดที่รวมกลุ่มการเมืองของท้องถิ่น เพื่อสร้างพลังร่วม และเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ ในด้านการพัฒนาพื้นที่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเพื่อความผาสุกของประชาชน จึงได้รวมตัวกันของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในระดับจังหวัดโดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล และในส่วนกลุ่มท้องถิ่นที่แนวความคิดรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน ทั้งที่เกษียณอายุและที่ยังดำรงตำแหน่ง ช่วยสงเคราะห์กันและกันในด้านสวัสดิการ การสงเคราะห์”^{๑๘}

๓) กลุ่มภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคม คือ การรวมตัวกันของประชาชนเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ ความเชื่อและอุดมคติร่วมกัน มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่ง

^{๑๗} อ่างแล้ว, พิศมัย วงศ์จำปา สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา, การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา, หน้า ๑๕-๑๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์, รัฐวิเศษชัย ใจกล้า, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลบ้านต๋อน, วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

ของสังคมที่มีใช้หน่วยงานภาครัฐและธุรกิจและไม่แสวงหากำไร โดยความเคลื่อนไหวของประชาชนมีหลายรูปแบบเช่น แบบองค์กรชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เช่น เพื่อการออมทรัพย์ เพื่อจัดสวัสดิการ เพื่อส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น แบบมูลนิธิหรือสมาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชุมชนสังคม เช่น ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ช่วยเหลือเยาวชน ช่วยเหลือผู้ป่วย เป็นต้น และแบบการรวมกลุ่มเฉพาะกิจตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่นการช่วยเหลือภาวะอุทกภัย อุบัติภัยต่าง ๆ จากการศึกษาแนวคิดของกลุ่มภาคประชาสังคม มีดังต่อไปนี้

(๑) **สถาบันปวงพญาพายว** แนวคิดหลักคือ การสร้างสรรค์องค์ความรู้ และความสัมพันธ์อันดีต่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน การสืบทอดแนวคิดและการทำงานของพระอุปาสีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ) วัดศรีโคมคำ โดยให้สถาบันปวงพญาเป็นศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น รวบรวมงานวิจัย หนังสือ เอกสาร รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว เสียง มัลติมีเดียที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพะเยา และลุ่มน้ำอิง-โขง จัดทำให้เป็นระบบทั้งเก่าและใหม่ พร้อมเปิดให้บริการค้นคว้าได้ การจัดทำสื่อสารสาธารณะ ผลิตสื่อ วรรณคดี เผยแพร่องค์ความรู้ท้องถิ่นให้เข้าถึงในกลุ่มประชาชน และผู้สนใจ ตลอดจนเชื่อมต่อเครือข่ายสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อทางเลือกอื่น ๆ เพื่อนำไปเผยแพร่ได้อย่างง่ายและถูกต้อง เป็นสื่อกลางในการจัดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันของคนในท้องถิ่นและเขตชุมชนของนครพะเยา แนวทางการทำงานของสถาบันปวงพญาพายว คือ

(๑) เป็นศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น รวบรวมงานวิจัย หนังสือ เอกสาร รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว เสียง มัลติมีเดียที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพะเยา และลุ่มน้ำอิง-โขง จัดทำให้เป็นระบบทั้งเก่าและใหม่ พร้อมเปิดให้บริการค้นคว้าได้

(๒) วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพะเยา และลุ่มน้ำอิง-โขง เพื่อนำไปสู่การกำหนดด้านนโยบายและเป็นทางออกสำหรับการแก้ปัญหาในประเด็นต่าง ๆ ของท้องถิ่น

(๓) งานสื่อสารสาธารณะ ผลิตสื่อ วรรณคดี เผยแพร่องค์ความรู้ท้องถิ่น ให้เข้าถึงในกลุ่มประชาชน และผู้สนใจ ตลอดจนเชื่อมต่อเครือข่ายสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อทางเลือกอื่น ๆ เพื่อนำไปเผยแพร่ได้อย่างง่ายและถูกต้อง

(๔) เวทีสาธารณะ โดยการจัดเสวนาท้องถิ่น นิทรรศการองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุดประสบการณ์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน

(๕) งานเชิดชูพญาพายว (คนเด่น) โดยการสนับสนุนและส่งเสริมบุคคล องค์กร เครือข่ายประชาชน นักวิชาการที่ทำงานวิจัยและค้นคว้าองค์ความรู้ในท้องถิ่น ในรูปแบบที่เป็นวิชาการและไม่เป็นวิชาการ โดยให้การสนับสนุนทั้งด้านเงินทุน จัดพิมพ์รูปเล่ม ตลอดจนมอบรางวัล “ปวงพญาพายว”

(๖) งานประสานความร่วมมือ กับหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นพะเยา

(๗) งานจิตอาสา/อาสาสมัคร โดยเปิดโอกาสให้คนทุกรุ่น ทุกวัยที่มีหัวใจอาสาพัฒนาท้องถิ่นพะเยาร่วมกับสถาบันฯ ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความสนใจ โดยใช้ความสามารถทักษะของตนเองที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นและประสานงานเครือข่าย^{๑๙}

(๒) **เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง พะเยา** เกิดมาจากการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนบนรากฐานการแก้ไขปัญหาของตนเองทั้งระดับ ครอบครัว ระดับชุมชน การรวมตัวของภาคประชาชนเพื่อผลักดันนโยบายที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้อง บางกลุ่มเน้นการต่อต้านนโยบายที่มากกระทบต่อชุมชน องค์กรประกอบของหลายแนวคิด มีความแตกต่างกันทั้งอาชีพและพัฒนาการทางความคิด ตลอดจนกิจกรรมที่ดำเนินการก็มีความแตกต่างเป็นประเด็น เช่นเครือข่ายสวัสดิการชุมชน เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายเกษตรยั่งยืน เป้าหมายโดยรวมคือ การให้กลุ่มพี่น้องในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคม ชุมชน อย่างเท่าเทียมและมีความสุขการเคลื่อนไหวทั้งหมดเป็นการแสดงออก “ของการเมืองภาคประชาชน”

เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา เป็นการรวมตัวของเครือข่ายองค์กรประชาชนทั้งกลุ่มผู้ที่เดือดร้อนจากนโยบายรัฐ กลุ่มกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ นักกิจกรรมอิสระ นักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนที่กำหนดเป้าหมายร่วมกัน อยากเห็นสังคมที่ดีงามและดีกว่าปัจจุบันได้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมการทำงานร่วมกับภาคีท้องถิ่นโดยเน้นให้เกิดพื้นที่รูปธรรมที่สามารถเป็นตำบลต้นแบบในเรื่องของการจัดการตนเองของพื้นที่ที่มีส่วนร่วม สมานฉันท์ โดยใช้ฐานของสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตเป็นฐานในการขับเคลื่อนเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความรู้ความเข้าใจในการเมืองภาคพลเมือง

ภารกิจของเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง ดังนี้

(๑) เปิดเวทีพื้นที่ในการเชื่อมประสานความคิด วิธีการทำงานหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ผนึกกำลังความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคีให้เห็นภาพรวมของปัญหา สาเหตุผลกระทบ ตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหา และการจัดการในการป้องกันและแก้ไขปัญหา

(๒) เชื่อมโยงองค์ความรู้กับกลไกที่มีครอบคลุมทั้งจังหวัด สร้างกระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์ปัญหา กระบวนการแก้ไข หนุนช่วยกันระหว่างเครือข่ายภาคี

(๓) เร่งรณรงค์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อ วิถีคิด คุณค่าดั้งเดิมและสำนึกคนพะเยา ด้านกระแสวัฒนธรรม

(๔) มีมาตรการในการสร้างความมั่นคงในชีวิตแก่ผู้นำ คนทำงานเพื่อส่วนร่วม เสริมศักยภาพการทำงาน ร่วมถอดองค์ความรู้และจัดการความรู้โดยชุมชนท้องถิ่น

(๕) ขยายพื้นที่การยอมรับทางสังคมปกป้องรักษาสีทึบของประชาชนโดยการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเสมอภาคและเท่าทัน

(๖) เชื่อมต่อตัว สะสมพลัง สร้างช่องทางในการเชื่อมต่อกลไกอำนาจระดับบน เพื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง นโยบายการพัฒนา และแก้ไขปัญหา^{๒๐}

^{๑๙} ข้อมูลทั่วไปของสถาบันปวงเทพยา, มปป. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๒๐} คณะทำงานเครือข่ายประชาสังคมจังหวัดพะเยา, ยุทธศาสตร์การพัฒนาประชาสังคมจังหวัดพะเยาภายใต้เครือข่าย สร้างบ้านแปงเมืองพะเยา, (มปป.: มปป.), หน้า๑๕-๑๘.

(๓) **เครือข่ายแม่หญิงพะเยา** เครือข่ายแม่หญิงพะเยา เกิดจากการรวมตัวของ ผู้นำสตรี ที่ทำงานด้านสังคม และด้านการพัฒนาชุมชน ภายใต้การเป็นอาสาสมัครที่มีจิตสาธารณะ มีแนวทางและแผนพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชน และสตรี ให้มีความพร้อมเกี่ยวกับ คุณลักษณะส่วนตัว ชีวิตครอบครัว และการมีส่วนร่วมในสังคม การกระตุ้นให้สตรีและกลุ่มเป้าหมาย มีความคิดริเริ่ม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความกระตือรือร้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวและชุมชน ได้ ตลอดจนมีความรู้ในการประกอบอาชีพ ตระหนักถึงสิทธิที่พึงมีของตนเอง และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีการพัฒนาองค์กรสตรีในแต่ละระดับ เพื่อเป็นแกนนำในการคิด ตัดสินใจ วางแผน เฝ้าระวัง รับแจ้งเหตุ การช่วยเหลือ คຸ້ມครอง แก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพการทำงาน โดยความร่วมมือจากภาครัฐ ท้องถิ่น เอกชน องค์กรธุรกิจ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป โดยวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม ดังนี้

(๑) เพื่อให้บริการแก่เด็ก เยาวชน สตรีและครอบครัว ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือจัดสวัสดิการและเฝ้าระวัง ให้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาทางสังคม

(๒) เพื่อส่งเสริมพัฒนาอาชีพ การบริการสังคม ให้แก่สตรี เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยในสังคม ไม่ทอดทิ้งกัน

(๓) เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรสตรี/ผู้นำสตรี และพัฒนาศักยภาพผู้นำสตรีทุกระดับ ให้มีภาวะผู้นำทำงานเพื่อสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

(๔) เพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสิทธิเด็ก สตรี และประชาชน

(๕) ศึกษาและติดตามสถานการณ์การค้ามนุษย์ เพื่อวางกลไกเฝ้าระวังป้องกันแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และต่อต้านการค้ามนุษย์ทุกรูปแบบ

(๖) ส่งเสริมบทบาทสตรีในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และส่งเสริมบทบาทชาย-หญิงเพื่อการพัฒนา

(๗) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสื่อทุกประเภท เพื่อใช้ประโยชน์จากสื่ออย่างมีคุณค่า ตลอดจนการเฝ้าระวังภัยจากสื่อที่เป็นผลกระทบต่อสตรี/กลุ่มสตรี ทั้งทางตรงและทางอ้อม

กล่าวได้ว่า แนวคิดการรวมกลุ่มของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันไปตามอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตย หรือกลุ่มเสื้อสีแดง ต้องการสนับสนุนรัฐบาลในขณะนั้น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม แตกต่างกับสภาประชาชนหรือกลุ่มเสื้อสีเหลือง ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับการดำเนินงานของรัฐบาล เพราะต้องการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งในการพึ่งตนเอง และการเมืองภาคประชาชนในประเด็นสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดสวัสดิการภาคประชาชน รวมทั้งการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตาม แนวคิดการรวมกลุ่มของทั้งสองกลุ่มต้องการสร้างการเมืองภาคประชาชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม นั่นเอง

๒. กลุ่มท้องถิ่นและท้องที่ ในส่วนท้องถิ่น ท้องที่ ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ / การเสริมพลังความเข้มแข็งของกลุ่มในการต่อรองบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่น แต่ในส่วนของ

ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แนวคิดการรวมกลุ่มเพื่อการจัดสวัสดิการให้กับกลุ่ม การจัดผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มเท่านั้น ไม่ได้มองถึงประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนแต่อย่างใด

๓. กลุ่มภาคประชาสังคม เป็นการทำงานโดยคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับกลุ่ม การสร้างมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในด้านวิถีชีวิต การเสริมสร้างรายได้ การสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นตามแนววัฒนธรรมชุมชน และนำองค์ความรู้ท้องถิ่นมาขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส สิทธิเด็ก เยาวชน สตรี การลดความรุนแรงในครอบครัว เน้นการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในระดับฐานราก การจัดเวทีสัมมนาเพื่อแก้ไขปัญหา และการสื่อสารสาธารณะ โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมือง

กล่าวโดยสรุป กลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา ประกอบด้วย กลุ่มการเมืองภาคประชาชน กลุ่มท้องถิ่น ท้องที่ และกลุ่มภาคประชาสังคม ลักษณะของกลุ่มเป็นการรวมตัวตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ละกลุ่มมีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มตนเอง มีบทบาทในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ที่มารวมตัวกันชั่วคราว เพื่อเรียกร้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อมีกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง ได้พัฒนามาสู่การรวมกลุ่มที่เป็นเชิงสถาบันมากขึ้น โดยมีโครงสร้าง กลไก และกิจกรรมในการดำเนินงานในเชิงของการเรียกร้องผลประโยชน์ต่อสังคมพะเยา และประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาทั้งสามกลุ่ม มีแนวคิดและพัฒนากการรวมกลุ่มมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองตามอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดโครงสร้างและกลไกการทำงาน โดยมีผู้ประสานกลุ่มที่ชัดเจน มีการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหว และการผลักดันผลประโยชน์ของกลุ่มที่ยกระดับจากกลุ่มมาสู่ในระดับสังคมวงกว้างมากขึ้น โดยสรุปลักษณะของกลุ่มจะเป็นกลุ่มในเชิงสถาบันที่มีลักษณะแบบกึ่งทางการ กล่าวคือ มีการผสมผสานระหว่างความเป็นธรรมชาติและความเป็นทางการอยู่ด้วย

ทั้งนี้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มการเมือง มีความแตกต่างกันไปตามบริบทแนวคิด พัฒนาการ และกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม ได้แก่

๑) ปัจจัยด้านการเมือง ประกอบด้วย

(๑) การพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการให้สิทธิมีส่วนร่วมในทางการเมืองไม่มีความสมดุลหรือไม่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยในประเทศที่กำลังพัฒนารวมถึงประเทศไทยด้วยที่มีมักจะเกิดความสับสนทางการเมืองอันเนื่องจากความไม่เข้าใจในเนื้อหาสาระของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ของคนกลุ่มต่าง ๆ

(๒) เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในหลายรูปแบบ ปัจจุบัน เราจะเห็นว่าการเคลื่อนไหวของ “กลุ่มทางสังคม” ได้มีบทบาทมากขึ้น ซึ่งกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มเคลื่อนไหว (Mob) และกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) สองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน ทั้งในเชิงของการสร้างนิยาม/ความหมาย เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ และขบวนการการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคม

๓) แนวคิดในการปฏิรูปประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองภาคประชาชนที่แสดงบทบาทเป็น “เจ้าภาพ” โดยเปลี่ยนการเมืองของประเทศไทย จากการเมืองกลุ่มทุน

เป็นการเมืองประชาชน หลักคือสถาปนาอำนาจประชาชนเหนืออำนาจกลุ่มทุน และใช้ “ระบบสภาประชาชน” แทนที่ “ระบบรัฐสภา” เป็นกระบวนการใช้อำนาจทางตรงของประชาชน และมีอุดมการณ์เดียวกัน

(๔) การปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ และการปกป้องสิทธิของภาคประชาชน โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือ การออกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้องสิทธิของประชาชนที่ควรจะได้รับ ในการใช้อำนาจอธิปไตยของปวงชนตามหลักการ “ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy)”

๒) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ประกอบด้วย

(๑) การพัฒนาท้องถิ่น เพื่อรวมกลุ่มกันในการกำหนดนโยบายร่วม และต่อรองอำนาจรัฐ ในการจัดสรรงบประมาณให้กับท้องถิ่นของตนเอง

(๒) การให้สวัสดิการแก่กลุ่มการเมือง เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางด้านอาชีพ การช่วยเหลือทางด้านความประสอทุกภัย วิกฤติ

(๓) การสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องเช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจและภาคประชาชน

๓) ปัจจัยด้านนโยบาย ประกอบด้วย

(๑) การมีส่วนร่วมในการผลักดันด้านนโยบายและกฎหมายที่จะเอื้อประโยชน์ และมีผลกระทบต่อประชาชน และกลุ่มของตนเอง เช่น พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พรบ.สวัสดิการชุมชน พรบ.บ้านาณูประชาชน การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวาระการดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

(๒) การส่งเสริมให้สตรีได้เข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ โดยการสนับสนุนให้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้นำท้องถิ่น และท้องถิ่น

๔.๒ ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ทั้ง ๓ กลุ่ม ผู้วิจัยได้นำเสนอในประเด็นบทบาทการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา รายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ บทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน

๑) กลุ่มการเมืองภาคประชาชน

(๑) แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) บทบาทของกลุ่มแนวร่วมประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จังหวัดพะเยาที่มีต่อสังคมเมืองพะเยา มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ได้ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

กรณีแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) จังหวัดพะเยา เกิดขึ้นที่เป็นผลจากการปรากฏตัวของ “คนเสื้อแดง” เมื่อมองจากพลวัตของการเปลี่ยนแปลงความหมายของงานแล้ว จะพบว่าเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัฒนธรรมเศรษฐกิจสมัยใหม่ ความหมายของงานที่รัฐสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปในยุคพัฒนา กับยุคโลกาภิวัตน์

ในด้านหนึ่งมันมีลักษณะครอบงำ ลดทอนความเป็นมนุษย์ให้กลายเป็นเพียงสินค้าสำหรับซื้อขายในตลาดแรงงาน ผลักคนเข้าสู่เศรษฐกิจแบบเงินตราอย่างยินยอมพร้อมใจ แต่ในอีกด้านหนึ่งได้สร้างสำนึกใหม่ของการมีชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ที่ต้องพึ่งพิงทุนและความรู้มากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า กลุ่มต้องการสร้างสังคมประชาธิปไตย ต้องการเห็นความยุติธรรมที่มีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง วิธีการที่กลุ่มได้ดำเนินงานในปัจจุบัน มีการพูดคุยรูปแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยการจัดตั้งทางความคิดให้กับมวลชนโดยใช้วิธีการของกลุ่มได้ศึกษา และพูดคุยผ่านเครือข่ายทางวิทยุ โทรทัศน์ และสังคมออนไลน์ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจ แนวคิด หลักการ และแนวทาง เช่น แนวคิดการปกครองต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด บทบาทหน้าที่ ภายใต้หลักการประชาธิปไตย โดยใช้แนวทางสันติและการเลือกตั้งตามกฎหมายกติกา ถ้ามวลชนเข้าใจหลักคิด หลักการ แนวทาง การที่จะทำให้เป็นประชาธิปไตย ทำให้เกิดความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ และลดความขัดแย้งในที่สุด^{๒๑}

“คนเสื้อแดง” ได้แสดงออกถึงความมุ่งมาดปรารถนา และตระหนักใน “ความรู้” และ “อำนาจ” ของตัวเอง ในเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ นโยบายของพรรคการเมืองได้เชื่อมโยงชีวิตประจำวันเข้ากับ ความหมายของงานที่เปลี่ยนแปลงไป มันได้ลากเส้นแบ่งระหว่าง “งาน” กับ “ชีวิต” และ “การเมือง” ของ “คนเสื้อแดง” ให้ซ้อนทับกันจนเป็นเรื่องที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และมันได้ทำให้พวกเขาลุกขึ้นมาต่อสู้ปกป้องสิทธิทางการเมืองของพวกเขาอย่างแข็งขัน^{๒๒}

“จุดประสงค์ในการรวมกลุ่มกัน เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย โดยมีความหลากหลายของประชาชน แต่อยากให้มีการเลือกตั้ง อยากให้มี สส. มาจากประชาชน สว. มาจากประชาชน การจัดตั้งจริง ๆ ก็อยากได้ประชาชนจริง ๆ โดยใจของประชาชนที่มาจัดตั้งกันเอง คือกลุ่มชาวบ้านที่รักประชาธิปไตย รวมตัวกันเสร็จก็มีการเรียกร้องที่ศาลากลาง โดยไม่มีอาวุธใด ๆ และใช้สื่อจากสถานีวิทยุชุมชน เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์”^{๒๓}

ปัจจุบันกลุ่มแนวร่วมประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จังหวัดพะเยา มีการประชุมกันทุกเดือน ในวันอาทิตย์ เป็นการประชุมของประชาชน มานั่งพูดคุยกัน พบปะกัน มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน

๒) สภาประชาชนจังหวัดพะเยา มีการดำเนินงานโดยมีภารกิจ “สองสร้าง” คือ สร้างอำนาจของสภาประชาชนฯ และสร้างการนำในสภาประชาชนฯ การปฏิบัติภารกิจ “สองสร้าง” นี้ จะนำไปสู่การปรากฏขึ้นของ “เอกลักษณ์” สภาประชาชนฯ ทุกแห่งหนทั้งในและต่างประเทศ นั่นคือที่ได้มี “สภาประชาชนฯ” ที่นั่นก็จะมี “อำนาจ” และ “การนำ” เกิดขึ้นในตนเอง ทั้ง “อำนาจ” และ

^{๒๑} สัมภาษณ์, ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ, วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์, จิรโรจน์ กิรติศักดิ์วรกุล, แกนนำเสื้อแดง, วันที่ ๑๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์, บุญชู หน่อคำ, แกนนำเสื้อแดง, วันที่ ๒๘ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๖๐

“การนำ” นี้ จะประกอบเข้าเป็น “แก่นแท้” ของสภาประชาชนฯ ทุกแห่งหน จะเป็นที่ตระหนักรู้ได้ของมวลชน ตลอดจนสังคมโดยรวมอย่างเป็นระบบ

บทบาทสภาประชาชนจังหวัดพะเยาที่มีต่อสังคมเมืองพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า กลุ่มมีบทบาทในการเป็นองค์กรกลางที่จะรับเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ของประชาชนในกรณีที่ประชาชนมีความเดือดร้อน และไม่สามารถที่จะพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐได้ ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ ทางสภาประชาชนจึงเป็นองค์กรกลางที่จะรับเรื่องร้องเรียนเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำหน้าที่แจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดรับทราบ และติดตามผลการแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาที่ดินรอบกว๊านพะเยา ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาที่ดินทำกิน การบุกรุกป่าสงวน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทในด้านการพัฒนาอาชีพ การสงเคราะห์คนยากไร้ คนด้อยโอกาส คนชราอีกด้วย ในกรณีที่หน่วยงานระดับจังหวัดเพิกเฉยไม่แก้ไขความเดือดร้อนตามข้อเรียกร้องของประชาชน สภาประชาชนจังหวัดพะเยาก็มีมาตรการทางกฎหมายโดยการฟ้องร้องต่อหน่วยงานดังกล่าวต่อไป

ในส่วนของการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาไม่มีการใช้ความรุนแรง เผาบ้านเผาเมือง หรือเช่นฆ่ากัน เป็นเพราะต้นทุนวัฒนธรรมที่ดี ความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นเพื่อน จึงดำรงไว้ซึ่งความสามัคคี มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถจับมือกัน และเข้าใจกันได้ ขณะนี้ทั้งสองกลุ่มของพะเยาไม่มีความขัดแย้งต่อกัน ซึ่งได้ก้าวข้ามความขัดแย้งของกันและกัน นับจากนี้ไปคือ การหาทางออกร่วมกันเพื่อออกแบบอนาคตจังหวัดพะเยาและประเทศไทย ^{๒๔}

บทบาทในการรวมกลุ่มสภาประชาชน จ.พะเยา สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- ๑) ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ และการปกป้องสิทธิของภาคประชาชน
- ๒) ให้ความช่วยเหลือ การออกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้องสิทธิของประชาชนที่ควรจะได้รับ และแนวความคิดการขับเคลื่อนสภาประชาชนฯ ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาของประเทศชาติของประชาชน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างรอบด้าน
- ๓) เปิดให้มีเวทีแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางของการพัฒนาเมืองพะเยา เช่น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเรื่องน้ำ การแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
- ๔) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์และได้ดำเนินการกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เช่น การร่วมกันหาทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนในชุมชน การจัดกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในชุมชน เป็นต้น

๒) กลุ่มท้องถิ่นและท้องถิ่น

(๑) ชมรมท้องถิ่นไทยจังหวัดพะเยา เป็นการรวมกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการดำเนินงานรวมกลุ่มกันเป็นสมาคม การรวมกลุ่มของท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา มีหลากหลายระดับ ระดับองค์การบริหารส่วนตำบล ระดับเทศบาลและระดับจังหวัด ในกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมเริ่มแรกใช้ชื่อว่า สมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดพะเยา แต่ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นชมรมท้องถิ่นไทยจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกซึ่งเป็นกลุ่มนายก

^{๒๔} สัมภาษณ์, ชุมพล ลีลานนท์, ผู้ประสานงานสภาประชาชนจังหวัดพะเยา, วันที่ ๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดในจังหวัดพะเยา การรวมกลุ่มมีจุดประสงค์เพื่อจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ให้ง่ายขึ้น ทั้งเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับประชาชนในพื้นที่และการพัฒนาชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และการจัดการกิจกรรมของท้องถิ่นร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อพัฒนางานของท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา

ในระดับองค์กรเป็นการรวมกลุ่มสันนิบาตโดยมีจุดประสงค์ทางการเมืองเพื่อเจรจาต่อรองทางด้านงบประมาณในการพัฒนาในท้องถิ่นและในแต่ละอำเภอบางแห่งรวมกลุ่มองค์กรปกครองท้องถิ่นทั้ง เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมีจุดประสงค์ร่วมกันในการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การจัดการกิจกรรมแข่งขันกีฬา มากกว่าการรวมกลุ่มการเคลื่อนไหวทางการเมือง ^{๒๕}

“ส่วนมากก็เป็นเรื่องของการปกครอง ในเรื่องของระเบียบวาระที่เราได้สนใจมากจะเน้นเรื่องตำแหน่งหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ โดยบทบาทสำคัญของสมาคมที่เห็นเด่นชัดส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่จะช่วยเหลือวัตถุประสงค์ที่ว่าช่วยเหลือพนักงานหรือเจ้าพนักงานปกครองท้องถิ่นที่ขาดโอกาสหรือไปเติมเต็มให้เขาสมาคมนี้ออกพื้นที่ในส่วนของสมาชิกสภา แต่ถ้าสมาชิกที่เป็นญาติเราก็จะช่วยเหลืออยู่อย่างน้ำท่วม ไฟไหม้ หรือว่าขาดเครื่องนุ่งห่ม ทางสมาคมก็จะขับเคลื่อนในส่วนตรงนี้” ^{๒๖}

(๒) ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา และสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน

ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และสารวัตรกำนัน เป็นเครือข่ายกันโดยใช้สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นระดับจังหวัด และระดับอำเภอ จะมีประธานชมรม ในส่วนของสมาคมจะคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านที่ใหม่เข้าไปอบรมโรงเรียนนักปกครอง ซึ่งโรงเรียนนักปกครองก็จะมีเชียงใหม่ ลำพูน ในภาคเหนือ หรือวิทยาลัยการปกครอง เพราะกำนันก็ต้องผ่านวิทยาลัยการปกครองทุกคน ทุกส่วนมีการติดต่อประสานงานกันอยู่ตลอด โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดพะเยา มีเลขานุการเป็นฝ่ายประสานงาน จัดทำเอกสารการประชุมต่าง ๆ

“ในส่วนของสมาคม ที่จะตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือนักปกครองท้องถิ่นทุก ๆ คนที่ขาดโอกาส แต่สมาคมไม่สามารถที่จะไปเรียกร้องขออย่างอื่นได้ นอกจากให้ความช่วยเหลืออย่างเดียว” ^{๒๗}

บทบาทของชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดพะเยา จะมีบทบาททั้งในการสนับสนุนด้านสวัสดิการ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก และครอบครัวของสมาชิก เช่น

^{๒๕} สัมภาษณ์, ประพันธ์ เทียนวิหาร, นายกเทศมนตรีตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐

^{๒๖} สัมภาษณ์, รัฐวุฒิชัย ใจกล้า, นายกองการบริหารส่วนตำบลบ้านต๋อน, วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์, สกฤตศักดิ์ บัวชุม, นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา, วันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

ด้านอุปถัมภ์ ด้านความประสพอุทกภัยหรือวาตภัย การมอบเสื้อผ้า และอุปกรณ์การศึกษาให้โรงเรียนที่ขาดแคลน

“กิจกรรมของชมรมส่วนใหญ่ก็จะเป็นเรื่องของสวัสดิการ บางครั้งก็ไปมอบอุทกหนาวาก็ไปมอบเสื้อผ้ามอบอุปกรณ์การศึกษาให้โรงเรียนที่ขาดแคลนอุปกรณ์การศึกษาที่เขาขอเข้ามา เราก็ให้ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาทซื้ออะไรไปมอบให้เขาช่วยเหลือไปเด็กได้โอกาส” ^{๒๘}

ในส่วนบทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการให้ความรู้ชาวบ้านเกี่ยวกับการเมือง เช่น การเลือกตั้ง ส่วนมากจะมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว การอบรมกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นกรรมการในการเลือกตั้ง บทบาทของห้องที่กับห้องถิ่น โดยกำนันผู้ใหญ่บ้านจะเป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังมีบทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะในส่วนของนโยบายที่จะส่งผลกระทบต่อกำนันผู้ใหญ่บ้าน คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ที่มีการปรับให้กำหนดวาระดำรงตำแหน่ง ๕ ปี “คัดค้านให้เลือกกำนันโดยตรงจากประชาชน” โดยการแก้ไขวาระดำรงตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน จากเกษียณอายุ ๖๐ ปี ให้เหลือวาระละไม่เกิน ๕ ปี จะส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ เพราะกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน ที่จะต้องมีการเลือกตั้งบ่อยครั้ง รวมทั้งการเรียกร้องให้ขึ้นค่าตอบแทนของกำนันผู้ใหญ่บ้าน

“ถ้าหาก พรบ. นี้ประกาศใช้ พวกเก่าแก่อายุไปจนถึงอายุ ๖๐ เหมือนเดิม แต่เราก็บอกว่าเราไม่ได้ทำเพื่อเราแต่ถ้าคนไหนดีก็ติดมันก็ได้อยู่แล้ว แต่เราก็ทำตามมติของชมรม ถ้ามันดีเค้าก็เลือกอยู่แล้ว สมัยผมเนี่ยชาวบ้านคนเลือกแต่ช่วงหลัง หลายตำบล พ่อหลวงเลือกมันจะมีส่วนผิดใจกันเรื่องผลประโยชน์มันไม่เหมือนของคนก่อนเค้าอะจะให้พ่อหลวงแค่สองสามคนก็ได้เป็นกำนันเพราะฉะนั้นคนใดไม่มีเงินไม่ได้เป็นกำนัน แต่ที่เค้าจะเปลี่ยนตัวนี้ เค้าจะเปลี่ยนกำนันด้วยที่มาของกำนันก็คือมาจากชาวบ้าน” ^{๒๙}

“ในส่วนของสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทยให้มันเป็นไปอยู่ในวาระผมถามว่าดีไหมก็ดีครับ ดีในส่วนของนักปกครองที่ชาวบ้านจะต้องเลือกขึ้นมาให้มาเป็นนักปกครองไม่ใช่มาเป็นนักการเมือง ถ้าเป็นการเลือกตั้งมันจะแบ่งเป็นสองฝั่งสองฝ่าย” ^{๓๐}

^{๒๘} สัมภาษณ์, วันชัย ไชยวงศ์, ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์, วันชัย ไชยวงศ์, ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา, วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์, , สกฤตศักดิ์ บัวชุม, นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา, วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐

๓) กลุ่มภาคประชาสังคม

(๑) **เครือข่ายแม่หญิงพะเยา** บทบาทหน้าที่ของเครือข่ายแม่หญิงพะเยาในสังคมพะเยานั้น สามารถแยกออกได้ในหลายด้าน ดังต่อไปนี้

(๑.๑) การพัฒนาอาชีพที่มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น เช่น การจักสาน หัตถกรรมจากผักตบชวา การทำปลาสาม การทำน้ำพริก การประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น

(๑.๒) การพัฒนาศักยภาพผู้หญิง และสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการเมืองท้องถิ่นจังหวัดพะเยา โดยการเป็นผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารสมาชิกสภาท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๑.๓) การเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ และการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็ก ในชุมชน จังหวัดพะเยา

(๑.๔) การมีส่วนร่วมในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการและการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับผู้หญิง ได้แก่ การวิจัยเรื่องสุรณารักษ์กับการจัดการตนเองของผู้หญิงพะเยา ศึกษาในบ้านตำม่อน ตำบลบ้านต้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยการสนับสนุนจาก ศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลอาหารจากป่าแม่ร่องซุย ป่าแม่ปืม ร่วมกับชาวบ้านในตำบลคือเวียง อำเภอดอกคำใต้ และตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

(๑.๕) การร่วมเป็นสมาชิกของสภาประชาชนลุ่มน้ำอิง ในส่วนของเครือข่ายแม่หญิงลุ่มน้ำอิงร่วมกับเครือข่ายผู้หญิงในตำบลสันมะค่า ตำบลป่าแดด และกลุ่มแม่หญิงบ้านบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การประชุมเครือข่าย การทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ และการศึกษาดูงาน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันชุมชนลุ่มน้ำโขง

“ผู้หญิงถ้าเข้ามาอยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจจะสามารถไปเป็นคนที่ขับเคลื่อนในเรื่องของนโยบายที่เชิงสังคมไม่ใช่โครงสร้างพื้นฐาน ก็มีการพัฒนาผู้หญิงเข้าสู่การเมืองท้องถิ่นโดยการฝึกให้ผู้หญิงหาเสียง ฝึกแม้กระทั่งการพูด ฝึกในเวทีพื้นที่ทำเยอะแยะมาก” ^{๓๑}

นอกจากนี้ ยังมีการจัดประชุมของเครือข่ายแม่หญิงพะเยาในแต่ละอำเภอ โดยขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เป็นต้น

(๒) **เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา** ด้านบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา จากการที่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้เกิดขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรชาวบ้านที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ต่อมาได้มีการจัดสมัชชาองค์กรชุมชน และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง” จากชื่อเดิม “ขบวนการองค์กรชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของคนในชุมชนท้องถิ่น ในรูปแบบของ “สภาองค์กรชุมชน” ระดับตำบล ปัจจุบันมีสภาองค์กรชุมชนตำบลในจังหวัดพะเยา จำนวน ๕๘ ตำบล โดยมีเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา เป็นองค์กรหนุน

^{๓๑} สัมภาษณ์, เจริญศรี ไชยขัติย์, ผู้ประสานงานเครือข่ายแม่หญิงพะเยา, วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๐.

เสริมสร้างความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชน รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ สุขภาพ สวัสดิการ ทรัพยากรธรรมชาติ เด็ก เยาวชน สตรี การคุ้มครองผู้บริโภค ผู้ติดเชื้อ เกษตรกรรมทางเลือก การจัดการป่าชุมชน การจัดการเหมืองฝาย เป็นต้น

“จากการรวมกลุ่มทั้ง ๒๗ กลุ่มในจังหวัดพะเยา จึงได้จัดสมาชิกและได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง” จากชื่อเดิม “ขบวนการองค์กรชุมชน” ตอนแรกใช้ชื่อว่า “สภาประชาชน” เพราะเป็นที่พูดคุย แลกเปลี่ยนใหม่ และไม่ได้จดทะเบียน ตอนหลังเลยมาช่วยกันสร้างบ้านแปงเมืองกัน จึงได้คนพะเยามาช่วยกันออกแบบ มาช่วยกันทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของคนในชุมชน ท้องถิ่น ให้แต่ละกลุ่มเข้มแข็ง”^{๓๒}

นอกจากนี้ เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา ได้มีบทบาทในการสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบ “สมาชิกประชาชน” ได้แก่ การจัดงานฮอมนำก๊าดพะเยาจัดการตนเองของคนพะเยา การจัดเวทีสมาชิกสุขภาพจังหวัดพะเยา การจัดเวทีสมาชิกการจัดการตนเองสองทศวรรษสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา เวทีดังกล่าวได้มีการจัดประชุมปีละ ๑ ครั้ง และได้สร้างพื้นที่สาธารณะให้องค์กรชุมชนในประเด็นต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ รวมทั้งบทเรียนจากการดำเนินงานของแต่ละองค์กร

“เวทีฮอมนำก๊าดพะเยาจัดการตนเอง โดยรวมทุกกลุ่ม ทุกสี ทุกเครือข่าย จนจัดสมาชิกขึ้น โดยใช้วาระนี้เสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด โดยใครก็ได้เข้ามาบริหารจังหวัดก็ต้องรับข้อเสนอจากเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง ซึ่งวาระของคนพะเยา มีการจัดประชุม ปีละ ๑ ครั้ง”^{๓๓}

ทั้งนี้บทบาทการทำงานที่เป็นรูปธรรมของเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา ได้แก่ การผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับการจัดระบบสวัสดิการของชุมชน คือ กฎหมายเรื่องการออมแห่งชาติ พรบ.บ้านาญประชาชน การฟื้นฟูป่าแม่ร่องซุย ซึ่งเป็นป่าที่หมดสัมปทานจากการปลูกไม้กระถินยักษ์ ในตำบลแม่กา ตำบลจำปาหวาย ตำบลคือเวียง และตำบลบ้านปิน โดยจดทะเบียนเป็นป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ จำนวน ๑,๕๐๐ ไร่ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) หนุนเสริมงบประมาณในการขับเคลื่อนงานที่ดินและที่อยู่อาศัย

(๓) สถาบันปวงผญาพยาว ด้านบทบาทหน้าที่ของสถาบันปวงผญาพยาว ซึ่งเป็นภาคประชาสังคมองค์กรหนึ่งในจังหวัดพะเยา ได้ทำบทบาทในการเป็นองค์กรในการจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน และจัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น ตามแนวทางของหลวงปู่ใหญ่เมืองพะเยา คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ ผู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นเมืองพะเยาไว้อย่างมากมาย

^{๓๒} สัมภาษณ์, มุกดา อินตะสาร, ผู้ประสานงานเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์, มุกดา อินตะสาร, ผู้ประสานงานเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

“ฐานคิดว่ามีสองอย่างจากองค์ความรู้จัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน อันที่สองก็คือจัดระบบเครือข่ายการสื่อสารที่นี้คำว่าความรู้คือ ฝน ๗ มีอยู่สองแบบคือมีแบบเก่ากับแบบใหม่ถ้าเก่าการรวบรวมของเก่าที่หลงพ้อท่ามาเยอะแล้ว ของใหม่คือ งานวิจัยที่วางแนวทางไว้” ^{๓๔}

ในจัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น ได้มีการประสานงานให้เกิดการพูดคุยในประเด็นสาธารณะที่เกิดขึ้นในจังหวัดพะเยาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เริ่มมาจากการจัดเวทีพูดคุยของกลุ่มการเมืองสี่เหลี่ยมสีแดง ซึ่งเป็นรูปแบบการสานเสวนาเพื่อแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองในขณะนั้น จนเกิดเป็น “พะเยาโมเดล”

นอกจากนี้ ในกรณีของการแก้ไขปัญหาหิวโหยพะเยา ได้มีการจัดเวทีสานเสวนาหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหิวโหยพะเยา โดยการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหิวโหยพะเยาโดยการมีฉันทามติร่วมกันของคนพะเยาที่เข้ามาร่วมเวทีพูดคุย ครั้งแรกได้จัดขึ้นในปี.ศ. ๒๕๕๕ จากเวทีครั้งนั้นได้นำมาสู่การพัฒนาเป็นงานวิจัยการสานเสวนาเพื่อออกแบบธรรมนูญหิวโหยพะเยาที่พึงปรารถนา เพื่อหาพัฒนาเนื้อหาของธรรมนูญหิวโหยพะเยา ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของคนพะเยาในการพัฒนาหิวโหยพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“นี่ก็เป็นแนวทางที่หิ้งปวงคิดไว้ที่ได้พูดคุยกันว่าเราจะไปตามเส้นทางนี้ บางเรื่องมันอาจจะเป็นเรื่องเล็กแต่มันจะเป็นเรื่องที่น่าไปสู่การขยายผลไปช่วยกันขจัดปัญหาใหญ่ได้ เป็นการตั้งต้นโดยต่อสานปณิธานของหลวงพ่อใหญ่ที่ได้ทำไว้ วิธีการทำงานใช้มิติทางวัฒนธรรมเพราะเกี่ยวข้องในเรื่องประวัติโบราณคดี สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากร เพราะฉะนั้นแนวทางต่าง ๆ เหล่านี้มันก็จะเกี่ยวข้องกันกับสถาบันปวงที่จะต่อยอด คือ เจตนารมณ์ที่จะทำให้ทุกคนที่มาทำงานในนามของปวงคือ ทำด้วยใจ” ^{๓๕}

กล่าวได้ว่า ประชาชนกับบทบาททางการเมืองนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องทราบถึงเรื่องสิทธิ หน้าที่เสรีภาพและความสำนึกทางการเมือง ตลอดจนมีความเข้าใจถึงพรรคการเมือง รวมไปถึงกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมไทยและมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองการปกครอง เช่น กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ สื่อมวลชน ระบบราชการรวมทั้งการแสดงประชามติ การทำประชาพิจารณ์ในเรื่องต่างๆ และจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ ยังมีองค์กรอิสระต่าง ๆ ที่ช่วยในการตรวจสอบ จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ยังกำหนดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยโดยรัฐธรรมนูญรับรอง ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยานั้น แต่ละกลุ่มต่างมีบทบาทหน้าที่ตามแนวทางการทำงานของตนเอง ดังนี้

๑. กลุ่มการเมือง มีบทบาทในการเป็นองค์กรสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เน้นความเสมอภาค การสร้างความตระหนัก และความเท่าเทียมกันในสังคม โดยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การรับเรื่องร้องเรียนความเดือดร้อนของประชาชน การ

^{๓๔} สัมภาษณ์, ชัยวัฒน์ จันธิมา, ผู้ประสานงานสถาบันปวงพัฒนา, วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์, ชัยวัฒน์ จันธิมา, ผู้ประสานงานสถาบันปวงพัฒนา, วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

สื่อสารทางตรงและทางอ้อมผ่านสื่อวิทยุและสื่อออนไลน์ ต่อผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย การติดตามผลการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ รวมทั้งมีบทบาทในการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส เพื่อสร้างแนวความคิดทางการเมืองที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามแนวทางประชาธิปไตย ลดความเหลื่อมล้ำ และลดความขัดแย้งของผู้คนในสังคม

๒. กลุ่มท้องถิ่นและท้องที่ โดยกลุ่มท้องที่มีบทบาทในการช่วยเหลือในด้านสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่ม การสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม การให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย การเลือกตั้งให้แก่กำนันผู้ใหญ่ การเคลื่อนไหวทางการเมืองด้านนโยบายที่จะมีผลกระทบต่อกลุ่ม ส่วนกลุ่มท้องถิ่นมีบทบาทด้านการต่อรองด้านงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่น และการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. กลุ่มภาคประชาสังคมทั้ง ๓ องค์กร หลัก ๆ จะมีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชนในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมอาชีพ การจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน การจัดระบบเครือข่ายการสื่อสารท้องถิ่น การสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบเวทีสาธารณะ เวทีสมัชชากลุ่มประชาชน การผลักดันกฎหมาย และการพัฒนาศักยภาพให้แก่ผู้หญิงเข้าไปเป็นผู้นำทางการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป กลุ่มการเมืองภาคประชาชนจังหวัดพะเยาทั้ง ๓ กลุ่ม ได้ดำเนินบทบาทหลักเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมือง และการสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชน การเป็นองค์กรในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระดับนโยบายทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน การจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน จัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น และสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภาคประชาชน

๔.๒.๒ การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ได้มีการดำเนินงานในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน

การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน เป็นการตั้งกลไกและโครงสร้างในการดำเนินงานของกลุ่มการเมือง เพื่อให้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละองค์กร ให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กรที่วางไว้ ในรูปแบบของคณะกรรมการ หรือคณะทำงานขององค์กรนั้น ๆ โดยมีแกนนำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม โครงสร้างที่วางไว้จะเป็นแบบหลวม ๆ มีการแบ่งบทบาทในการทำงาน การแบ่งพื้นที่การทำงาน มีการพบปะพูดคุยกันตามกิจกรรมที่กำหนดไว้เป็นครั้งคราว บางองค์กรมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เพื่อให้เกิดความสะดวกในการทำงาน การประสาน

งบประมาณกับหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บางองค์กรเป็นเพียงกลุ่มที่มา
รวมตัวกันทำกิจกรรมเท่านั้น

กรณีของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) พะเยา
กล่าวว่า

“โครงสร้างในกลุ่มมีการแยกในการประสานงานเพื่อที่จะให้เกิดความสะดวก ผมเป็น
ผู้ประสานงานจังหวัด กับ นปช.ส่วนกลาง แล้วก็ผู้ประสานงานอำเภอแต่ละอำเภอ
ในผู้ประสานแต่ละอำเภอก็มีผู้รับผิดชอบประสานงานในตำบลในหมู่บ้าน เราก็วาง
โครงสร้างเหมือนกับระบบราชการของรัฐที่มีอยู่ เพื่อให้ง่ายต่อการประสานงาน ที่
ประชุมเขาก็จะคุยกันเองว่าถ้าอำเภอนี้ให้ประสานมาที่คนนี้เขาก็จะจัดการกันเอง
การเคลื่อนไหวอะไรต่าง ๆ การทำงานทุกวันนี้มันยังเป็นก็ยังเป็นแบบอย่างนั้นอยู่ยังไม่
มีการเปลี่ยน ทาง นปช.เองถ้าเขาจะประชุมเรียกคุยกันเขาก็จะประสานมาที่ผมมัน
ก็จะเป็นลักษณะแบบนี้”^{๓๖}

“แกนนำและสมาชิกนปช.เป็นชาวบ้าน แกนนำเป็นข้าราชการบำนาญหรือเกษตรกร
ที่เราสามารถรวมกลุ่มทำกิจกรรมพูดคุย เป็นแกนนำระดับอำเภอระดับตำบล แกนนำ
เหล่านี้ก็จะเป็นข้าราชการบำนาญ ข้าราชการครู ข้าราชการตำรวจ ชาวบ้าน
นักการเมืองท้องถิ่น แต่ที่เป็นแกนนำส่วนใหญ่ก็จะเป็นข้าราชการบำนาญ หลายจังหวัดก็
เป็นแบบนี้ผู้ประสานงานหลายจังหวัดก็เป็นข้าราชการบำนาญแล้วก็
ข้าราชการครู นานเป็นตำรวจ ลำพูนก็เป็นครู พิจิตรก็ครู เพชรบูรณ์นี้เป็นทนาย”^{๓๗}

กรณีสภาประชาชนจังหวัดพะเยา ที่แนวคิดในการรวมกลุ่มของสภาประชาชน
จังหวัดพะเยา เป็นการสะท้อนถึงการปฏิรูปประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การก่อตั้งสภาประชาชนในทุก
ระดับทั่วประเทศ ปูพื้นฐานสำหรับการปฏิรูป-ปฏิวัติทางการเมืองครั้งใหญ่ที่จะต้องเกิดขึ้น การก่อตั้งกลุ่ม
สภาประชาชน จังหวัดพะเยา โดยการรวมตัวกันขององค์กรมวลชน นับเป็นเหตุการณ์สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์การเมืองไทยครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองภาคประชาชนที่ก้าวขึ้นมาแสดง
บทบาทเป็น “เจ้าภาพ” ทำการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย ซึ่งจะต้องทำการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง
อันเป็น “ปม” ของปัญหาและวิกฤติต่าง ๆ เป็นอันดับแรก โดยเปลี่ยนการเมืองของประเทศไทย จาก
การเมืองกลุ่มทุนเป็นการเมืองประชาชนหลัก ๆ ก็คือสถาปนาอำนาจประชาชนเหนืออำนาจกลุ่มทุน
และใช้ “ระบบสภาประชาชน” แทนที่ “ระบบรัฐสภา” โดยภาคีที่มีส่วนร่วมในการรวมกลุ่ม โดย
แกนนำหลักในการรวมกลุ่มในจังหวัดพะเยา ได้แก่ มูลนิธิน้อมเกล้าเพื่อแผ่นดิน จังหวัดพะเยา, แกน

^{๓๖} ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัด
พะเยา, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๓๗} ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัด
พะเยา, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

นำ กลุ่ม พธม./กปปส. พะเยา, ชมรมเรารักในหลวง จังหวัดพะเยา, กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในจังหวัดพะเยาได้เข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวของกลุ่มสภาประชาชน จังหวัดพะเยา^{๓๘}

วัตถุประสงค์หลักของการรวมกลุ่มสภาประชาชน จังหวัดพะเยา เพื่อปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ และการปกป้องสิทธิของภาคประชาชน โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือ การออกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้องสิทธิของประชาชนที่ควรจะได้รับ และแนวความคิดการขับเคลื่อนสภาประชาชนฯ ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาของประเทศชาติของประชาชน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างรอบด้าน

“สภาประชาชนมีภารกิจ “สองสร้าง” คือ การสร้างอำนาจของสภาประชาชนฯ และสร้างการนำในสภาประชาชนฯ การปฏิบัติภารกิจนี้ นำไปสู่การปรากฏขึ้นของ “เอกลักษณ์” สภาประชาชนฯ ทั้งในและต่างประเทศ นั่นคือ ที่ใดมี “สภาประชาชนฯ” ที่นั่นก็จะมี “อำนาจ” และ “การนำ” เกิดขึ้นในตนเอง ทั้ง “อำนาจ” และ “การนำ” นี้ จะประกอบเข้าเป็น “แก่นแท้” ของสภาประชาชนฯ จะเป็นที่ตระหนักได้ของมวลชน ตลอดจนสังคมโดยรวมอย่างเป็นระบบ”^{๓๙}

๒) การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน

การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน จะใช้รูปแบบของการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารโดยใช้สื่อมวลชน โดยเฉพาะวิทยุชุมชน มีการเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น และพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องการเมือง และประชาธิปไตย การสื่อสารนอกจากจะเป็นการให้ความรู้ ข่าวสารแล้ว ยังทำให้ได้เครือข่ายของคนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน ซึ่งนำไปสู่การนัดหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันในอนาคต จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“แดงรักพะเยา จะมุ่งเน้นไปในเรื่องการใช้สื่อ โดยประชาสัมพันธ์ตามสถานีวิทยุต่าง ๆ ในเรื่องของประชาธิปไตย เรื่องของประชาชน เรื่องของความเท่าเทียมกัน ทุกคนต้องเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้หญิง หรือผู้ชาย ทุกคนต้องเท่าเทียมกัน”^{๔๐}

“เครือข่ายแรกนั้นของพรรค เพราะตอนนั้นยังไม่มีเหลืองไม่มีแดงเราไปช่วยงานของพรรค ก็เลยรู้จักกันกับแกนนำของพรรคที่บ้านนี้ตำบลนี้คือใคร คือมันจะรู้จักเครือข่ายพรรค และ เครือข่ายของสถานีวิทยุ เพราะคนที่รับฟังรายการส่วนใหญ่ก็จะมีแนวอุดมการณ์ทางการเมืองเหมือนกัน ออกรายการตั้งแต่บ่าย ๒ โมงถึง ๖ โมงเย็นทุกวัน ลักษณะการพูดคุยจะนำปัญหาทางการเมืองมาพูดช่วงแรกจะเป็นการเกริ่นนำ

^{๓๘} สัมภาษณ์, ชุมพล ลีลานนท์, ผู้ประสานงานสภาประชาชนจังหวัดพะเยา, วันที่ ๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์, ชุมพล ลีลานนท์, ผู้ประสานงานสภาประชาชนจังหวัดพะเยา, วันที่ ๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์, ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

และช่วงที่สองให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นพูดคุยแลกเปลี่ยน ลักษณะรายการเป็น การให้ความรู้เรื่องการเมือง และหลักการประชาธิปไตย” ^{๔๑}

กรณีมูลนิธินี้ยอมเกล้าเพื่อแผ่นดินจังหวัดพะเยา เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ เกิด “สภาประชาชน จ.พะเยา” ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเคลื่อนไหวในจังหวัดพะเยา โดยไม่มีรูปแบบอย่างเป็นทางการ เปิดช่องทางให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม การรวมกลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อ ดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อแสดงถึงความ จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ รวมทั้งดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์อื่น ๆ เช่น การร่วมกันหา ทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนในชุมชน การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น

๓) การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมือง

การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมือง เป็นการปรากฏให้เห็นอย่างกว้างขวางมากขึ้น ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นรวมกันเพื่อเข้าไปเจรจา กดดัน แสดงความคิดเห็นในทางการเมือง เป็นกระบวนการ มีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรงโดยประชาชน ที่นอกเหนือไปจากการใช้วิธีการผ่านกระบวนการ เลือกตั้ง และการยึดอำนาจโดยทหาร กรณีของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) พะเยา กล่าวว่า

“กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ได้กำหนดการชุมนุม รวมพลังของ นปช. ๑๗ จังหวัดภาคเหนือ ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติ จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ ๑๐๐ คน กว่า ๑,๐๐๐ คน จะออกเดินทางในวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๗ เวลา ๐๙.๐๐ น. แบ่งออกเป็นสองเส้นทางคือ ไปสมทบกับพี่น้องภาคเหนือตอนล่างที่ จังหวัดลำปาง อีกเส้นทางหนึ่งไปทางเส้นอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และแม่ชะจาน จังหวัดเชียงรายเข้าสู่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการแยกการเดินทาง เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะทำให้พี่น้องเสื้อแดงและประชาชน ตลอดเส้นทางซึ่งทางที่ต้องการจะร่วมสนับสนุนเสียดังกล่าวได้สะดวกมากขึ้น ส่วนหนึ่ง มีการด นปช. เดินทางร่วมไปตลอดเส้นทาง และมีการประสานงานเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ละพื้นที่เพื่อร่วมดูแลความปลอดภัย คาดว่าจะไม่มีมือที่สามฉวยโอกาสมาสร้างความวุ่นวายเพื่อให้เกิดความรุนแรงในการทำกิจกรรมครั้งนี้” ^{๔๒}

“รูปแบบของการเคลื่อนไหวมวลชนมันมีหลายรูปแบบ กรณีไปชุมนุมที่กรุงเทพฯ หรือตาม พื้นที่ต่าง ๆ อันนี้มันก็เป็นรูปแบบที่จะแสดงพลังของมวลชนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมันเห็น ได้ชัดเจนเข้าร่วมมาก เข้าร่วมน้อย คนสนใจ คนไม่สนใจ ถ้าพันธมิตรเขาบอกว่าเขาจะ ชุมนุมใหญ่ เราก็ต้องดูว่าเขาใหญ่ขนาดไหน ถ้าเขาเอามาหมิ่นเราก็ต้องเอามาสองหมื่น

^{๔๑} จีระโรจน์ กิรติศักดิ์วรกุล, แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๐

^{๔๒} สัมภาษณ์, ภูวนัย เครือ่นาน, วันที่ ๑๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐.

อย่างนี้เป็น การขับพลังมวลชนกัน การเคลื่อนไหวทางมวลชนมีผลทางจิตวิทยาต่อ
กลไกต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบแบบนี้ยังใช้ได้อยู่ในปัจจุบัน”^{๔๓}

กรณีของสภาประชาชนจังหวัดพะเยา ใช้การเคลื่อนไหวของกลุ่มภาคประชาชน เพื่อ
ลดฐานะการครอบงำ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนใช้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรงและ
เป็นกระบวนการใช้อำนาจทางตรงของประชาชน และมีอุดมการณ์เดียวกัน ไม่มีการบังคับให้มา
รวมกลุ่ม ออกมาด้วยความสมัครใจ และมีความคิดเห็นตรงกัน โดยการออกมาแต่ละครั้งจะไม่มี
นัดหมายกันไว้ล่วงหน้า ไม่มีการโน้มน้าว หรือชักจูงให้มารวมกลุ่ม ใช้แค่เพียงหลักการที่ว่า
มีอุดมคติเดียวกัน มีความคิดเห็นเดียวกัน ไม่มีการปลุกกระดม เพื่อให้มีการเสนอแนวคิดให้
จัดตั้งสภาประชาชน เพื่อให้ประชาชนออกมาแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขกฎหมาย
เสนอแนวคิดการจัดตั้งเวทีประชาชน เพื่อให้ประชาชนออกมาเสนอแนวคิดเพื่อแลกเปลี่ยนกัน”^{๔๔}

๔) การสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น

การสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น ถือเป็นการสร้างพื้นที่ของภาคประชาชนในการเข้า
มามีส่วนร่วมทางการเมืองในวงกว้าง ในรูปแบบของเวทีสาธารณะ เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้
และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาที่ต้องการสื่อสาร อันจะนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนา
เมืองพะเยาร่วมกัน

กรณีสภาประชาชนจังหวัดพะเยา เปิดให้มีเวทีแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางของ
การพัฒนาเมือง จ.พะเยา โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาคอขวดหน้าเรื่อหน้า การแสดงความจงรักภักดีต่อ
พระมหากษัตริย์ โดยได้เชิญทั้งฝ่ายเทศบาลและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลและรับฟัง
ความคิดเห็นของชุมชน ส่วนความถี่ของการจัดประชุมและการจัดกิจกรรมนั้นไม่แน่นอน แล้วแต่ความ
สะดวกของผู้ประสานงานและความรีบเร่งของประเด็นปัญหา ทำให้หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน มีแผนการทำงานที่รัดกุมขึ้น และมีความ
โปร่งใสในการทำงานด้วย

กรณีสถาบันปวงผญาพยาว ได้มีการประสานงานให้เกิดการพูดคุยในประเด็น
สาธารณะที่เกิดขึ้นในจังหวัดพะเยาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
เริ่มมาจากการจัดเวทีพูดคุยของกลุ่มการเมืองสี่เหลี่ยมสีแดง ซึ่งเป็นรูปแบบการสานเสวนาเพื่อแก้ไข
ความขัดแย้งทางการเมืองในขณะนั้น จนเกิดเป็น “พะเยาโมเดล”

กล่าวได้ว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
ได้มีการสร้างใน ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน เพื่อเป็นกลไกในการ
ขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละองค์กร โดยมีการจัดโครงสร้าง การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
เพื่อความสะดวกในการประสานกับระดับพื้นที่

^{๔๓} ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
จังหวัดพะเยา, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔} อ้างแล้ว, สัมภาษณ์, ชุมพล ลีลานนท์, วันที่ ๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐.

๒. การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน จะใช้รูปแบบของการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารสาธารณะ มีการเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น และพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน นำไปสู่การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกันในโอกาสต่าง ๆ

๓. การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมือง โดยการระดมมวลชนเข้าไปเจรจา กดดัน แสดงความคิดเห็นในทางการเมืองผ่านการชุมนุม การจัดเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยส่วนใหญ่

๔. การสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น เป็นการสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับคนในสังคม ได้มีพื้นที่ของภาคประชาชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาที่ต้องการสื่อสาร อันจะนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นพะเยาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

๔.๒.๓ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

จากการวิเคราะห์ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา แบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

๑) การแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์

การสร้างพื้นที่รูปธรรมเป็นการแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงของสัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์เป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งในการแปรนามธรรมให้เป็นรูปธรรม บางกลุ่มใช้เสียงเพลง ใช้โลโก้ ใช้กำปั้น ส่วนสัญลักษณ์ที่ใช้ในสังคมไทยตอนนี้ เป็นการช่วงชิงกันในเชิงวาทกรรม และขึ้นอยู่กับว่ากรยอมรับสัญลักษณ์นั้น ๆ ของสังคมไทย และยอมรับการตีความของฝ่ายไหนได้มากกว่ากัน เช่น อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการชุมนุมทางการเมือง แสดงออกเชิงสัญลักษณ์เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยอยู่หลายครั้ง เช่น การชุมนุมของประชาชนและนักศึกษาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา การชุมนุมของประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การชุมนุมของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ เป็นต้น

ที่ผ่านมากลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ได้มีการใช้สัญลักษณ์ของกลุ่มที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนคือ การใช้สี เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นรูปธรรมของสิ่งที่แสดงออกทางการเมือง ที่เป็นสัญลักษณ์ร่วมกันในภาพรวมทั้งประเทศ เช่น การใช้สีแดง หมายถึง ชาติ (บนธงชาติ) สำหรับการเมืองแบบสีแดงนั้นให้ความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยภายใต้ระบบตัวแทนแบบเดิม โดยผู้บริโภค การเมืองแบบสีแดงเชื่อว่าประชาธิปไตยจะต้องมาจากการเลือกตั้ง (Voting) และการเลือกตั้งคือกลไกที่สามารถสะท้อนความต้องการของพวกเขาผ่านตัวแทนที่เขาเลือก ผ่านรัฐบาลที่เขาไว้วางใจให้บริหารราชการแผ่นดิน ส่วนการใช้สีเหลือง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้ความสำคัญกับการปราบปรามนักการเมือง และข้าราชการที่ทุจริต คอร์รัปชัน

กรณีกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) มีการดำเนินงานจัดตั้ง “อำเภอสื่อแดง” โดยมอบธงแดงและป้ายหมู่บ้านสีแดง ให้แกนนำหมู่บ้านในอำเภอรอบ เพื่อนำไปประดับในหมู่บ้าน ทำกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดและลดมลพิษหมอกควัน

กรณีของสภาประชาชน จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองสี่เหลี่ยม ได้มีการดำเนินงานภายใต้มูลนิธิน้อมเกล้าเพื่อแผ่นดิน ที่ดำเนินกิจกรรมแสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์อื่น ๆ

๒) การชุมนุมหรือระดมมวลชน

การชุมนุมหรือการระดมมวลชน ถือเป็นยุทธวิธีหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนในการที่จะใช้พลังของมวลชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อผลักดัน เรียกร้อง หรือต่อต้านในประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบ หรือประเด็นทางนโยบาย สาธารณะที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และกลุ่มของตนเอง

กรณีกลุ่มแนวร่วมทางการเมืองของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ แห่งชาติ (นปช.) ในจังหวัดพะเยา การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทาง การเมือง เช่น ประชาชนชาวพะเยาในกลุ่มผู้นำ อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนผู้แทนท้องถิ่น เดินทางมารวมตัวกันที่บริเวณข้างศาลาประชาคม ภายในศูนย์ราชการจังหวัดพะเยา อำเภอเมือง พะเยา จังหวัดพะเยา และเสียดงพะเยา จนกระทั่งเวลา ๐๙.๓๐ น. กลุ่มประชาชนชาวเสียดง รวมตัวกันมากขึ้นประมาณ ๓,๐๐๐ คน พร้อมชูป้ายคัดค้านหน้าเวทีปราศรัยชั่วคราว สนับสนุนการ เลือกตั้ง วันที่ ๒ ก.พ. นี้

ด้านศิริวัฒน์ จุปะมัตถา ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ แห่งชาติ(นปช.) พะเยา กล่าวว่า การเคลื่อนไหวครั้งนี้ ผู้ที่มาร่วมชุมนุมต่อต้านการทำรัฐประหารและ คัดค้านการทำร้ายประเทศไทยของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ในนามกลุ่ม กปปส. และกลุ่ม คปท. การแสดงพลังทางการเมืองภาคประชาชนเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย นอกจากนี้มีการให้กำลังใจ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ได้รับบาดเจ็บจากการรักษาความสงบเรียบร้อย “ประชาชนชาวพะเยาที่รัก ประชาธิปไตย จึงร่วมกันแสดงเจตนารมณ์ในการเคลื่อนไหว ๔ ประเด็นสำคัญ คือ ๑.ต่อต้านการทำ รัฐประหารทุกรูปแบบ ซึ่งเป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตย ที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ๒.คัดค้านการชุมนุมของของ กปปส. นำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณ กลุ่ม คปท. อดีตกลุ่มพันธมิตร ๓.ให้กำลังใจเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดูแลความสงบเรียบร้อยของประชาชน และ ๔. สนับสนุนให้มีการ เลือกตั้งวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗”

กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) พะเยา เปิดเผยว่า แนวโน้มของผลประชามติที่ออกมาขณะนี้ถึงแม้ว่าจะออกมาเช่นไร ตนและคนเสียดงก็ต้องยอมรับ เพราะที่ผ่านมากลุ่ม นปช. ขยับหรือขับเคลื่อนไม่สะดวกนักการเมืองก็ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ ไม่มี พื้นที่ให้แสดงออกในมุมที่เห็นต่าง หากผลที่ออกมาเห็นชอบมากกว่าไม่เห็นชอบก็ต้องยอมรับตามนั้น ต้องเคารพการตัดสินใจของประชาชน แต่ทั้งนี้มองความแตกต่างของผลแล้ว ตนคิดว่าห่างกันไม่มาก ทำให้เห็นนัยยะว่าประชาชนคิดกันมีความแตกต่างน้อย สืบเนื่องจากแต่ละหน่วยออกเสียงคะแนนที่ แตกต่างระหว่างเห็นชอบกับไม่เห็นชอบจะอยู่ประมาณ ๕๐-๗๐ คะแนน สลับกันขึ้นลง หรือบาง หน่วยก็เท่ากัน “ผลคะแนนดังกล่าวที่ออกมา นั้นหมายถึงประชาชนมีความเป็นตัวของตัวเองสูง กระแสไม่

สามารถทำให้ประชาชนเปลี่ยนใจได้ แต่ท้ายที่สุดผลที่ออกมา นปช. หรือคนเสื้อแดงก็ต้องยอมรับโดย
 คุชฎี”^{๔๕}

๓) การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง

การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เป็นอีกยุทธวิธีหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน เพราะข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง จะเป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ การ
 วิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น ก่อนสรุปเป็นเอกสารข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องที่เป็นลาย
 ลักษณ์อักษร เพื่อนำเสนอข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบาย และให้มี
 การเปลี่ยนแปลง

กรณี เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา ได้มีการจัดทำวาระของคนพะเยาเพื่อ
 พัฒนาพะเยา ๗ ประเด็น ดังนี้

วาระที่ ๑ การพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งระบบโดยยึดลุ่มน้ำ
 อิง และลุ่มน้ำยมเป็นหัวใจสำคัญ อันประกอบด้วยการจัดการกว๊านพะเยา การจัดการป่า การจัดการ
 ที่ดิน และการจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็กในลุ่มน้ำ โดยการยึดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและชุมชน
 เป็นสำคัญ

วาระที่ ๒ การพัฒนาศักยภาพของสวัสดิการชุมชนสู่ความมั่นคงของชีวิตคน
 พะเยา โดยให้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน รวมทั้งเชื่อมโยงกองทุน
 สวัสดิการชุมชนสู่บ้านาญประชาชนในระดับจังหวัด ต้องการให้ อบจ.และจังหวัดผลักดันให้
 “สวัสดิการ” เป็นวาระจังหวัด รวมทั้งสนับสนุนกิจกรรม และเครื่องมือการทำงาน ในขณะที่
 ระดับประเทศทั้งรัฐและสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารของรัฐ มีส่วนร่วมในการสนับสนุน “สวัสดิการ”

วาระที่ ๓ การจัดการสถานะทางสิทธิของบุคคลไร้รัฐและไร้สัญชาติ โดยเสนอให้
 เริ่มจากการจัดทำข้อมูลสถานะบุคคลในจังหวัดพะเยา และการสนับสนุนเครื่องมือ และความรู้จาก
 ภาคส่วนวิชาการ การประชาสัมพันธ์เรื่องสิทธิ รวมทั้งรัฐควรให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีปัญหาสถานะ
 และสัญชาติ และควรให้สิทธิตามมาตรฐานของความเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์หรือตามหลักสิทธิ
 มนุษยชนเป็นสำคัญ

วาระที่ ๔ การพัฒนาภาคการเกษตรปลอดภัยและเกษตรที่เป็นธรรม โดยยึดเอา
 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง และเสนอให้พัฒนาและคุ้มครองระบบเกษตรกรรายย่อยให้อยู่
 บนฐานการผลิตของตนเอง ทำเกษตรอินทรีย์ เน้นเพื่อบริโภคของตนเอง และแลกเปลี่ยนในครัวเรือน
 เป็นสำคัญ อีกทั้งควรสนับสนุนให้สร้างวงจรเศรษฐกิจภายในชุมชน และส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อแปร
 รูปผลผลิตในชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมและกฎหมาย
 เพื่อจำกัดการถือครองที่ดิน

วาระที่ ๕ การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน เสนอให้มีการจัดการเชิงรุกโดยอาศัย
 ภาคประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการจัดการไม่เน้นการนั่งรอจากหน่วยงานรัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่
 ทั้งจังหวัด หน่วยงานของรัฐ อาทิ สถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
 ควรให้การสนับสนุนในทุกช่องทาง

^{๔๕} สัมภาษณ์, ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา, ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
 พะเยา, วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐.

วาระที่ ๖ การพัฒนาสภาองค์กรชุมชนและประชาธิปไตยชุมชน สนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งสภาชุมชนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดและพัฒนาศักยภาพของสภาองค์กรชุมชน อีกทั้งหน่วยงานในจังหวัดต้องสนับสนุนกิจกรรมและยกระดับสภาองค์กรเป็นศูนย์เรียนรู้ รวมถึงใช้กลไกสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการเคลื่อนไหวงาน

วาระที่ ๗ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอันประกอบด้วย การพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง การพัฒนาระบบสุขภาพให้มีคุณภาพการรักษาที่ดี และเน้นการส่งเสริมการป้องกันโรคเพิ่มมากขึ้น การเข้าถึงบริการอาชีวอนามัยในกลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบการพัฒนาาระบบการศึกษา การจัดการระบบการบริโภคให้มีอาหารบริโภคที่ปลอดภัย โดยทุกกระบวนการต้องเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ชุมชน และการสนับสนุนจากทั้งภาคจังหวัดและนโยบายของรัฐ^{๔๖}

ทั้งนี้คณะทำงานของเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง พะเยา ได้นำข้อเสนอทั้ง ๗ วาระดังกล่าว เสนอต่อหน่วยงานภาครัฐในระดับนโยบาย ในรูปแบบของการจัดงานมหกรรมหรืองานสมัชชา เพื่อให้หน่วยงานแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีการประสานงานกับภาคประชาชนและภาคประชาสังคมในการดำเนินงานขับเคลื่อนวาระของคณะพะเยาให้เป็นรูปธรรมต่อไป

กรณีกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) มีการทำข้อเรียกร้องในเชิงนโยบายต่อรัฐบาลในขณะนั้นคือ ๑) ต้องปล่อยนักโทษที่เป็นกลุ่ม นปช. ซึ่งถูกควบคุมตัวในขณะนี้ประมาณ ๔๐๐ คน ทั้งหมดให้สามารถประกันตัวเพื่อสู้คดีได้ ๒) ปฏิรูประบบยุติธรรมรวมทั้งศาลยุติธรรม ๓) ปฏิรูประบบภาษี โดยให้ลดอัตราภาษีสรรพสามิตน้ำมัน ให้ราคาน้ำมันลดลงลดอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มจากร้อยละ ๗ มาเป็นร้อยละ ๕ ระบบภาษีมรดก ภาษีที่ดิน ๔) ประกันรายได้เกษตรกร และ ๕) เพิ่มรายได้ให้แรงงานมากขึ้นเป็นร้อยละ ๑๐ ซึ่งลักษณะเด่นของกลุ่มการเมืองเสื้อแดง หรือกลุ่มแนวร่วมประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จังหวัดพะเยาจึงเป็นลักษณะเชิงนโยบาย ให้การช่วยเหลือเครือข่าย ปกป้องการให้ร้าย ปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติ รวมไปถึงการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์

กรณีสภาประชาชนจังหวัดพะเยา มีการพัฒนาข้อเสนอโดยเรียกร้องให้สภาประชาชนเป็นกลไกของประชาชนในการใช้อำนาจอธิปไตยของปวงชนตามหลักการ “ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy)” ผ่านกลไกการขอประชามติของประชาชนทั้งประเทศ สภาประชาชนต้องเป็นสภาคู่ขนานกับสภานิติบัญญัติ ในการจัดตั้งสภาประชาชนต้องดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้มีสภาประชาชน รวมทั้งตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยสภาประชาชน และกฎหมายว่าด้วยการลงประชามติองค์ประกอบและที่มาอาจได้มาด้วยหลากหลายวิธี เช่น มาจากการเลือกตั้ง มาจากสภาประชาชนระดับจังหวัดคัดเลือกกันขึ้นมา มาจากสายวิชาชีพ หรือมาจากการจัดสมัชชาประชาชน ฯลฯ แต่หลักการ คือ เป็นที่รวมของคนทุกกลุ่มในสังคม ทั้งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ใช่เฉพาะเอาเฉพาะพรรคพวกตัวเอง ซึ่งจะเป็น “ระบอบคณาธิปไตย” ไม่ใช่ประชาธิปไตย ต้องใช้การศึกษาและการหาฉันทามติว่าที่มาจากสภาประชาชนมาอย่างไร

^{๔๖} คณะทำงานเครือข่ายประชาสังคมจังหวัดพะเยา, ยุทธศาสตร์การพัฒนาประชาสังคมจังหวัดพะเยาภายใต้เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง, มปป.: มปป., หน้า ๑๕-๑๖.

กรณี ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดพะเยา นายวันชัย ไชยวงศ์ ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จ.พะเยา พร้อมด้วยกำนันและผู้ใหญ่บ้านตัวแทนจาก ๙ อำเภอ จำนวน ๕๐๐ คน ได้เข้ายื่นหนังสือต่อนายชนะ แพงพิบูลย์ ปลัดจังหวัดพะเยา เพื่อคัดค้านกรณีที่มี ๔ ส.ส.พรรคเพื่อไทย ได้เสนอกฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะการปกครอง ให้กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน มีวาระดำรงตำแหน่งแค่ ๕ ปี และให้ใครก็ได้มาเป็นกำนันโดยไม่ต้องเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน

สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย ได้มีการทำแถลงการณ์ถึงสมาชิกผู้แทนราษฎร ผู้คิดแก้กฎหมายวาระการดำรงตำแหน่งของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้เหลือวาระ ๕ ปี โดยมีเนื้อหาว่า สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย มีความเห็นว่าการแก้กฎหมายการดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่ส่งผลดีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่ชนกการเมืองที่ต้องมีการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงบ่อย ซึ่งส่งผลให้มีการแตกแยกระดับตำบล หมู่บ้าน ซึ่งมีให้เห็นอยู่แล้วในระดับการเมืองทุกระดับ แต่ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่ใช่ชนกการเมืองที่ต้องมีการหาเสียง เพราะการทำหน้าที่ในตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้นต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ^{๔๗}

๔) การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น

ผู้หญิงคือ ผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ปัจจุบันผู้หญิงมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการรวมตัวกันเองในกลุ่มผู้หญิงด้วยกัน เช่น กลุ่มสตรีอาสาสมัคร กลุ่มอาชีพสตรี กลุ่มสตรีผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คณะกรรมการพัฒนาสตรี เป็นต้น ส่งผลให้ผู้หญิงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และแสวงหาแนวทางที่จะส่งผลให้ชุมชนให้น่าอยู่และเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะสร้างพลังร่วมกัน และก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

กรณีของเครือข่ายแม่หญิงพะเยา ที่มีการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาผู้นำสตรี ทำให้มีจำนวนผู้หญิงเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนยอมรับบทบาทการทำงานของผู้หญิงมากขึ้น มีผู้หญิงที่สนใจในการลงสมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มมากขึ้น ผู้นำมีทักษะในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ในด้านการเมืองท้องถิ่นและมีความสามารถในการนำเสนอแผนงานโครงการในการพัฒนาผู้หญิงให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

เครือข่ายผู้หญิงพะเยาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่อต้านการค้าเด็กและผู้หญิง เพราะเห็นความสำคัญของการพัฒนาครอบครัวให้เข้มแข็ง และส่งเสริมบทบาทครอบครัวโรงเรียน ชุมชน และประชาชนในการป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ โดยการประสานงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการก้าวเข้ามาสู่การพัฒนาฐานรากของสถาบันครอบครัวที่แท้จริง โดยแกนนำของเครือข่ายแม่หญิงพะเยาได้เข้ามาเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ที่เกิดมาจากการปรับรูปแบบของกระทรวงพัฒนาสังคมฯ ในภาคประชาชน โดยรวมอาสาสมัครสาธารณสุข และอาสาสมัครประชาสงเคราะห์ให้มาเป็นอพม. โดยจังหวัดพะเยามีความก้าวหน้าใน

^{๔๗} **คม ชัด ลึก ออนไลน์ วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕**, “มีอบกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน' ตบเท้าต้านวาระเปลี่ยนแปลงการดำรงตำแหน่ง ๕ ปี พร้อมยื่นหนังสือคัดค้านแก้กม. ชูบุกทำเนียบพร้อมกันทั่วประเทศ”. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://www.komchadluek.net/news/politic/๑๔๑๓๙๔>

การทำงานด้านสังคม เพราะมีแกนนำผู้หญิงที่มีจิตใจอาสาที่จะทำงานด้านการพัฒนาเด็ก และครอบครัว^{๔๘}

๕) การสานเสวนาหาทางออก

การสานเสวนาหาทางออก เป็นยุทธวิธีหนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่เกิดจากแรงผลักดันของพลเมืองที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้การสานเสวนาหาทางออกเป็นเครื่องมือในการหาฉันทมติร่วมของคนในท้องถิ่น

กรณีสถาบันปวงผญาพายาว ที่มีการจัดเวทีสาธารณะในรูปแบบการสานเสวนาหาทางออก เพื่อสร้างความปรองดอง แม้การเจรจาจะเกิดขึ้นเพียงไม่กี่ครั้งแต่นำมาซึ่งความเข้าใจและร่วมมือกันสู่ความสงบสุขของสังคมและการพัฒนาพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองต่อมา เช่น เวทีเสวนา “วาดฝันจังหวัดพะเยา” เวทีที่เปิดให้อาสาสมัคร โดยการเปิดโอกาสให้คนทุกรุ่น เด็กเยาวชนทุกวัยที่มีหัวใจอาสา มาพัฒนาท้องถิ่นพะเยาร่วมกับสถาบันฯ ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความสนใจ โดยใช้ความสามารถทักษะของตนเองที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น เวทีสาธารณะจัดเสวนาร่วมกับเครือข่ายชาวประมงและเวทีเสวนาท้องถิ่นเกี่ยวกับกว๊านพะเยาร่วมกับเครือข่ายและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ติดต่อเข้ามา เช่น เวทีสุขภาพ เวทีผู้บริโภค ละครเวที เป็นต้น รวมถึงกลุ่มคนที่ทำกิจกรรมทางการเมืองกรณีคนเสื้อเหลืองเสื้อแดงซึ่งสถาบันฯ ก็ได้มีความพยายามจะให้พื้นที่ทางความคิดเกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นต้นแบบของการเกิด “พะเยาโมเดล”

“พะเยาโมเดล” ถือเป็นรูปแบบการดำเนินการเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีปรองดองโดยมีการเปิดเวทีเจรจากันระหว่าง นายชุมพล สีนานนท์ แกนนำระดับจังหวัดของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และนายศิริวัฒน์ จูปะมัดธา แกนนำระดับจังหวัดของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) จังหวัดพะเยา โดยมีสถาบันปวงผญาพายาวองค์กรที่ถือกำเนิดขึ้นโดยนักวิชาการ นักวิจัย และสื่อมวลชน เพื่อสืบทอดความคิดของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ) ปราชญ์แห่งเมืองพะเยา เป็นตัวกลางในการจัดการและประสานงานเพื่อจัดเวทีเสวนาระหว่างสองกลุ่ม

“พะเยาโมเดล” เป็นการจัดการที่ชุมชนจัดการตนเอง ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตดั้งเดิมตามศักยภาพของชุมชนนั้น เจ้าภาพสำคัญของ “พะเยาโมเดล” คือกลุ่มแกนนำจากสถาบันปวงผญาพายาว ที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน โดยมุ่งการพัฒนาการให้องค์ความรู้ แนะนำแนวทางการพัฒนาตนเองและชุมชนการพึ่งตนเองจนตลอดการพัฒนาด้านจิตใจให้เข้มแข็ง เช่น โครงการครอบครัวเข้มแข็ง โดยมีแนวทางการพัฒนาตามหลักของศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ หรือ ศาสนาคริสต์ โดยมีจุดเด่นสำคัญที่ลักษณะของแกนนำ คือ กลุ่มแกนนำเกือบทุกคนเป็นคนท้องถิ่นพะเยา จุดกำเนิดในการก่อตั้งกลุ่มแกนนำปวงผญาพายาว เกิดจากการได้พบเห็นปัญหาการขาดความรู้ การพัฒนาตนเอง ปัญหาเยาวชนติดยาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนการขาดแคลนที่ทำกิน ตลอดจนปัญหาทางสังคม เช่น ชื่อเสียงของผู้หญิงในอำเภอดอกคำใต้ เป็นต้น จาก

^{๔๘} เครือข่ายแม่หญิงพะเยา, เครือข่ายแม่หญิงพะเยากับการดำเนินงานป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน, หน้า ๒. (เอกสารอัดสำเนา).

ปัญหาต่าง ๆ ที่พบเห็น ทำให้กลุ่มแกนนำ เห็นความสำคัญที่จะเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ เพื่อจัดกลุ่ม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับชุมชน ในทุกระดับ เพื่อพยายามให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้และลดปัญหาด้านสังคมให้มากที่สุด เพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้มีความเข้มแข็งขึ้น

การดำเนินงานที่เห็นชัดเจนของกลุ่มแกนนำปวงผญาพยาว คือ การพัฒนารูปแบบ การลดความขัดแย้งแบบสมานฉันท์ที่เรียกว่า “พะเยาโมเดล” โดยเปิดเวทีเสวนาระหว่างกลุ่มคนเสื้อเหลืองกับกลุ่มคนเสื้อแดงเมื่อปลายปี ๒๕๕๒ นำมาซึ่งวาทะกรรมดี ๆ เช่น คำขอโทษของคนเสื้อแดงต่อคนเสื้อเหลืองมีส่วนช่วยลดความรุนแรงในพื้นที่ลงได้

“ต้องมืองค์กรที่ไปส่งเสริมสนับสนุนเป็นตัวกลางทำให้มันเกิดขึ้น ทำให้เราต้องมีองค์กรไปสนับสนุนให้เกิดเวทีขึ้นซึ่งบางเรื่องบางที่มันมีประเด็นมันมีเรื่องประเด็นเยอะเยอะที่เราต้องคุยกันที่มีส่วนได้ส่วนเสีย อันนี้คือขั้นตอน เพราะรัฐไม่สามารถที่จะทำได้ เพราะอาจจะไม่เป็นกลาง มันมีประเด็นฉะนั้นมันต้องมีถ้าเราพูดถึงจริง ๆ เราต้องมีว่าจะยอมรับหรือไม่ยอมรับที่มันเป็นพื้นที่กลางอย่างน้อยก็ต้องมีวิธี ค่อยทำให้มีพื้นที่ตรงกลาง วิธีนี้มันต้องจัดต้องดูแล คนอำนวยความสะดวกเรื่องกระบวนการทั้งหมด ต้องมืองค์กรเลือกกระบวนการให้เกิดเวทีหรือพื้นที่ขึ้นให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ “^{๔๙}

ทั้งนี้ รูปแบบของการพูดคุยในลักษณะของการสานเสวนา หาทงออกในเรื่องต่าง ๆ ได้เกิดการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ จนเป็นต้นแบบของการสร้างการเรียนรู้สู่ความปรองดองสมานฉันท์ ที่เรียกว่า “พะเยาโมเดล : ชุมชนเรียนรู้สู่การสร้างพลังแห่งการขับเคลื่อนสังคมภาคพลเมือง” ที่สร้างความปรองดอง สมานฉันท์ผ่านทุนทางสังคมในท้องถิ่น โดยผ่านบริบทของท้องถิ่นพะเยา และการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดพะเยา^{๕๐}

“มีเวทีสาธารณะที่เราใช้คำว่าจะมุ่งมันเป็นหลัก เปิดกว้างในประเด็นในสาธารณะ ประเด็นที่ประเด็นโดยส่วนรวมก็เป็นประเด็นหน้าห่มุ อันที่สองก็คือสื่อสารพยายามจะใช้สื่อเข้ามาในการทำงาน ในงานจัดเวทีสาธารณะนี้เป็นวิธีสาธารณะแล้วนะมีประเด็นต่าง ๆ ที่จะทำถ้ามีเรื่องมีอะไรที่เป็นเวทีต่าง ๆ เรื่องทำสื่อนี้มันก็กลายเป็นพะเยาทีวี พอเราวิเคราะห์ว่าแนวคิดทางมันเป็นยังไงแล้วมันมีความจำเป็นอะไรที่ต้องทำทีวี”^{๕๑}

กล่าวได้ว่า ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา แบ่งออกเป็น ๕ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. การแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ โดยเฉพาะกลุ่มการเมืองได้มีการใช้สัญลักษณ์ของกลุ่มที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนคือ การใช้สี เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นรูปธรรมของสิ่งที่แสดงออกทางการเมือง ที่เป็นสัญลักษณ์ร่วมกันในภาพรวมทั้งประเทศ เช่น การใช้สี

^{๔๙} สัมภาษณ์, ชัยวัฒน์ จันธิมา, ผู้ประสานงานสถาบันปวงผญาพยาว, วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๐} อ่างแล้ว, พิศมัย วงศ์จำปา สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา, การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา, หน้า ๗๘-๘๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์, ชัยวัฒน์ จันธิมา, ผู้ประสานงานสถาบันปวงผญาพยาว, วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

แดง หมายถึง ขาด (บงชชชชช) การเมืองแบบสีแดงเชื่อว่าประชาธิปไตยจะต้องมาจากการเลือกตั้ง (Voting) และการเลือกตั้งคือกลไกที่สามารถสะท้อนความต้องการของพวกเขาผ่านตัวแทนที่เขาเลือกผ่านรัฐบาลที่เขาไว้วางใจให้บริหารราชการแผ่นดิน ส่วนการใช้สีเหลือง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้ความสำคัญกับการปราบปรามนักการเมือง และข้าราชการที่ทุจริตคอร์รัปชัน

๒. การชุมนุมหรือระดมมวลชน การชุมนุมหรือการระดมมวลชน ถือเป็นยุทธวิธีหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนในการที่จะใช้พลังของมวลชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อผลักดัน เรียกร้อง หรือต่อต้านในประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบหรือประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และกลุ่มของตนเอง

๓. การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น ก่อนสรุปเป็นเอกสารข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อนำเสนอข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบาย และให้มีการเปลี่ยนแปลง

๔. การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นยุทธวิธีของกลุ่มผู้หญิงในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาผู้นำสตรี ทำให้มีจำนวนผู้หญิงเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนยอมรับบทบาทการทำงานของผู้หญิงมากขึ้น มีผู้หญิงที่สนใจในการลงสมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำมีทักษะในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ในด้านการเมืองท้องถิ่นและมีความสามารถในการนำเสนอแผนงานโครงการในการพัฒนาผู้หญิงให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

๕. การสานเสวนาหาทางออก เป็นยุทธวิธีของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่เกิดจากแรงผลักดันของพลเมืองที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้การสานเสวนาหาทางออกเป็นเครื่องมือในการหาฉันทมติร่วมของคนในท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน เป็นกลไกหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนกับรัฐ (ผู้ปกครอง) ได้มีโอกาสสื่อสารและประสานอรรถประโยชน์ร่วมกัน การดำเนินนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของรัฐจะเป็นไปตามเจตจำนงของประชาชนมากขึ้น อันเป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้มากที่สุด การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในหลายรูปแบบในปัจจุบัน การเคลื่อนไหวของ “กลุ่มทางสังคม” (Social Group) ได้มีบทบาทมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นประจักษ์ในสังคมไทย แบ่งออกได้เป็น ๒ แบบคือ พวกกลุ่มเคลื่อนไหว (Mob) กับกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) สองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน ทั้งในเชิงของการสร้างนิยาม ความหมาย เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ และขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคม รูปธรรม ได้แก่ กระบวนการในการจัดตั้ง เช่น กลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ มีที่มาจากอุดมการณ์ แต่พวกกลุ่มเคลื่อนไหวมีที่มาจากเรื่องผลประโยชน์หรือได้รับการว่าจ้างมา การรวบรวมคนจำนวนมากให้เคลื่อนไหวทำการปิดถนนที่ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากผลประโยชน์ส่วนตนไม่ใช่ประโยชน์สาธารณะ

แต่อย่างไรก็ตาม หากปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการให้สิทธิมีส่วนร่วมในทางการเมือง ไม่มีความสมดุลหรือไม่สอดคล้องกัน จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคม ประชาธิปไตยในประเทศที่กำลังพัฒนา รวมถึงประเทศไทยด้วยที่มักจะทำให้เกิดความสับสนทางการเมือง อันเนื่องจากการขยายรูปแบบหรือวิธีการและขอบเขต หรือจำนวนและกลุ่มของประชาชนผู้มีสิทธิ ส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน ถ้าไม่มีสถาบันทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพเข้ามาแก้ไข ปัญหา ก็มักจะเกิดความวุ่นวายทางการเมืองได้ง่าย ๆ หรือประชาชนอาจจะเข้ามีส่วนร่วมในทาง การเมือง ตามที่การขยายรูปแบบหรือวิธีการและขอบเขต หรือจำนวนและกลุ่มของประชาชนผู้มีสิทธิ ส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น ๆ น้อยเกินความคาดหมาย หรืออาจจะก่อให้เกิดผลในเชิงลบต่อการ พัฒนาทางเมือง เศรษฐกิจ และสังคมได้มากกว่าผลในเชิงบวกที่ได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชน

๔.๓ การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชน ท้องถิ่น ตามหลักสาราณียธรรม ๖

จากการสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยาสู่ การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ในวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ อาคารธรรมราชานุวัตร วัด ศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มภาคประชาสังคม ได้แก่ เครือข่ายแม่ญิงพะเยา สภาประชาชนลุ่มแม่น้ำอิง และ เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง จังหวัดพะเยา กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ได้แก่ กลุ่มเสื้อเหลือง กลุ่ม เสื้อแดง และกลุ่มท้องถิ่นท้องที่ และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยพะเยา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา จากการสนทนากลุ่มได้มีข้อเสนอในการพัฒนาการเมืองภาค ประชาชนจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการ ตนเองชุมชนท้องถิ่น

๑) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน

(๑) พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยโดยการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกในความเป็น ประชาธิปไตยตั้งแต่เด็ก ๆ ควรสอนให้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย แต่สิ่งเหล่านี้ทำได้ยาก เพราะ วัฒนธรรมของคนไทยถูกสร้างขึ้นมาโดยความเชื่อ และสื่อก็เป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดข่าวให้แก่เด็ก เยาวชนได้รับรู้ ฉะนั้นสื่อจำเป็นจะต้องนำเสนอข่าวที่มีสาระเกี่ยวกับการเมืองด้วย

(๒) สถาบันครอบครัว ควรมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่เด็ก และเยาวชน กล่าวคือครอบครัวเป็นแหล่งวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม เกี่ยวกับการเมือง รวมถึงการกระทำของเด็กก็จะได้มาจากครอบครัว ถ้าหากครอบครัวสนใจชอบ พูดคุยถึงเรื่องการเมืองสนใจพรรคการเมือง เด็กก็จะมีแนวโน้มสนใจในพรรคการเมืองนั้น

(๓) สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเมืองให้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ทางโรงเรียนหรือทางมหาวิทยาลัย ควรมีหลักสูตร หรือกิจกรรมการเรียน การสอนที่สอดแทรกเกี่ยวกับเรื่องการเมืองด้วย เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนเรา

จนตลอดชีวิต เช่น กำหนดขอบเขตเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย โครงสร้างการปกครองสถาบันพระมหากษัตริย์ กฎหมาย การเลือกตั้ง เป็นต้น

(๔) การอบรมกล่อมเกลาก่อนการเมืองแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ถือเป็นกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งเจตคติและความรู้สึกต่อระบบการเมือง และต่อบทบาทของตนในระบบการเมือง รวมถึงการมีความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก การมีความจงรักภักดี และความสำนึกผูกพันในฐานะเป็นพลเมือง และความรู้สึกในความสามารถทางการเมือง รู้ว่าตนเองมีบทบาททางการเมืองอย่างไรในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของสังคมการเมืองนั้น ๆ

๒) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

(๑) ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกัน แต่ทั้งนี้จะต้องมีการกระจายอำนาจให้ชุมชนเพื่อความรวดเร็วในการทำงาน และดำเนินการต่าง ๆ กล่าวคือ อยากให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของปัญหา โดยอาจจะต้องมีกฎ ระเบียบ พรบ. เพื่อสามารถยืนยันได้ว่าจะมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง

(๒) ให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์หรือแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผล หรือตรวจสอบในการสร้างนโยบายสาธารณะ เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน แสดงให้เห็นการให้โอกาสและความเท่าเทียมกันแก่ประชาชน ซึ่งการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมยังแสดงถึงมาตรฐานความยุติธรรมที่มีต่อประชาชนด้วย

๓) การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

(๑) รัฐบาลควรถ่ายโอนอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ปัจจุบันการดำเนินการของงบประมาณมีขั้นตอนยุ่งยากต้องไปดำเนินการขอจากส่วนกลาง จึงทำให้เกิดความล่าช้าในเรื่องการขอประมาณ เพราะเป็นการกระจายอำนาจแบบอนุบาล ฉะนั้นควรให้มีการกระจายอำนาจการบริหารโดยรัฐบาลกลาง ๒๐% และประชาชน ๘๐% การทำตามวิธีนี้ก็จะเป็นทำให้การทุจริตคอร์รัปชันลดน้อยลง มีการตรวจสอบระบบที่ง่าย

(๒) ให้ผู้มีความรู้ หรือผู้ในระดับชุมชนทุกชุมชนขึ้นมาเป็นแกนนำภาคประชาชน โดยตั้งเป็นองค์กรหรือภาคีเครือข่ายขึ้นมา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เช่น มีเครือข่ายสภาประชาชนมารวมกันเป็นหนึ่งเดียว การกระจายอำนาจทำได้ไม่ยาก หากมีประชาชนที่เข้มแข็ง

(๓) จะต้องให้มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง เพื่อแก้ไขปัญหาการสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือเราจะต้องสร้างนวัตกรรมและประชาชนจะต้องมีส่วนร่วม หากมีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างแท้จริงโดยตรง และควรสร้างนวัตกรรมในการตรวจสอบระบบด้วย

(๔) ควรมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง คือ รัฐบาลควรลดระดับจากการควบคุมเป็นการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็น และควรกำหนดกฎหมาย ระเบียบ และมาตรฐานกลาง นำไปสู่การปฏิบัติให้มีความเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น

(๕) เปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคพลเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบเป็นธรรมและลดปัญหาการ

คอร์รับชั่น เพื่อแก้ไขปัญหาค่าเช่าในการตัดสินใจในภารกิจต่าง ๆ และไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

๔) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

(๑) พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แก้ไขปัญหาค่าเช่า รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน เช่น สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

(๒) การสนับสนุนและตอบสนองความต้องการของประชาชน ถือว่ามีความสำคัญมาก รัฐบาลไม่ควรเอานโยบายของตนเองเป็นหลัก เช่น นโยบายที่ผ่านมาเอาให้ประชาชนทำปุ๋ย เลี้ยงปลา ซึ่งชาวบ้านก็ไม่ต้องทำ ชาวบ้านบางคนมีที่ดินแต่ไม่มีน้ำ แต่ทำไมพรรคการเมืองไม่แก้ไขปัญหาน้ำให้ประชาชน และให้ความต้องการกับชาวบ้าน ควรทำเรื่องที่เป็นความต้องการของชาวบ้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์ เพราะฉะนั้นจะต้องแก้ไขปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และวิถีชีวิตของประชาชนก็จะดีขึ้นตามมา

๕) การจัดตั้งองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง

(๑) การจัดให้มีสถาบัน หรือองค์กรเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น “องค์กรรัฐรักสามัคคี” เป็นองค์กรกลางโดยเลือกผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม หรือให้สถาบันศาสนา พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างคุณธรรมและจริยธรรม เข้าไปพูดคุยปรึกษาหารือกัน และจัดตั้งเป็นองค์กรที่สร้างให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน และคัดเลือกนักการเมืองคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองเข้าสู่ระบบการเมืองไทย

(๒) คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล ถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเมืองไทย เนื่องจากเป็นกลไกในการชักนำบุคลากรที่มีศักยภาพ คุณธรรมและจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมือง และเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองที่ดีให้มีมากขึ้น

(๓) การจัดระบบการเลือกสรรผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปอย่างชอบธรรม ซึ่งการสร้างผู้นำและนักการเมืองที่มีคุณธรรมและมีความสามารถ และมีความรับผิดชอบต่อประชาชนนั้น จำเป็นจะต้องมีการกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม

๖) การก้าวข้ามความขัดแย้งทางการเมือง

(๑) การเสริมสร้าง และการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ของตนเอง และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงและสร้างสรรค์ ทั้งนี้ทุกคนต้องมีส่วนร่วม ทั้งผู้นำชุมชน ประชาชน นักวิชาการ นักกฎหมาย ซึ่งจะสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนต่อไปได้

(๒) วัฒนธรรมทางการเมืองที่สร้างสรรค์จะแก้ไขปัญหาคาถะเลาะเบาะแว้ง ไม่เข้าใจกันของคนในสังคม โดยให้นักการเมืองไทย มีความรู้ความเข้าใจและความตระหนัก ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถสร้างความยั่งยืนและเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

(๓) กระบวนการที่สำคัญอีกอันหนึ่งคือ ให้มีวิทยากร ผู้นำ ผู้ให้ความรู้ นำกระบวนการเชิญชวนให้ความรู้แก่ชาวบ้านซึ่งจะทำให้ความรู้ความเข้าใจเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน เช่น หาอาสาสมัคร จิตอาสา เครือข่าย ผู้นำชุมชนมาร่วมตัวกันและทำเรื่องดังกล่าว

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยา สู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีผู้นำ แกนนำ อาสาสมัคร จิตอาสา เข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองแก่ประชาชน และทางครอบครัวหรือสถาบันการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองรวมถึงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เด็กเยาวชน ให้ทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม แยกแยะบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของตนเอง และจำเป็นจะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และสิ่งสำคัญ คือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์หรือแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผล หรือตรวจสอบในการสร้างนโยบายสาธารณะ การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้ประชาชน จะทำให้เกิดความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจ และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น ประชาชนก็อยากเห็นผลในทางปฏิบัติ และเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

๔.๓.๒ การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสราณียธรรม ๖

การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ดังกล่าวข้างต้นจะสามารถสำเร็จผลได้ ต้องมีสิ่งสำคัญคือ การมีใจรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพราะจะช่วยกันนำพาให้ไปถึงเป้าหมายและมีความพร้อมเพรียงกันที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาไปถึงเป้าหมายของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน หลักการดังกล่าวนี้ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สราณียธรรม ๖ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือ เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง การประยุกต์แนวปฏิบัติดังกล่าวเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือให้กับกลุ่มการเมืองภาคประชาชน

แนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักไว้เพื่อป้องกันความขัดแย้ง อันเป็นต้นเหตุที่ทำให้การพัฒนาทางการเมืองภาคประชาชน ไปไม่ถึงจุดหมาย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสราณียธรรม ๖ ดังนี้

๑) เมตตาทายกรรม เป็นแนวทางแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเมืองการกระทำที่ไม่ดีต่อสมาชิกของกลุ่มการเมือง ไม่เคารพ ให้เกียรติผู้อื่น

ดังนั้น การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา (เมตตาทายกรรม) ด้วยการเปิดรอยยิ้มแห่งความเป็นมิตรเชื่อมสัมพันธ์ในเครือข่ายกลุ่มการเมือง รวมถึงการแสดงเจตนายินดีให้ความช่วยเหลือท่าทีการแสดงออกต่อกันที่ดี จะส่งผลให้การรวมกลุ่มการขับเคลื่อน เกิดพลังใหม่ เป็นพลังที่อัดแน่นด้วยความรัก ความเอื้อเฟื้อ การพัฒนาการเมืองมีความก้าวหน้า ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๒) เมตตาวจิกรรม เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการใช้วาจาต่อกัน ลับหลังเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม การพูดกระทบ เปรียบเปรย

ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน (เมตตาวจีกรรม) โดยการใช้วิธีที่ดีพื้นฐานจากการฟังอย่างมีสติและใส่ใจ ตลอดถึงการสื่อสารด้วยความเมตตาจะส่งผลให้การสร้างความร่วมมือ เพราะการฟังอย่างตั้งใจ สร้างการเสวนาและเจรจาจนได้รู้เรื่องและราบรื่น ทุกอย่างจะเป็นเรื่องง่าย ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน

๓) เมตตาโมกกรรม เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเชื่อมโยง หูเบา เมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกันจิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว

ดังนั้นการปรับใจเข้าหากันโดยมองทุกอย่างด้วยเมตตา (เมตตาโมกกรรม) ด้วยการมองเห็นแบบเมตตา ให้เกียรติ ให้อภัย และจริงใจจะช่วยขยายพลังความคิดบวก ด้วยใจที่เมตตาและเบิกบานและเมื่อมีทัศนคติที่ดีต่อเครือข่ายกลุ่มการเมือง การขับเคลื่อนก็จะเป็นอย่างก้าวแห่งความสำเร็จ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการก้าวข้ามความขัดแย้งทางการเมือง

๔) สาธารณโภคี เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าส่วนรวม

ดังนั้นการจัดสรรด้วยความเป็นธรรม มองผลประโยชน์ต่อส่วนรวม (สาธารณโภคี) เมื่อมีกระบวนการจัดสรรผลประโยชน์ ที่มีความเป็นธรรมและโปร่งใส ปราศจากอคติ ทำให้กลุ่มการเมืองภาคประชาชน กลุ่มผลประโยชน์และเครือข่าย เป็นที่น่าเชื่อถือและศรัทธา อันเป็นเหตุให้เกิดความเสมอภาค มีกำลังใจ ไม่มีความขัดแย้ง และมีกติกาการจัดสรรผลประโยชน์ เมื่อเจรจากันลงตัวแล้วทุกคนจะเข้าใจและตั้งใจทำหน้าที่ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๕) ศิลปสามัญญตา เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาด้านความประพฤติ การรักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

ดังนั้น การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและเป็นแนวปฏิบัติที่กลุ่มการเมืองต้องร่วมมือ (ศิลปสามัญญตา) เพราะการร่วมกันสร้างกฎกติกาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนจะสร้างจิตสำนึกในการเคารพกฎกติกาเพื่อประโยชน์ของกลุ่มการเมืองทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๖) ทิฐุสามัญญตา เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี ที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และการไม่เคารพกันและกันการมองเห็นในแง่ร้าย คือเพ่งโทษกันและกัน การมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน

ดังนั้นการปรับความเห็นของกลุ่มการเมืองจังหวัดพะเยา (ทิฐุสามัญญตา) ในการเข้าถึงเป้าหมายเดียวกัน โดยการมีเป้าหมายและแนวทางเดียวกัน เพื่อร่วมกันวางหลักปฏิบัติที่ดี นำไปสู่พลังความร่วมมือ เพราะเป้าหมายที่ดี นำมาซึ่งความสำเร็จในการร่วมกันพัฒนาการเมืองภาคประชาชน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการจัดตั้งองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง

ทั้งนี้ การนำหลักสาราณียธรรม ๖ มาใช้ในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยานั้น ผู้วิจัยได้สรุปแผนภาพของ ๖ วงล้อคู่ขนานโลกกับธรรม : แนวทางการเป็นพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา สู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามหลักสาราณียธรรม ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๒ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๒:

๖ วงล้อคู่ขนานโลกกับธรรม: แนวทางการเป็นพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา สู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามหลักสาราณียธรรม

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา จากการศึกษาความเป็นมา พัฒนาการ บทบาทการทำงาน การดำเนินกิจกรรม ความเคลื่อนไหวทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง สู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในประเด็นต่อไปนี้

๔.๔.๑ กลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยาประกอบด้วย กลุ่มการเมืองภาคประชาชน กลุ่มท้องถิ่น ท้องที่ และกลุ่มภาคประชาสังคม ลักษณะของกลุ่มเป็นการรวมตัวตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ละกลุ่มมีบทบาทเป็นตัวแทนของผลประโยชน์กลุ่มตนเอง และบทบาทในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

๔.๔.๒ ลักษณะของกลุ่มเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีพัฒนาการมาจากการรวมตัวกันชั่วคราว เพื่อเรียกร้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อมีกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง ได้พัฒนามาสู่การรวมกลุ่มที่เป็นเชิงสถาบันมากขึ้น โดยมีโครงสร้าง กลไกและกิจกรรมในการดำเนินงานในเชิงของการเรียกร้องผลประโยชน์ต่อสังคมพะเยา และประเทศชาติ

๔.๔.๓ บทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมือง ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ โดยทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางที่จะรับเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ของประชาชน เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๔.๔.๔ การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมือง การเสริมสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชน การเป็นองค์กรในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระดับนโยบาย การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน การจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน จัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภาคประชาชน

๔.๔.๕ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน โดยการแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ การชุมนุมหรือการระดมมวลชน การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง และการสานเสวนาทางออก

๔.๔.๖ ลักษณะของกลุ่มการเมือง มี ๓ ลักษณะคือ ๑) กลุ่มอุดมการณ์เพื่อสังคมส่วนรวม ๒) กลุ่มผลประโยชน์ ที่มีการรวมตัวกันชั่วคราว รวมกันในรูปแบบของเครือข่าย รวมกันในรูปแบบของสถาบัน รวมกันในรูปแบบสมาคม และ ๓) กลุ่มอาสาสมัคร /จิตอาสา

๔.๔.๗ เป้าหมายของกลุ่มการเมือง ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง/ สร้างความสมานฉันท์ การผลักดันทางนโยบาย และการสร้างพื้นที่สาธารณะ

๔.๔.๘ แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนสู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น จะต้องสร้างวัฒนธรรมการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ครอบคลุมหรือสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เด็กเยาวชน

ให้ทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม แยกแยะบทบาทหน้าที่ทางการเมือง และสิ่งสำคัญ คือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของคนในชุมชน

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดพะเยา ดังต่อไปนี้

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มการเมือง จังหวัดพะเยา

หลักสารณียธรรม ๖ : แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน

แนวร่วมประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตย	สภาประชาชนจังหวัด พะเยา	ท้องถิ่น/ ท้องที่	ภาคประชาสังคม
บทบาทการมีส่วนร่วมของกลุ่ม การเมือง <ul style="list-style-type: none"> - การให้ความรู้/ความเข้าใจ - การสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงาน ต่าง ๆ - การผลักดันในระดับนโยบาย - การจัดระบบองค์ความรู้ท้องถิ่น - ส่งเสริมบทบาทหญิงชาย 	การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่ม การเมือง <ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งกลุ่ม/องค์กร - พูดคุย/แสดงความคิดเห็น - ชุมนุมทางการเมือง - สื่อสารสาธารณะ - รวมกลุ่มต่อรอง - สานเสวนาหาทางออก 	ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม การเมือง <ul style="list-style-type: none"> - ชุมนุม - ระดมมวลชน - อภิปราย - ใช้สื่อประชาสัมพันธ์ - ใช้สัญลักษณ์ - เจรจา/ต่อรอง - ทำข้อเสนอ/ข้อเรียกร้อง 	
ลักษณะของกลุ่มการเมือง <ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มอุดมการณ์เพื่อสังคมส่วนรวม - กลุ่มผลประโยชน์ - รวมตัวกันชั่วคราว - รวมกันในรูปแบบของเครือข่าย - รวมกันในรูปแบบของสถาบัน - รวมกันในรูปแบบสมาคม - กลุ่มอาสาสมัคร /จิตอาสา 	การเมืองภาคพลเมือง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือ ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy)	เป้าหมายของกลุ่มการเมือง <ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมทางการเมือง - การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น - การเคลื่อนไหวทางสังคมแนว ใหม่ - การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน - การสร้างความสมานฉันท์ - การผลักดันทางนโยบาย - การสร้างพื้นที่สาธารณะ 	
การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น <ul style="list-style-type: none"> - สร้างวัฒนธรรมการเมืองอย่างสร้างสรรค์ - ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ - กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง - พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น - จัดตั้งสถาบันหรือองค์กรกลางด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักการเมือง - เสริมสร้างและเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 			

แผนภาพที่ ๔.๓:

พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น
จังหวัดพะเยา

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน และศึกษาแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นตามหลักสารานโยบาย ๖

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ประกอบด้วย ๑) กลุ่มการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา และสภาประชาชนจังหวัดพะเยา ๒) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ ได้แก่ ชมรมท้องถิ่นไทย กลุ่มนายกเทศบาล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และ ๓) กลุ่มภาคประชาสังคม ได้แก่ เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา สถาบันปวงผญาพยาว และเครือข่ายแม่ญิงพะเยา จำนวน ๒๕ คน พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ จังหวัดพะเยา

ผลการศึกษาได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ พัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยา

๑) พัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยา

แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และสภาประชาชนจังหวัดพะเยา เป็นกลุ่มการเมืองภาคประชาชนที่ดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งสองกลุ่มมีพัฒนาการมาในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน โดยแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือกลุ่มเสื้อแดงมีการก่อตัวมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ ส่วนกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือกลุ่มเสื้อเหลืองที่ก่อตัวเพื่อขับไล่รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปลายปี ๒๕๕๐ จากนั้นเป็นต้นมาการระดมพลทางการเมืองของประชาชนทั้งสองฝ่ายได้ขยายตัวจากกรุงเทพฯ กระจายไปยังจังหวัดต่าง ๆ และดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่ม จนเกิดเหตุการณ์ปะทะกัน โดยมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ

ในจังหวัดพะเยา ได้มีการรวมกลุ่มของทั้งสองฝ่าย โดยต่างฝ่ายต่างทำกิจกรรมทางการเมืองตามความเชื่อและอุดมการณ์ และไม่มีการใช้ความรุนแรงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง โดยกลุ่มเสื้อแดง มีหลักการที่ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย ผู้แทนของประชาชนต้องมาจากการเลือกตั้ง ส่วนกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือกลุ่มเสื้อเหลืองได้ใช้ชื่อว่า สภาประชาชนจังหวัดพะเยา โดยการสร้างให้ประชาชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในด้าน

ต่าง ๆ กับหน่วยงานภาครัฐ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่เป็นการเมืองภาคประชาชน และรวมตัวกันเพื่อปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งสองกลุ่มดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เช่น จัดกลุ่มพูดคุย จัดเวทีปราศรัย พบปะสังสรรค์ของกลุ่ม การรณรงค์ เดินขบวน การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การติดตามตรวจสอบโครงการของภาครัฐ รวมทั้งจัดรายการวิทยุเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง

ส่วนกลุ่มท้องถิ่น และกลุ่มท้องถิ่นของจังหวัดพะเยาเป็นการรวมกลุ่มของนักการเมืองในระดับผู้บริหารท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำของฝ่ายปกครองในท้องถิ่น มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการบริหารจัดการท้องถิ่นและท้องถิ่นในเชิงความร่วมมือ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านสวัสดิการ

ในส่วนของภาคประชาสังคม มีพัฒนาการจากการรวมกลุ่มของคนทำงานจากองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรภาคประชาชนเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางสังคม ทั้งทางการเมือง การพัฒนาชุมชนตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา มีพัฒนาการจากทีมประสานงานขบวนองค์กรชุมชนคนพะเยา เริ่มจากการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน โดยการหนุนเสริมจากหน่วยงานรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน หลังจากนั้นได้ขยายมาสู่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน และสภาองค์กรชุมชนตำบล มีการยกระดับเชื่อมโยงงานไปสู่ประเด็นอื่น ๆ รวมถึงการแสวงหาความร่วมมือกับภาคี และได้เปลี่ยนชื่อจากองค์กรชุมชนคนฮักพะเยา มาเป็นเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา

เครือข่ายแม่หญิงพะเยา มีจุดเริ่มต้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง มีการทำกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักและกระตุ้นจิตสำนึกของผู้หญิงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา ต่อมาได้มีการรวมกลุ่มของแกนนำผู้หญิงใช้ชื่อว่า คณะทำงานส่งเสริมบทบาทหญิงชายในการพัฒนา เพื่อเป็นสนับสนุนผู้หญิงให้เข้าไปมีบทบาทในองค์กรบริหารส่วนตำบล ภายหลังได้เชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายผู้หญิงระดับอำเภอ และระดับจังหวัดโดยใช้ชื่อว่า “เครือข่ายแม่หญิงพะเยา” มีบทบาทด้านการพัฒนาศักยภาพและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการปกครองส่วนท้องถิ่น การป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน

ส่วนสถาบันปวงผญาพายว จุดเริ่มต้นมาจากการรวมกลุ่มของนักวิชาการ นักพัฒนา นักธุรกิจ สื่อมวลชน คณะสงฆ์ และศิษยานุศิษย์ ที่ต้องการสานต่อยอดความคิด และงานของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธรรมปญโญ) วัดศรีโคมคำ ในด้านที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาค้นคว้า และวิจัยองค์ความรู้ท้องถิ่นของจังหวัดพะเยาให้เกิดขึ้นและมีความต่อเนื่อง พร้อมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

ทั้ง ๓ กลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมตามลักษณะประเด็นงานเฉพาะของกลุ่มตนเองในเชิงการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มคนในชุมชน การสร้างเครือข่าย การช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นพะเยา การสื่อสารสาธารณะ การระดมทุนจัดหางบประมาณในการทำกิจกรรม การติดตามตรวจสอบโครงการของภาครัฐ ผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ก่อให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม รวมตัวกันเพื่อแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันตามกลุ่มที่ตนเองชื่นชอบ การให้ความช่วยเหลือ การออกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้องสิทธิของประชาชนที่

ควรจะได้รับ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ประเทศชาติ และประชาชน ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว

๒) แนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยา

แนวคิดที่นำมาสู่การรวมกลุ่มทางการเมืองของแต่ละกลุ่ม ต่างมีจุดประสงค์ของการรวมกลุ่มทางการเมืองตามข้อตกลงภายในของแต่ละกลุ่ม โดยกลุ่มที่เคลื่อนไหวการเมืองภาคประชาชน คือ แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติและสภาประชาชนจังหวัดพะเยา ที่ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย ผู้แทนของประชาชนต้องมาจากการเลือกตั้ง ประชาชนต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง เน้นแนวคิดการเมืองภาคประชาชน โดยการสร้างให้ประชาชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนากับหน่วยงานภาครัฐ และสนับสนุนนักการเมืองที่ดี

ส่วนกลุ่มท้องถิ่น เป็นการรวมกลุ่มของนักการเมืองท้องถิ่นในระดับจังหวัด เพื่อสร้างพลังร่วมและเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ ส่วนแนวคิดของกลุ่มท้องถิ่นคือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือและสงเคราะห์กันและกัน ในรูปของชมรม และสมาคม ส่วนแนวคิดการรวมกลุ่มของภาคประชาสังคม ที่มีใช้หน่วยงานภาครัฐและธุรกิจ เป็นการมารวมตัวกันของประชาชนเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ มีความเชื่อ มีอุดมคติร่วมกัน และไม่แสวงหากำไร มีแนวคิดหลักคือการมีส่วนร่วม และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในการพัฒนาโดยหนุนเสริมกับภาครัฐ และภาคส่วนอื่นในการพัฒนาสังคมร่วมกัน เน้นการพัฒนาตามสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ภายใต้การเป็นอาสาสมัครที่มีจิตสาธารณะ

โดยสรุป กลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา มีพัฒนาการมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองตามอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดโครงสร้างและกลไกการทำงาน โดยมีผู้ประสานกลุ่มที่ชัดเจน มีการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหว และการผลักดันผลประโยชน์ของกลุ่มที่ยกระดับจากกลุ่มมาสู่ในระดับสังคมวงกว้างมากขึ้น ลักษณะของกลุ่มจะเป็นกลุ่มในเชิงสถาบันที่มีลักษณะแบบกึ่งทางการ เป็นการผสมผสานระหว่างองค์กรที่เป็นธรรมชาติ และความเป็นทางการ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มการเมือง ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และปัจจัยด้านนโยบาย

๕.๑.๒ ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยา

๑) บทบาทการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน

(๑) การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย การสร้างให้เกิดความยุติธรรม ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของคนในสังคมทุกเพศทุกวัย โดยการให้ความรู้ การพัฒนาศักยภาพ การฝึกอบรม การจัดตั้งทางความคิดให้กับมวลชน การพูดคุยผ่านเครือข่ายทางวิทยุ โทรทัศน์ สังคมออนไลน์ และการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว

(๒) การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ โดยทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางที่จะรับเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ของประชาชน เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำหนังสือแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดรับทราบ และติดตามผลการแก้ไขปัญหา ในกรณีที่ประชาชนมีความเดือดร้อน และไม่สามารถที่จะพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐได้ ในกรณีที่หน่วยงานระดับจังหวัดเพิกเฉยไม่แก้ไขความเดือดร้อนตามข้อเรียกร้องของประชาชน ก็มีมาตรการทางกฎหมายโดยการฟ้องร้องต่อหน่วยงานดังกล่าวต่อไป

(๓) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชน เช่น การหาทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน การเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ และการละเมิดสิทธิของผู้หญิง และเด็กในชุมชน การศึกษาวิจัย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เป็นต้น

(๔) การเป็นองค์กรในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระดับนโยบายทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เช่น การขอรับสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่น การทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเสนอกฎหมายของภาคประชาชน เป็นต้น

(๕) การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ สุขภาพ สวัสดิการ ทรัพยากรธรรมชาติ เด็ก เยาวชน สตรี การคุ้มครองผู้บริโภค ผู้ติดเชื้อ เกษตรกรรมทางเลือก การจัดการป่าชุมชน การจัดการเหมืองฝาย เป็นต้น

(๖) การจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน จัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น และสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภาคประชาชน ในรูปแบบสมัชชาประชาชน และเวทีสานเสวนา ได้แก่ การจัดงานฮอมก่ากั๊ดพะเยาจัดการตนเองของคนพะเยา การจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดพะเยา การจัดเวทีสมัชชาการจัดการตนเองสองทศวรรษสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา การจัดกิจกรรมดังกล่าวได้สร้างพื้นที่สาธารณะให้องค์กรชุมชน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ บทเรียนจากการดำเนินงานของแต่ละองค์กร รวมทั้งการสานเสวนาเพื่อแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองในขณะนั้น จนเกิดเป็น “พะเยาโมเดล”

๒) การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน

(๑) การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองภาคประชาชน ทำหน้าที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานดำเนินงานของกลุ่มการเมือง ให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร ในรูปแบบของคณะกรรมการ หรือคณะทำงาน

(๒) การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน โดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารผ่านวิทยุชุมชน มีการเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น และพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องการเมือง และประชาธิปไตย การสื่อสารนอกจากจะเป็นการให้ความรู้ข่าวสารแล้ว ยังทำให้ได้เครือข่ายของคนที่มีความอุดมการณ์เดียวกันด้วย

(๓) การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมืองของประชาชน เป็นรวมกันเพื่อเข้าไปเจรจา กดดัน แสดงความคิดเห็นในทางการเมือง เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง นอกเหนือไปจากการใช้วิธีการผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และการยึดอำนาจโดยทหาร

(๔) การสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น ถือเป็น การสร้างพื้นที่ของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในวงกว้าง ในรูปแบบของเวทีสาธารณะ เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาที่ต้องการสื่อสาร อันจะนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองพะเยาร่วมกัน

๓) ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน

(๑) การแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์เป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งในการแปรนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เช่น การใช้สี การใช้โลโก้ ธง เสื้อ หมวก สติกเกอร์ ป้าย รวมทั้งการใช้พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

(๒) การชุมนุมหรือการระดมมวลชน ถือเป็นยุทธวิธีหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนในการที่จะใช้พลังของมวลชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อผลักดันเรียกร้อง หรือต่อต้านในประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบ หรือประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และกลุ่มของตนเอง

(๓) การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เพราะข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น ก่อนสรุปเป็นเอกสารข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อนำเสนอข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบาย และให้มีการเปลี่ยนแปลง

(๔) การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น ปัจจุบันผู้หญิงมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น มีการรวมกลุ่มของผู้หญิง เช่น กลุ่มสตรีอาสาสมัคร กลุ่มอาชีพสตรี กลุ่มสตรีผู้นุรักษ์สิ่งแวดล้อม คณะกรรมการพัฒนาสตรี เป็นต้น ส่งผลให้ผู้หญิงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ โดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ และแสวงหาแนวทางที่จะส่งผลให้ชุมชนให้น่าอยู่ และเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะสร้างพลังร่วมกัน ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

(๕) การสานเสวนาทางออก เป็นรูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่เกิดจากแรงผลักดันของพลเมืองที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหา หรือจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้การสานเสวนาทางออกเป็นเครื่องมือในการหาฉันทามติร่วมของคนในท้องถิ่น

๕.๑.๓ การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น ตามหลักสาราณียธรรม ๖

๑) แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น

(๑) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน โดยการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกในความเป็นประชาธิปไตย สถาบันครอบครัว ควรมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่เด็กและเยาวชน ส่วนสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเมืองให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ผ่านหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดแทรกเกี่ยวกับเรื่องการเมือง เพื่อให้เยาวชนมีเจตคติและความรู้สึกต่อระบบการเมือง และต่อบทบาทของตนในระบบการเมือง รวมถึงการมีความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก การมีความจงรักภักดี และความสำนึกผูกพันในฐานะเป็นพลเมือง

(๒) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกัน ให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์หรือ

แบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผลหรือตรวจสอบในการสร้างนโยบาย สาธารณะ

(๓) การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยการให้รัฐบาลควรถ่ายโอน อำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง เพราะจะทำให้การทุจริตคอร์รัปชันลดน้อยลง มีการตรวจสอบ ระบบที่ง่าย ให้ผู้มีความรู้ หรือผู้นำระดับชุมชนทุกชุมชนขึ้นมาเป็นแกนนำภาคประชาชน โดยตั้งเป็น องค์กรหรือภาคีเครือข่ายขึ้นมา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนในการกระจายอำนาจสู่ ท้องถิ่น จะต้องให้มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง เพื่อแก้ไขปัญหาการสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียม กัน ควรเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคพลเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดสรร ทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้าในการตัดสินใจในภารกิจที่ไม่ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

(๔) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของประชาชน แก้ไขปัญหาความยากจน รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน การ สนับสนุนและตอบสนองความต้องการของประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรง และ วิถีชีวิตของประชาชนจะดีขึ้น

(๕) การจัดตั้งองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรม และจริยธรรมของนักการเมือง โดยการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรกลางด้านคุณธรรม จริยธรรมโดย เลือกผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม ผู้ที่ผู้คนเคารพนับถือ เข้าไปพูดคุยปรึกษาหารือกัน และจัดตั้งเป็น องค์กรที่สร้างให้ประชาชนมีความสามัคคีกัน คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล ถือได้ว่าเป็นความสำคัญ ยิ่งต่อการพัฒนาการเมืองไทย เนื่องจากเป็นกลไกในการชักนำบุคลากรที่มีศักยภาพ คุณธรรมและ จริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมือง และเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองที่ดีให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้าง ผู้นำและนักการเมืองที่มีคุณธรรมและมีความสามารถ และมีความรับผิดชอบต่อประชาชน

(๖) การก้าวข้ามให้พ้นความขัดแย้งทางการเมือง โดยการเสริมสร้าง และการ เพิ่มระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ของตนเอง และมี ส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่สร้างสรรค์ โดยมีผู้นำ กระบวนการหรือจิตอาสา เข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองแก่ประชาชน

ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการ ตนเองชุมชนท้องถิ่น ต้องมีสิ่งสำคัญคือ การมีใจรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพราะจะช่วยกันนำพาให้ ไปถึงเป้าหมายและมีความพร้อมเพรียงกันที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาไปถึงเป้าหมายของการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน หลักการดังกล่าวนี้ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สาราณีย ธรรม ๖ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือ เพื่อช่วยทำให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่ง จะช่วยในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้อย่าง แท้จริงและมั่นคง

๒) การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชน ท้องถิ่น ตามหลักสาราณียธรรม ๖

(๑) เมตตาทายกรรม เป็นแนวทางแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมา จากการแสดงออกทางการเมืองการกระทำที่ไม่ดีต่อสมาชิกของกลุ่มการเมือง ไม่เคารพ ให้เกียรติผู้อื่น ดังนั้น

การพัฒนาทำให้การแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๒) เมตตาวจีกรรม เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการใช้วาจาต่อกัน ลับหลังเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม การพูดกระทบ เปรียบเปรย ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน

๓) เมตตาเมโนกรรม เป็นแนวทางใช้ในการแก้ไขปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการเชื่อง่าย หูเบา เมื่อมีคนอื่นมาพูดหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน จิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหว ดังนั้นการปรับใจเข้าหากันโดยมองทุกอย่างด้วยเมตตา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการก้าวข้ามความขัดแย้งทางการเมือง

๔) สาธารณโภคี เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าส่วนรวม ดังนั้นการจัดสรรด้วยความเป็นธรรม มองผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๕) ศีลสามัญญตา เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาด้านความประพฤติ การรักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ดังนั้น การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วม และเป็นแนวปฏิบัติที่กลุ่มการเมืองต้องร่วมมือ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๖) ทิฎฐิสามัญญตา เป็นแนวทางใช้ในการแก้ปัญหาการขาดความร่วมมือที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี ที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และการไม่เคารพกันและกัน การมองกันในแง่ร้าย ดังนั้นการปรับความเห็นของกลุ่มการเมืองจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการจัดตั้งองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม และกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัย โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความสมานฉันท์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ จากการศึกษาพัฒนาการและแนวคิดของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน
ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา มีพัฒนาการมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองตามอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดโครงสร้างและกลไกการทำงาน โดยมีผู้ประสานกลุ่มที่ชัดเจน มีการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหว และการผลักดันผลประโยชน์ของกลุ่มที่ยกระดับจากกลุ่มมาสู่ในระดับสังคมวงกว้างมากขึ้น ลักษณะของกลุ่มจะเป็นกลุ่มในเชิงสถาบันที่มี

ลักษณะแบบกึ่งทางการ เป็นการผสมผสานระหว่างองค์กรที่เป็นธรรมชาติ และความเป็นทางการ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มการเมือง ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และปัจจัยด้านนโยบาย

ทั้ง ๓ กลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมตามลักษณะประเด็นงานเฉพาะของกลุ่มตนเองในเชิงการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มคนในชุมชน การสร้างเครือข่าย การช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นพะเยา การสื่อสารสาธารณะ การระดมทุนจัดหางบประมาณในการทำกิจกรรม การติดตามตรวจสอบโครงการของภาครัฐ ผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยาก่อให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม รวมตัวกันเพื่อแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันตามกลุ่มที่ตนเองชื่นชอบ การให้ความช่วยเหลือ การออกมาแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้องสิทธิของประชาชนที่ควรจะได้รับ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ประเทศชาติ และประชาชน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

การเกิดขึ้นและการพัฒนาการของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา มีความสอดคล้องกับ Daniel Lerner (๑๙๕๘)^๑ กล่าวว่า กลุ่มการเมืองคือ กลุ่มบุคคลที่ประกอบไปด้วยผู้ที่ให้ความสนใจและแสวงหาข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ มีความห่วงใย และรู้ดีว่าตนเองสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง มีความตื่นตัว จะพยายามที่จะแสวงหาอำนาจทางการเมือง หรือไม่ก็เข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง รวมถึงสอดคล้องกับ สุรพล สุยะพรหม (๒๕๔๘)^๒ กล่าวว่ากลุ่มผลประโยชน์หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็น พื้นฐานชีวิต เศรษฐกิจ สังคมที่เหมือนกัน มีผลประโยชน์เหมือนกัน หรือคล้ายกันมารวมกัน เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคม ดังนั้นกลุ่มผลประโยชน์จึงได้แก่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่รวมกันเข้าเพื่อพยายามปกป้องรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน เช่นเดียวกับกับ ฉันทชาภัทร อุ่นตรงจิตร (๒๕๔๗)^๓ ได้อธิบายถึงกลุ่มผลประโยชน์ว่าเป็นการรวมตัวกันของผู้มีผลประโยชน์ร่วมกัน เนื่องจากในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนหลากหลายมากกว่าสังคมดั้งเดิมมาก เกิดอาชีพหลายอาชีพ เกิดตำแหน่ง หน้าที่ ความรับผิดชอบ บทบาท สถานภาพที่แตกต่างกัน คนที่อยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายเหล่านี้จึงเข้ามารวมตัวกัน ซึ่งอาจจะเป็นการรวมตัวขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงในอาชีพการงาน เพื่อรักษาและเสาะหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือการเมืองก็ได้ การรวมตัวกันของผู้ที่เห็นประโยชน์ร่วมกัน เป็นที่มาของการเกิดกลุ่มผลประโยชน์

^๑ Daniel Lerner, *The Passing of Traditional Society*, (N.Y.: The free press, 1958), p. 8.

^๒ สุรพล สุยะพรหม, *การเมืองการปกครองของไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

^๓ ฉันทชาภัทร อุ่นตรงจิตร, *รัฐศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๖.

๕.๑.๒ จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า

๑) บทบาทการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ประกอบด้วย (๑) บทบาทด้านการให้ความรู้ การพัฒนาศักยภาพ การฝึกอบรม การจัดตั้งทางความคิดให้กับมวลชน การพูดคุยผ่านเครือข่ายทางวิทยุ โทรทัศน์ สังคมออนไลน์ และประชาสัมพันธ์ ผ่านหอกระจายข่าว (๒) บทบาทในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ โดยทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางที่รับเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ของประชาชน เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำหนังสือแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดรับทราบ และติดตามผลการแก้ไขปัญหา (๓) บทบาทในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชน (๔) บทบาทในการเป็นองค์กรในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระดับนโยบายทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น การทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๕) บทบาทการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชนในประเด็นต่าง ๆ และ (๖) บทบาทการจัดระบบองค์ความรู้ของท้องถิ่นของชุมชน จัดระบบเครือข่ายการสื่อสารของท้องถิ่น และสร้างให้เกิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภาคประชาชน ในรูปแบบสมัชชาประชาชน และเวทีสานเสวนา

ผลการศึกษาประเด็นบทบาทในการเป็นองค์กรในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระดับนโยบายทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น การทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ แสวง รัตนมงคลมาศ (๒๕๔๐)^๔ กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ในกระบวนการทางการเมือง (Political Process) คือ การผลักดันนโยบาย การประสานและขานรับนโยบายที่กลุ่มตนเห็นประโยชน์ด้วย การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพรรคการเมือง โดยทำหน้าที่ช่วยระดมจัดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นระบบโดยเข้ามาเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐบาลโดยผ่านการทำหน้าที่ของพรรคการเมือง

๒) การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน จังหวัดพะเยาได้มีการจัดตั้งกลุ่ม มีคณะกรรมการหรือคณะทำงานทำหน้าที่ประสานงานทำกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การให้ความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตยแก่ประชาชน โดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารผ่านวิทยุชุมชน การเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น และพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องการเมือง และประชาธิปไตย การชุมนุมเพื่อแสดงพลังทางการเมืองของประชาชน รวมตัวกันเพื่อเจรจา กัดดัน แสดงความคิดเห็นในทางการเมือง และการสื่อสารสาธารณะของท้องถิ่น ถือเป็น การสร้างพื้นที่ของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในวงกว้าง ในรูปแบบของเวทีสาธารณะซึ่งถือว่าการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทางตรงของประชาชน นอกเหนือไปจากการใช้วิธีการผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และการยึดอำนาจ

^๔ แสวง รัตนมงคลมาศ, “กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดัน” เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘๖.

ผลการศึกษาประเด็นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ มนตรี เจนวิทย์การ (๒๕๓๓)^๕ กล่าวว่ากลุ่มผลประโยชน์จะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้ก็ต่อเมื่อ กลุ่มสามารถเข้าถึงผู้กำหนดนโยบายหรือรัฐบาลตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเท่านั้น ซึ่งสามารถเข้าถึงได้มากก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จมาก หากไม่สามารถเข้าถึงผู้กำหนดนโยบาย หรือกระบวนการกำหนดนโยบายโอกาสที่จะประสบความสำเร็จก็เป็นไปได้ยาก กลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลายจึงพยายามที่จะแข่งขันกันในการผลักดันตัวเองให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายมากที่สุด

นอกจากนี้ การดำเนินงานของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา จัดอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี ต้นตัวทางการเมืองตระหนักรู้ในทางการเมือง มีจิตสำนึกทางการเมืองสูง เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเห็นว่าต้องควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้ปกครองให้ใช้อำนาจปกครอง เพื่อให้ระบบการเมืองตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยความเป็นธรรมรวม ทั้งการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมาย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม จะพบเห็นได้ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบก้าวหน้าสูงและมีชนชั้นกลางกลุ่มใหญ่ ที่มีจิตสำนึกทางการเมือง รวมทั้งมีความรับผิดชอบสูงซึ่งจะมีอยู่ในประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว^๖ ทั้งนี้วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยนอกจากจะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมแล้ว ยังต้องมีความผสมกลมกลืนในสังคมระหว่างกลุ่มที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างและธำรงไว้ ซึ่งดุลยภาพของพลังและกลไกทางการเมืองประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุด ประชาชนส่วนใหญ่มีความสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตนกล่าวคือ เชื่อว่าตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และจะพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้น^๗

๓) ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ประกอบด้วย การแสดงออกของกลุ่มการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์เป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งในการแปรนามธรรมให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งการใช้พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การชุมนุมหรือการระดมมวลชน ยุทธวิธีหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนในการที่จะใช้พลังของมวลชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อผลักดัน เรียกร้อง หรือต่อต้านในประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบ หรือประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และกลุ่มของตนเอง การทำข้อเสนอหรือข้อเรียกร้อง เป็นเอกสารข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อนำเสนอข้อเสนอมติหรือข้อเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบาย และให้มีการเปลี่ยนแปลง และการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้หญิงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ และเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะสร้างพลังร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง รวมทั้งยุทธวิธีการสานเสวนาหาทางออก ที่

^๕ มนตรี เจนวิทย์การ, **หลักและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตุลา, ๒๕๓๓).

^๖ Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. **The Civil Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**, (Boston: Little Brown, 1965).

^๗ ทินพันธ์ นาคะตะ, “ประชาธิปไตย: ความหมายปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ”. **วารสารธรรมศาสตร์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (๒๕๑๗): ๑๖-๑๘.

เกิดจากแรงผลักดันของพลเมืองที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการหาทางออกเพื่อแก้ไข ปัญหา หรือจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับกับณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร (๒๕๔๗) กล่าวว่า วิธีดำเนินการของกลุ่มผลประโยชน์นั้นสามารถกระทำได้ในระดับต่าง ๆ กัน เช่น การบีบบังคับโดยตรง ต่อหน่วยงานของรัฐ ต่อคณะรัฐมนตรี ต่อสมาชิกรัฐสภา ต่อเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของรัฐ เพื่อสร้างความกดดันแก่ผู้บริหารของรัฐโดยใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือนอกจากนี้ยังมีวิธีการบีบบังคับโดยทางอ้อม ดังนั้นคำว่าการใช้วิธีการบีบบังคับจึงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลเกี่ยวข้องกับอำนาจบังคับอันเป็นผลทำให้ กลุ่มผลประโยชน์พยายามแสวงหา หรือสร้างอิทธิพลและอำนาจเพื่อที่จะได้ดำเนินการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มได้ตามเป้าหมาย โดยประภาส ปันตบแต่ง (๒๕๔๖)^๔ กล่าวว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง คือ ยุทธวิธีในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และจิตสำนึกทางการเมืองแก่ประชาชน เพื่อตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ถ้าหากว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนหรือการใช้ประชาธิปไตยทางตรงก็เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในสังคมไทย

๕.๑.๓ จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนจังหวัดพะเยา สู่ การจัดการชุมชนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนจังหวัดพะเยา สู่การจัดการชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีผู้นำ แกนนำ อาสาสมัคร จิตอาสา เข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเมืองแก่ประชาชน และทางครอบครัวหรือสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เด็กเยาวชน ให้ทุกคน มีจิตสำนึกที่ดีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม แยกแยะบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของตนเอง และ จำเป็นจะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และสิ่งสำคัญ คือให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์หรือแบ่งปัน ผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผล หรือตรวจสอบในการสร้างนโยบาย สาธารณะ การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้ประชาชน จะทำให้เกิดความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ การตัดสินใจ และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น ประชาชนก็อยากเห็นผลในทางปฏิบัติ และเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

ผลการศึกษาประเด็นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (๒๕๕๑)^๕ ที่กล่าวว่า ประชาธิปไตยมิได้มีเฉพาะแต่การเลือกตั้ง” ที่เป็นรูปแบบของประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) คือการเมืองภาคประชาชน หรือการเมืองภาคพลเมือง ที่ไม่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าไปแย่งอำนาจ หรือแทนที่อำนาจ ของนักการเมือง การเมืองภาคพลเมืองไม่ใช่พรรคการเมืองที่หวังชนะเลือกตั้ง และเข้าไปมีอำนาจทาง

^๔ ประภาส ปันตบแต่ง. “แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม”. วารสารฟ้าเดียวกัน, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๖): ๑๖๑.

^๕ ประเวศ วะสี. “การฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังวิกฤตการณ์รุนแรง.” ใน กรุงเทพฯธุรกิจ. ฉบับวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๑.

การเมือง แต่เป็นกระบวนการสาธารณะ เพื่อประโยชน์สาธารณะที่พลเมืองรวมตัวกันอย่างมีอิสระ มีศักดิ์ศรี เพื่อมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบาย ในการพัฒนาและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งจะช่วยปกป้องสถาบันประชาธิปไตยต่าง ๆ จากการถูกแทรกแซงด้วยอำนาจ เช่น เสรีภาพของสื่อมวลชน ระบบตุลาการองค์อิสระตามรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ผลการศึกษาประเด็นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดบุคลิกภาพของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย จะต้องเป็นบุคคลที่มีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความไว้วางใจเพื่อนมนุษย์และการมองโลกในแง่ดี มีความเชื่อและยึดมั่นในคุณค่า และศักดิ์ศรีของบุคคล มีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่น และความเสมอภาคของมนุษย์ เป็นผู้มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง รู้จักการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก รวมทั้งต้องรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และในทางสร้างสรรค์ เป็นผู้ที่ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ^{๑๐}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองให้มีความเข้มแข็ง และการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่สร้างสรรค์โดยประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน
- ๒) ควรยกระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ของตนเอง และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีสถาบันหรือองค์กรเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อคัดเลือกนักการเมือง คุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองเข้าสู่ระบบการเมืองไทย
- ๒) สถาบันการศึกษา ควรมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเด็กเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมือง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้มีจิตสำนึกและตระหนักในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรงหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๒) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบในการสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของประชาชน

^{๑๐} พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, **สังคมวิทยาการเมือง**, (ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙).

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กนก วงษ์ตระหง่าน. การเมืองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

กรรณชฎา พูนพนิช. ประวัติศาสตร์ขบวนการสหภาพแรงงานไทยยุคเริ่มต้นถึง พ.ศ. ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ชัตติยา กรรณสูต. “สตรีกับการเมือง” บทความวิสาหการพัฒนาสังคม: แนวคิดและการปฏิบัติการ. กรุงเทพมหานคร: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๕.

จรรยา สุภาพ. หลักรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

จันทนา สุทธิจารี. “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน การเมืองการปกครองของไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ.พรินเตอร์, ๒๕๔๔.

จุมพล นิมพานิช. กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทยแนวเก่า แนวใหม่ และกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ. ความขัดแย้งในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. พลวัตสิทธิชุมชน: กระบวนการทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: วิภาษา, ๒๕๔๐.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ “การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการทำทนายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๒.

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. รัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. การเมืองการบริหารไทย: ภาระของชาติ. กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำรา สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิด้า, ๒๕๔๓.

_____. นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก: ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิญญูชน, ๒๕๔๒.

ประจิดร มหาหิง. **สังคมวิทยาการเมือง: แนวคิดทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. ปัตตานี: โครงการ
จัดตั้งสำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๒๙.
ประทีป สยามชัย. **สารัตถทางสังคมวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖.

ปภาณี ฐิติวัฒนา. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

พรนพ พุกกะพันธ์. **การบริหารความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: ว.สกุลเพ็ชร, ๒๕๔๒.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุกติพันธ์. **การเมืองของเด็ก กระบวนการสังคมประกิตทาง
การเมือง**. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. **ข่าวสารการเมืองของคนไทย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๓.

_____ . **วัฒนธรรมการเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์, ๒๕๒๔.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, **สังคมวิทยาการเมือง**. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **สลายความขัดแย้ง: นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ**.
กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยาวกร). **รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษา
วิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____ . **พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**.
กรุงเทพมหานคร: ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๓.

พฤทธิสถาน ชุมพล, **ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๐.

พัชรภา ตันตราจัน. **ความคิดทางสังคมการเมืองของเสกสรร ประเสริฐกุล**. กรุงเทพมหานคร:
ประพันธ์สาสน์. ๒๕๕๖.

มนตรี เจนวิทย์การ. **หลักและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตุลา, ๒๕๓๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมี.
บุคส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

_____ . **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร:
รุ่งเรืองศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

ลิขิต ธีรเวคิน. **วัฒนธรรมทางการเมือง และการกล่อมเกลารเรียนรู้ทางสังคม**, เอกสารทางวิชาการ
หมายเลข ๒๘. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๙.

- วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. วัฒนธรรมทางการเมือง การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: วิ.เจ.พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔.
- วันชัย วัฒนศัพท์ ฤทธิวดี บุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถ กระบวนการจัดการข้อพิพาท. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท, ๒๕๕๐
- วันชัย วัฒนศัพท์. คู่มือเกี่ยวกับความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ไข. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สันติธรรมมาภิบาล, ๒๕๔๗.
- วิชัย ต้นศิริ. วิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- ศรายุทธ นกใหญ่. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของบุคลากรวิทยาลัยเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข กาญจนภิเษก. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ, ๒๕๔๒.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. การเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ๒๕๔๙.
- _____. วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙.
- สมปอง รักษาธรรม. ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่ภาคใต้กับการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยช่วงปีพ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๒: ศึกษากรณีเปรียบเทียบการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ๕ จังหวัดภาคใต้. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๒.
- สยามดำ ปรีดา. สังคมกับการปกครอง. ปทุมธานี: โรงพิมพ์ไทยรายวัน, ๒๕๔๗.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____. สังคมวิทยาการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๓๒.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. แนวการศึกษารัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.
- สุจิต บุญบงการ. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทย”. ใน การพัฒนาทางการเมืองของไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- สุภัตรา จิตตเสถียร. การจัดการความขัดแย้งในสถานพยาบาลของรัฐระดับจังหวัด. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- สุรพล ดำริห์กุล. ล้านนาสิ่งแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย องค์การการค้าครูสภา. กรุงเทพมหานคร: รุ่งอรุณพับลิชชิงจำกัด, ๒๕๔๒.
- สุรพล สุยะพรหม. การเมืองการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง ๒๕๔๘.

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. **ความขัดแย้ง การบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: ตะเกียง, ๒๕๓๔.

แสวง รัตนมงคลมาศ. “กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดัน” **เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐.

อานนท์ อาภาภิรม. **สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, ๒๕๑๙.

๑.๒.๒ บทความ

ทินพันธ์ นาคะตะ. “ประชาธิปไตย: ความหมายปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ”. **วารสารธรรมศาสตร์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (๒๕๑๗): ๑๖-๑๘.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย” **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): ๔๙.

ประภาส ปันตบแต่ง. “แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม”. **วารสารฟ้าเดียวกัน**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๖): ๑๖๑.

ประเวศ วะสี. “การฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังวิกฤตการณ์รุนแรง.” ใน **กรุงเทพธุรกิจ**. ฉบับวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๑.

พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ. “วัฒนธรรมทางการเมืองกับประชาธิปไตยของไทย”, **วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๑): ๔๒๒-๔๒๓.

สุรพล ศรีวิทยา. “หลักนิธิธรรมกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยแนวทางพุทธวิถีในสังคมไทย”. **บทความวิชาการ**. มหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ พฤษภาคม ๒๕๕๘: ๖๘-๗๐.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย

ฐปนรรต พรหมอินทร์ จุมพล หนีมพานิช และยุทธพร อิศรชัย. “พฤติกรรมทางการเมืองขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐” **รายงานการวิจัย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๙.

ณรงค์ บุญสายขวัญ. “พัฒนาการการเมืองภาคประชาชน: บทสังเคราะห์และข้อสังเกตปรากฏการณ์ในสังคมการเมืองไทย”. **รายงานการวิจัย**. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๗.

พิศมัย วงศ์จำปา. สหทยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา. “การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘.

ภูสิทธิ์ ชันติกุล. **รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตคูสิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓.

มนู อุดมเวช. “แนวทางศึกษาและพัฒนาประชาสังคมเพชรบุรี”. **รายงานการวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๔๐.

มยุรี ถนอมสุข. “การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

วญาเรศ อัครพัฒนานุกูล. “การกระจายอำนาจกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษารองการปกครองส่วนตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖.

สุรพล ชาเสน. “การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนบนพื้นฐานความเป็นพลเมือง: ศึกษาชุมชนทางการเมืองตามแนวทางวิถีพุทธในชุมชนคุ้มวัดในจังหวัดอุบลราชธานี”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓.

๑.๒.๔ เอกสารอัดสำเนา

Suwadhano. P. Buddhism and Human Right. ใน พุทธศาสตร์ปริทรรศน์: รวมผลงานวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา. หนังสืออนุสรณ์ในโอกาสที่พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระสุธีวรญาณ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๑.

สถาบันปวงผญาพายาว. สรุปผลการดำเนินงานสถาบันปวงผญาพายาว(ปี ๒๕๕๓-๒๕๕๕). (เอกสารอัดสำเนา).

อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. “การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ” เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ. มหาวิทยาลัยพะเยา: พะเยา, ๒๕๕๘.

๑.๒.๕ ข้อมูลออนไลน์

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๕. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://stat.bora.dopa.go.th> (๑ ตุลาคม ๒๕๖๑).

การเมืองของพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://article-spadmc.blogspot.com/2010/10/blog-post_7779.html (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑).

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. มนุษย์กับความขัดแย้ง: โลกทัศน์และชีวทัศน์ในพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :http://www.mcu.ac.th/site/artclecontent_desc.php?article_id=821&article_group_id=187.29/74/157. (๑ ตุลาคม ๒๕๖๑).

วิกิพีเดียสารานุกรมไทย. จังหวัดพะเยา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.th.wikipedia.org> [ม.ป.ป.]. (๑ ตุลาคม ๒๕๖๑).

๑.๒.๖ สัมภาษณ์

เครือวัลย์ ใจเย็น. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐

จำลอง รูปศิริ. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐

จิรโรจน์ กীরติศักดิ์วรกุล. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา.

สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๐.

จุฬาสินี โรจนคุณกำจร. นายกเทศบาลเมืองพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

เจริญศรี ไชยชาติ. ประธานเครือข่ายแม่หญิงพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ชัยวัฒน์ จันธิมา. ผู้ประสานงานสถาบันปวงพญาพยาว. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

ชุมพล ลีลานนท์. ผู้ประสานงานสภาประชาชนจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๐.

ทูล เวชกลาง. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๐

เทพพนม ช่มอาวุธ. เครือข่ายสภาประชาชนจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

บรรจง วงษ์ราษฎร์. ผู้อำนวยการสถาบันปวงพญา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐

บุญชู ช่างคำ. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

ประดิษฐ์ เลี้ยงอยู่. เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๑

ประพันธ์ เทียนนิหาร. นายองค์การบริหารส่วนตำบลแม่กา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๐

ภูวนัย เครืออาน. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๐

มุกดา อินตะสาร. ประธานเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

รัฐภูมิชัย ใจกล้า. นายองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านต๋อน. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๐.

ราชินี ลำปาง. เครือข่ายสภาประชาชนจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

วันชัย ไชยวงศ์. กำนันตำบลบ้านต๋อน. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ศิริวัฒน์ จุปะมัตถา. ผู้ประสานงานกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๐. ๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

สกุลศักดิ์ บัวขุม. นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐

สมศักดิ์ เทพต๋อน. เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมือง. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

สุนีย์ โกษศิริศิลป์. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๐

อนุรักษ โปรงสุยา. กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๐

อุดม บานเย็น. นายองค์การบริหารส่วนตำบล. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๑

2. ภาษาอังกฤษ:

2.1 Secondary Sources:

2.1.1 Books

- Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. **The Civil Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**. Boston: Little Brown, 1965.
- Andrew Heywood. **Politics**. London: Macmillan, 1997.
- Angus Campbell. **Political Efficacy. In measure of political attitudes. The Institute for Social Research**. New York: Knopf, 1968.
- Barber J. David. **Citizen Politics**. Chicago: Markham, 1972.
- Daniel Lerner. **The Passing of Traditional Society**. N.Y.: The free press, 1958.
- Dawson and Prewitt. **Political Socialization**. Boston: Little Brown, 1969.
- Filley. A.C. **Interpersonal Conflict Resolution**. Glenview: Scott Foreman, 1975.
- Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr. **Comparative Political Today: A View**. Boston: Little Brown and Company, 1980.
- Gail Omvedt, **Reinventing Revolution: New Social Movements in South Asia**. London and New York: Routledge, 1993.
- Graham Wootton. **Interest Groups**. Prentice-Hall. Inc.: Engle-Wood Cliffs. N.J., 1970.
- James R. Townsend. **Political Participation in Communist China**. Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1967.
- Jarol B. Manheim. **The Politics Within**. New Jersey: Prentice Hall, 1975.
- Johan Galtung. **Peace: Research.Education**. Action Essay in Peace Research 1 . Copenhagen: Christian Djlers, 1975.
- Langton, K. P. **Political socialization**. London: Oxford University Press, 1969.
- Lester W. Milbrath. **Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics ?**. Chicago: Rand McNally, 1965.
- Lucian W. Pye. **Aspects of Political Development**. Boston: Little, Brown, 1966.
- Milton J. Yinger. **Religion Society and The Individual**. New York: The Macnillan, 1962.
- Moorhead and Griffin. **Organizational behavior: managing people and organizations**. Boston: Houghton Mifflin, 2001.
- Myron Wiener. **“Political Participation: Crisis of the Political Process” in Crisis on Sequences in Political Development**, (Princeton: Princeton University Press, 1971.
- Norman H. Nie and Sidney Verba, **Political Participation: in Handbook of Political Science**. V. 4. edited by Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby, (9-12 Massachusetts : Addison Wesley, 1975.

Olsen. M. **The Logic of Collective Action**. Cambridge: Harvard University Press, 1971.

Pye, L. W. **Personality and nation-building: Burma's search for identity**. New Haven, CT: Yale University Press, 1965.

Ranny Austin. **The Governing of Men**. New York: Holt Rinehart and Winston, 1958.

The Lexicon Webster dictionary. New York: The English Language Institute of America, 1997.

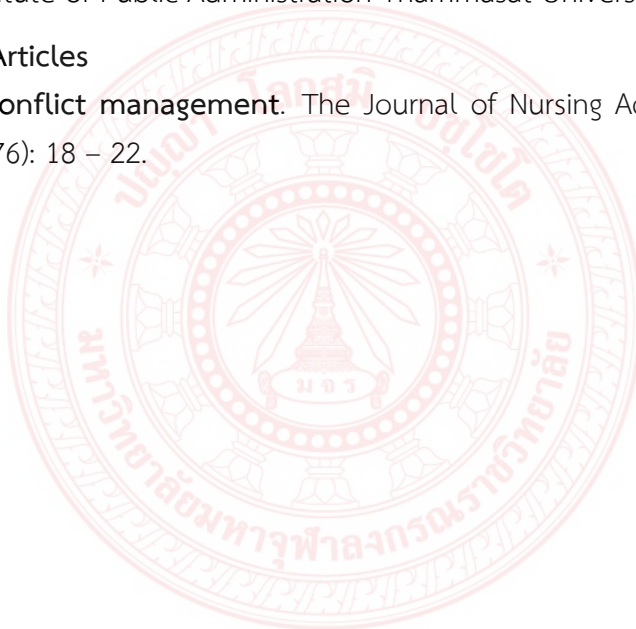
Turner Ralph H., & Killian Lewis. **Collective Behavior**. Englewood Cliffs, J.J.: PrenticeHall, 1957.

Walter A. Rosenbaum. **Political Culture**. London: Thomas Nelson and Sons, 1975.

Wit, Daniel. **A Comparative Survey of Local Government and Admission**. Bangkok: Institute of Public Administration Thammasat University, 1967.

2.1.2 Articles

Lewis. J. H. **Conflict management**. The Journal of Nursing Administration. 6 (10). (1976): 18 – 22.

แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

- ๑ พัฒนาการของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ในด้าน
 - ๑) ประวัติความเป็นมา
 - ๒) โครงสร้างของกลุ่ม
 - ๓) กิจกรรมของกลุ่ม
 - ๔) ผลที่เกิดขึ้นของการจัดกิจกรรมของกลุ่ม
 ๒. แนวคิดทางการเมืองและสังคมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
 - ๑) แนวคิดที่นำมาสู่การรวมกลุ่ม
 - จุดประสงค์ของการรวมกลุ่มทางการเมือง
 - (สาเหตุ ปัญหา เกิดจาก สภาพเศรษฐกิจ , การเมือง สังคม)
 - ความต้องการ/เป้าหมาย ของกลุ่มต่ออำนาจรัฐ/วิสัยทัศน์ร่วมกัน
 - (ต้องการสร้างกติกา หรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต ไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจรัฐ ดังเช่น ขบวนการเคลื่อนไหวที่เป็นมาในอดีต)
 - ๒) ปัจจัยที่นำมาสู่การรวมกลุ่มก่อเกิดกลุ่ม มีปัจจัยใดบ้าง
 - สภาพปัญหาเหมือนกัน
 - ผลประโยชน์เหมือนกัน
 - อุดมการณ์เหมือนกัน
 ๓. วิธีการดำเนินงานของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
 - ๑) การบริหารงานของกลุ่มการเมือง(มีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ)
 - เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
 - การบริหารงบประมาณ
 - การบริหารจัดการ (ข้อบังคับ กติกา การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง)
 - ๒) การหาสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มการเมือง
 - วิธีการสังเกตและรวมกลุ่มคนมามีส่วนร่วมทางการเมือง หรือ กิจกรรมของกลุ่ม
 - ๓) ปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่ม
 ๔. ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
 - บทบาทการเมือง
 - การมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
 - ร่วมวางแผน
 - การเข้าร่วมประชุมเพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่องค์กรภาครัฐ / สถาบันการศึกษา/องค์กรเอกชน
- เข้าร่วมเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ร่วมแบ่งปัน
 - การให้ความรู้แก่ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
 - ร่วมรับผลประโยชน์

การให้ความรู้กับกลุ่มแกนนำ

- แนวทางการเคลื่อนไหว
- วิธีการเคลื่อนไหวทางการเมือง
 - การรวมกลุ่ม/ เป็นสมาคม ชมรม /การจัดตั้งสมาคมโดยรัฐ
- วิธีการรวมกลุ่มคนที่มีแนวความคิดทางการเมืองมาร่วมทำงาน
 - โดยความสมัครใจ (การแสวงหาพันธมิตร) /การสร้างแรงจูงใจ /การใช้ผลประโยชน์/

การบังคับ/การเปิดเวทีสาธารณะ

- การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงความร่วมมือ
- ๓) ยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม/การเคลื่อนไหวทางการเมือง
๑. ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมือง

- การใช้กำลัง การขัดขวาง ทำลายระบบการเมือง
- การดื้อแพ่ง ฝ่าฝืนกฎหมาย ต่อด้านกฎหมาย โดยสันติวิธี)

๒ ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง

- การใช้อาวุธ ทำลายล้าง

๓. ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ

(การแสดงเวทีเรียกร้อง (ผ่านกลไกของรัฐ /การเมือง หรือ เนื่องจากไม่เชื่อมั่นไม่ศรัทธาความเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง และความจริงจังของรัฐ)

ภาคผนวก ข

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย

การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

จัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน
ของกลุ่มการเมือง จังหวัดพะเยา

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายชัยวัฒน์ จันธิมา ตำแหน่ง ผู้ประสานงานสถาบันปวงผญาพยาว อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โทรศัทพ์ ๐๘๒ ๑๕๑๕๙๔๔ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิศมัย วงศ์จำปา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๑ ถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพลวัตภาคประชาชนกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นตัวแบบของพะเยาโมเดล ในด้านแนวทางการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา
๒. เกิดทิศทางด้านนโยบายในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายชัยวัฒน์ จันธิมา)

ผู้ประสานงานสถาบันปวงผญาพยาว

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัย วิเศษ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๗ ๙๐๗๗๙๖๗ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง พลวัตภาคประชาชนกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิศมัย วงศ์จำปา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้แก่ นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓ ในรายวิชาการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการระดมมวลชน (Political Participation and Mass Mobilization) ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ (พฤศจิกายน ๒๕๖๑-มีนาคม ๒๕๖๒) ซึ่งการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการ ความเป็นมา แนวคิด และแนวทางการพัฒนากลุ่มการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา จากผลงานวิจัย และได้เชิญวิทยากรจากตัวแทนของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนมาร่วมแลกเปลี่ยนกับนิสิต

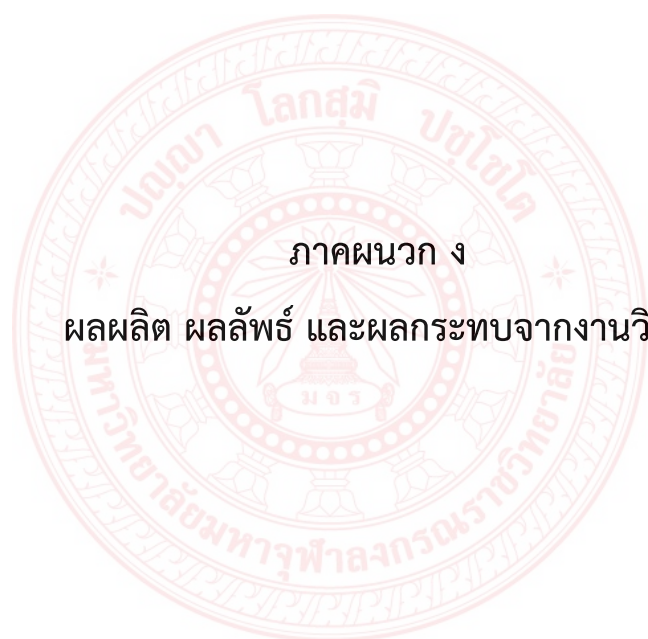
๒. ได้องค์ความรู้พลวัตภาคประชาชนกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา ซึ่งสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาในการจัดทำตำรา/หนังสือ เพื่อใช้ประกอบการเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัย วิเศษ)

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ภาคผนวก ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต

๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด พัฒนาการ และขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยา

๒. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน ในจังหวัดพะเยาสู่การจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่น

๓. ได้แนวทางการพัฒนาให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ตามรูปแบบของพะเยาโมเดล ซึ่งเป็นการเมืองที่ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ผลลัพธ์

๑. เครือข่ายการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมต่อสาธารณะ โดยการจัดเสวนาผ่านพะเยาทีวีชุมชน

๒. การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ นำองค์ความรู้ในด้านขบวนการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนบรรยายให้แก่นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓ ในรายวิชาการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการระดมมวลชน (Political Participation and Mass Mobilization) ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

ผลกระทบ

๑. เครือข่ายการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา ได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอนโยบายสาธารณะต่อนักการเมือง และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดพะเยา ในเวทีอบรมคณะทำงานร่วมพรรคการเมืองและภาคประชาสังคม วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๒ ณ โรงแรมพะเยาเกทเวย์ จัดโดยสถาบันส่งเสริมประชาธิปไตยเพื่อการต่างประเทศ (National Democratic Institute - NDI)

๒. เกิดการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการทำงานของแต่ละกลุ่ม แต่ละเครือข่าย รวมทั้งสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบกับประชาชนทั้ง ๙ อำเภอของจังหวัดพะเยา

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการ

ชื่อ - สกุล

นางพิศมัย วงศ์ จำปา

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Mrs.Phissamai Wongchampa -

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

-

รหัสประจำตัวนักวิจัย

รักษาการผู้อำนวยการสำนักงาน

ตำแหน่งปัจจุบัน

วิทยาลัย

หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง

จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๘-๙๘๕๓ - ๗๙๖๓

อีเมล Phissamai_mcu@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

ศศ.บ.(รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ร.ม. (การปกครอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

(๑.๑) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๕๔)

(๑.๒) การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา (๒๕๕๕)

(๑.๓) การศึกษาพฤติกรรม จริยธรรมและคุณธรรม ของนิสิต วิชาเอกรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา” (๒๕๕๗)

(๑.๔) การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า (๒๕๕๗)

(๑.๕) กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณของชนเผ่าเมี่ยน อำเภอปง จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๘)

๑.๖) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธแบบบูรณาการ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๕๙)

๒) งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน :

(๒.๑) พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา (๒๕๖๐)

(๒.๒) การเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชน ในลุ่มน้ำอิงจังหวัดพะเยา – เชียงราย (๒๕๖๑)

๒. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - สกุล พระครูพิศาลสรกิจ,ดร. Phrakhruphisansorakit
 ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) (Suthin Sitthikunmek) -
 เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน อาจารย์ ประจำ,
 ตำแหน่งปัจจุบัน รักษาการผู้ อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตพะเยา

หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง
 จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๘ ๘๒๕๗ ๒๙๔๔
 อีเมลล์ susitthi@yahoo.com

ประวัติการศึกษา

เปรียญธรรม	เปรียญธรรม ๓ ประโยค
ปริญญาตรี	พุทธศาสตรบัณฑิต (การปกครอง)
ปริญญาโท	M.A. (การบริหารรัฐกิจ)
	มหาวิทยาลัยมัทราส ประเทศอินเดีย
ปริญญาเอก	พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, สาขาภาษาบาลี, ภาษาล้านนา
 ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

(๑.๑) กระบวนการการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนผ่านการชำระตำนานมุล
 ศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัด
 บุญวาทย์วิหารจังหวัดลำปาง (๒๕๕๖)

(๑.๒) นโยบาย กลไก ในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 จังหวัดพะเยา (๒๕๕๙)

(๑.๓) การบริหารจัดการโรงเรียนและนโยบายขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุ
 จังหวัดพะเยา (๒๕๖๐)

๒) งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน :

(๒.๑) พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา (๒๕๖๐)